



รายงานการวิจัย
เรื่อง

พุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุข
ในจังหวัดบุรีรัมย์

**Buddhist Ethic: Concept, Philosophy and Process of
Promoting for Peaceful Society in Buriram Province**

โดย

นายรังสิต วิหกเหิน

พระศรีปริยัตินาถา

ดร.ชนันต์ชัย พัฒนะสิงห์

ดร.วิรัตน์ ภูทองเงิน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

พ.ศ. ๒๕๕๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610759081



รายงานการวิจัย
เรื่อง

พุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุข
ในจังหวัดบุรีรัมย์

**Buddhist Ethic: Concept, Philosophy and Process of
Promoting for Peaceful Society in Buriram Province**

โดย

นายรังสิทธิ์ วิหกเหิน

พระศรีปริยัติธาดา

ดร.ชนันต์ชัย พัฒนะสิงห์

ดร.วิรัตน์ ภูทองเงิน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

พ.ศ. ๒๕๕๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610759081

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)



Research Report

**Buddhist Ethic: Concept, Philosophy and Process of
Promoting for Peaceful Society in Buriram Province**

By

Mr.Rangsithi Vihokhern

PhraSripariyathidhada

Dr.Thananchai Pattanasing

Dr.Wirat Poothongoen

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Buriram Buddhist College

B.E. 2559

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610759081

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

- ชื่อรายงานการวิจัย** : พุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคม
สันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์
- ผู้วิจัย** : นายรังสีทิ วิหกเหิน, พระศรีปริยัติธาดา, ดร.ชนันต์ชัย พัฒนะสิงห์,
ดร.วิรัตน์ ภูทองเงิน
- ส่วนงาน** : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
- ปีงบประมาณ** : ๒๕๕๘
- ทุนอุดหนุนการวิจัย** : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

รายงานวิจัยเรื่อง “พุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุข ในจังหวัดบุรีรัมย์” มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิด ปรัชญาและหลักพุทธจริยธรรมที่เกี่ยวกับสันติสุขในพระพุทธศาสนาเถรวาท ๒) เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักพุทธจริยธรรมในจังหวัดบุรีรัมย์ และ ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยธรรมกับกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) โดยการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ(Qualitative Data) และการเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

๑. แนวคิดปรัชญาและหลักพุทธจริยธรรมที่เกี่ยวกับสันติสุขในพระพุทธศาสนาเถรวาทคือการกระทำหรือความประพฤติที่แสดงออกทาง กาย วาจา ใจ อันดีงาม ทั้งภายในจิตใจ และพฤติกรรมภายนอกที่แสดงออกมา ให้เหมาะสมกับเวลาโอกาสและสถานที่ ในชีวิตประจำวัน

๒. กระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักพุทธจริยธรรมในจังหวัดบุรีรัมย์ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ ๑ เป็นคนดี ขั้นตอนที่ ๒ มีปัญญาดี ขั้นตอนที่ ๓ รายได้สมดุล ขั้นตอนที่ ๔ สุขภาพดี ขั้นตอนที่ ๕ สิ่งแวดล้อมดี ขั้นตอนที่ ๖ สังคมดี ขั้นตอนที่ ๗ หลุดพ้น

อาชญากรรม ขั้นตอนที่ ๘ การจัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเอง ขั้นตอนที่ ๙ การสร้างความเข้มแข็ง
ของคณะกรรมการหมู่บ้าน

๓. วิเคราะห์พุทธจริยธรรมกับกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัด
บุรีรัมย์ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ ๑ เป็นคนดี และขั้นตอนที่ ๗ หลุดพ้นอาชญากรรม ด้วยการรักษา
ศีล ขั้นที่ ๒ มีปัญญา ในขั้นตอนนี้เป็นหลักธรรมที่ใช้ในกระบวนการนี้คือหลักปัญญา ๓ ขั้นตอนที่
๓ รายได้สมดุลและขั้นตอนที่ ๘ กองทุนพึ่งพาตนเอง เป็นการนำหลักอิทธิสุข ๔ ขั้นตอนที่ ๖
สังคมอบอุ่นและขั้นตอนที่ ๙ การสร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน ใช้หลักทศ ๖



Research Title : Buddhist Ethic: Concept, Philosophy and Process of Promoting for Peaceful Society in Buriram Province

Researcher : Mr.Rangsithi Vihokhem, PhraSripariyathidhada, Dr.Thananchai Pattanasing, Dr.Wirat Poothongoen

Department : Mahachulalongkornrajavidyalaya University Buriram Buddhist College

Fiscal Year : 2016/2559

Research Scholarship Sponsor : Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

Research topic on “Buddhist Ethic: Concept, Philosophy and Process of Promoting for Peaceful Society in Buriram province” the objectives are 1)to study the concept, philosophy and Buddhist ethics concerning peace in Theravada Buddhism 2)to study the process of building a peaceful society according to Buddhist principles in Buriram province and 3)to study and analyze the Buddhist ethics and the process of building a peaceful society in Buriram province. The research is a qualitative research by studying qualitative data and collection data from group discussions then the data were analyzed using descriptive analysis.

The research found that

1. The concept, philosophy and Buddhist ethics that relate to peace in Theravada Buddhism are actions or behaviors that express physical, verbal, heart, and mind, both within the mind and the external behavior expressed to suit the time, opportunity and location in dairy life.

2. The process of building a peaceful society according to the Buddhist ethics in Buriram province consists of Step 1, A good person Step 2, Good wisdom Step 3, Balanced income Step 4, Good health Step 5, Good environment Step 6,

Good society Step 7, Free from criminality Step 8, Self-reliance fund Step 9, Strengthening of the village committee

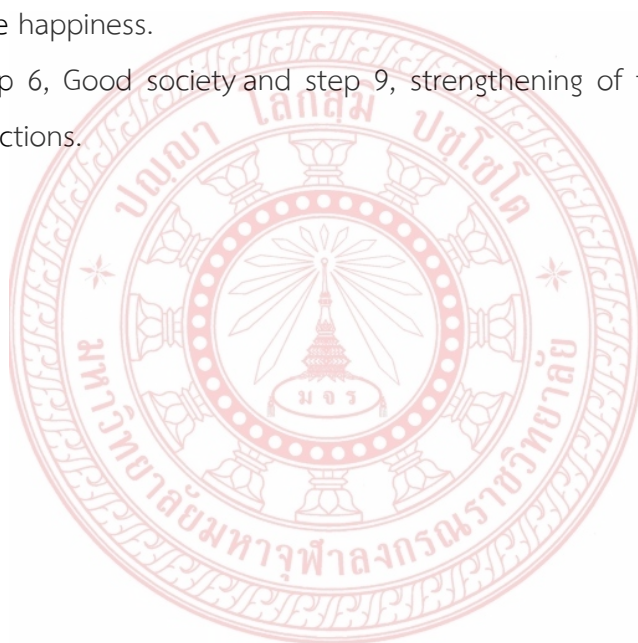
3. Analyze Buddhist ethics and the process of enhancing the peaceful society in Buriram province consists of

Step 1, A good person and step 7, free from criminality by keeping the precepts.

Step 2, good wisdom, at this stage, the principle that is used in this process is the three wisdom.

Step 3, Balanced income and Step 8 the research viewed that it was the four house-life happiness.

Step 6, Good society and step 9, strengthening of the village committee use of six directions.



กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยเล่มนี้สำเร็จด้วยดี ด้วยความเมตตาของ พระสุธีรัตนบัณฑิต, ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ พระมหาชุตีภัก อภินนุโท ผู้อำนวยการส่วนงานวางแผนและส่งเสริมการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กราบขอบพระคุณ พระศรีปริยัติธาดา ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ที่เมตตาให้โอกาสในการทำวิจัย และขอบคุณ เจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ทุกท่านที่อำนวยความสะดวกในการดำเนินงานวิจัย

ขออนุโมทนาขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิระชัย ยศโสธร, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุนันท์ เสนารัตน์, รองศาสตราจารย์ ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน, รองศาสตราจารย์ วิเชียร ชานูตธนุชกริก, ที่มีความอนุเคราะห์รับเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย และเอื้อประโยชน์ข้อมูล แนะนำการเขียนวิจัย ผู้วิจัยขอขอบคุณกัลยาณมิตร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ทุกท่าน ตลอดจนถึงเจ้าของผลการที่ได้ประพันธ์งานวิจัย หนังสือ ตำรา บทความวิชาการ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง ในการศึกษาค้นคว้าวิจัยครั้งนี้ ขออนุโมทนาขอบคุณคณะผู้ร่วมวิจัยที่ได้ช่วยกันรวบรวม ข้อมูลในการนำเสนอแต่ละบท

ขอบคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ไม่ได้เอ่ยนามและเป็นผู้มีส่วนในการดำเนินการวิจัย จนแล้วเสร็จ ขอให้มีความสุข ความเจริญรุ่งเรืองในพระพุทธศาสนาสืบไป

นายรังสิทธิ วิหกเหิน และคณะ

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. การใช้คำย่อ

งานวิจัยเล่มนี้ ใช้พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการอ้างอิงระบุ เล่ม/ชื่อ/หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ที.สี. (ไทย) ๘/๒๗๖/๘๘. หมายถึง ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค ภาษาไทย เล่ม ๘ ชื่อ ๒๗๖ หน้า ๘๘ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๕

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย มูลปนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทุก. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก. (ไทย)	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ข.	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ขุ.อิติ.	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย อิติวุตตะ	(ภาษาไทย)
ขุ.สุ.	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.สง. (ไทย)	อภิธรรมปิฎก	ธัมมสังคณี	(ภาษาไทย)
---------------	-------------	------------	-----------

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ก
กิตติกรรมประกาศ	จ
อักษรชื่อย่อคำกิริ	ฉ
สารบัญ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตของโครงการวิจัย	๓
๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในโครงการวิจัย	๓
๑.๕ วิธีดำเนินการวิจัย	๔
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการวิจัย	๕
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๒.๑ แนวคิดปรัชญาจริยธรรมที่เกี่ยวกับสันติสุข	๖
๒.๑.๑ ความหมายของจริยธรรม	๖
๒.๑.๒ องค์ประกอบของจริยธรรม	๕
๒.๑.๓ ลักษณะของจริยธรรม	๑๑
๒.๑.๔ ความสำคัญของจริยธรรม	๑๓
๒.๒ หลักพุทธจริยธรรมที่เกี่ยวกับสันติสุขในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๔
๒.๓ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕๓
๒.๔ กรอบแนวคิดจากโครงการวิจัย	๖๒
๒.๕ สรุป	๖๓

บทที่ ๓ วิธีการดำเนินการวิจัย	๖๕
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๖๕
๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย	๖๘
๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๗๑
๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล	๗๑
๓.๕ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย	๗๒
๓.๖ สรุปกระบวนการวิจัย	๗๒
บทที่ ๔ ผลการศึกษาวิจัย	๗๓
๔.๑ แนวคิดปรัชญาและหลักพุทธจริยธรรมที่เกี่ยวกับสันติสุขในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๗๓
๔.๒ กระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักพุทธจริยธรรมในจังหวัดบุรีรัมย์	๘๕
๔.๓ วิเคราะห์พุทธจริยธรรมกับกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์	๑๑๕
๔.๔ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๓๓
บทที่ ๕ สรุป และข้อเสนอแนะ	๑๓๕
๕.๑ สรุปผลโครงการการ วิจัย	๑๓๕
๕.๒ อภิปรายผล	๑๔๔
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๕๒
บรรณานุกรม	๑๕๓
ภาคผนวก	๑๖๐
ภาคผนวก ก บทความวิจัย	๑๖๑
ภาคผนวก ข กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์	๑๘๗
ภาคผนวก ค ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์	๑๕๐
ภาคผนวก ง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๕๓
ภาคผนวก จ ภาพกิจกรรมในการวิจัย	๒๐๑
ภาค ฉ ประวัติผู้วิจัย	๒๐๘
ภาคผนวก ช แบบสรุปโครงการวิจัย	๒๑๒

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พุทธจริยธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิตอันเป็นวิธีการหรือเครื่องมือในการสู่จุดมุ่งหมายอันเป็นประโยชน์สูงสุด เป็นเป้าหมายของชีวิตและเป็นอุดมคติของชีวิตครอบคลุมถึงเกณฑ์ตัดสินว่าการกระทำใดดีหรือไม่ดี ควรหรือไม่ควร ด้วยเหตุนี้พุทธจริยธรรมจึงมีลักษณะที่แตกต่างจากทัศนะของปรัชญาในสำนักอื่นๆ คือพุทธจริยธรรมไม่ได้เกิดจากโต้แย้งทางความคิด (Argument) แต่พุทธจริยธรรมมีธรรมชาติของความเป็นจริง เป็นสิ่งที่ผู้ปฏิบัติแล้วสามารถเห็นได้ด้วยตนเอง (สนุทธิฐิติโก) ไม่จำกัดเวลา (อกาลิโก) ซึ่งเป็นผลของการตรัสรู้ธรรมอันยอดเยี่ยมของพระพุทธเจ้าที่เรียกว่า “อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ เป้าหมายสูงสุดของชีวิตในทางพระพุทธศาสนาคือการเข้าถึงพระนิพพานอันเป็นอุดมคติของชีวิต เป็นชีวิตที่มีความสงบเย็นปราศจากกิเลสเครื่องร้อยรัดทั้งปวง ในแง่ของความเป็นจริงก่อนที่มนุษย์จะบรรลุเป้าหมายสูงสุดของชีวิตได้จะต้องเข้าถึงเป้าหมายในระดับโลกียะก่อนคือเข้าถึงประโยชน์ในปัจจุบันที่เรียกว่าทฤษฎีธรรมมีกัตถะและประโยชน์ในภายหน้าที่เรียกว่าสัมปรายิกัตถะ เมื่ออบรมอินทรีย์แก่กล้าตามหลักอริยมรรคแล้วย่อมสามารถบรรลุพระนิพพานอันเป็นประโยชน์สูงสุดที่มนุษย์พึงได้รับ กล่าวได้ว่าคำสอนของพระพุทธศาสนามีเป้าหมายในการกระทำทุกระดับ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าผู้ปฏิบัติมีความสามารถและมีอินทรีย์แก่กล้ามากน้อยเพียงใด มนุษย์จะประสบความสำเร็จในชีวิตได้นั้น จะต้องมีหลักจริยธรรมในการครองชีวิตในปัจจุบัน ในพุทธจริยธรรมได้สอนหลักเพื่อการดำรงชีวิตที่ดี ประเสริฐ ดี งาม และสงบไว้มาก การพัฒนาชีวิตและการแก้ปัญหาชีวิตตามหลักพุทธจริยธรรม เป็นหลักการปฏิบัติตนเพื่อการดำรงที่ดีและการอยู่ร่วมกันด้วยดีของสังคม พุทธจริยธรรมที่ควรนำมาใช้ได้แก่การปฏิบัติตนตามพุทธโอวาท ๓ คือ การไม่ทำความชั่วทั้งปวง การทำแต่ความดี และการทำจิตใจให้ผ่องแผ้ว ซึ่งมีพื้นฐานมาจากพุทธจริยธรรม ๓ ระดับคือพุทธจริยธรรมขั้นพื้นฐาน ได้แก่ เบญจศีล และเบญจธรรม พุทธจริยธรรมขั้นกลาง ได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ พุทธจริยธรรมขั้นสูงได้แก่ มรรคมีองค์ ๘

ด้วยจังหวัดบุรีรัมย์ได้นำตัวแบบระบบการบริหารจัดการรายกรณี B – CM Model (Buriram Case Management Model) มาใช้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัดโดยกำหนดเป้าหมายสูงสุดคือ จังหวัดบุรีรัมย์ สันติสุข บนความพอเพียง เพื่ออนาคตลูกหลานชาวบุรีรัมย์ ครอบครัวเดียวกัน สายเลือดเดียวกัน ลูกหลานรัชกาลที่ ๑ ที่กำหนดปัจจัยแห่งความสำเร็จ ๕ ปัจจัย หรือ ๕ ดี โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านซึ่งเป็นกลไกหลักในระดับปฏิบัติในพื้นที่ ที่จะต้องเป็นผู้ขับเคลื่อนปัจจัยความสำเร็จในทุกด้าน จึงได้มีการกำหนดธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๕ ดี ตามมติที่ประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านโดยผ่านความเห็นชอบของประชาคมหมู่บ้าน วัตถุประสงค์เพื่อใช้บังคับกับราษฎรหรือผู้อยู่อาศัยในหมู่บ้านและภายในอาณาเขตของหมู่บ้าน ธรรมนูญหมู่บ้านมิใช่กฎหมายแต่จัดทำขึ้นเพื่อเป็นการจัดระเบียบสังคมและเป็นการสร้างทางการแก้ไขปัญหาของสังคมระดับหมู่บ้าน โดยเป็นการปฏิบัติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม จารีตประเพณีและไม่ขัดต่อกฎหมาย มีสาระสำคัญเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันของราษฎรในหมู่บ้าน ในการธำรงไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของสังคม การทำนุบำรุงรักษาศาสนา การยึดถือระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ตามหลักธรรมาภิบาลจังหวัดบุรีรัมย์ได้กำหนดให้มีการปฏิญาณตนเพื่อปฏิบัติตามธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุขตามหลักธรรมาภิบาลพร้อมกันทั่วทั้งจังหวัด พร้อมทั้งมีการนำธรรมนูญหมู่บ้านทุกหมู่บ้านในจังหวัดบุรีรัมย์ นำไปทำพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณ ณ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์

การจัดพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณตนและประกาศใช้ธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๕ ดี ตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อขับเคลื่อนหลักบริหารเชิงพุทธ โดยยึดหลักธรรมาภิบาลเป็นนโยบายของจังหวัดบุรีรัมย์ได้นำตัวแบบระบบบริหารจัดการรายกรณี (B – CM – Model: Buriram Case Management Model) มาใช้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัดและได้กำหนดเป้าหมายสูงสุดคือ “บุรีรัมย์สันติสุข บนความพอเพียง เพื่อครอบครัวเดียวกัน อนาคตลูกหลานชาวบุรีรัมย์ สายเลือดเดียวกัน ลูกหลานรัชกาลที่ ๑” โดยกำหนดปัจจัยแห่งความสำเร็จ ๕ ปัจจัย ๕ ดี ได้แก่ ดีที่ ๑ เป็นคนดี ดีที่ ๒ มีปัญญาดี ดีที่ ๓ รายได้สมดุล ดีที่ ๔ สุขภาพดี ดีที่ ๕ สิ่งแวดล้อมดี ดีที่ ๖ สังคมดี ดีที่ ๗ หลุดพ้นอาชญากรรม ดีที่ ๘ การจัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเอง ดีที่ ๙ การสร้างความเข้มแข็งของคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งจังหวัดบุรีรัมย์ได้จัดตั้งธรรมนูญหมู่บ้าน ชุมชนเมือง อำเภอเพื่อนำไปให้คณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อนำเสนอที่ประชุมประชาคมหมู่บ้านให้ความเห็นชอบ โดยมีกำหนดให้มีพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณและประกาศใช้ธรรมนูญหมู่บ้าน วัด ชุมชน เมือง พร้อมกันทั้งจังหวัดบุรีรัมย์

ผู้วิจัยในฐานะเป็นอาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์และรับผิดชอบบรรยายประจำรายวิชาการบูรณาการสอนพระพุทธศาสนาจึงได้จัดทำโครงการวิจัยเรื่องพุทธ ธรรม แนวคิด ปรัชญาและ

กระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยได้จัดทำแผนจัดการเรียนรู้บูรณาการสอนระหว่างนิสิต วัด บ้าน โรงเรียนและชุมชน เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้เป็นไปตามพันธกิจ ๔ ด้านของวิทยาลัย ตามเกณฑ์การประเมินของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาและสำนักงานประเมินมาตรฐานการและรับรองคุณภาพการศึกษา

๑.๒ วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาแนวคิด ปรัชญาและหลักพุทธจริยธรรมที่เกี่ยวกับสันติสุขในพระพุทธศาสนา
เถรวาท
๒. เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักพุทธจริยธรรมในจังหวัด
บุรีรัมย์
๓. เพื่อศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยธรรมกับกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัด
บุรีรัมย์

๑.๓ ขอบเขตของโครงการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยมุ่งเน้นการศึกษาแนวคิด ปรัชญาและหลักพุทธจริยธรรมและกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักพุทธจริยธรรม ตามที่มีปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะประมวลเอามาวิเคราะห์ สังเคราะห์กระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์

๒. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มเป้าหมายในจังหวัดบุรีรัมย์ ได้แก่ พระสังฆาธิการ จำนวน ๑๐ รูป นักวิชาการ จำนวน ๑๐ คน ผู้นำชุมชน จำนวน ๑๕ คน รวมทั้งสิ้น ๕๕ รูป/คน

๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในโครงการวิจัย

พุทธธรรม หมายถึง หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์

แนวคิด ปรัชญา หมายถึง แนวคิด ปรัชญาในพระพุทธศาสนา

กระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุข หมายถึงการนำหลัก ๕ ได้แก่ ดีที่ ๑ เป็นคนดี ดีที่ ๒ มีปัญญาดี ดีที่ ๓ รายได้สมดุล ดีที่ ๔ สุขภาพดี ดีที่ ๕ สิ่งแวดล้อมดี ดีที่ ๖ สังคมดี ดีที่ ๗ หลุดพ้นอาชญากรรม ดีที่ ๘ การจัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเอง ดีที่ ๙ การสร้างความเข้มแข็งของคณะกรรมการหมู่บ้าน มาบูรณาการกับหลักพระพุทธศาสนา ได้แก่ ไตรสิกขา คือศีล สมาธิ ปัญญา

๑.๕ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑.๖.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิด ปรัชญาและหลักพุทธจริยธรรมและกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักพุทธจริยธรรม จากแหล่งข้อมูล คือห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ห้องสมุดมหาวิทยาลัยขอนแก่น ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ห้องสมุดประชาชน รวมถึงการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต

๒. สัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชนชุมชน บ้านยาง บ้านหนองไฮ และบ้านตลาดโพธิ์ อำเภอลำปลายมาศจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน ๑๕ รูป/คน

๑.๖.๒ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษา ผู้วิจัยมีขั้นตอนวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

๑. จัดหมวดหมู่ที่ได้จากการสัมภาษณ์และสังเกต เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเนื้อหาที่กำหนดไว้

๒. นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวม ทางเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกตมาวิเคราะห์พร้อมกัน เพื่อค้นหาองค์ความรู้ที่ต้องการ ศึกษาที่ละเอียดตามวัตถุประสงค์และเนื้อหา

๓. วิเคราะห์เนื้อหาตามขอบเขตที่กำหนดไว้ โดยเรียงลำดับตามวัตถุประสงค์

๑.๖.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แบ่งเป็น ๒ แบบดังนี้

๑. แบบสัมภาษณ์ (แบบมีโครงสร้างเพื่อประกอบการค้นหาข้อมูลเชิงลึก)

๒. แบบสังเกต (แบบมีโครงสร้างเพื่อประกอบการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์)

๑.๖.๔ การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือในการเก็บข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เที่ยงตรงและเหมาะสมกับจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยมีขั้นตอนตรวจสอบดังต่อไปนี้

๑. สร้างแบบสัมภาษณ์และแบบสังเกต จัดเนื้อหาที่ต้องการวิเคราะห์ให้ครบถ้วน นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา แล้วนำมาแก้ไขให้ถูกต้อง

๒. ขออนุญาตเพื่อขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญจากศูนย์บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

๓. นำแบบสัมภาษณ์และแบบสังเกตที่ปรับปรุงแก้ไขให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์คำนิยามศัพท์เฉพาะของเครื่องมือ ซึ่งมีรายละเอียดต่อไปนี้

๔. นำแบบสัมภาษณ์และแบบสังเกตที่ผู้เชี่ยวชาญแนะนำ ตรวจสอบความถูกต้องสอดคล้องกับเนื้อหาและวัตถุประสงค์แล้วมาปรับปรุงแก้ไข

๕. นำแบบสัมภาษณ์และแบบสังเกตที่ปรับปรุงแก้ไข ตามคำแนะนำแล้วไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมาย ที่กำหนด

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการวิจัย

๑. ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัยโดยตรง

๑. ได้เข้าใจแนวคิด ปรัชญาและหลักพุทธจริยธรรมการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์

๒. ทราบกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักพุทธจริยธรรมในจังหวัดบุรีรัมย์

๓. ได้เข้าใจพุทธจริยธรรมกับกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์

๑.๖.๒ ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัยโดยอ้อม

๑. เป็นข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับพฤติกรรมการทำงานยุติกลางของวัยรุ่นในเขตเทศบาลจังหวัดบุรีรัมย์

๒. เป็นแนวทางการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์

๓. ผลการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิด ปรัชญาและหลักพุทธจริยธรรมการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์เป็นประโยชน์ในของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบาย



บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุข ในจังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้ศึกษาประเด็นต่างๆ ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดปรัชญาจริยธรรมที่เกี่ยวกับสันติสุข
 - ๒.๒ หลักพุทธจริยธรรมที่เกี่ยวกับสันติสุขในพระพุทธศาสนาเถรวาท
 - ๒.๓ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - ๒.๔ กรอบแนวคิดในการวิจัย
 - ๒.๕ สรุป
- โดยมีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ แนวคิดปรัชญาจริยธรรมที่เกี่ยวกับสันติสุข

๒.๑.๑ ความหมายของจริยธรรม

คำว่า จริยธรรม คือ จริย+ธรรม รวมเป็น จริยธรรม แปลว่า ธรรมที่ควรประพฤติ, การประพฤติที่ถูกต้อง, การปฏิบัติที่เหมาะสม หรือธรรมที่เป็นไปเพื่อความดีงาม ในอรรถกถาหรือฎีกาก็กล่าวถึงจริยธรรมไว้เหมือนกัน คือ แต่ละคัมภีร์ก็ใช้คำว่า ธรรมจริยา เพื่อหมายถึงจริยธรรมเหมือนกัน เช่น หนังสืออธิบายมงคลสูตร (มังคลัตถทีปนี) ของสิริมงคลจารย์^๑

พระมหาเถระชั้นบูรพาจารย์ได้แสดงไว้ดังนี้ คือธรรมจริยะ (จริยธรรม) หมายถึง การประพฤติกุศลกรรม ๑๐ ประการ ชื่อว่าความประพฤติธรรมหรือประพฤติไม่ปราศจากธรรม(สัมมจริยะ สัมมจริยะ นามะ ทสสะ กุสละ กัมมปถา) และธรรมจริยาในมังคลัตถทีปนีได้แบ่งออกเป็นทางกาย ๓ ประการ วาจา ๔ ประการ และทางใจ ๓ ประการ คือ

ธรรมจริยาทางกาย ๓ ประการ คือ

๑. เป็นผู้ละการยังสัตว์มีชีวิตให้ตกลงไป
๒. เป็นผู้ละการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้

^๑ มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, มังคลัตถทีปนี แปล เล่ม ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๕๘.

๑. เป็นผู้ละการประพฤติผิดในกาม

ธรรมจรรยาทางวาจา ๔ ประการ คือ

๑. เป็นผู้ละการพูดเท็จ

๒. เป็นผู้ละคำหยาบ

๓. เป็นผู้ละคำพูดต่อเสียด

๔. เป็นผู้ละคำเพ้อเจ้อ

ธรรมจรรยาทางใจ ๓ ประการ คือ

๑. เป็นผู้มักไปด้วยความไม่เพ่งเล็ง

๒. เป็นผู้มึนจิตไม่พยายาม

๓. เป็นผู้มีความเห็นชอบ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายว่า “ธรรมคือความประพฤติ”, “ธรรมคือการดำเนินชีวิต”, หลักความประพฤติ, หลักการดำเนินชีวิต; คำว่าจริยธรรมนี้นักปราชญ์ประเทศไทยได้บัญญัติให้ใช้สำหรับคำภาษาอังกฤษว่า ethics หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรมหรือ กุศลศีลธรรม; จริยะ (หรือ จริยธรรม) อันประเสริฐ เรียกว่า พรหมจริยะ (พรหมจริยธรรม หรือ พรหมจรรย์) แปลว่า “ความประพฤติอันประเสริฐ” หรือ การดำเนินชีวิตอย่างประเสริฐ หมายถึง มรรคมีองค์ ๘ หรือ ศีล สมาธิ ปัญญา^๒

ประกาศรี สี่ห้าไพ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับจริยธรรมว่า “หมายถึง หลักความประพฤติที่อบรมกิริยาและปลูกฝังลักษณะนิสัยให้อยู่ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรม มุ่งกระทำความดี ละเว้นความชั่ว ประพฤติอยู่ในเรื่องของความดี ความถูกต้อง ความที่ควร ในการปฏิบัติตนอยู่ในสังคมได้อย่างสงบเรียบร้อยและเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น โดยมีสำนึกที่จะใช้สิทธิ์และหน้าที่ของตนตามค่านิยมที่พึงประสงค์”^๓

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของคำว่า “จริย หมายถึง ความประพฤติ หรือกิริยาที่ควรประพฤติ คำว่า ธรรม หมายถึง ข้อความ ข้อบัญญัติ หรือ

^๒ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๓๒.

^๓ ประกาศรี สี่ห้าไพ, พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๘.

คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เมื่อรวมกันแล้ว จริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อควรประพฤติ ปฏิบัติ หรือศีลธรรม กฎของศีลธรรม”^๔

ทีศนา แคมมณี ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า “จริยธรรม เป็นการแสดงออกทางการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งสะท้อนให้เห็นคุณธรรมภายในอย่างเป็นรูปธรรม”^๕

พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาว่า “คือผู้ดำเนินชีวิตตามมรรค หรือปฏิบัติตามมัชฌิมาปฏิปทา ยึดหลักความประพฤติ หลักการดำเนินชีวิต หรือหลักการครองชีวิตที่ถูกต้องสมบูรณ์ของมนุษย์ ที่จะนำไปสู่จุดหมายคือความดับทุกข์หรือความสิ้นสุดปัญหาอยู่อย่างเป็นอิสระไร้ทุกข์”^๖

พระเทวิน เทวินโท ได้กล่าวว่า “จริยธรรม เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางครอบคลุมไปถึงธรรมชาติ กฎระเบียบของสังคม กฎหมาย กฎศีลธรรมตามศาสนาและค่านิยมของคนในสังคม จริยธรรมจึงเป็นค่าง่ายๆ ที่ใช้อธิบายข้อประพฤติปฏิบัติร่วมกันของมนุษย์ในสังคม โดยมีสิ่งที่เกี่ยวข้องกันอยู่ ๔ ประการคือ ๑. ธรรมชาติ ๒. ตัวเราเอง ๓. ผู้อื่น ๔. ความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติ ตัวเราเองและผู้อื่น”^๗

วศิน อินทสระ ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า “จริยธรรม แปลว่า ธรรมที่ควรประพฤติ ตามคำแปลนี้ มุ่งไปทางฝ่ายดีคือ บุญหรือกุศล จริยธรรม หมายถึง จริยศาสตร์ นั่นเอง จริยธรรมหรือศีลธรรมนั้นจะมีความหมายคล้ายคลึงกันหรือความเกี่ยวกัน จะเรียกว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันก็ได้ โดยทั่วไป ศีล หมายถึง การเว้นสิ่งที่ควรเว้น ธรรม หมายถึง การประพฤติสิ่งที่ควรประพฤติ”^๘

เพียเจท์ (Piaget) กล่าวถึงจริยธรรมไว้ว่า “จริยธรรมเป็นลักษณะประสบการณ์ของมนุษย์และหน้าที่ที่เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ในการให้ความร่วมมือที่เกี่ยวกับการจัดเตรียมทางสังคมในเรื่องความสนใจและอนามัยของแต่ละบุคคล ความสัมพันธ์ร่วมกันในรูปของสิ่งที่ควรกระทำและสิทธิ์”^๙

^๔ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๕๖), หน้า ๒๕๑.

^๕ ทีศนา แคมมณี, การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร: สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๒), หน้า ๒.

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๕๕๑.

^๗ พระเทวิน เทวินโท, จริยธรรมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: รุ่งแสงการพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐๗.

^๘ วศิน อินทสระ, พุทธจริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ทองกวาว, ๒๕๕๑), หน้า ๖.

^๙ Piaget, The Moral Judgment of the Child, (London: Routledge & Kegan Raul, 1960), p.1.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน กล่าวว่า “จริยธรรม เป็นคำที่มีความหมายกว้าง หมายถึงลักษณะทางสังคมหลายลักษณะพฤติกรรมของมนุษย์ และมีขอบเขตรวมถึงพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่างๆด้วยลักษณะของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม จะมีคุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่งในสองประเภท คือเป็นลักษณะที่สังคมต้องการให้อยู่ในสมาชิกของสังคมนั้น คือเป็นพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ ให้การสนับสนุนและผู้กระทำส่วนมากเกิดความพอใจว่า การกระทำสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม ส่วนอีกประการหนึ่ง คือลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้อยู่ในสมาชิกของสังคมเป็นการกระทำที่สังคมลงโทษหรือพยายามกำจัดผู้กระทำพฤติกรรมนั้นส่วนมากรู้สึกรู้ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่ควร ฉะนั้นผู้มีจริยธรรมสูง คือ ผู้ที่มีลักษณะและพฤติกรรมประเภทแรกมาก และประเภทหลังน้อย”^{๑๑}

สรุป จริยธรรม คือการกระทำหรือความประพฤติที่แสดงออกทาง กาย วาจา ใจ ที่ดีงาม ทั้งภายใน และภายนอก ให้เหมาะสมกับเวลาโอกาสและสถานที่ อันก่อให้เกิดประโยชน์และความสุขต่อตนเอง ผู้อื่น สังคมและประเทศชาติ

๒.๑.๒ องค์ประกอบของจริยธรรม

จากการประชุมวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรมไทย กรมวิชาการ^{๑๑} กระทรวงศึกษาธิการ^{๑๒} จันทน์ ทุมโฆสิต^{๑๓} กัลยา ศรีปาน^{๑๔} และพรชัย โพธิ์งาม^{๑๕} ได้จำแนกองค์ประกอบของจริยธรรมโดยลงความเห็นร่วมกันไว้ดังนี้

๑. องค์ประกอบทางปัญญา (Cognition) คือ ส่วนประกอบของความรู้ (Moral reasoning) หรือมิตินความรู้ (Knowledge) หรือความคิดทางจริยธรรม (Moral Thought) ความเชื่อต่างๆ

^{๑๑} ดวงเดือน พันธุมนาวินและเพ็ญแข ประจันต์ปัจฉิม, จริยธรรมของเยาวชนไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๐), หน้า ๒-๓.

^{๑๒} กรมวิชาการ, โครงการทดลองรูปแบบที่มีประสิทธิภาพต่อการเรียนการสอนจริยธรรม, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: ชนประดิษฐ์การพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๗.

^{๑๓} กระทรวงศึกษาธิการ, โครงสร้างของคุณลักษณะของจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๗), หน้า ๓.

^{๑๔} จันทน์ ทุมโฆสิต, การศึกษาความเข้าใจทางจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย กรุงเทพมหานคร, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๑.

^{๑๕} กัลยา ศรีปาน, การศึกษาคุณธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนบุญเลิศอนุสรณ์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จังหวัดสงขลา, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐.

ที่เกี่ยวกับพฤติกรรมทางจริยธรรม ซึ่งเป็นความรู้ ความเข้าใจในเหตุผลของความถูกต้องดีงาม สามารถตัดสินแยกแยะพฤติกรรมที่ดี ที่ถูกที่ควร ออกจากพฤติกรรมที่ไม่ดี ไม่ถูกไม่ควร

๒. องค์ประกอบทางอารมณ์ (Affection) คือ ส่วนประกอบทางอารมณ์ความรู้สึก (Moral Attitude and Belief) หรือมิติของความรู้สึก (Feeling) หรือความรู้สึกทางจริยธรรม (Moral Feeling) หรือกิริยาที่มีต่อลักษณะ หรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมว่าตนชอบหรือไม่ชอบเพียงใด ซึ่งส่วนใหญ่จะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น

๓. องค์ประกอบทางพฤติกรรม (Behavior) คือ ส่วนประกอบทางด้านพฤติกรรมและการแสดงออก (Moral Conduct) หรือมิติด้านความประพฤติ (Conduct) หรือพฤติกรรมทางจริยธรรม (Moral Behavior) หรือบุคคลแสดงต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม เป็นพฤติกรรมที่สามารถตัดสินใจได้ว่าดีหรือไม่ดี ถูกหรือผิด ควรหรือไม่ควร ซึ่งมีอิทธิพลส่วนหนึ่งที่มีผลต่อการกระทำ หรือไม่ควรกระทำพฤติกรรมใดจะขึ้นอยู่กับอิทธิพลขององค์ประกอบทั้งสองประการที่กล่าวมาแล้ว พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญมากกว่าด้านอื่นๆ ทั้งนี้เพราะการกระทำในทางที่ดีและเลวของบุคคลนั้น ส่งผลจริงต่อความผาสุกและความทุกข์ของสังคม

กรมวิชาการและธีระพร อุวรรณ โฉน ได้สรุปว่า จริยธรรมของบุคคลประกอบด้วยสิ่งสำคัญ ๓ ประการ คือ

๑. องค์ประกอบด้านความรู้ ได้แก่ ความเข้าใจในเหตุผลของความถูกต้องดีงาม สามารถตัดสินแยกความถูกผิดได้ด้วยความคิด

๒. องค์ประกอบด้านอารมณ์ ความรู้สึก ได้แก่ ความพึงพอใจ สรทธา เลื่อมใส เกิดความนิยมยินดีที่จะรับจริยธรรมนั้นมาเป็นแนวปฏิบัติ

๓. องค์ประกอบด้านพฤติกรรมการแสดงออก คือ พฤติกรรมที่บุคคลตัดสินใจที่จะกระทำถูกหรือผิดในสถานการณ์แวดล้อมต่างๆกัน^{๑๖}

กรมวิชาการและธีระพร อุวรรณ โฉน ยังได้กล่าวอ้างทางพระพุทธศาสนาอีกว่า พระราชา牟尼ท่านได้แบ่งจริยธรรมออกเป็น

๑. จริยธรรมภายใน เป็นจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกนึกคิดหรือทัศนคติของบุคคลซึ่งเป็นรากฐานทำให้เกิดจริยธรรมภายนอก

๒. จริยธรรมภายนอก เป็นจริยธรรมที่บุคคลแสดงออกมาเป็นการกระทำภายนอกที่เราสังเกตเห็นได้ เช่น การเอาใจใส่ในการทำงาน ความมีระเบียบวินัย แต่จริยธรรมที่

^{๑๖} กระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการและธีระพร อุวรรณ โฉน, จริยธรรมกับการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๓.

แท้จริงนั้นจะต้องมีความเป็นอิสระไม่ตกอยู่ในเงื้อมมือของภายนอก เช่นทำงานเพื่อผลของงานไม่ใช่เพื่อเงิน

ประกาศรี สืออำไพ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรมเป็นเครื่องกำหนดหลักปฏิบัติในการดำรงชีวิตเป็นแนวทางให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบเรียบร้อย ประกอบด้วยองค์ประกอบดังนี้

๑. ระเบียบวินัย (Discipline) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่ง สังคมที่ขาดกฎเกณฑ์ ทุกคนสามารถทำทุกอย่างได้ตามอำเภอใจ ย่อมเดือดร้อนระส่ำระสาย ขาดผู้นำและผู้ตาม ขาดระเบียบวินัยที่กระชับความเข้าใจเป็นแบบแผนให้ยึดถือปฏิบัติ การหย่อนระเบียบวินัย ทำให้เกิดการละเมิดสิทธิและหน้าที่ตามบทบาทของแต่ละบุคคลชาติใดไร้ระเบียบวินัยย่อมยากที่จะพัฒนาไปได้ทัดเทียมชาติอื่น จึงควรประพฤติตามจารีตประเพณีของสังคม

๒. สังคม (Society) การรวมกลุ่มกันประกอบกิจกรรมอย่างมีระเบียบแบบแผน ก่อให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม มีวัฒนธรรมอันเป็นความมีระเบียบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนเป็นกลุ่มชนที่ขยายกว้างเรียกว่า สังคม

๓. อิสระเสรี (Autonomy) ความมีสำนึกในมโนธรรม ที่พัฒนาเป็นลำดับก่อให้เกิดความอิสระ สามารถดำรงชีวิตตามสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการศึกษาและประสบการณ์ในชีวิต มีความสุขอยู่ในระเบียบวินัย และสังคมของตน เป็นค่านิยมสูงสุดที่คนได้รับการขัดเกลาแล้วสามารถบำเพ็ญตนตามเสรีภาพเฉพาะตนได้อย่างอิสระ สามารถปกครองตนเอง และชักนำตนเองให้อยู่ในธรรมนองคลองธรรม สามารถปกครองตนเองได้^{๑๑}

สรุปได้ว่าองค์ประกอบของจริยธรรม คือ การดำรงชีวิตด้วยปัญญา ความประพฤติที่ดีงาม มีระเบียบวินัยต่อตนเอง จนเป็นนิสัย รู้ผิดชอบชั่วดีอันเป็นจริยธรรมภายในจิตใจซึ่งเป็นรากฐานทำให้เกิดจริยธรรมภายนอก บุคคลที่ได้รับการฝึกมาอย่างดีแล้วย่อมปรับตัวและทำกิจกรรมร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข มีอิสระ มีเสรีภาพ ไม่ผิดศีลธรรม

๒.๑.๓ ลักษณะของจริยธรรม

จริยธรรมส่วนใหญ่จะเป็นคำสอนที่เกี่ยวกับศาสนา หรือเป็นกฎเกณฑ์ทางสังคม ซึ่งขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและองค์ประกอบหลายประการมีลักษณะดังนี้

^{๑๑} ประกาศรี สืออำไพ, พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๔๘.

ทิพาพร ลิขิตกุล^{๙๘} ได้กล่าวถึงลักษณะของจริยธรรมไว้ ๓ ลักษณะ ดังนี้

๑. จริยธรรมธรรมชาติ เป็นลักษณะการกระทำดี ละเว้นชั่ว โดยธรรมชาติของตนเอง การกระทำดีในลักษณะนี้ไม่ถือว่ามิจริยธรรม

๒. จริยธรรมบังคับ เป็นลักษณะการกระทำดี ละเว้นชั่ว เพราะถูกบังคับให้ทำอาจเป็นการบังคับด้วยกฎเกณฑ์ กฎหมาย ระเบียบประเพณี

๓. จริยธรรมเจตนา เป็นจริยธรรมสูงสุด เป็นการกระทำดี ละเว้นชั่ว อันเกิดจากเจตนาที่ตั้งใจจะกระทำหรือไม่กระทำโดยคิดได้เองว่าควรทำหรือไม่ควรทำด้วยตนเอง ไม่ใช่ถูกบังคับ เป็นจริยธรรมที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนมากที่สุด

ดวงเดือน พันธุมนาวิน^{๙๙} ได้กล่าวถึงลักษณะของจริยธรรมไว้ ๒ ลักษณะ ดังนี้

๑. ลักษณะที่สังคมต้องการ เป็นพฤติกรรมที่สังคมสนับสนุนและพยายามที่จะให้เกิดขึ้น ทำให้เกิดความพอใจ และผู้ปฏิบัติรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม

๒. ลักษณะที่สังคมไม่ต้องการ เป็นการกระทำที่สังคมลงโทษ พยายามกำจัดออกไปและผู้กระทำมีความรู้สึกที่ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม

สุรางค์ ไคว์ตระกูล^{๑๐๐} ได้กล่าวถึงลักษณะของจริยธรรมไว้ ๕ ลักษณะ ดังนี้

๑. จริยธรรมเป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้

๒. ประกอบด้วยองค์ประกอบ ๓ อย่าง คือ องค์ประกอบเชิงปัญหาหรือความรู้ คัดองค์ประกอบเชิงความรู้สึกและอารมณ์ และองค์ประกอบเชิงพฤติกรรม

๓. พัฒนาการทางจริยธรรม เกิดควบคู่กับพัฒนาการทางเชาวน์ปัญญา

๔. พฤติกรรมเชิงจริยธรรมบางอย่างเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์

๕. พฤติกรรมเชิงจริยธรรมอาจจะกล่าวได้ว่ามี ๓ ประเภท คือ

๑. พฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่มีลักษณะสากล

^{๙๘} ทิพาพร ลิขิตกุล, การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมกับการอบรมเลี้ยงดูของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔), หน้า ๑๔.

^{๙๙} ดวงเดือน พันธุมนาวิน, จริยธรรมในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๒๓), หน้า ๑๕.

^{๑๐๐} สุรางค์ ไคว์ตระกูล, จิตวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๒๕.

๒. พฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่เหมือนกับพฤติกรรมของกลุ่มคนที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิก

๓. พฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะคน ทำให้คนนี้ต่างจากคนอื่นเป็นปัจเจกบุคคล

สรุปว่า ลักษณะของจริยธรรมจะเกี่ยวข้องกับการประพฤติปฏิบัติของตนเองที่ตั้งใจกระทำโดยยึดหลักตามกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม กฎเกณฑ์ทางนิติธรรมและกฎเกณฑ์ทางสังคมที่ส่วนใหญ่พึงประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสมได้อย่างเป็นสากล ทฤษฎีคุณธรรมนั้นต้องปฏิบัติได้ กฎเกณฑ์ทั้งหลายต้องปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน โดยไม่มีอุปสรรคต่อมนุษย์ที่สามารถประพฤติปฏิบัติได้ไม่ต้องใช้ความพยายามที่ผิดไปจากปกติทั่วไป

๒.๑.๔ ความสำคัญของจริยธรรม

ศักดิ์ชัย นิรัญทวี^{๒๑} กล่าวว่า “จริยธรรมเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงควมมีคุณค่าของคนแต่ละคนเป็นสิ่งที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกของสังคม จริยธรรมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมและการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม นอกจากนี้จริยธรรมยังมีความสำคัญต่อการศึกษา”

พระธรรมญาณมุนี^{๒๒} กล่าวว่า “พื้นฐานการศึกษา ได้แก่ จริยธรรม เพราะจริยธรรมเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญยิ่งของตน คนที่สภาพเป็นคนที่มีสมบุรณ์ได้ในสังคมก็ด้วยพลังแห่งจริยธรรมคนที่ขาดหรือบกพร่องในจริยธรรมอะไรจะช่วยให้เขาสำเร็จได้ในชีวิตคนเล่า”

ลำดวน เกษรสุนทร ได้จัดลำดับความสำคัญของคุณลักษณะทางจริยธรรมเรียงลำดับไว้ ๑๐ อันดับ ดังนี้

๑. ความรับผิดชอบ หมายถึง การตั้งมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ของตน เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพตามความมุ่งหมายด้วยการดูแลเอาใจใส่อย่างเต็มความสามารถ

๒. ความมีระเบียบ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎระเบียบ แบบแผน มารยาท กฎหมาย และศีลธรรมอันดีงาม

๓. ความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง การปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบอย่างตรงไปตรงมา และเหมาะสมที่กาย วาจา และใจ ต่อตนเองและสังคมโดยรวม

๔. ความเคารพต่อกฎหมายบ้านเมือง หมายถึง การควบคุมความประพฤติ ปฏิบัติให้ถูกต้องและเหมาะสมตามกฎหมาย กฎเกณฑ์ ที่บ้านเมืองกำหนดไว้

^{๒๑} ศักดิ์ชัย นิรัญทวี, การปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๒๕), หน้า ๑๒.

^{๒๒} พระราชวรมุนี, พุทธวิธีในการสอน, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๒๗), หน้า ๔๑๒.

๕. ความยุติธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง เทียบธรรม และชอบด้วย เหตุผลไม่ลำเอียง ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้อง

๖. ความเสียสละ หมายถึง การไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว การแบ่งปันให้ผู้ที่ควร ได้รับการช่วยเหลือทั้งทางกำลังกาย กำลังทรัพย์และกำลังสติปัญญา

๗. ความมีเหตุผล หมายถึง ความสามารถในการนำปัญญามาพิจารณาอย่างรอบคอบ ไม่เป็นคนหุนหา เชื่อคนง่าย รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณและรู้จักกาลเทศะ

๘. ความรักชาติ หมายถึง การที่บุคคลแสดงออกซึ่งความจงรักภักดีต่อความเป็นเอกราชของชาติของตน

๙. ความเมตตา กรุณา หมายถึง ความรักใคร่ ความสงสาร โดยคิดปรารถนาจะช่วย ให้ผู้อื่นพ้นทุกข์และเป็นสุข

๑๐. ความสามัคคี หมายถึง ความสนิทสนมกลมเกลียว ความรักใคร่ปรองดองและ ความร่วมมือร่วมใจ การช่วยกันทำ ช่วยกันคิดหรือการแสดงออกซึ่งความพร้อมเพรียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ร่วมกันทำงาน โดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

สรุปว่า จริยธรรมเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความมีคุณค่าของคน โดยควรปลูกฝังด้าน จริยธรรมเพื่อให้เขาเหล่านั้นเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ มีความรู้ ความสามารถพร้อม ที่จะประพฤติปฏิบัติตนในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งพาตนเอง มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเคารพต่อกฎหมายบ้านเมือง มีความยุติธรรม มีความเสียสละ มีเหตุผล มีความรักชาติ ศาสนาพระมหากษัตริย์ มีเมตตา กรุณา มีความสามัคคี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มี วัฒนธรรมในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า รู้จักรักษา ส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

๒.๒ หลักพุทธจริยธรรมที่เกี่ยวกับสันติสุขในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงส่งสาวกไปประกาศศาสนาครั้งแรกจำนวน ๖๑ รูป จุดประสงค์เพื่อประโยชน์ของคนทั่วไปดังพุทธพจน์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเที่ยวไปเพื่อ ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่คนเป็นจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อ ความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายจงแสดงธรรมที่งามในเบื้องต้น งาม ในท่ามกลาง และงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถะ พร้อมทั้งพยัญชนะ อัน บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง”^{๒๓} ตามนัยนี้มีท่านผู้รู้ได้จัดระดับและประเภทของจริยธรรมได้ดังต่อไปนี้

^{๒๓} ที.ม.(ไทย)๑๐/๕๒/๕๓.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วีระ สมใจ ได้แบ่งประเภทของจริยธรรมไว้เป็น ๓ ระดับ คือ (๑) จริยธรรมระดับพื้นฐาน ได้แก่ เบญจศีล เบญจธรรม (๒) จริยธรรมระดับกลาง ได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ (๓) จริยธรรมระดับสูง ได้แก่ มรรคมิ้องค์ ๘^{๒๔}

ไสว มาลาทอง ได้แบ่งประเภทของจริยธรรมไว้เป็น ๓ ชั้น ดังนี้ (๑) จริยธรรมขั้นมูลฐาน ได้แก่ศีล ๕ (๒) จริยธรรมขั้นกลาง ได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ (๓) จริยธรรมขั้นสูง ได้แก่ อริยสัจธรรม ๔ มรรคมิ้องค์ ๘ ปฏิจตมุปบาท^{๒๕}

ศุชีพ ปุญญาคุณภาพ ได้แบ่งประเภทของจริยธรรมออกเป็น ๓ ระดับ คือ (๑) จริยธรรมขั้นต้น ได้แก่ เบญจศีล เบญจธรรม (๒) จริยธรรมขั้นกลาง ได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ (๓) จริยธรรมขั้นสูง ได้แก่ มรรคมิ้องค์ ๘^{๒๖}

จากการแบ่งประเภทของจริยธรรมดังกล่าวสรุปได้ว่า จริยธรรมแบ่งเป็น ๓ ระดับ คือ จริยธรรมขั้นมูลฐาน ได้แก่ศีล ๕ จริยธรรมขั้นกลาง ได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ จริยธรรมขั้นสูง ได้แก่ มรรคมิ้องค์ ๘ และผู้วิจัยเห็นว่ายังมีจริยธรรมที่เป็นกรปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ธรรมคัมภีร์ครองโลก ๒ พรหมวิหาร ๔ อิทธิบาท ๔ ทิศ ๖ และมงคล ๓๘ ประการ จึงได้แบ่งจริยธรรมเป็น ๔ ระดับ ดังนี้

(๑) จริยธรรมขั้นมูลฐาน ได้แก่ ศีล ๕

(๒) จริยธรรมขั้นกลาง ได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐

(๓) จริยธรรมขั้นสูง ได้แก่ มรรคมิ้องค์ ๘

(๔) จริยธรรมในชีวิตประจำวัน ได้แก่ ธรรมคัมภีร์ครองโลก ๒ พรหมวิหาร ๔ อิทธิบาท ๔ ทิศ ๖ และมงคล ๓๘ ประการ

๑) จริยธรรมขั้นมูลฐาน หมายถึง จริยธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติเพื่อห้ามมิให้ละเมิดทางกาย วาจา ปฏิบัติเพื่อให้กาย วาจา เป็นปกติ เป็นกฏเกณฑ์ทางสังคมชาวพุทธ ปฏิบัติเพื่อบรรลุความสุขขั้นต้นของชีวิตเป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้น เป็นพื้นฐานของชีวิตมนุษย์ ได้แก่ ศีล ๕ ดังต่อไปนี้

^{๒๔} วีระ สมใจ (ผศ.), จริยธรรมกับชีวิต, (บุรีรัมย์ : ฝ่ายเอกสารตำราสำนักส่งเสริมวิชาการ สหวิทยาลัยอีสานใต้บุรีรัมย์, ๒๕๓๒), หน้า ๑๑๕.

^{๒๕} ไสว มาลาทอง, คู่มือการศึกษาจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๒๐๒-๒๑๒.

^{๒๖} ศุชีพ ปุญญาคุณภาพ, ศาสนาเปรียบเทียบ, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๕๔-๕๗.

ศีล ๕^{๒๗} หรือ เบญจศีล หมายถึง ความประพฤติชอบทางกายและวาจา, การรักษากาย วาจาให้เรียบร้อย, การรักษาปกติตามระเบียบวินัย, ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว, การควบคุม ตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน ประกอบด้วย^{๒๘}

(๑) ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากการปลงชีวิต, เว้นจากการฆ่าการประทุษร้ายกัน เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ในทางปฏิบัติหมายถึง ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิต ของตนโดยไม่เบียดเบียนชีวิต ร่างกายของผู้อื่นสัตว์อื่น แต่เป็นผู้มีจิตใจประกอบด้วยเมตตากรุณา มีความรักความหวังดีต่อกันเป็นพื้นฐาน บุคคลที่จะล่วงหรือผิดศีลข้อที่ ๑ ที่ว่าศีลขาค้นั้น ต้อง ประกอบด้วยองค์ คือ ปาณาติบาตนี้มีองค์ ๕

๑. ปาโณ สัตว์มีชีวิต
๒. ปาณสญญิตา สำคัญว่าสัตว์มีชีวิต
๓. วรกจิตต์ จิตคิดจะฆ่า
๔. อุปกุกโม พยายามจะฆ่า
๕. เตน มรณ สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น

เมื่อบุคคลกระทำลงไปประกอบด้วยองค์ ๕ ดังกล่าว ศีลข้อที่ ๑ นี้ก็จะขาด แต่ถ้าไม่ครบ องค์ ก็เป็นเพียงค้างพริ้ว หรือทะลุเท่านั้น ไม่ขาดแต่ถ้าไม่ครบองค์ ก็เป็นเพียงค้างพริ้ว หรือทะลุ เท่านั้น ไม่ขาด

(๒) อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากการถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้, เว้นจากการลัก โกง ละเมิดกรรมสิทธิ์ ทำลายทรัพย์สิน เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการลักทรัพย์ ในทางปฏิบัติหมายถึง ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตของคน โดยไม่เบียดเบียนทรัพย์สิน และไม่ละเมิดกรรมสิทธิ์ของ ผู้อื่น ด้วยการลักขโมย แต่ดำเนินชีวิตโดยมีอาชีพ สุจริต ยุติธรรมหาเลี้ยงชีพโดยชอบเรียกว่า “มี สัมมาอาชีพะ” ศีลข้อที่สองนี้จะขาดได้ต้องประกอบด้วยองค์ คือ อทินนาทานมีองค์ ๕ คือ

๑. ปรปริคคหิต์ ของนั้นมีเจ้าของหวงแหน
๒. ปรปริคคหิตสญญิตา ตนก็รู้ว่าของมีเจ้าของหวงแหน
๓. เถยฺยจิตต์ มีจิตคิดจะลัก
๔. อุปกุกโม พยายามเพื่อจะลักให้ได้
๕. เตน ทรณ ใด้ของนั้นมาด้วยความพยายามนั้น

^{๒๗} ที.ปา.(ไทย)๑๑/๒๕๖/๒๔๗.

^{๒๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๗๕.

(๓) กามสุมิฉณาจารา เวมณี เว้นจากการประพุดิผิดในกาม, เว้นจากการล่วงละเมิดสิ่ง
ที่ผู้อื่นรักใคร่หวงแหน เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการประพุดิผิดในกาม หมายถึง ความประพุดิ
หรือการดำเนินชีวิตของตนโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่นทางด้านคู่ครองและไม่ละเมิดกรรมสิทธิ์ในบุคคล
ผู้เป็นที่รักของผู้อื่น รวมทั้งไม่ผิดประเวณีทางเพศ ไม่ประพุดิผิดนอกใจคู่ครองของตนเองแต่มีใจ
มั่นคงในคู่ครองของตน สามารถควบคุมอารมณ์ในเรื่องเพศได้ ศีลข้อนี้จะขาดได้ต้องประกอบด้วย
องค์ คือ กามสุมิฉณาจารมืองค์ ๔ คือ

๑. อคมนิยวตุถุ หญิง (ชาย) ต้องห้าม

๒. ตสุมิ เสวนจิตต์ จิตคิจะเสพ

๓. เสวนปโปโยโค ประกอบการเสพ

๔. มกุเคน มกุคปปฏิบัติ มรรคจรดกัน

(๔) มุสาวาทา เวมณี เว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจาก
การพูดเท็จ เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จในทางปฏิบัติหมายถึง ความประพุดิหรือการดำเนินชีวิตที่
ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจาที่เป็นเท็จหลอกลวง อันเป็นสาเหตุตรอนหรือทำลาย
ประโยชน์ของผู้อื่นแต่มีความซื่อสัตย์ มีสัจจะ รักษาสัจจะ พูดแต่คำจริง คำมีประโยชน์ สمان
สามัคคี เท่านั้น ศีลข้อนี้จะขาดได้ต้องประกอบด้วยองค์ คือ มุสาวาทมืองค์ ๔ คือ

๑. อตุถิ วตุถุ เรื่องไม่จริง

๒. วิสวาทนจิตต์ จิตคิจะพูดเท็จ

๓. ตชโซ วายาโม พยายามพูดออกไป

๔. ปรสุตตทตุถิวิชานัน คนอื่นเข้าใจเนื้อความนั้น

(๕) สุราเมรยมชชปมาทฐานา เวมณี เว้นจากน้ำเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่ง
ความประมาท, เว้นจากสิ่งเสพติดให้โทษ เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัย
อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ในทางปฏิบัติหมายถึง ความประพุดิหรือการดำเนินชีวิตที่
ปราศจากการเบียดเบียนตนเอง ด้วยการดื่ม สูด นิด สิ่งเป็นพิษให้โทษแก่ร่างกาย คือ ยาเสพติดทุก
ประเภท อันเป็นเหตุให้เกิดความประมาทพลาดพลั้ง เกิดความมัวเมา เสียสติสัมปชัญญะและทำให้
เสียคุณภาพความเป็นคน แต่มีสติระวังตัวมิให้ติดสิ่งเสพติดเหล่านั้น ทั้งสามารถควบคุมใจ ควบคุม
อารมณ์มิให้เป็นทาสของสิ่งเหล่านั้นด้วย ศีลข้อนี้จะขาดได้ต้องประกอบด้วยองค์ คือ สุรา
เมรยมชชปมาทฐานา มืองค์ ๔ คือ

๑. มทนิยํ น้ำเมา

๒. ปาตุกมมุขตาจิตต์ จิตคิจะดื่มน้ำเมา

๓. ตชโซ วายาโม พยายามดื่มน้ำเมา

๔. ปิดปุเปเสวนัน น้ำเมานัน ล่วงล้าคองไป

เบญจศีล หรือศีล ๕ นี้เป็นหลักควบคุมความประพฤติหรือพฤติกรรมเบื้องต้นของมนุษย์ เป็นข้อกำหนดเท่าที่จำเป็นพอที่จะให้สังคมมนุษย์อยู่กันได้โดยปกติสุข มีชีวิตและทรัพย์สินปลอดภัยตามสมควร ^{๒๕}

๒) จริยธรรมชั้นกลาง หมายถึง จริยธรรมที่เป็นทางแห่งความดี ที่จะนำผู้ประพฤติปฏิบัติไปสู่ความสุข ความเจริญ ได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ ซึ่งผู้วิัจจะได้นำเสนอเนื้อหาของกุศลกรรมบถ ๑๐ ดังต่อไปนี้

กุศลกรรมบถ ๑๐^{๒๖} หมายถึง ทางแห่งกุศลกรรม, ทางทำความดี, กรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่สุคติ ว่าโดยหัวข้อย่อ ดังนี้^{๒๗}

ก. กายกรรม ๓ การกระทำทางกาย ประกอบด้วย

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี^{๒๘} เว้นจากปลงชีวิต งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ที่มีชีวิตให้ตาย และไม่ใช้ให้ผู้อื่นฆ่า สร้างจิตให้เมตตารักใคร่คน และสัตว์ดิรัจฉาน^{๒๙} มีความปรารถนาอย่างจริงใจที่จะให้คน มีความปราศจากทุกข์โดยทั่วหน้ากัน มีความกรุณาสงสารคนและสัตว์ผู้ประสบความทุกข์ยากพร้อมทั้งงดเว้นการเบียดเบียนให้คนและสัตว์เดือดร้อน เช่น ทำให้อวัยวะ มีแขน ขา เป็นต้นของคนและสัตว์ให้หักหรือพิการ หรือทรมาณสัตว์ให้ได้รับความเหนื่อยยากลำบาก พลอยยินดีในเมื่อคนและสัตว์ได้ดี มีลาภ มียศ มีความสุข ความเจริญงดเว้นจากการอิจฉาริษยาคนแลสัตว์ที่ดีกว่าตนและตั้งจิตเป็นอุเบกขาวางเฉย

๒. อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้โดยอาการขโมย งดเว้นจากการลักขโมยสิ่งของ ใดๆคนและสัตว์ และไม่ใช้ให้ผู้อื่นนั้นทำการลักขโมยและการไม่ทำการหลอกลวงให้ผู้อื่นต้องเสียทรัพย์และชื่อเสียงทำให้อับอาย

๓. กามเมสุ มิจุฉาจารา เวรมณี เว้นจากประพฤติดิคิดในกาม งดเว้นจากการประพฤติดิคิดในกามทั้งหลาย คือ ไม่ข่มขืน ทำลามกอนาจาร ทำการล่วงละเมิดสิทธิสตรีและบุรุษอื่น เรียกว่าไม่ทำชั่ว

^{๒๕} ไสว มาลาทอง, คู่มือการศึกษาจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๕-๑๑๓.

^{๒๖} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๘๕/๕๒๓.

^{๒๗} อ่างแก้ว, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๓๔.

^{๒๘} เวรมณี แปลว่า เจตนาที่ทำให้เว้น หรือ เจตนาที่ตรงข้าม เมื่อจะแปลให้เต็มความ จึงควรแปลว่าการกระทำที่ว่างจากการคิดเบียดเบียน หรือ การทำดีที่ตรงข้ามกับการเบียดเบียนชีวิต ดังนี้ เป็นต้น

^{๒๙} ดิรัจฉาน แปลว่า สัตว์มีร่างกายเจริญโดยขวาง, สัตว์เว้นจากมนุษย์

ในสามีและภรรยาของผู้อื่น พยายามถือสันโดษ ยินดีเฉพาะในภรรยาหรือสามีของตนเท่านั้น ไม่รักหญิงอื่นยิ่งกว่าภรรยาของตนแม้สิ่งของใด ๆ ของใคร ๆ ก็ไม่ถือโอกาสเอาไปใช้ หรือจะต้องก่อนได้รับอนุญาตจากเจ้าของ โดยถือหลักว่า “เมื่อไม่มีสิ่งที่ตัวชอบ จงชอบสิ่งที่ตัวมี”

ข. วชิกรรม ๔ การกระทำทางวาจา ประกอบด้วย

๔. มุสาวาทา เวรมณี เว้นจากพูดเท็จ จดเว้นจากการพูดเท็จ คือ ไม่พูดโกหกหลอกลวงให้ผู้อื่นเข้าใจผิดตามที่ตนพูด เช่น สิ่งใดที่เรารู้เราเห็น เมื่อเขาถาม เรากลับตอบว่าเราไม่รู้เราไม่เห็น และสิ่งใดที่เราไม่รู้ไม่เห็น แต่กลับตอบว่าเรารู้เราเห็น เป็นต้นเช่นนี้พยายามพูดแต่คำที่สัจจริง หากคำใดเราเห็นว่าพูดออกไปแล้วแม้เป็นความจริง แต่จะทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น เราก็งงคเสีย ไม่พูดเลย เพราะถ้าไม่พูดความจริงเราก็พูดเท็จ อันเป็นการทำให้เราเสียกุศลกรรมบถอันนี้

๕. ปิสุณาย วาจา เวรมณี เว้นจากพูดส่อเสียด จดเว้นจากการพูดส่อเสียด ได้แก่การฟังข้างนี้ แล้วเอาไปบอกข้างโน้น เพื่อจะทำลายข้างนี้ หรือได้ฟังข้างโน้นแล้วเอามาบอกข้างนี้ เพื่อจะทำลายข้างโน้น คือ มุ่งหมายยุ่งให้เขาแตกจากกัน ทำลายความพร้อมเพรียงกันส่งเสริมผู้ที่แตกกันแล้วให้แตกมากยิ่งขึ้น ยินดีเฟลิดเฟลินในความเป็นพรรคเป็นพวก เข้าข้างพวกโน้นข้างพวกนี้บ้าง ทำพรรคต่อพรรคให้แตกจากกัน ตั้งใจพูดแต่คำที่จะสมานไมตรีเชื่อมโยงให้คนโน้นคนนี้มีความรักใคร่ นับถือกัน พูดให้พรรคต่อพรรคปรองดองกลมเกลียวสามัคคีกันถ้าเห็นว่าจะช่วยให้เขาสามัคคีกันไม่ได้ก็งงคเสีย

๖. ผรุสย วาจา เวรมณี เว้นจากพูดคำหยาบ จดเว้นจากการพูดวาจาหยาบคายที่เผ็ดร้อนที่เป็นปม เป็นที่ขัดข้องของผู้อื่น เป็นที่ระคายหูของผู้ที่ได้ยินได้ฟัง ยิ่งเป็นคำด่าคำแข่ง แม้แต่กับสัตว์วิเศษก็ไม่ควรพูดเลย เพราะเป็นการส่อสันดานของตนเองว่าเป็นคนเลวพยายามพูดแต่คำที่อ่อนหวาน เรียบร้อย นุ่มนวลละมุนละไม

๗. สมุปลลาปา เวรมณี เว้นจากพูดเพ้อเจ้อ จดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ ได้แก่ จดการพูดในเวลาที่ไม่ควรพูด ในสถานที่ที่เขาไม่ต้องการให้เราพูด การพูดมากไปกว่าความจริง พูดไม่มีเหตุผล พูดวาจาไม่มีหลักฐาน ไม่พูดตามธรรมเนียม พูดไม่รู้จักหยุด แม้ไม่มีใครอยากฟังแล้วก็ยังพูดเรื่อยเปื่อยไปโดยไม่มีประโยชน์ต้องใช้สติสัมปชัญญะในการพูดทุกครั้ง ถึงเป็นเรื่องจริงก็ต้องพูดให้ถูกกาลเทศะ พูดให้มีเหตุผลพอที่จะเชื่อถือได้ พูดให้ถูกตามธรรมตามวินัย พูดแต่พอเหมาะพอสมควรไม่ให้มากเกินไปจนเรื่องราวจนจับไม่ได้ว่าเรื่องอะไร ซึ่งเรียกว่า “พูดเป็นน้ำท่วมทุ่ง ผักบุ้งโหรงเหรง” ถ้าเห็นว่าพูดแล้วมีประโยชน์แก่ผู้ฟังจึงพูด ถ้าเห็นว่าพูดแล้วจะไม่มีประโยชน์เลยก็อย่าพูดเสียดีกว่า

ค. มโนกรรม ๓ การกระทำทางใจ ประกอบด้วย

๘. อนภิชณา ความไม่คิดเฟื่องเล็งอยากได้ของเขา ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่นมาเป็นของตนได้แก่ เมื่อเห็นพัสดุอุปกรณ์เครื่องใช้สอย ทั้งที่มีวิญญาณ และไม่มีวิญญาณของผู้อื่นแล้ว แม้นตนจะชอบพอใจก็ไม่พยายามเฟื่องว่า ขอให้สมบัติของผู้นั้นจงมาเป็นของเรา หรือครุ่นคิดแต่ในใจว่า ทำไฉนเราจึงจะได้ทรัพย์สมบัติของผู้นั้นหนอ ดังนี้ จงพยายามคิดให้เห็นว่า ทรัพย์สมบัติเครื่องใช้สอยอย่างดีเป็นอันมาก เกิดขึ้นแก่ผู้นั้นก็เพราะเขาได้ทำความดีเป็นบุญเป็นกุศลมาก่อน แม้ชาตินี้เราไม่เห็นเขาทำอะไร ก็คงเป็นเพราะเขาทำมาแล้วแต่อดีตชาติโน้น ผลจึงเกิดสนองให้เขาเป็นคนมั่งมีด้วยทรัพย์สมบัติอันน่าปลื้มใจ เช่นนั้นถ้าเราไปโลภอยากได้ของเขา จะทำให้เกิดเป็นบาปแก่ใจ คือเป็นสนิมเกาะกินจิตใจของเราเหมือนสนิมอันเกิดแก่เหล็ก และเกาะกินเนื้อเหล็กฉะนั้น ทำให้จิตใจของเราอ่อนอ่อนกำลังลงไม่สามารถจะทำความดีอย่างอื่นได้ควรพยายามแสดงมุทิตาจิตพลอยยินดีต่อผู้นั้น แล้วพยายามบำเพ็ญบุญกุศล เช่น ให้ทาน เสียสละความโลภของตนให้เบาบางลง และชวนช่วยช่วยเหลือผู้อื่นในการทำดีเป็นต้น ผลจะบังเกิดแก่ตนเองในภายหลัง

๙. อพยาบาท ความไม่คิดร้ายผู้อื่น ไม่พยายามทำ คือ ไม่คิดอยากให้ผู้อื่นเดือดร้อน ไม่จองเวรต่อสัตว์และคนอื่น ๆ ไม่ตั้งใจที่จะให้ใคร ๆ เป็นผู้เสียหายหรือวิบัติด้วยการใด ถึงแม้เราจะโกรธเคืองบ้างโดยที่เขาทำอะไรให้เสียหาย หรือมาด่าว่าให้เกิดความเจ็บช้ำน้ำใจก็ไม่อาจอาฆาตพยาบาทจองเวรผู้นั้นต่อไปอีก เช่น เขามาทำร้ายเราก็ให้คิดเสียว่าเราระวังตัวไม่ดีหรือเพราะเราเคยทำร้ายให้เขาเดือดร้อนมาก่อนแล้วกรรมจึงติดตามมาสนองเราขอให้เป็นการใช้หนี้กรรมกันสุดสิ้นแต่เพียงชาตินี้เถิด หรือเขามาโกงเงินเรา โดยยืมไปแล้วไม่ใช้คืน หรือเข้าหุ้นกันแล้วเขาโกงไปเสีย เช่นนี้จงคิดว่าเราเคยโกงเขามาแล้วในชาติก่อนโน้น เขาจึงโกงเอาคืนไป ขอให้สิ้นสุดเวรกรรมกันเสียที ตั้งใจแผ่เมตตาให้เขาเหล่านั้นจงเป็นผู้มีความสุขปราศจากทุกข์ มีความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไปเถิดอย่าพยาบาทจองเวรซึ่งกันและกันเลย

๑๐. สมมาทิภูฏิ ความเห็นชอบ ถูกต้องตามคลองธรรม เห็นชอบตามทำนองคลองธรรมได้แก่ เห็นว่าบุญมีจริงบาปมีจริง ผลของบุญมี ผลของบาปมี คนทำดีย่อมได้ดี คนทำชั่วย่อมได้ชั่ว นรกมี สวรรค์มี และนิพพานก็มี โลกนี้โลกอื่นมี ชาตินี้ชาติหน้ามี

๓) จริยธรรมขั้นสูง หมายถึง จริยธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาชีวิตได้อย่างถ่องแท้ เพื่อบรรลุมรรคผลนิพพาน บรรลุถึงบรมสุขความสุขที่ไม่หวนมาสู่ความทุกข์อีก ได้แก่ มรรคมีองค์ ๘ ซึ่งผู้วิจัจะได้นำเสนอเนื้อหาของมรรค ๘ ดังต่อไปนี้

มรรคมืองค์ ๘^{๓๔} หรือ อฏฐงฺกิกมรรค เรียกเต็มว่า อริยอฏฐงฺกิกมรรค แปลว่า “ทางมีองค์ ๘ ประการ อันประเสริฐ” มรรค ๘ คือ หนทางสู่ความพ้นทุกข์อันชอบ ประกอบด้วย^{๓๕}

^{๓๔} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๕๕/๓๔๘.

^{๓๕} อ่างแล้ว, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๑๕.

๑. ความเห็นชอบ (สมุมาทิฏฐิ) ได้แก่ ความรู้หรือริยัจจ ๔ หรือ เห็นไตรลักษณ์ หรือ รู้
อกุศลและอกุศลมูลกับกุศลและกุศลมูล หรือเห็นปฏิจฺจนสมุปฺบาท การเห็นในอริยัจจ ๔ คือ ทุกข์
เหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ (สมุทัย) ความดับทุกข์ (นิโรธ) ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ (มรรค)

๒. ความดำริชอบ (สมุมาสงฺกปฺ) ได้แก่ เนกขมฺมสงฺกปฺ อพฺยาบาทสงฺกปฺ อวิหิง
สาสงฺกปฺ ดำริที่จะออกจากกาม (เนกขมฺม) ดำริในการไม่พยาบาทปองร้ายผู้อื่น ดำริในการไม่
เบียดเบียนผู้อื่น

๓. เจรจาชอบ (สมุมาวาจา) ได้แก่ วชิสุจฺริต ๔ คือไม่ประพฤติชั่วทางวาจาอันได้แก่ ไม่
พูดเท็จ (มุสาวาท) ไม่พูดส่อเสียด ยุยงให้เขาแตกร้างกัน (ปิสุณาย วาจา) ไม่พูดคำหยาบคาย (ผรุ
สหาย วาจา) ไม่พูดเพื่อเจ้าเลวไหลไร้สาระ (สมุพฺปฺลาปา)

๔. กระทำชอบ (สมุมากมฺมฺนฺต) ได้แก่ กายสุจฺริต ทำการงานชอบโดยประกอบการทำงานที่
ไม่ผิดประเพณี ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดศีลธรรม และเว้นจากการทุจริต ๓ อย่างได้แก่ การเบียดเบียน
ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต (ปาณาติบาต) การลักขโมย และฉ้อฉลคดโกง แก่สิ่งทำลายผู้อื่น (อทินฺนาทาน) การ
ประพฤติผิดในกาม (กามสุมิจฺจาจาร)

๕. เลี้ยงชีพชอบ (สมุมาอาชีวะ) ได้แก่ เว้นมิจฺจาชีพ ประกอบสัมมาชีพ เลี้ยงชีพิตชอบ
ได้แก่ การเว้นจากการเลี้ยงชีพในทางที่ผิด การประกอบสัมมาอาชีพคือ เว้นจากการค้าขายเครื่อง
ประหารมนุษย์และสัตว์ เว้นจากการค้าขายมนุษย์ไปเป็นทาส เว้นจากการค้าสัตว์สำหรับฆ่าเป็น
อาหาร เว้นจากการค้าขายน้ำเมา เว้นจากการค้าขายยาพิษ

๖. พยายามชอบ (สมุมาวายาม) ได้แก่ ปธาน หรือ สมุมฺปฺปธาน ๔ มีความเพียรชอบ ๔
ประการได้แก่ เพียรระวังมิให้บาปหรือความชั่วเกิดขึ้น เพียรละบาปหรือความชั่วที่เกิดขึ้นแล้ว เพียร
ทำกุศลหรือความดีให้เกิดขึ้น เพียรรักษากุศลหรือความดีที่เกิดขึ้นแล้วให้คงอยู่

๗. ระลึกชอบ (สมุมาสติ) ได้แก่ สติปฏฺฐาน ๔ ระลึกชอบได้แก่ การระลึกในกาย
เวทนา จิต และธรรม ๔ ประการคือ พิจารณากาย ระลึกได้เมื่อรู้สึกสบายหรือไม่สบาย พิจารณาत्म
หายใจเข้าออก พิจารณาเวทนา ระลึกได้เมื่อรู้สึกสุข หรือทุกข์ หรือเฉยๆ มีราคะ โทสะ โมหะ
หรือไม่ พิจารณาจิต ระลึกได้ว่าจิตกำลังเศร้าหมองหรือส่องแผ้ว รู้เท่าทันความนึกคิด พิจารณาธรรม
ให้เกิดปัญญา ระลึกได้ว่าอารมณ์อะไรกำลังผ่านเข้ามาในใจ

๘. ตั้งจิตมั่นชอบ (สมุมาสมาธิ) ได้แก่ ฌาน ๔ คือตั้งใจชอบ ทำจิตให้สงบระงับจาก
กิเลส เครื่องเศร้าหมอง ให้มีอารมณ์แน่วแน่เป็นอันเดียว เพื่อให้จิตจดจ่อไม่ฟุ้งซ่าน หากอารมณ์อัน
ไม่มีโทษให้จิตยึด จะได้ไม่พว่ไปหลายทางได้แก่ การเจริญฌานทั้ง ๔

๔) จริยธรรมในชีวิตประจำวัน หมายถึง จริยธรรมที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข ได้แก่ ธรรมคัมภีร์ครองโลก ๒ พรหมวิหาร ๔ อิทธิบาท ๔ ทิศ ๖ และมงคล ๓๘ ประการ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. ธรรมคัมภีร์ครองโลก^{๑๖} หมายถึง ธรรมที่ช่วยคุ้มครองทั้งมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย ให้อยู่ด้วยกันอย่างปกติสุข โลกร่มเย็น ไม่เดือดร้อนวุ่นวาย เพราะมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายไม่เบียดเบียนกัน มีเมตตากรุณาต่อกัน ต่างไว้วางใจกันและกัน ในเรื่องต่างๆ เช่นชีวิต ทรัพย์สิน และของรักของหวง เป็นคุณธรรมที่สนับสนุนหลักมนุษยธรรมให้เป็นไปได้ดี โดยชักนำจิตใจของบุคคลให้เกิดความละเอียดต่อความชั่วและความเกรงกลัวต่อความประพฤติชั่วและผลของความชั่วที่จะติดตามมา ทั้งยังป้องกันไม่ให้กระทำความชั่ว ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เป็นหลักธรรมสนับสนุนให้บุคคลมีสามัญสำนึกในการละเว้นความชั่วทุจริต เป็นการเบียดเบียนตนและผู้อื่นให้เดือดร้อนภายหลัง ธรรมที่ช่วยให้โลกมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่เดือดร้อนและสับสนวุ่นวาย^{๑๗}

๑) หิริ แปลว่า ความละเอียดใจ ความละเอียดต่อบาป หิริ หมายถึงความละเอียดใจตัวเอง ต่อการทำความชั่วความผิด ต่อการประพฤติทุจริตทั้งหลายและความละเอียดใจตัวเองที่จะละเว้นไม่ทำความดีซึ่งควรจะทำให้เกิดมีในตน เช่นบิดามารดาที่มีความละเอียดใจที่จะไม่ดูแลบุตรของตน เช่นนี้เรียกว่ามีหิริ หิริ เกิดขึ้นได้ด้วยการคิดถึงการศึกษ ฐานะ ยศศักดิ์ ชาติตระกูลของตน คิดถึงความเสียหายที่จะเกิดขึ้น รวมกับความแกล้วกล้าของจิตใจที่จะไม่ทำชั่วเช่นนั้น หิริ เป็นธรรมรักษา คัมภีร์ครองโลก ทำให้โลกเกิดสันติ ทำให้คนเราอยู่กันอย่างสงบสุข เพราะคนที่มีหิริจะเกลียดความชั่ว และละเอียดที่จะทำความชั่วทั้งต่อหน้าและลับหลัง ทำให้ไม่ก่อความเดือดร้อนให้แก่โลกและสรรพสัตว์ทั้งปวง

๒) โอตตปปะ แปลว่า ความเกรงกลัว หมายถึงความสะดุ้งกลัวต่อผลของความชั่ว ต่อผลของความทุจริตที่ทำไว้ โอตตปปะ เป็นอาการของจิตที่หวั่นไหวเมื่อจะทำความชั่ว เพราะกลัวความผิดที่จะตามให้ผลในภายหลัง เกิดขึ้นได้เพราะคิดถึงโทษหรือความทุกข์ที่จะเกิดขึ้นจากการทำชั่ว จากการประพฤติทุจริตของตน เช่น ตัวเองเองต้องเดือดร้อน เกิดความเสียหาย เสียทรัพย์สินเงินทอง เสียชื่อเสียง หรือถูกคนอื่นตำหนิติเตียน ถูกสังคมรังเกียจ เป็นต้น โอตตปปะ เป็นธรรมคัมภีร์ครองโลกคู่กับหิริ เพราะคนที่มี โอตตปปะ ย่อมกลัวที่จะทำความผิด ทำให้งดเว้นจากการประพฤติต่างๆ ได้ อันเป็นเหตุให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข เกิดสันติภาพขึ้น

เหตุที่ทำให้เกิดหิริ

๑. คำนึงถึงความเป็นคน หรือชาติตระกูล

^{๑๖} อจ.ทูก. (ไทย) ๒๐/๒๕๕/๖๕.

^{๑๗} อ่างแก้ว, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๖๕.

๒. คำนึงถึงอายุ

๓. คำนึงถึงความดีที่เคยทำ

๔. คำนึงถึงความเป็นพหูสูต

๕. คำนึงถึงพระศาสนา

๖. คำนึงถึงครูอาจารย์ สถานศึกษา

เหตุที่ทำให้เกิดโศกตปป

๑. กลัวคนอื่นติ

๒. กลัวการลงโทษ

๓. กลัวการเกิดในทุคติ

๒. พรหมวิหาร ๔^{๓๘} หมายถึง ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ, ธรรมประจำใจอันประเสริฐ, หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์, ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหัวใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ^{๓๙}

๑) เมตตา ได้แก่ ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้เรามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดหาประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า

๒) กรุณา ได้แก่ ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบาปัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์

๓) มุทิตา ได้แก่ ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีความสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีความสุข เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป

๔) อุpekha ได้แก่ ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมคฤจระชัง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับที่รับผิดชอบของตน

จากพรหมวิหาร ๔ ข้างต้น อธิบายได้ดังนี้

^{๓๘} อภ.ธ. (ไทย) ๓๔/๑๕๐/๗๕.

^{๓๙} อ้างแล้ว, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๒๔.

๑. เมตตา หมายถึง ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับความสุข ความสุขเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา ความสุขเกิดขึ้นได้ทั้งกายและใจ ความสุขของภุคหัตถ์ ๔ อันได้แก่ ความสุขเกิดจากการมีทรัพย์ ความสุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์ ความสุขเกิดจากการไม่เป็นหนี้และความสุขเกิดจากการทำงานที่ปราศจากโทษ เป็นต้น

๒. กรุณา หมายถึงความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความทุกข์ คือ สิ่งที่เข้ามาเบียดเบียนให้เกิดความไม่สบายกาย ไม่สบายใจและเกิดขึ้นจากปัจจัยหลายประการด้วยกัน พระพุทธองค์ทรงสรุปไว้ว่าความทุกข์มี ๒ กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

(๑) ทุกข์ประจำหรือทุกข์โดยสภาวะ เป็นสิ่งที่มีชีวิตจะต้องประสบ อันเกิดจากเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ อันได้แก่ การเกิด ความแก่และความตาย สิ่งมีชีวิตทั้งหลายที่เกิดมาในโลกจะต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งรวมเรียกว่า กายิกทุกข์

(๒) ทุกข์จรหรือทุกข์ทางใจ อันเป็นความทุกข์ที่เกิดจากสาเหตุที่อยู่นอกตัวเรา เมื่อปรารถนาแล้วไม่สมหวังก็เป็นทุกข์ การประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์การพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก ก็เป็นทุกข์ รวมเรียกว่า เจตสิกทุกข์

๓. มุทิตา หมายถึง ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี คำว่า "ดี" ในที่นี้ หมายถึง การมีความสุขหรือมีความเจริญก้าวหน้า ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีจึงหมายถึง ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข ความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ไม่มีจิตใจอิจฉาริษยา

๔. อุpekขา หมายถึง การรู้จักวางเฉย หมายถึง การวางใจเป็นกลางเพราะพิจารณาเห็นว่าใครทำดียอมได้ดี ตามกฎแห่งกรรม ใครทำสิ่งใดไว้สิ่งนั้นย่อมตอบสนองคืนบุคคลผู้กระทำ เมื่อเราเห็นใครได้รับผลกรรมในทางที่เป็นโทษเราก็ไม่ควรดีใจหรือกิดซ้ำเติมเขาในเรื่องที่เกิดขึ้น เราควรมีความปรารถนาดี คือพยายามช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ในลักษณะที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

อิทธิบาท ๔ ^{๔๐} หมายถึง คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ, คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย ^{๔๑}

๑) ฉนุท ได้แก่ ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป

๒) วิริย ได้แก่ ความเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน เอาธุระไม่ทอดอ

^{๔๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๑/๒๓๓.

^{๔๑} อ่างแล้ว, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๖๐.

๓) จิตต์ ได้แก่ ความคิด คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทาและสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝักใฝ่ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป

๔) วิมุตตา ได้แก่ ความไตร่ตรอง หรือ ทดลอง คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อที่ยังห้อยในสิ่งที่ทานั้น มีการวางแผน วัตถุประสงค์ คัดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น

จากอิทธิบาท ๔ ข้างต้น อธิบายได้ดังนี้

๑. ฉนุท ความพอใจ หมายถึง ความรู้สึกชอบหรือพอใจรักใคร่ในงานที่ตนทำ หรือในสิ่งที่ศึกษาเล่าเรียน ดังนั้น เราจึงต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับงานที่จะทำ หรือเรื่องที่เราจะต้องศึกษาก่อนว่า จะทำให้เราได้รับประโยชน์อะไรบ้าง เช่น การตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ทำให้เรามีความรู้ดีไม่โง่เขลา เป็นที่รักใคร่ของพ่อแม่ ครูอาจารย์ เป็นต้น ฉันทะ จึงเป็นหลักธรรมข้อแรกในการทำงานต่างๆ ซึ่งจะทำให้เกิดหลักธรรมอีก ๓ ข้อตามมา

๒. วิริย ความขยันหมั่นเพียร เมื่อเรามีความพอใจในงานที่จะทำ หรือสิ่งที่เราจะศึกษาแล้ว ก็จะทำให้เกิดความขยันในการจะทำสิ่งนั้น เมื่อครูอาจารย์ให้งานอะไรมา ก็จะทำงานสำเร็จ

๓. จิตต ความเอาใจใส่ หนทางไปสู่ความสำเร็จอีกประการหนึ่ง คือ ความเอาใจใส่ในการทำงาน การศึกษา มีจิตใจจดจ่อต่องานที่ทำหรือสิ่งที่เรียน ซึ่งจะมีมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับความพอใจ และมีความขยันหมั่นเพียร

๔. วิมุตตา การพิจารณาไตร่ตรอง คือ การใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองงานที่ทำว่า ยังมีอะไรบกพร่องที่ต้องแก้ไข หรือควรเพิ่มเติมอะไร ซึ่งจะทำงานนั้นดีขึ้น เพราะเมื่อเรามีความรักในงานที่ทำ รวมทั้งทำอย่างพากเพียร เอาใจใส่ ย่อมต้องการให้งานที่เสร็จนั้น ออกมาเป็นที่น่าพอใจ จึงต้องพิจารณางานที่ทำว่า ดีแล้วหรือยัง มีสิ่งใดที่ต้องปรับปรุงแก้ไขอีก ซึ่งวิมุตตาสงจะทำให้งานที่ทำสมบูรณ์และไม่บกพร่อง หรือทำให้งานที่ยังบกพร่องอยู่ มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

๕. ทิส ๖^๒ หมายถึง บุคคลประเภทต่างๆ ที่เราต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธทางสังคม คู่จិតที่ถูกรอบตัว^๓

๑. ทิสเบื้องหน้า (ปฺรตุถิมุทิส) คือ ทิสตะวันออก ได้แก่ มารดาบิดา เพราะเป็นผู้มีอุปการะแก่เรามาก่อน

ก. บุตรธิดาพึงบำรุงมารดาบิดา ผู้เป็นทิสเบื้องหน้า ดังนี้

(๑) ท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ

(๒) ช่วยทำกรงานของท่าน

^๒ คุรยลละเอียตใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๕๘-๒๐๔/๒๐๒-๒๐๖.

^๓ อ่างแล้ว, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๕๑.

- (๓) ดำรงวงศ์สกุล
- (๔) ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท
- (๕) เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน

ข. บิดามารดาข่มอนุเคราะห์บุตรธิดา ดังนี้

- (๑) ห้ามปรามจากความชั่ว
- (๒) ให้ตั้งอยู่ในความดี
- (๓) ให้ศึกษาศิลปวิทยา
- (๔) หาคุ้มครองที่สมควรให้
- (๕) มอบทรัพย์สมบัติให้ในโอกาสอันสมควร

๒. ทิศเบื้องขวา (ทกฺขิณฺทิส) คือ ทิศใต้ ได้แก่ ครูอาจารย์ เพราะเป็นทักษิณียบุคคล
ควรแก่การบูชาคุณ

ก. ศิษย์พึงบำรุงครูอาจารย์ ผู้เป็นทิศเบื้องขวา ดังนี้

- (๑) ลูกศิษย์รับ
- (๒) เข้าไปหา (เพื่อบำรุง คอยรับใช้ ปรีกษา และรับคำแนะนำ เป็นต้น)
- (๓) ใส่ใจเรียน (คือ มีใจรัก เรียนด้วยศรัทธา และรู้จักฟังให้เกิดปัญญา)
- (๔) ประนินับดี ช่วยบริการ
- (๕) เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ (คือ เอาจริงเอาจัง ถือเป็นกิจสำคัญ)

ข. ครูอาจารย์ข่มอนุเคราะห์ศิษย์ ดังนี้

- (๑) ฝึกฝนแนะนำให้เป็นคนดี
- (๒) สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง
- (๓) สอนศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง
- (๔) ยกย่องให้ปรากฏในหมู่คณะ
- (๕) สร้างเครื่องคุ้มภัยในสารทศ (สอนฝึกให้รู้จักเลี้ยงตัวรักษาตนในอันที่จะ

ดำเนินชีวิตต่อไปด้วยดี)

๓. ทิศเบื้องหลัง (ปจฺฉิณฺทิส) ทิศตะวันตก ได้แก่ บุตรภรรยา เพราะติดตามเป็นกำลัง
สนับสนุนอยู่ข้างหลัง

ก. สามิบำรุงภรรยา ผู้เป็นทิศเบื้องหลัง ดังนี้

- (๑) ยกย่องให้เกียรติสมกับฐานะที่เป็นภรรยา
- (๒) ไม่ดูหมิ่น
- (๓) ไม่นอกใจ

(๔) มอบความเป็นใหญ่ในงานบ้านให้

(๕) หาเครื่องประดับมาให้เป็นของขวัญตามโอกาส

ข. ภรรยาอ่อนนุเคราะห์สามี ดังนี้

(๑) จัดงานบ้านให้เรียบร้อย

(๒) สงเคราะห์ญาติมิตรทั้งสองฝ่ายด้วยดี

(๓) ไม่นอกใจ

(๔) รักษาทรัพย์สมบัติที่หามาได้

(๕) ขยันไม่เกียจคร้านในงานทั้งปวง

๔. ทิศเบื้องซ้าย (อุตุตริทิส) ทิศเหนือ ได้แก่ มิตรสหาย เพราะเป็นผู้ช่วยให้ข้ามพ้นอุปสรรคภัยอันตราย และเป็นกำลังสนับสนุน ให้บรรลุความสำเร็จ

ก. บุคคลพึงบำรุงมิตรสหาย ผู้เป็นทิศเบื้องซ้าย ดังนี้

(๑) เพื่อแบ่งปัน

(๒) พุดจามีน้ำใจ

(๓) ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

(๔) มีตนเสมอ ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน

(๕) ซื่อสัตย์จริงใจต่อกัน

ข. มิตรสหายอ่อนนุเคราะห์ตอบ ดังนี้

(๑) เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษาป้องกัน

(๒) เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษาทรัพย์สมบัติของเพื่อน

(๓) ในคราวมีภัย เป็นที่พึ่งได้

(๔) ไม่ละทิ้งในยามทุกข์ยาก

(๕) นับถือตลอดถึงวงศ์ญาติของมิตร

๕. ทิศเบื้องล่าง (เหฎฐิมุทิส) ได้แก่ คนรับใช้และคนงาน เพราะเป็นผู้ช่วยทำงานต่างๆ เป็นฐานกำลังให้

ก. นายพึงบำรุงคนรับใช้และคนงาน ผู้เป็นทิศเบื้องล่าง ดังนี้

(๑) จัดการงานให้ทำตามความเหมาะสมกับกำลังความสามารถ

(๒) ให้ค่าจ้างรางวัลสมควรแก่งานและความเป็นอยู่

(๓) จัดสวัสดิการดี มีช่วยรักษาพยาบาลให้ยามเจ็บไข้ เป็นต้น

(๔) ใต้ของแปลกๆ พิเศษมา ก็แบ่งปันให้

(๕) ให้มีวันหยุดและพักผ่อนหย่อนใจตามโอกาสอันควร

ข. คนรับใช้และคนงานย่อมอนุเคราะห์นาย ดังนี้

- (๑) เริ่มทาการงานก่อนนาย
- (๒) เลิกงานทีหลังนาย
- (๓) ถือเอาแต่ของที่นายให้
- (๔) ทำการงานให้เรียบร้อยและดียิ่งขึ้น
- (๕) นำเกียรติคุณของนายไปเผยแพร่

๖. ทิศเบื้องบน (อุปริมุทิส) ได้แก่ สมณพราหมณ์ คือ พระสงฆ์ เพราะเป็นผู้สูงด้วยคุณธรรม และเป็นผู้นำทางจิตใจ

ก. กฎห้าข้อย่อมบำรุงพระสงฆ์ ผู้เป็นทิศเบื้องบน ดังนี้

- (๑) จะทำสิ่งใด ก็ทำด้วยเมตตา
- (๒) จะพูดสิ่งใด ก็พูดด้วยเมตตา
- (๓) จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา
- (๔) ต้อนรับด้วยความเต็มใจ
- (๕) อุปถัมภ์ด้วยปัจจัย ๔

ข. พระสงฆ์ย่อมอนุเคราะห์กฎห้าข้อ ดังนี้

- (๑) ห้ามปรามจากความชั่ว
- (๒) ให้ตั้งอยู่ในความดี
- (๓) อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี
- (๔) ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง
- (๕) ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง

(๖) บอกลทางสวรรค์ คือทางชีวิตที่มีความสุขความเจริญให้

๕. มงคล ๓๘ ประการ^{๔๔} หมายถึง สิ่งที่ทำให้มี โชคดี, ธรรมอันนำมาซึ่งความสุขความเจริญ เรียกเต็มว่า อุดมมงคล คือมงคลอันสูงสุด^{๔๕}

๑. ไม่คบคนพาล (อเสวนา จ พาลาน) ลักษณะของคนพาลมี ๓ ประการคือ

(๑) คิดชั่ว คือการมีจิตคิดอยากได้ในทางทุจริต มีความพยาบาท และมีจัญนาทิฎฐิ คือเห็นผิดเป็นชอบ

(๒) พูดชั่ว คือคำพูดที่ประกอบไปด้วยวจีทุจริตเช่น พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ และพูดเพื่อเจื้อ

^{๔๔} พุ.พ.๒๕/๕/๓ ; พุ.สุ.๒๕/๓๑๓/๓๖๖.

^{๔๕} อ่างแก้ว, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๗๔.

(๓) ทำชั่ว คือทำอะไรที่ประกอบด้วยกายทุจริตเช่น การฆ่าสัตว์ ลักขโมย น้อยโกง
ฉ้อคร่ำอนาจาร ประพฤติผิดในกาม

รูปแบบของคนพาลมีข้อควรสังเกตคือ

(๑) ชอบแนะนำไปในทางที่ผิด หรือที่ไม่ควรแนะนำ อาทิเช่น แนะนำให้ไปเล่นการพนัน ให้ไปลักขโมย ให้กินยาบ้า ให้เสพยา ชวนไปฉ้อคร่ำอนาจาร เป็นต้น เหล่านี้ถือว่าเป็นพาล

(๒) ชอบทำในสิ่งที่ไม่ใช่ธุระ อาทิเช่น ไม่ทำงานตามหน้าที่ของตนให้เรียบร้อย แต่กลับชอบจะไปก้าวก่ายยุ่งกับ หน้าที่การงานของผู้อื่น หรือไปจับผิดเพื่อนร่วมงาน แกล้งยุยงนินทาว่าร้ายกันและกัน เป็นต้น

(๓) ชอบทำผิดโดยเห็นสิ่งผิดเป็นของดี อาทิเช่น การสูบบุหรี่ได้เป็นฮีโร่ เห็นคนที่ชื้อสัตย์เป็นคนโง่ไม่กินตามน้ำ ชอบรับสินบน ทุจริตในหน้าที่ หรือช่วยพวกพ้องให้พ้นจากความผิด เป็นต้น

(๔) จะโกรธเคืองเมื่อพูดเตือน อาทิเช่น การเตือนเรื่องการเที่ยวเตร่ เตือนเรื่องการดื่มเหล้า กลับบ้านดึก เตือนเรื่องการคบเพื่อน เป็นต้น คนพวกนี้จะโกรธเมื่อได้รับการตักเตือนและไม่รับฟัง

(๕) ไม่มีระเบียบวินัย อาทิเช่น ไม่เข้าคิวตามลำดับก่อนหลัง แต่ชอบแซงคิวอย่างหน้าด้านๆ ทั้งขณะลงคลอง หรือข้างทาง ไม่เคารพกฎหมายของบ้านเมือง หรือของท้องถิ่น เป็นต้น

๒. คบบัณฑิต (ปณฺฑิตานญฺจ เสวนา) บัณฑิต หมายถึงผู้ทรงความรู้ มีปัญญา มีจิตใจที่งาม และมีการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง รู้ดีรู้ชั่ว (ไม่ใช่คนที่จบปริญญาโดยนัย) มีลักษณะดังนี้คือ

(๑) เป็นคนคิดดี คือการไม่คิดละโมภ ไม่พยายามปกป้องร้ายใคร รู้จักให้อภัย เชื่อเรื่องบาปบุญคุณโทษความกตัญญูรู้คุณ เป็นต้น

(๒) เป็นคนพูดดี คือวจีสัจจรีต พูดจริง ทำจริงไม่โกหก ไม่พูดหยาบ ถากถาง นินทาว่าร้าย

(๓) เป็นคนทำดี คือทำอาชีพสุจริต มีเมตตา ทำทานเป็นปกตินิสัย อยู่ในศีลธรรม ทำสมาธิภาวนา

รูปแบบของบัณฑิตมีข้อควรสังเกตคือ

(๑) ชอบชักนำในทางที่ถูกที่ควร อาทิเช่นการชักนำให้เลิกทำในสิ่งที่ผิด ตักเตือนให้ทำความดีอย่างเช่น ให้เลิกเล่นการพนัน เป็นต้น

(๒) ชอบทำในสิ่งที่เป็นธุระ อาทิเช่นการทำหน้าที่ของตนให้ลุล่วง และใช้เวลาที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ ไม่ก้าวก่ายเรื่องของผู้อื่นวันแต่จะได้รับการร้องขอ

(๓) ชอบทำและแนะนำสิ่งที่ดีที่ควร อาทิเช่นการพูดและทำอย่างตรงไปตรงมา
แนะนำการทำทานที่ถูกต้องทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อคนอื่น

(๔) รับฟังดี ไม่โกรธ อาทิเช่นเมื่อมีคนมาว่ากล่าวก็ไม่ถือโทษ หรือโกรธ หรือทำอวดดี
แต่จะรับฟังแล้วนำไปพิจารณาโดยยุติธรรมแล้วนำมาแก้ไขปรับปรุง

(๕) รู้ระเบียบ และกฎกติกาบรรยาที่ดี อาทิเช่นการรักษาระเบียบวินัยขององค์กร
เพื่อให้หมู่คณะมีความเป็นระเบียบ และการดำเนินงาน ไม่สับสน หรือการรักษาความสะอาด ปฏิบัติ
และเคารพกฎของสถานที่ ไม่ทำตามอำเภอใจ

๓. บุคคลที่ควรบูชา (บูชา จ ปุชนียาน) คือการแสดงความเคารพบุคคลที่เรานับถือ ยก
ย่อง เลื่อมใสในบุคคลคนนั้น ซึ่งการบูชาแบ่งออกเป็น ๒ อย่างคือ

(๑) อามิสบูชา คือการบูชาด้วยสิ่งของเช่น การนำเงินให้พ่อแม่ไว้ใช้จ่าย หรือมอบ
ทรัพย์สินให้พ่อแม่หรือการนำดอกไม้ธูปเทียนไปบูชาพระก็ถือเป็นอามิสบูชาเป็นต้น

(๒) ปฏิบัติบูชา คือการบูชาด้วยการเจริญสมาธิภาวนา การฝึกจิตให้ไม่ฟุ้งซ่าน เห็น
ความจริง ในความเป็นไป ของโลกเป็นต้น

บุคคลที่ควรบูชา มีดังนี้คือ

(๑) พระพุทธเจ้า

(๒) พระปัจเจกพระพุทธเจ้า หมายถึงพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา

(๓) พระมหากษัตริย์ผู้ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม

(๔) บิดามารดา

(๕) ครูอาจารย์ ที่มีความรู้ดี มีความสามารถ และประพฤติดี

(๖) อุบิษฌาย์ หรือผู้บังคับบัญชาที่มีความประพฤติดี ตั้งอยู่ในธรรม

๔. อยู่ในปฏิรูปเทศ, อยู่ในถิ่นมีสิ่งแวดล้อมดี (ปฏิรูปเทศวาโส จ) ถิ่นอันสมควรควร
ประกอบด้วยสิ่งแวดล้อม ๔ อย่างได้แก่

(๑) อากาศเป็นที่สบาย หมายถึงอยู่แล้วสบาย เช่นสะอาด เดินทางไปมาสะดวก
อากาศดีเป็นแหล่งชุมชน ไม่มีแหล่งอบายมุขเป็นต้น

(๒) อาหารเป็นที่สบาย หมายถึงอาหารการกินอุดมสมบูรณ์ เช่นมีแหล่งอาหารที่
สามารถจัดซื้อหามาได้ง่ายเป็นต้น

(๓) บุคคลเป็นที่สบาย หมายถึงที่ที่มีคนดี จิตใจโอบอ้อมอารี ถ้อยทีถ้อยอาศัย มี
ศีลธรรมไม่มีโจรนักเลงหรือใกล้แหล่งอิทธิพลเป็นต้น

(๔) ธรรมะเป็นที่สบายหมายถึงมีที่พึ่งด้านธรรมะและการมีที่พึ่งธรรมเช่นมีวัดอยู่
ในละแวกนั้น มีโรงเรียน หรือแหล่งศึกษาหาความรู้เป็นต้น

๕. ได้ทำความดีให้พร้อมไว้ก่อน, ทำความดีเตรียมพร้อมไว้แต่ต้น (บุพเพ จ กตบุญญา) ขึ้นชื่อว่าบุญนั้นมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้คือ

- (๑) ทำให้กายวาจาและใจสะอาดได้
- (๒) นำมาซึ่งความสุข
- (๓) ติดตามไปได้หมายถึงบุญจะติดตัวเราไปได้ตลอดจนถึงชาติหน้า
- (๔) เป็นของเฉพาะตนหมายถึงขอยืมหรือแบ่งกันไม่ได้ทำเองได้เอง
- (๕) เป็นที่มาของโภคทรัพย์ทั้งหลาย คือว่าผลของบุญจะบันดาลให้เกิดขึ้นได้เองโดยไม่ได้หวังผล

(๖) ให้มนุษย์สมบัติ ทิพย์สมบัติ และนิพพานสมบัติแก่เราได้ หมายถึงความสมบูรณ์ตั้งแต่ทางโลก จนถึงนิพพานได้เลย

(๗) เป็นปัจจัยให้ถึงซึ่งนิพพาน ก็คือเป็นปัจจัยในการส่งเสริมให้บรรลุถึงนิพพานได้เร็วขึ้นเมื่อปฏิบัติ

(๘) เป็นเกราะป้องกันภัยในวัฏฏะสงสาร หมายถึงในวงจรการเกิด แก่ เจ็บ ตาย หรือที่เรียกว่าเวียนว่ายตายเกิดนั้น บุญจะคุ้มครองให้ผู้นั้นเกิดในที่ดี อยู่อย่างมีความสุข หรือตายอย่างไม่ทรมาน ขึ้นอยู่กับกำลังบุญที่สร้างสมมา การทำบุญนั้นมีหลายวิธี แต่พอสรุปได้สั้นๆดังนี้คือ

๑. การทำทาน
๒. การรักษาศีล
๓. การเจริญภาวนา

๖. ตั้งตนไว้ชอบ (อตุตสมมาปณิธิ จ) คือ การดำเนินชีวิตอย่างมีเป้าหมาย ด้วยความถูกต้องและสุจริต อยู่ในสัมมาอาชีพ มีแผนการที่จะไป ให้ถึงจุดหมายนั้น ด้วยความไม่ประมาท มีการเตรียมพร้อม และมีความอดทนไม่ละทิ้งกลางคัน

๗. เล่าเรียนศึกษามาก, ทรงความรู้กว้างขวาง, ใส่ใจระดับตรึงฟัง คั่นคว้าหาความรู้อยู่เสมอ (พาหุสัจจุญจ) คือเป็นผู้ที่ฟังมาก เล่าเรียนมาก เป็นผู้รอบรู้ โดยมีลักษณะดังนี้คือ

(๑) รู้ลึก คือการรู้ในสิ่งนั้นๆ เรื่องนั้นๆอย่างหมดจดทุกแง่ทุกมุม อย่างมีเหตุมีผล รู้ถึงสาเหตุจนเรียกว่าความชำนาญ

(๒) รู้รอบ คือการรู้จักช่างสังเกตในสิ่งต่างๆ รอบตัว เช่นเหตุการณ์แวดล้อม

(๓) รู้กว้าง คือการรู้ในสิ่งใกล้เคียงกับเรื่องนั้นๆ ที่เกี่ยวข้องกัน สัมพันธ์กัน

(๔) รู้ไกล คือการศึกษาถึงความเป็นไปได้ ผลในอนาคตเป็นต้น ถ้าอยากจะเป็นพหูสูตก็ควรต้องมีคุณสมบัติดังว่านี้คือ

(๑) ความตั้งใจฟัง ก็คือชอบฟัง ชอบอ่านหาความรู้ และคั่นคว้าเป็นต้น

- (๒) ความตั้งใจจำ ก็คือรู้จักวิธีจำ โดยตั้งใจอ่านหรือฟังในสิ่งนั้นๆ และจับใจความให้ได้
- (๓) ความตั้งใจท่อง ก็คือท่องให้รู้โดยอัตโนมัติ ไม่ลืม ในสิ่งที่เป็นสาระสำคัญ
- (๔) ความตั้งใจพิจารณา ก็คือการรู้จักพิจารณา ตรึกตรองในสิ่งนั้นๆ
- (๕) ความเข้าใจในปัญหา ก็คือการรู้อย่างแจ่มแจ้งในปัญหาอย่างถ่องแท้

๘. มีศิลปวิทยา, ชำนาญในวิชาชีพของตน (ลিপฺปญฺจ) ศิลปะ คือสิ่งที่แสดงออกถึงความงดงาม และมีความสุนทรีย์ โดยลักษณะของมันมีดังนี้คือ

- (๑) มีความประณีต
- (๒) ทำให้ของดูมีค่ามากขึ้น
- (๓) ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์
- (๔) ไม่ทำให้เกิดความกำเริบ
- (๕) ไม่ทำให้เกิดความพยายบาท
- (๖) ไม่ทำให้เกิดความเบียดเบียน

ถ้าท่านอยากเป็นคนมีศิลปะ ควรต้องฝึกให้มีคุณสมบัติเหล่านี้ไว้ในตัวคือ

- (๑) มีศรัทธาในความงดงามของสิ่งต่างๆ
- (๒) หมั่นสังเกตและพิจารณา
- (๓) มีความประณีต อารมณ์ละเอียดอ่อน
- (๔) เป็นคนสุขุม มีความคิดสร้างสรรค์

๙. มีระเบียบวินัย, ได้ฝึกอบรมตนไว้ดี (วินโย จ สุตฺติกฺขิตฺโต) วินัย ก็คือข้อกำหนดข้อบังคับ กฎเกณฑ์เพื่อควบคุมให้มีความเป็นระเบียบนั่นเอง มีทั้งวินัยของสงฆ์และของคนทั่วไป สำหรับของสงฆ์นั้นมีทั้งหมด ๔ อย่างหรือเรียกว่า อนุการิยะวินัย ส่วนของบุคคลทั่วไปก็มี ๑๐ อย่าง คือการละเว้น จากอกุศลกรรม ๑๐ ประการ อนุการิยะวินัยของพระมีดังนี้

(๑) ปาฏิโมกฺขสํวโร คือการอยู่ในศีลทั้งหมด ๒๒๗ ข้อ การผิดศีลข้อใดข้อหนึ่งก็ถือยังว่าต้องโทษแล้วแต่ความหนักเบา เรียงลำดับกันไปตั้งแต่ ชั้นปาราชิก สังฆาทิเสส ดูดลจฺจุย ปาจิตฺตีย ปาฏิเทศนีย ทุกกฺกฺก ทุพฺภาสิตฺต เป็นต้น

(๒) อินฺทริยสํวโร คือการสรวมอายตนะทั้ง ๕ และกาย วาจา ใจ ให้อยู่กับร่องกับรอย โดยอย่าไปเพลิดเพลิดติดกับสิ่งที่มาสัมผัสเหล่านั้น

(๓) อาชีวะปาริสุทฺธิสํวโร คือการหาเลี้ยงชีพในทางที่ชอบนั้นก็คือการออก บิณฑบาต ไม่ได้เรียกร้องเรียไรหรือเที่ยวขอเงินชาวบ้านมาเพื่อความอุดมสมบูรณ์ของตัวเอง

(๔) ปลูกขบปลูกเวกขณ คือการพิจารณาในสิ่งของทั้งหลายถึงคุณประโยชน์โดยเนื้อแท้ของสิ่งของเหล่านั้นอย่างแท้จริง โดยใช้เพื่อบริโภค เพื่อประโยชน์ ความอยู่รอด และความเป็นไปของชีวิตเท่านั้น

วินัยสำหรับภราวาส หรือบุคคลทั่วไป เรียกว่าอาคาริยะวินัย มีดังนี้ อุกุศลกรรมบถ

๑๐ ประการ

- (๑) ไม่ฆ่าชีวิตคน หรือสัตว์ไม่ว่าน้อย ใหญ่
- (๒) ไม่ลักทรัพย์ ชักยอกเงิน สิ่งของมาเป็นของตัวเอง
- (๓) ไม่ประพฤติผิดในกาม ผิดลูกผิดเมีย ข่มขืนกระทำชำเรา
- (๔) ไม่พูดโกหก หลอกลวงให้หลงเชื่อ หรือชวนเชื่อ
- (๕) ไม่พูดส่อเสียด นินทาว่าร้าย ยุยงให้คนแตกแยกกัน
- (๖) ไม่พูดจาหยาบคาย ให้เป็นที่แสดงของคนอื่น
- (๗) ไม่พูดจาไร้สาระหรือที่เรียกว่าพูดจาเพื่อเจ้อ ไม่มีสาระเหตุผลหรือประโยชน์อันใด
- (๘) ไม่โลภอยากได้ของเขา คือมีความคิดอยากเอาของคนอื่นมาเป็นของเรา
- (๙) ไม่คิดร้าย ผูกใจเจ็บ แค้น ปองร้ายคนอื่น
- (๑๐) ไม่เห็นผิดเป็นชอบ เช่น เห็นว่าพ่อแม่ไม่มีความสำคัญ บุญหรือกรรมไม่มีจริง

๑๐. วาจาสุภายิต, รู้จักใช้วาจาพูดให้เป็นผลดี (สุภายิตา จ ยา วาจา) คำว่าวาจาอันเป็นสุภายิตในที่นี้มีได้หมายถึงเพียงว่าต้องเป็นคำร้อยกรอง ร้อยแก้ว เป็นคำคมบาดใจมีความหมายลึกซึ้งเท่านั้นแต่รวมถึงคำพูดที่ดีมีประโยชน์ต่อผู้ฟังซึ่งสรุปว่าประกอบด้วยลักษณะดังนี้

- (๑) ต้องเป็นคำจริง คือข้อมูลที่ถูกต้อง มีหลักฐานอ้างอิงได้ไม่ได้ปั้นแต่งขึ้นมาพูด
- (๒) ต้องเป็นคำสุภาพคือพูดด้วยภาษาที่สุภาพมีความไพเราะในถ้อยคำไม่มีคำหยาบ โจนหรือคำด่า
- (๓) พูดแล้วมีประโยชน์คือมีประโยชน์ต่อผู้ฟังถ้าหากนำแนวทางไปคิดหรือปฏิบัติในทางสร้างสรรค์
- (๔) พูดด้วยจิตที่มีเมตตาคือพูดด้วยจิตใจที่มีความปรารถนาดีต่อผู้ฟังมีความจริงใจต่อผู้ฟัง

(๕) พุดได้ถูกกาลเทศะ คือพุดในสถานที่ที่เหมาะสม และในเวลาที่เหมาะสม โดยความเหมาะสม จะมีมากน้อยเช่นไร ก็ขึ้นอยู่กับเรื่องที่พุด

๑๑. บำรุงมารดาบิดา (มาตานิยัตนุสสา) พ่อแม่นั้นเปรียบได้เป็นทั้ง ครูของลูก เทวดาของลูก พรหมของลูก และอรหันต์ของลูกความหมายโดยละเอียดมีดังต่อไปนี้คือที่ว่าเป็นครูของลูก เพราะว่าท่านได้คอยอบรมสั่งสอนลูกเป็นคนแรกก่อนคนอื่นใดในโลก ที่ว่าเป็นเทวดาของลูก เพราะว่าท่านจะคอยปกป้อง ค้ำครอง เลี้ยงดู ประคบประหงมมาตั้งแต่อ่อนแอแต่อก บำรุงให้เติบโต เป็นอย่างดี ไม่ให้เกิดอันตรายต่อลูกในทุกด้าน ที่ว่าเป็นพรหมของลูก เพราะว่าท่านมีพรหมวิหาร ๔ นั่นก็คือ มีเมตตา หมายถึงความเอ็นดู ความปรารถนาดี ต่อลูกในทุกๆด้าน ไม่มีที่สิ้นสุด มีกรุณา หมายถึงให้ความกรุณาต่อลูก ลูกอยากได้อะไรก็หามาให้ลูก ให้การศึกษาเล่าเรียน ส่งเสียเท่าที่ความสามารถจะให้ได้ มีมุทิตา หมายถึงความรักที่ยอมสละได้แม้ชีวิตของตัวเองเพื่อลูกยอมเสียสละได้ทุกอย่างและมีอุเบกขาหมายถึงการวางเฉยไม่ถือโกรธเมื่อลูกประมาททำผิดพลาดเพราะความไร้เดียงสาหรือเพราะความไม่รู้ที่ว่าเป็นอรหันต์ของลูกและเพราะว่าท่านมีคุณธรรม ๔ ประการอันว่า ได้แก่ เป็นผู้มิอุปการคุณต่อลูก คืออุปการะเลี้ยงดูมาด้วยความเหนื่อยยาก กว่าจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ เป็นผู้มิพระเดชพระคุณต่อลูก คือให้ความอบอุ่นเลี้ยงดู ปกป้องจากภัยอันตรายต่างๆ นานา เป็นเนื่อนาบุญของลูก คือลูกเป็นส่วนหนึ่งของกรรมดีที่พ่อแม่ได้ทำไว้ และเป็นผู้รับผลบุญที่พ่อแม่ได้สร้างไว้แล้วทางตรง เป็นอาหุไนบุคคล คือเป็นเหมือนพระที่ควรแก่การเคารพนับถือและรับของบูชาเพื่อเทอดทูนไว้เป็นแบบอย่างแก่ลูกหลาน การทดแทนพระคุณบิดามารดาท่านสามารถทำได้ดังนี้

ระหว่างเมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ ก็เลี้ยงดูท่านเป็นการตอบแทน ช่วยเหลือเป็นธุระเรื่อง การงานให้ท่านดำรงวงศ์ตระกูลให้สืบไปไม่ทำเรื่องเสื่อมเสียรวมทั้งประพฤติดนให้ควรแก่การเป็น สืบทอดมรดกจากท่าน ครั้นเมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ก็ทำบุญอุทิศกุศลให้ท่าน

ส่วนการเป็นลูกกตัญญูต่อพ่อแม่ในคำสอนของพระพุทธเจ้าท่านกล่าวไว้ดังนี้

(๑) ถ้าท่านยังไม่มีศรัทธา ให้ท่านถึงพร้อมด้วยศรัทธา คือพยายามให้ท่าน มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา เชื่อในเรื่องการทำดี

(๒) ถ้าท่านยังไม่มีศีล ให้ท่านถึงพร้อมด้วยศีล คือพยายามให้ท่านเป็น ผู้รักษาศีล ๕ ให้ได้

(๓) ถ้าท่านเป็นคนตระหนี่ ให้ท่านถึงพร้อมด้วยการให้ทาน คือพยายาม ให้ท่านรู้จักการให้ ด้วยเมตตา โดยไม่หวังผลตอบแทน

(๔) ถ้าท่านยังไม่ทำสมาธิภาวนา ให้ท่านถึงพร้อมด้วยปัญญา คือเรานั้น พยายามให้ท่านเองรู้จักหัด ทำสมาธิภาวนาให้ได้

๑๒. การสงเคราะห์บุตร (บุตรทารุส สจฺกโห = บุตรสงฺคห) คำว่าบุตรนั้น มีอยู่ ๓ ประเภทได้แก่

(๑) อภิชาติบุตร คือบุตรที่มีความดี คุณธรรม และความสามารถเหนือกว่าบิดา มารดา

(๒) อนุชาติบุตร คือบุตรที่มีความดี คุณธรรม และความสามารถเสมอไปดามารดา

(๓) อวชาติบุตร คือบุตรที่มีความดี คุณธรรม และความสามารถต่ำกว่าบิดามารดา

การที่เราเป็นพ่อ เป็นแม่ของบุตรนั้น มีหน้าที่ที่ต้องให้กับลูกของเราคือ

(๑) ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว
 (๒) ปลูกฝัง สนับสนุนให้ทำความดี
 (๓) ให้การศึกษาหาความรู้
 (๔) ให้ได้คู่ครองที่ดี (ใช้ประสบการณ์ของเราให้คำปรึกษาแก่ลูก ช่วยดูให้)

(๕) มอบทรัพย์ไว้ใน โอกาสอันควร (การทำบุญกรรม ก็ถือว่าเป็นสิ่งถูกต้อง)

๑๓. สงเคราะห์ภรรยา (ทารุสฺสจฺกห)

เมื่อว่าด้วยเรื่องคนที่จะมาเป็นผู้ครองของชาย หรือที่เรียกว่าจะมาเป็นภรรยาในในโลกนี้ท่านแบ่งลักษณะ ของภรรยาออกเป็น ๗ ประเภทได้แก่

(๑) วัชกาภริยา หมายถึงภรรยาเสมอด้วยเพชรฆาต เป็นพวกที่มีจิตใจคิดไม่ดี ชอบทาร้าย ชอบด่าทอสาปแช่ง คิดฆ่าสามี หรือมีชู้กับชายอื่น

(๒) โจริภริยา หมายถึงภรรยาเสมอด้วยโจร เป็นคนล้างผลาญ สร้างหนี้สิน หาได้เท่าไรก็ไม่พอ หรือเอาเรื่องในบ้าน โทพนาให้คนข้างนอกรับรู้ทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียง

(๓) อยุยาภริยา หมายถึงภรรยาเสมอด้วยนาย เป็นคนชอบข่มสามีให้อยู่ในอำนาจ ไม่ให้เกียรติสามี เมื่ออยู่ต่อหน้าผู้อื่น ชอบสั่งการหรือเอาแต่ใจตัวเอง เห็นสามีเป็นคนไร้ความสามารถ แต่ตัวเองเป็นผู้นำ

(๔) มาตาภริยา หมายถึงภรรยาเสมอด้วยแม่ คือผู้ที่มีความรักต่อสามีอย่างสุดซึ้ง ไม่เคยทอดทิ้งแม้ยามทุกข์ยาก ป่วยไข้ ไม่ทำให้มีเรื่องสะเทือนใจ

(๕) ภคินีภริยา หมายถึงภรรยาเสมอด้วยน้องสาว คือผู้ที่มีความเคารพต่อสามีในฐานะพ่อบ้าน แต่ขัดใจกันบ้าง ตามประสาคนใกล้ชิดกันแล้วก็ให้อภัยกัน โดยไม่คิดพยาบาทเดินตามแนวทางของสามี ต้องฟังพาสามี

(๖) สขีภริยา หมายถึงภรรยาเสมอด้วยเพื่อน ต่างคนต่างก็มีอะไรที่เหมือนกัน ความสามารถพอกัน ไม่จำเป็น ต้องฟังพากัน ไม่ค่อยยอมกัน เป็นตัวของตัวเอง แต่ก็รักกันและช่วยเหลือกัน โดยต่างคนต่างทำหน้าที่ของตัวเอง

(๗) ทาสีภริยา หมายถึงภรรยาเสมอด้วยคนรับใช้ คือภรรยาที่อยู่ภายใต้คำสั่งสามีโดยไม่มีข้อโต้แย้ง สามีเป็นผู้เลี้ยงดู สั่งอะไรก็ทำอย่างนั้นแม้จะไม่เห็นด้วยก็ไม่ออกความเห็น อดทนทำงานตามที่ตามแต่สามีจะสั่งการ แม้ถูกดูค่า เหมียนตีก็ยังไม่ทนอยู่ได้โดยไม่โต้ตอบ

คนที่จะมาเป็นสามี ภรรยาได้ดีหรือคู่สร้างคู่สมนั้นควรต้องมีคุณสมบัติดังนี้

(๑) สมสัทธา คือมีศรัทธาเสมอกัน

(๒) สมลีลา คือมีศีลเสมอกัน

(๓) สมจาคา คือมีการเสียสละเหมือนกัน

(๔) สมปัญญา คือมีปัญญาเสมอกัน

เมื่อได้แต่งงานกันแล้ว แต่ละฝ่ายก็มีหน้าที่ที่ต้องทำดังนี้
สามีมีหน้าที่ต่อภรรยาคือ

(๑) ยกย่องนับถือว่าเป็นภรรยา คือการแนะนำเปิดเผยว่าเป็นภรรยา ไม่ปิดบังกับผู้อื่น และให้เกียรติภรรยา ในการตัดสินใจเรื่องต่างๆด้วย

(๒) ไม่ดูหมิ่น คือไม่ดูถูกภรรยาเมื่อทำไม่เป็น ทำไม่ถูก หรือเรื่องชาติตระกูล การศึกษาว่าต่ำต้อยกว่าตน แต่ต้องสอนให้

(๓) ไม่ประพฤตินอกใจภรรยา คือการไปมีเมียน้อยนอกบ้าน เลี้ยงด้อย หรือเที่ยวเตร่หาความสำราญกับหญิงบริการ

(๔) มอบความเป็นใหญ่ให้ในบ้าน คือการมอบธุระทางบ้านให้กับภรรยาจัดการ รับฟังและทำตามความเห็น ของภรรยาเกี่ยวกับบ้าน

(๕) ให้เครื่องแต่งตัว คือให้มีความสุขกับภรรยาเรื่องการแต่งตัวให้พอดี เพราะสตรีเป็นผู้รักสวยรักงามโดยธรรมชาติ

ฝ่ายภรรยาก็มีหน้าที่ต้องตอบแทนสามีคือ

(๑) จัดการงานดี คืองานบ้านการเรือนต้องไม่บกพร่อง ดูแลด้านความสะอาด ทำนุบำรุงรักษา ด้านโภชนาการ ให้เรียบร้อยดี

(๒) สงเคราะห์ญาติสามีดี คือให้ความเอื้อเฟื้อญาติฝ่ายสามี เท่าที่ตนมีกำลังพอทำได้ ไม่ได้หมายถึง เรื่องทรัพย์สินเงินทองอย่างเดียว

(๓) ไม่ประพฤตินอกใจสามี คือไม่คบชู้ หรือปันใจให้ชายอื่น ซื่อสัตย์ต่อสามีคนเดียว

(๔) รักษาทรัพย์ให้อย่างดี คือรู้จักรักษาทรัพย์สินไว้ไม่ให้หมดไปด้วยความสิ้นเปลือง แต่ก็ไม่ถึงกับตระหนี่

(๕) ขยันทำงาน คือไม่เกียจคร้านเอาแต่ออกงาน นอน กิน หรือเที่ยวแต่อย่างเดียว ต้องทำงานบ้านด้วย

๑๔. การงานไม่อากุล (อนากุลตา จ กมฺมุนตา) ว่าด้วยสาเหตุที่ทำให้งานค้างค้ำงั้น สรุปลสาเหตุได้เพราะว่า

(๑) ทำงานไม่ถูกกาล

(๒) ทำงานไม่ถูกวิธี

(๓) ไม่ยอมทำงาน

หลักการงานให้เสร็จลุล่วงมีดังนี้

(๑) ฉันท คือมีความพอใจในงานที่ทำ

(๒) วิริย คือมีความตั้งใจ พากเพียรในงานที่ทำ

(๓) จิตต คือมีความเอาใจใส่ในงานที่ทำ

(๔) วิมฺสา คือมีการคิดพิจารณาทบทวนงานนั้นๆ

๑๕. รู้จักให้, เพื่อแม่แบ่งปัน, บริจาคสงเคราะห์และบำเพ็ญประโยชน์ (ทานญจ) การให้ทาน คือการให้ที่ไม่หวังผลตอบแทน โดยหมายให้ผู้ที่ได้รับได้พ้นจากทุกข์ แบ่งออกเป็น ๓ อย่างได้แก่

(๑) อามิสทาน คือการให้วัตถุ สิ่งของ หรือเงินเป็นทาน

(๒) ธรรมทาน คือการสอนให้ธรรมะเป็นความรู้เป็นทาน

(๓) อภัยทาน คือการให้อภัยในสิ่งที่คนอื่นทำไม่ดีกับเราไม่จองเวรหรือ

พยาบาท

การให้ทานที่ถือว่าเป็นความดี และได้บุญมากนั้นจะประกอบด้วยปัจจัย ๓ ประการอันได้แก่

(๑) วัตถุบริสุทธิ์ คือเป็นของที่ได้มาโดยสุจริต ไม่ได้ไปขี้ยกยกมา โกงมา หรือได้มาด้วยวิธีแยบยล

(๒) เจตนาบริสุทธิ์ คือมีจิตยินดี ผ่องใสเบิกบาน ไม่รู้สึกเสียดายสิ่งที่ให้ ตั้งแต่ก่อนให้ ขณะให้ และหลังให้

บริสุทธ

(๓) บุคคลบริสุทธ คือให้กับผู้รับที่มีศีลธรรม ตัวผู้ให้เองก็ต้องมีศีลที่

การให้ทานที่ถือว่าไม่ดี และยังเป็นบาปกรรมถึงเราทางอ้อมอีกด้วยได้แก่

(๑) ให้สุรา ยาเสพติด เป็นต้น(ถ้าเขาเมาแล้วขับรถชนตาย เราก็มีส่วน

บาปด้วย)

(๒) ให้อาวุธ (ถ้าอาวุธนั้นถูกเอาไปใช้ประหารชีวิตบาปก็มาถึงเรา

ด้วย)

(๓) ให้มหรสพ คือการบันเทิงทุกรูปแบบ

(๔) ให้สัตว์เพศตรงข้ามเพื่อผสมพันธุ์ อันนี้รวมถึงการจัดหาสาว ๆ ไปบาร

เรอผู้มีอำนาจหรือผู้น้อยด้วย เป็นต้น

(๕) ให้ภาพลามก หรือสิ่งพิมพ์ลามก เพราะทำให้เกิดความกำหนัด เกิด

กามกำเริบ (เมื่อดูแล้วเกิดไปนุดคร่า ช่มจีน โคร บาบก็ตกทอดมาถึงเราด้วย)

๑๖. ประพฤติธรรม, ดำรงอยู่ในศีลธรรม (ชมฺมจริยา จ) การประพฤติธรรม ก็คือ

การปฏิบัติให้เป็นไป แบ่งออกได้เป็น ๓ อัน ได้แก่

กายสุจริต คือ

(๑) การไม่ฆ่าสัตว์ หมายรวมหมดตั้งแต่สัตว์เล็กสัตว์ใหญ่ และมนุษย์

(๒) การไม่ลักทรัพย์ หมายรวมถึงการคอร์ปชั่น ไปหลอกหลวง ปล้นจี้

ชาวบ้านด้วย

(๓) การไม่ประพฤติผิดในกาม รวมถึงการคบชู้ นอกใจภรรยา และการ

ช่มจีน

วจีสุจริต คือ

(๑) การไม่พูดเท็จ คือการพูดแต่ความจริง ไม่หลอกหลวง

(๒) การไม่พูดคำหยาบ คือคำที่ฟังแล้วไม่รื่นหู เกิดความรู้สึกไม่สบายใจ

(๓) การไม่พูดจาส่อเสียด การนินทาว่าร้าย

(๔) การไม่พูดเพื่อเจ้อเหลวไหล คือการพูดที่ไม่เป็นสาระ หาประโยชน์

อันใดมิได้

มโนสุจริต คือ

(๑) การไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น คือการนี้กอยากได้ของเขามาเป็นของเรา

(๒) การไม่คิดพยาบาทปองร้ายผู้อื่น คือการนี้กอยากให้คนอื่นประสบ

เคราะห์กรรม คิดจะทำร้ายผู้อื่น

(๓) การเห็นชอบ คือมีความเชื่อความเข้าใจในความเป็นจริง ความถูกต้องตามหลักคำสอนตามแนวทางพระพุทธศาสนา

๑๗. สงเคราะห์ญาติ (ญาติกานนฺจ สงฺคโห) ลักษณะของญาติที่ควรให้การสงเคราะห์ เมื่ออยู่ในฐานะดังนี้คือ

- (๑) เมื่อยากจนหาที่พึ่งมิได้
- (๒) เมื่อขาดทุนทรัพย์ในการค้าขาย
- (๓) เมื่อขาดยานพาหนะ
- (๔) เมื่อขาดอุปกรณ์ทำมาหากิน
- (๕) เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย
- (๖) เมื่อคราวมีธุระการงาน
- (๗) เมื่อคราวถูกใส่ความหรือมีคดี

การสงเคราะห์ญาติ ทำได้ทั้งทางธรรมและทางโลกได้แก่ ในทางธรรม ก็ช่วยแนะนำให้ทำบุญกุศล ให้รักษาศีล และทำสมาธิภาวนา ในทางโลก ก็ได้แก่

- (๑) ให้ทาน คือการสงเคราะห์เป็นทรัพย์สิน หรือเงินทองเพื่อให้เขาพ้นจากทุกข์หรือความลำบากตามแต่กำลัง
- (๒) ใช้ ตจ ปิยวาจา คือการพูดเจรจาด้วยถ้อยคำที่อ่อนโยน สุภาพ และประกอบไปด้วยความปรารถนาดี
- (๓) มี อุตถจริยา คือการประพฤติตนให้เป็นประโยชน์กับเขา อาจช่วยเหลือด้วยแรงกาย กำลังใจ หรือด้วย ความสามารถที่มี
- (๔.) รู้จัก สมานศตฺตา คือการวางตัวให้เหมาะสม อย่างเสมอต้นเสมอปลาย ร่วมทุกข์ร่วมสุข ไม่ถือตัว

๑๘. การงานที่ไม่มีโทษ, กิจกรรมที่ดีงาม เป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เป็นทางเสียหาย (อนวชฺชานิ กมฺมานิ)

งานที่ไม่มีโทษ ประกอบด้วยลักษณะดังต่อไปนี้

- (๑) ไม่ผิดกฎหมาย คือทำให้ถูกต้องตามกฎหมายของบ้านเมือง
- (๒) ไม่ผิดประเพณี คือแบบแผนที่ปฏิบัติกันมาแต่เดิม ควรดำเนินตาม
- (๓) ไม่ผิดศีล คือข้อห้ามที่บัญญัติไว้ในศีล ๕
- (๔) ไม่ผิดธรรม คือหลักธรรมทั้งหลายอาทิเช่น การพนัน การหลอกลวง

ส่วนอาชีพต้องห้ามสำหรับพุทธศาสนิกชน ได้แก่

- (๑) การค้าอาวุธ

- (๒) การค้ำมนุษย์
- (๓) การค้ำยาพิษ
- (๔) การค้ำยาเสพยาติค
- (๕) การค้ำสัตว์เพื่อนำไปฆ่า

๑๙. เว้นจากความชั่ว (อารตี วิรตี ปาปา) บาปคือสิ่งที่ไม่ดี เสีย ความชั่วที่ติดตัว ซึ่งไม่ควรทำ ท่านว่าสิ่งที่ทำแล้วถือว่าเป็นบาปได้แก่ อกุศลกรรมมถ ๑๐ คือ

- (๑) ฆ่าสัตว์
- (๒) ลักทรัพย์
- (๓) ประพฤติผิดในกาม
- (๔) พุคเท็จ
- (๕) พุคต่อเสียด
- (๖) พุคคำหยาบ
- (๗) พุคเพื่อเจ้อ
- (๘) โลกอยากได้ของเขา
- (๙) คิดพยาบาทปองร้ายคนอื่น
- (๑๐) เห็นผิดเป็นชอบ

๒๐. เว้นจากการดื่มน้ำเมา (มชฺชปานา จ สณฺญโม) ว่าด้วยเรื่องของน้ำเมานั้น อาจทำมาจากแป้ง ข้าวสูก การปรุงโดยผสมเชื้อ หรืออะไรก็ได้แต่ที่ดื่มแล้วทำให้มีเมามา เช่น เบียร์ ไวน์ ไม่ใช่แค่เหล้าเท่านั้น ล้วนมีโทษอันได้แก่

- (๑) ทำให้เสียทรัพย์ เพราะต้องนำเงินไปซื้อหาทั้งๆ ที่เงินจำนวนเดียวกันนี้สามารถนำเอาไปใช้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์อย่างอื่นได้มากกว่า
- (๒) ทำให้เกิดการทะเลาะวิวาท ซึ่งนำไปสู่ความวุ่นวาย เจ็บตัว หรือถึงแก่ชีวิต และคดีความ เพราะน้ำเมา ทำให้ขาดการยับยั้งชั่งใจ
- (๓) ทำให้เกิดโรค โรคที่เกิดเนื่องมาจากการดื่มสุราล้วนแล้วแต่บั่นทอนสุขภาพกายจนถึงตายได้เช่น โรคตับแข็ง โรคหัวใจ โรคความดัน
- (๔) ทำให้เสียชื่อเสียง เมื่อคนเมาไปทำเรื่องไม่ดีเข้า เช่น ไปลวนลามสตรี ปล่อยตัวปล่อยใจ ก็ทำให้วงศ์ตระกูล และหน้าที่การงานเสื่อมเสีย
- (๕) ทำให้ลืมตัวไม่รู้จักอาย คนเมาทำสิ่งที่ไม่ควรทำ ทำสิ่งที่คนมีสติจะไม่ทำ เช่น แก้วฟ้าเดิน หรือนอน ในที่สาธารณะเป็นต้น

(๖) ทอนกำลังปัญญา ทานแล้วทำให้เซลล์สมองเริ่มเสื่อมลง ก็จะทำให้สุขภาพและปัญญาเสื่อมถอย ความสามารถ โดยรวมก็ด้อยลง

๒๑. ไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย (อปฺปมาโท จ ธมฺเมสุ) ธรรมในที่นี้ก็คือหลักปฏิบัติที่ทำแล้วมีผลในทางดีและเป็นจริงที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงโปรดแนะทางไว้นั้น คนที่ประมาทในธรรมนั้นมีลักษณะที่สรุปได้ดังนี้คือ

- (๑) ไม่ทำเหตุดี แต่จะเอาผลดี
- (๒) ทำตัวเลว แต่จะเอาผลดี
- (๓) ทำย่อหย่อน แต่จะเอาผลมาก

สิ่งที่ไม่ควรประมาทได้แก่

(๑) การประมาทในเวลา คือการปล่อยให้เวลาล่วงเลยไปโดยไม่ทำอะไรให้เกิดประโยชน์ หรือผลดีวันประกันพุง เป็นต้น

(๒) การประมาทในวัย คือคิดว่าอายุยังน้อย ไม่ต้องทำความเพียรก็ได้ เพราะยังต้องมีชีวิตอยู่อีกนาน เป็นต้น

(๓) การประมาทในความไม่มีโรค คือคิดว่าตัวเองแข็งแรงไม่ตายง่ายๆ ก็ปล่อยปละละเลย เป็นต้น

(๔) การประมาทในชีวิต คือการไม่กำหนดวางแผนถึงอนาคต คิดอยู่แต่ว่ายังมีชีวิตอยู่อีกนาน เป็นต้น

(๕) การประมาทในการงาน คือไม่ขยันตั้งใจทำให้สำเร็จ ปล่อยตามเรื่องตามราว หรือปล่อยให้ดินพอกหางหมู เป็นต้น

(๖) การประมาทในการศึกษา คือการไม่คิดศึกษาเล่าเรียนในวัยที่ควรเรียน หรือขาดความเอาใจใส่ที่เพียงพอ

(๗) การประมาทในการปฏิบัติธรรม คือการไม่ปฏิบัติสมาธิภาวนาหรือศึกษาหลักธรรมให้ถ่องแท้ เพราะคิดว่า เป็นเรื่องไกลตัว เป็นต้น

๒๒. ความเคารพ, การแสดงออกที่แสดงถึงความเป็นผู้รู้จักคุณค่าของบุคคล สิ่งของ หรือกิจการนั้นๆ และรู้จักให้ความสำคัญและความใส่ใจเอื้อเฟื้อโดยเหมาะสม (การโว จ)

สิ่งที่ควรเคารพมีอยู่ดังนี้

- (๑) พระพุทธเจ้า
- (๒) พระธรรม
- (๓) พระสงฆ์
- (๔) การศึกษา

(๕) ความไม่ประมาท คือการดำเนินตามหลักธรรมคำสอน พระพุทธศาสนาอื่นๆ ด้วยความเคารพ

(๖) การสนทนาปราศรัย คือการต้อนรับอาคันตุกะผู้มาเยือนด้วยความ เคารพ

๒๓. ความสุภาพอ่อนน้อม, ถ่อมตน (นิวาโต จ) ความอ่อนน้อมถ่อมตน คือ การไม่ แสดงออกถึงความสามารถที่ตัวเองมีอยู่ให้ผู้อื่นทราบเพื่อข่มผู้อื่น หรือเพื่อโอ้อวด การไม่อวดดี เย่อหยิ่งจองหอง แต่แสดงตนอย่างสงบเสงี่ยม โทษของการอวดคตินั้นมีอยู่ดังนี้คือ

(๑) ทำให้เสียคน คือไม่สามารถกลับมาอยู่ในร่องในรอยได้เหมือนเดิม เสียอนาคต

(๒) ทำให้เสียมิตร คือไม่มีใครคบหาเป็นเพื่อนด้วย ถึงจะมีก็ไม่ใช่เพื่อน แท้

(๓) ทำให้เสียหมู่คณะ คือถ้าต่างคนต่างถือดี ก็ทำให้ไม่สามารถตกลงกันได้ ในที่สุดก็ไม่ถึงจุดหมาย หรือทำให้เป็นที่เบียดเบียนของคนอื่น

การทำตัวให้เป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตนนั้นมีหลักดังนี้คือ

(๑) ต้องคบกับญาติมิตร คือเพื่อนที่ดีมีศีลมีธรรม คอยตักเตือนหรือชักนำไปในทางที่ดีที่ถูกต้องควร

(๒) ต้องรู้จักคิดไตร่ตรอง คือการรู้จักคิดหาเหตุผลอยู่ตลอดถึงความ เป็นไปในธรรมชาติของมนุษย์ ต่างคนย่อมต่างจิตต่างใจ และรวมทั้งหลักธรรมอื่นๆ

(๓) ต้องมีความสามัคคี คือการมีความสามัคคีในหมู่คณะ ออมชอมใน หลักการ ตักเตือน รับฟังและเคารพความคิดเห็น ของผู้อื่นอย่างมีเหตุผล

ลักษณะของคนถ่อมตนนั้นมีดังนี้

(๑) มีกิริยาที่นอบน้อม

(๒) มีวาจาที่อ่อนหวาน

(๓) มีจิตใจที่อ่อนโยน สุรูปแล้วก็คือ สมบูรณ์พร้อมด้วยกาย วาจา และใจ

นั่นเอง

๒๔. ความสันโดษ, ความเอิบอ้อมพึงพอใจในผลสำเร็จที่ได้สร้างขึ้น หรือในปัจจุบัน ลาภที่แสวงหามาได้ ด้วยริ้วแรงความเพียรพยายามของตนเองโดยทางชอบธรรม (สนตุญฐิ จ) คำว่าสันโดษไม่ได้หมายถึงการอยู่ลำพังคนเดียวอย่างเดียวกั้หาไม่ แต่หมายถึงการพอใจในสิ่งที่มี อยู่ ในของของตัว ซึ่งท่านได้ให้นิยามที่เป็นลักษณะของความสันโดษเป็นดังนี้

(๑) ยถาลาภสนุโตส หมายถึงความยินดีตามมีตามเกิด คือมีแค่ไหนก็พอใจเท่านั้น เป็นอยู่อย่างไรก็ควรพอใจ ไม่คิดน้อยเนื้อต่ำใจในสิ่งที่ตัวเองเป็นอยู่

(๒) ยถาพลสนุโตส หมายถึงความยินดีตามกำลัง เรามีกำลังแค่ไหนก็พอใจเท่านั้น ตั้งแต่กำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังบารมี หรือกำลังความสามารถเป็นต้น

(๓) ยถาสารูปสนุโตส หมายถึงความยินดีตามควร ซึ่งโยงโยไปถึงความพอเหมาะพอควรในหลายๆเรื่อง เช่นรูปลักษณะของตนเอง และรวมทั้งฐานะที่เราเป็นอยู่

๒๕. มีความกตัญญู (กตญญูตา) คือการรู้จักคุณ และตอบแทนท่านผู้นั้น บุญคุณที่ว่ามีใช้ว่าตอบแทนกันแล้วก็หายกัน แต่หมายถึงการรำลึกถึง พระคุณที่เคยให้ความอุปการะแก่เราด้วยความเคารพยิ่ง ท่านว่าสิ่งของหรือผู้ที่ควรกตัญญูนั้นมีดังนี้

(๑) กตัญญูต่อบุคคล บุคคลที่ควรกตัญญูก็คือ ใครก็ตามที่มีบุญคุณควรระลึกถึงและตอบแทนพระคุณ เช่น บิดา มารดา อาจารย์เป็นต้น

(๒) กตัญญูต่อสัตว์ ได้แก่สัตว์ที่มีคุณต่อเราช่วยทำงานให้เรา เราก็ควรเลี้ยงดูให้ดีเช่นช้าง ม้า วัว ควาย หรือสุนัขที่ช่วยเฝ้าบ้านเป็นต้น

(๓) กตัญญูต่อสิ่งของ ได้แก่สิ่งของทุกอย่างที่มีคุณต่อเราเช่น หนังสือที่ให้ความรู้แก่เรา อุปกรณ์ทำมาหากินต่างๆ เราไม่ควรทิ้งขว้าง หรือทำลายโดยไม่เห็นคุณค่า

๒๖. พึงธรรมตามกาล, หาโอกาสแสวงหาความรู้เกี่ยวกับหลักความจริง ความดีงาม และเรื่องที่เป็นประโยชน์ (กาลเนน ชมฺมุสฺสวน) เมื่อมีโอกาสด เวลา หรือตามวันสำคัญต่างๆ ก็ควรต้องไปฟังธรรมบ้าง เพื่อสดับตรับฟังสิ่งที่เป็นประโยชน์ ในหลักธรรมนั้นๆ และนำมาใช้กับชีวิตเราเพื่อปรับปรุงให้ดีขึ้น ท่านว่าเวลาที่ควรไปฟังธรรมนั้นมีดังนี้คือ

(๑) วันธรรมสวนะ ก็คือวันพระ หรือวันที่สำคัญทางศาสนา

(๒) เมื่อมีผู้มาแสดงธรรม ก็อย่างเช่น การฟังธรรมตามวิฑู การที่มีพระมาแสดงธรรมตามสถานที่ต่างๆ หรือการอ่านจากสื่อต่างๆ

(๓) เมื่อมีโอกาสนั่งสมาธิ อาทิเช่นในวันอาทิตย์เมื่อมีเวลาว่าง หรือในงานมงคล งานบวช งานกฐิน งานวัดเป็นต้น

คุณสมบัติของผู้ฟังธรรมที่ดีควรต้องมีดังนี้คือ

(๑) ไม่ดูแคลนในหัวข้อธรรมว่าง่ายเกินไป

(๒) ไม่ดูแคลนในความรู้ความสามารถของผู้แสดงธรรม

(๓) ไม่ดูแคลนในตัวเองว่าโง่ ไม่สามารถเข้าใจได้

(๔) มีความตั้งใจในการฟังธรรม และนำไปพิจารณา

(๕) นำเอาธรรมนั้นๆ ไปปฏิบัติให้เกิดผล

๒๗. มีความอดทน (ขุณฺตี จ) ลักษณะของความอดทนนั้นสามารถจำแนกออกได้เป็นดังต่อไปนี้คือ

(๑) ความอดทนต่อความลำบาก คือความลำบากที่ต้องประสบตามธรรมชาติ ซึ่งอาจมาจากสภาพแวดล้อมเป็นต้น

(๒) ความอดทนต่อทุกข์เวทนา คือทุกข์ที่เกิดจากสังขารของเราเอง เช่น ความไม่สบายกายเป็นต้น

(๓) ความอดทนต่อความเจ็บใจ คือการที่คนอื่นทำให้เราต้องผิดหวัง หรือพุดจาให้เจ็บช้ำใจ ไม่เป็นอย่างที่หวังเป็นต้น

(๔) ความอดทนต่ออำนาจกิเลส คือสิ่งชั่ววอนทั้งหลายถือเป็นกิเลสทั้งทางใจและทางกายอาทิเช่น ความนึกโลก อยากรู้ของเขา หรือการพ่ายแพ้ต่ออำนาจเงินเป็นต้น

วิธีทำให้มีความอดทนคือ มีหิริ โอตตปป

(๑) หิริ ได้แก่การมีความละอายต่อบาป การที่รู้ว่าเป็นบาปแล้วยังทำอีกก็ถือว่าไม่มีความละอายเลย

(๒) โอตตปป ได้แก่การมีความเกรงกลัวในผลของบาปนั้นๆ

๒๘. เป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย, พุดกันง่าย พึงเหตุผล (โสวจสุตฺตา) ผู้ว่าง่ายนั้นมีลักษณะที่สังเกตได้ดังนี้คือ

(๑) ไม่พุดกลบเกลื่อนเมื่อได้รับการว่ากล่าวตักเตือน คือการรับฟังด้วยดี ไม่ใช่แก้ตัวแล้วปิดประตูความคิดไม่รับฟัง

(๒) ไม่นิ่งเฉยเมื่อได้รับการเตือน คือการนำคำตักเตือนนั้นมาพิจารณาและแก้ไขข้อบกพร่องนั้นๆ

(๓) ไม่จับผิดผู้ว่ากล่าวสั่งสอน คือการที่ผู้สอนอาจจะมีความผิดพลาดเนื่องจากความประมาท เราควรให้อภัยต่อผู้สอน เพราะการจับผิดทำให้ผู้สอนต้องอับอายขายหน้าได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ดีงาม

(๔) เคารพต่อคำสอนและผู้สอน คือการรู้จักสัมมาคารวะต่อผู้ทำให้คำสอน และเคารพในสิ่งที่ผู้สอนได้นำมาแนะนำ

(๕) มีความอ่อนน้อมถ่อมตน คือไม่แสดงความขโมยสิทธิ์ตัวเองอยู่เหนือผู้อื่นเพราะสิ่งที่ตัวเองเป็นเจ้าของมี

(๖) มีความยินดีต่อคำสอนนั้น คือยอมรับในคำสอนนั้นๆ ด้วยความยินดี เช่น การไม่แสดงความเบื้อหน้า เพราะเคยฟังมาแล้ว เป็นต้น

(๓) ไม่ดีร้าย คือการไม่เอาดี คิดว่าของตัวเองนั้นผิดแต่ก็ยังดันทุรังทำต่อไปเพราะกลัวเสียชื่อ

(๔) ไม่ขัดแย้ง เพราะว่าการว่ากล่าวตักเตือนหรือสั่งสอนนั้นก็คือ สิ่งที่ตรงข้ามกับที่เราทำอยู่แล้ว เราควรต้องเปิดใจ ให้กว้างไม่ขัดแย้งต่อคำสอน คำวิจารณ์นั้นๆ

(๕) ยินดีให้ตักเตือนได้ตลอดเวลา คือการยินดีให้มีการแสดงความคิดเห็นตักเตือนได้โดยไม่มีข้อยกเว้นเรื่องเวลา

(๖) มีความอดทนต่อการเป็นผู้ถูกสั่งสอน คือการไม่เอาความขัดแย้งในความเห็นเป็นอารมณ์ แต่ให้เข้าใจเจตนา ที่แท้จริงของผู้สอนนั้น

การทำให้เป็นคนว่าง่ายนั้นทำได้ดังนี้

(๑) ลดมานะของตัวเอง คือการไม่ถือดี ไม่ถือตัว ความไม่สำคัญตัวเองว่าเป็นอย่างไรอย่างนี้ อาทิเช่นถือตัวว่า การศึกษาคิดกว่าเป็นต้น

(๒) ละอุปาทาน คือการไม่ยึดถือในสิ่งที่เรามี เราเป็น หรือถือมั่นในอำนาจกิเลสต่างๆ

(๓) มีสมมมาทิกุญฺญ คือมีปัญญาที่เห็นชอบ การเห็นถูกเห็นควรตามหลักอริยสัจ ๔ เชื่อเรื่องความไม่เที่ยง เชื่อในเรื่องบุญเรื่องบาปเป็นต้น

๒๕. พบเห็นสมณะ, เขียมเยียนเข้าหาท่านผู้สงบบกิเลส (สมณานนฺจ ทสฺสน) คำว่าสมณะแปลตรงตัวได้ว่า ผู้สงบ (หมายถึงผู้อยู่ในสมณเพศ) ท่านว่าคุณสมบัติของสมณะต้องประกอบไปด้วย ๓ อย่างคือ

(๑) ต้องสงบกาย คือมีความสรวมในการกระทำทุกอย่าง รวมถึงกิริยามรรยาท ตามหลักศีลธรรม

(๒) ต้องสงบวาจา คือการพูดจาให้อยู่ในกรอบของความพอดี มีความสุภาพสงบเสงี่ยมในคำพูดและภาษาที่ใช้ เป็นไปตามข้อปฏิบัติ ประเพณี

(๓) ต้องสงบใจ คือการทำใจให้สงบปราศจากกิเลสครอบงำ ไม่ว่าจะเป็โลก โกรธ หลง หรือความพยายามใดๆ ตั้งมั่นอยู่ในสมาธิภาวนา

การได้เห็นสมณะมีอยู่ดังนี้คือ

(๑) เห็นด้วยตา ความหมายที่ตรงตัวคือการเห็นจากการสัมผัสด้วยสายตาของตนเอง แล้วมีความประทับใจ ในความสรวมในกาย

(๒) เห็นด้วยใจ เนื่องจากความสรวมกาย วาจา ใจของสมณะจะช่วยโน้มน้าวจิตใจของเราให้อ่อนอ่อนผ่อนตาม และรับฟังหลักคำสอนด้วยใจที่ยินดี ซึ่งนั่นก็หมายถึงการเปิดใจเราให้สมณะได้ชี้หน้านั่นเอง

(๓) เห็นด้วยปัญญา หมายความว่าถึงการรู้โดยการใช้ปัญญาใคร่ครวญพิจารณาในการสัมผัส และเข้าถึง และรับรู้ถึงคำสอนของสมณะผู้นั้น และรู้ว่าท่านเป็นผู้ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรมอย่างแท้จริง เมื่อเห็นแล้วก็ต้องทำอย่างนี้คือ

๑. ต้องเข้าไปหา คือเข้าไปขอคำแนะนำ ซึ่งแนะนำจากท่าน หรือให้ความเคารพท่าน

๒. ต้องเข้าไปบำรุงช่วยเหลือ คือการช่วยเหลือท่านในโอกาสอันควร เพื่อแบ่งเบาภาระของท่าน

๓. ต้องเข้าไปฟัง คือการรับฟังคุณธรรม หลักคำสอนของท่านมาไว้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาชีวิต

๔. หมั่นระลึกถึงท่านคือระลึกถึงความดีที่ท่านมีแล้วนำมาเป็นตัวอย่างกับตัวเอง

๕. รับฟังรับปฏิบัติ คือการรับคำแนะนำของท่านมาปฏิบัติทำตาม เพื่อให้เกิดผล ครั้นเมื่อติดขัดก็ใคร่แก้ไข เพื่อให้รู้จริงเห็นจริงตามนั้น

๓๐. สนทนาธรรมตามกาล, หาโอกาสสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักความจริงความดีงามและเรื่องที่เป็นประโยชน์ (กาเลน ฆมฺมสากฺขฺญา) การได้สนทนากันเรื่องธรรม ทำให้ขยายขอบเขตการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนความรู้ และได้รู้ในสิ่งใหม่ๆ ที่เราอาจนึกไม่ถึง หรือเป็นการเพื่อแผ่ความรู้ที่เรามีให้แก่ผู้อื่น ได้ทราบด้วย ก่อนที่เราจะสนทนาธรรม ควรต้องพิจารณาและคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้คือ

(๑) ต้องรู้เรื่องที่จะพูดดี

(๒) ต้องพูดเรื่องจริง มีประโยชน์

(๓) ต้องเป็นคำพูดที่ไพเราะ

(๔) ต้องพูดด้วยความเมตตา

(๕) ต้องไม่พูดจาโอ้อวด ยกตนข่มท่าน

ข้อปฏิบัติเมื่อมีการสนทนาธรรม

(๑) มีศีลธรรม คือการเป็นผู้ที่รักษาศีล ๕ หรือศีล ๘ เป็นนิจศีลอยู่แล้ว การเป็นผู้ปฏิบัติถือเป็นหน้าที่ขั้นต้น ในการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี

(๒) มีสมาธิดี คือการมีจิตใจจดจ่ออยู่กับเรื่องที่สนทนา ไม่วอกแวก พร้อมทั้งเป็นผู้ที่หมั่นเจริญสมาธิภาวนาด้วย

(๓) แต่งกายสุภาพ คือการแต่งตัวให้เหมาะสมกับยุคสมัย อยู่ในกรอบประเพณีของสังคมแวดล้อม ณ ที่นั้นๆ ถูกกาลเทศะ

(๔) มีกิริยาสุภาพ คือมีความสุภาพในท่วงท่าไม่ว่าจะเดิน นั่ง ยืน หรือการกระทำใดๆ การที่มีกิริยางดงาม สุภาพ ย่อมโน้มน้าวจิตใจผู้พบเห็นให้เกิดความประทับใจที่ดี

(๕) ใช้วาจาสุภาพ คือการใช้ถ้อยคำที่สุภาพในการสนทนา ไม่ใช่คำหยาบคาย หรือก้าวร้าว

(๖) ไม่กล่าวคำนพระพุทธรูป คือการไม่นำเอาคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นข้อสงสัย หรือกล่าวคำน เพราะสิ่งที่กล่าวไว้ในพระพุทธรูปย่อมเป็นความจริงตลอดกาล

(๗) ไม่ออกนอกประเด็นที่ตั้งไว้ คือการพูดให้อยู่ในหัวข้อที่ตั้งไว้ ไม่พูดแบบน้ำท่วมทุ่งผักบุ้งโหรงเหรง

(๘) ไม่พูดนานจนน่าเบื่อ คือการเลือกเวลาที่เหมาะสมตามสถานการณ์ เนื่องจากเรื่องบางเรื่อง อาจไม่จำเป็น ต้องขยายความมากเกินไป

๓๑. มีความเพียรเพียรกิเลส, รู้จักบังคับควบคุมตนไม่ปรนเปรอตามใจอยาก (ต่อไป จ)

ตะบะ โดยความหมายแปลว่า ทำให้ร้อน ไม่ว่าจะด้วยวิธีใด การบำเพ็ญตะบะหมายความว่าความถึงการทำให้กิเลส ความรุ่มร้อนต่างๆ หมดไป หรือเบาบางลง ลักษณะการบำเพ็ญตะบะมีดังนี้

(๑) การมีใจसारวมในอินทรีย์ทั้ง ๖ (อายตนะภายใน ๖ อย่าง) ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ไม่ให้หลงติดอยู่กับสัมผัสภายนอกมากเกินไป ไม่ให้กิเลสครอบงำใจเวลาที่รับรู้อารมณ์ผ่านอินทรีย์ทั้ง ๖ (อินทรีย์สังวร)

(๒) การประพฤติรักษาศรัทธาพรหมจรรย์ เว้นจากการร่วมประเวณี หรือกามกิจ
พึงปวง

(๓) การปฏิบัติธรรม คือการรู้และเข้าใจในหลักธรรมเช่นอริยสัจ เป็นต้น ปฏิบัติตนให้อยู่ในศีล และถึงพร้อมด้วยสมาธิ และปัญญา โดยมีจุดหมายสูงสุดที่พระนิพพาน กำจัดกิเลส ละวางทุกสิ่งได้หมดสิ้นด้วยปัญญา

๓๒. ประพฤติพรหมจรรย์, ดำเนินตามอริยมรรค, การรู้จักควบคุมตนในทางเพศ หรือถือเมถุนวิรัตตามควร (พुरुหมจรรย์) คำว่าพรหมจรรย์หมายความว่าความถึงการบวชซึ่งละเว้นเมถุน การครองชีวิตที่ปราศจากเมถุน การประพฤติธรรมอันประเสริฐ ท่านว่าลักษณะของธรรมที่ถือว่าเป็นการประพฤติพรหมจรรย์นั้น (ไม่ใช่ว่าต้องบวชเป็นพระ) มีอยู่ดังนี้คือ

(๑) ให้ทาน บริจาคทานไม่ว่าจะเป็นทรัพย์ สิ่งของ เงินทอง หรือปัญญา

(๒) ช่วยเหลือผู้อื่นในกิจการงานที่ชอบ ที่ถูกที่ควร (เวรยาวยจุมย)

(๓) รักษาศีล ๕ คือไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักขโมย ไม่ทำผิดในกาม ไม่พูดปด ไม่

ดื่มน้ำเมา (เบญจศีล)

(๔) มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา กับคนที่เราต้องพบปะด้วยทุกคน (อปปมณฺญา)

(๕) งดเว้นจากการเสพกาม (เมถุนฺวิริติ)

(๖) ยินดีในคู่ของตน คือการมีสามีหรือภรรยาคนเดียว (สทวารสนฺ โทส)

(๗) เพียรพยายามที่จะละความชั่ว ไม่ทอดทิ้งในความบากบั่น (วิริย)

(๘) รักษาซึ่งศีล ๘ คือ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักขโมย ไม่ร่วมประเวณี ไม่พูดปด ไม่ดื่มน้ำเมา ไม่บริโภคอาหาร ตั้งแต่เที่ยงวัน เป็นต้นไป ไม่ฟ้อนรำ ขับร้อง บรรเลงดนตรี การละเล่น ใช้ของหอมหรือเครื่องประดับ ไม่นอนบนที่สูงใหญ่ หูหრა (อุโบสถ)

(๙) ใช้ปัญญาเห็นแจ้งใน ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค (อริยธรรม)

(๑๐) ศึกษาปฏิบัติในศีล สมาธิ ปัญญา ให้รู้แจ้งเห็นจริง (สิกฺขา)

ขออธิบายเพิ่มเติมว่าข้อ ๕ ที่บอกว่าให้งดเว้นการเสพกาม แต่ข้อ ๖ ให้ยินดีในคู่ของตนนั้น เพราะว่าการประพฤติ พรหมจรรย์ ในที่นี้หมายถึง บุคคลทั่วไปที่อาจมีครอบครัวแล้ว ก็ประพฤติพรหมจรรย์ได้โดยการงดเว้นการร่วมประเวณี เช่นในวันสำคัญๆ เป็นต้น

๓๓. เห็นอริยสัจ, เข้าใจความจริงของชีวิต (อริยสัจจฺาน ทสฺสน) อริยสัจ หมายถึง ความจริงอันประเสริฐ หลักแห่งอริยสัจมีอยู่ ๔ ประการตามที่ท่านได้สั่งสอนไว้มีดังนี้

(๑) ทุกข์ คือความไม่สบายกายไม่สบายใจ ความเป็นจริงของสัตว์โลกทุกผู้ทุกนามต้องมีทุกข์ ๓ ประการคือ การเกิด ความแก่ ความตาย นอกจากนี้ก็มีความทุกข์ที่เป็นอาการหรือเกิดจากสภาพแวดล้อมสรุปได้ดังนี้คือ

- ความโศกเศร้า (โสภ)
- ความรำพันด้วยความเสียใจ (ปริเทว)
- ความเจ็บไข้ได้ป่วย (ทุกฺข)
- ความเสียใจ (โทมนสฺส)
- ความท้อแท้ สิ้นหวัง คับแค้นใจ (อุปายาส)
- การตรอมใจ ผิดหวังจากสิ่งที่ไม่รัก (อปฺปิเยหิ สมฺปโยค)
- การพลัดพรากจากสิ่งที่รัก (ปิเยหิ วิปฺปโยค)
- ความหม่นหมองเมื่อปรารถนาแล้วไม่ได้สิ่งนั้น (ขมฺปิจุล นลภติ)

(๒) สมุทัย คือเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ นอกจากเหตุแห่งทุกข์ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ต้นตอของทุกข์ก็อยู่ที่ใจของเราด้วยนั่นก็คือความอยาก ท่านว่าเป็นตัณหา ๓ อย่าง ซึ่งแบ่งออกได้เป็นดังนี้คือ

- ความอยากได้ หมายถึงถึงอยากทุกอย่างที่นำมาสนองสัมผัสทั้ง ๕ และกามารมณ์ (กามตมฺหา)

- ความอยากเป็น คือความอยากเป็นโน่นเป็นนี่ (ภวตมฺหา)

- ความไม่อยากเป็น คือความไม่พอใจในสิ่งที่ตัวเองเป็นอยู่ (วิภวตมฺหา)

(๓) นิโรธ คือความดับทุกข์ ภาวะที่ตัดขาดดับสิ้นไป ความหลุดพ้น หรือหมายถึงภาวะของพระนิพพานนั่นเอง

(๔) มรรค คือข้อปฏิบัติ หรือหนทางที่นำไปสู่การดับทุกข์ การเดินทางสายกลางเพื่อไปถึงการดับทุกข์ คือ มรรคมี ๘ ประการ คือ

- ความเห็นชอบ เช่นความศรัทธาในเบื้องต้นต่อหลักธรรม คำสอน เช่นการเชื่อว่ากรรมคือการกระทำที่มีจริงเป็นต้น (สมฺมาทิฏฐิ)

- ความดำริชอบ หรือความคิดชอบ มีความคิดที่ถูกต้องตามหลักธรรม เช่นการใช้ปัญญาพิจารณา ความไม่เที่ยง ของสังขาร หรือการไม่คิดอยากได้ของเขามาเป็นของเราเป็นต้น (สมฺมาสังกปฺป)

- เจรจาชอบ คือการปฏิบัติตามหลักธรรม ไม่พูดโกหก ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพื่อเจ้าเป็นต้น (สมฺมาวาจา)

- ทำการชอบ หรือการมีการกระทำที่ไม่ผิดหลักศีลธรรม เช่นไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ เป็นต้น (สมฺมาภยมฺมุต)

- เลี้ยงชีพชอบ คือการทำมาหากินในทางที่ถูก ไม่เบียดเบียนหรือทำความเดือดร้อนให้กับสัตว์หรือผู้อื่น อยู่ในหลักธรรมที่กำหนด เช่น ไม่มีอาชีพค้ามนุษย์ หรืออาชีพค้าอาวุธเป็นต้น (สมฺมาอาชีวะ)

- ความเพียรชอบ คือการหมั่นทำนุบำรุงในสิ่งที่ถูกต้อง อาทิเช่นการพยายามละกิเลสออกจากใจ หรือการพยายามสรววม กาย วาจา ใจให้ดำเนินตามหลักธรรมของท่านเป็นต้น (สมฺมาวายาม)

- ความระลึกชอบ คือมีสติตั้งมั่นในสิ่งที่ถูกต้องตามหลักธรรม เช่นการพึงระลึกถึงความตายที่ต้องเกิดกับทุกคนเป็นต้น (สมฺมาสติ)

- จิตตั้งมั่นชอบ คือมีจิตที่มีสมาธิ ไม่วอกแวกหรือคิดฟุ้งซ่าน และการทำสมาธิภาวนาตามหลักการที่ท่าน ได้บัญญัติแนะนำเอาไว้ (สมฺมาสมาธิ)

๓๔. ทำพระนิพพานให้แจ้ง, บรรลุนิพพาน (นิพฺพานสจฺฉฉิกริยา จ) นิพพาน คือภาวะของจิตที่ดับกิเลสได้หมดสิ้น หลุดจากอำนาจกรรม และไม่ต้องวนเวียนอยู่ในสังสารวัฏอีก ซึ่งก็คือพ้นจากทุกข์นั่นเอง ลักษณะของนิพพานมีอยู่ ๒ ระดับดังนี้คือ

(๑) การดับกิเลสขณะที่ยังมีเบญจขันธ์เหลืออยู่ หรือการเข้าถึงนิพพาน ขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ – สอุปาทิเสสนิพพาน

(๒) การดับกิเลสที่ไม่มีเบญจขันธ์เหลืออยู่เลย คือการที่ร่างกายเราแตกดับ แล้วไปเสวยสุขอันเป็นอมตะในพระนิพพาน (ตรงนี้ไม่สามารถอธิบายให้กระจ่างมากไปกว่านี้ได้)

- อนุปาติเสสนิพพาน การที่จะเข้าถึงพระนิพพานได้ ก็ต้องปฏิบัติธรรม และเจริญสมาธิภาวนาจนถึงขั้นสูงสุด

๓๕. **ถูกโลกธรรม จิตไม่หวั่นไหว (มูฏฐุสสุต โลกมฺเมหิ จิตฺต ยสฺส น กมฺปติ)** คำว่า โลกธรรม มีความหมายถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นอยู่เป็นประจำบนโลกนี้ ซึ่งเราไม่ควรมัวจิตหวั่นไหวต่อสิ่งต่างๆ เหล่านี้ ลักษณะของโลกธรรมมี ๔ ประการคือ

(๑) การได้ลาภ เมื่อมีลาภผลก็ย่อมมีความเสื่อมเป็นธรรมดา มีแล้วก็ย่อมหมดไปได้ เป็นแค่ความสุขชั่วคราวเท่านั้น

(๒) การได้ยศ ยศลาภบรรดาศักดิ์ล้วนเป็นสิ่งสมมุติขึ้นมาทั้งนั้น เป็นสิ่งที่คนยอมรับกันว่าเป็นอย่างโน้นอย่างนี้ พอหมดยศก็หมดบารมี

(๓) การได้รับการสรรเสริญ ที่ใดมีคนนิยมชมชอบ ที่นั่นก็ย่อมต้องมีคนเกลียดชังเป็นเรื่องธรรมดา การถูกนินทาจึงไม่ใช่เรื่องผิดปกติ

(๔) การได้รับความสุข ที่ใดมีความสุขที่นั่นก็จะมีทุกข์ด้วย มีความสุขแล้วก็อย่าหลงระเริง ไปจนถึงนึกถึง ความทุกข์ ที่แฝงมาด้วย

การทำให้จิตไม่หวั่นไหวในโลกธรรม มีวิธีดังนี้คือ

(๑) ใช้ปัญญาพิจารณา โดยตั้งอยู่ในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา พิจารณาอยู่เนืองๆ ถึงหลักธรรมต่างๆ

(๒) เจริญสมาธิภาวนา ใช้กรรมฐานพิจารณาถึงความ เป็นไป ในความไม่เที่ยงในสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก และสังขาร

๓๖. **จิตไร้เศร้า (อโสก)** มีเหตุอยู่ ๒ ประการที่ทำให้จิตเราต้องโศกเศร้าคือ

(๑) ความโศกเศร้าที่เกิดเนื่องมาจากความรักรวมถึงรักสิ่งของ ทรัพย์สินเงินทอง

(๒) ความโศกเศร้าที่เกิดจากความใคร่
การทำให้จิตใจไม่โศกเศร้า นั้น มีข้อแนะนำดังนี้

(๑) ใช้ปัญญาพิจารณาอยู่เนือง ๆ ถึงความไม่เที่ยง ในสิ่งของทั้งหลาย และร่างกายของเรา

(๒) ไม่ยึดมั่นในตัวตน หรือความจริงยั่งยืน ในคนหรือสิ่งของว่าเป็นของเรา

(๓) ทุกอย่างในโลกล้วนเปลี่ยนแปลงอยู่ทุกขณะ แม้ร่างกายเราก็ใช้เป็นที่อาศัยชั่วคราวเท่านั้น

(๔) คิดว่าทุกสิ่งทุกอย่างล้วนไม่เที่ยงด้วยกันทั้งนั้น

๓๗. จิตปราศจากฐฐี (วิรช) กิเลส ก็คือสิ่งที่ทำให้เกิดความเศร้าหมอง ซึ่งได้แก่ ความโลภ ความโกรธ ความหลง ท่านได้แบ่งประเภทของกิเลสออกเป็นดังนี้ คือ

(๑) ราคะ สามารถแบ่งย่อยออกได้เป็น

- ความโลภอย่างแรงจนแสดงออกมา เช่นการลักขโมย ปล้น จี้ข่มขืน

กระทำชำเรา เป็นต้น (อภิขฌาวิสม โลก)

- ความเพ่งเล็งจะเอาของคนอื่นมาเป็นของตัวเอง มีใจอยากได้ของคนอื่นแต่ยังไม่ถึงกับแสดงออก (อภิขฌา)

- ความอยากได้ในทางไม่ชอบ เช่นการยอมรับสินบน การทุจริต เพื่อแลกกับการมีทรัพย์สิน เป็นต้น (ปาปิจุลา)

- ความมักมากเห็นแก่ได้ ด้วยการเอามาเป็นของตนจนเกินพอดี เอาประโยชน์ใส่ตัวโดยไม่คำนึงถึงคนอื่น (มหิจุลา)

- ความยินดีในกาม ก็คือยังไม่สามารถละกิจกรรมทางเพศได้ ยังมีความรู้สึก มีแรงกระตุ้น มีความพอใจในเรื่องเพศ (กามราคะ)

- ความยินดีในรูปธรรมอันปราณีต ก็คือติดอยู่ในอารมณ์ของรูป ฌาน ปรารธนาในรูปของภพเมื่อทำสมาธิขั้นสูงขึ้นไป (รูปปราคะ)

- ความยินดีในอรุณ ฌาน ก็คือติดอยู่ในอารมณ์ของอรุณ ฌานเมื่อทำสมาธิถึงภพของอรุณพรหม (อรุณปราคะ)

(๒) โทสะ สามารถแบ่งย่อยออกได้เป็น - พยาบาท คือการผูกใจอาฆาต มีใจที่ไม่หวังดี การจองเวร

- โทสะ คือการคิดประทุษร้ายเนื่องด้วยมีใจพยาบาทแล้วก็มีใจคิดหมายทำร้าย

- โกรธ คือความโกรธ ความเดือดร้อนใจ ซึ่งล้วนเป็นเหมือนไฟที่เผาตัวเอง

- ปฏิฆะ คือความขัดใจ ความไม่พอใจอันทำให้อารมณ์หงุดหงิด

(๓) โมห สามารถแบ่งย่อยออกได้เป็น

- ความเห็นผิดเป็นชอบ เช่นการไม่เชื่อในเรื่องบาปเรื่องบุญ เป็นต้น (มิจฉาทิฎฐิ)

- ความหลงผิด ไม่รู้ตามความเป็นจริง (โมห)

- การเห็นว่ามิตัวตน เช่นการเชื่อในสิ่งที่มองเห็นด้วยตาเปล่าเท่านั้น (สกุ กายทิฎฐิ) ความสงสัย คือสงสัยในพระธรรม คำสั่งสอนในเรื่องการปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์ (วิจิกิจฉา)

- การยึดถืออย่างมกมาย เช่นการไปกราบไหว้สัมปะเวสีที่อยู่ตาม ต้นไม้ ขอลาภเป็นต้น (สีลพุดปรัมมาสุ)

- ความถือตัว คือการสำคัญตัวเองคิดว่าเป็นอย่างโน้นเป็นอย่างนี้

(มาน)

- ความฟุ้งซ่าน คือการที่จิตใจวอกแวก คิดไม่เป็นสาระ ไม่อยู่กับ ร่องกับรอย ไม่มีสมาธิ หรือการทำสมาธิไม่นิ่ง (อุทธัจจ)

- ความไม่รู้จริง คือการที่รู้แค่ผิวเผิน หรือการที่กักเอาเอง ไม่ ปฏิบัติตามหลักพระธรรม ยังไม่เกิดปัญญา (อวิชชา)

โทษของการมีกิเลสดังกล่าวข้างต้นพอสรุปได้สั้นๆ ดังนี้คือ

(๑) ราก มีโทษน้อย แต่คลายช้า หมายความว่า คนจะรักกัน อยู่กันฉันสามี ภรรยา ถือว่าไม่ผิดศีลธรรม ขออย่าไปนอกใจหรือไปมีชู้ก็แล้วกัน โทษของรากจะไม่ค่อยหนักนัก แต่ การจะเลิกนั้นยากมาก คลายช้า คนลองรักกันแต่ไม่เห็นหน้าไม่กี่วันก็ทำท่าจะตายเอาให้ได้ บางที ตายแล้วเกิดใหม่ใจยังผูกพันกันอยู่เลย จะให้เลิกรักเลิกยาก

(๒) โทส มีโทษมาก แต่คลายเร็ว หมายความว่า เวลาโกรธขัดใจขึ้นมาฆ่า กันได้ บางทีถึงขนาดฆ่าพ่อฆ่าแม่ ทำอนันตริยกรรมก็ยังได้ มีโทษมาก แต่ทว่าคลายเร็ว ถ้าเขามาขอ โทษขอโทษ เอาอกเอาใจไม่นานก็หาย โทสคลายเร็วอย่างนี้

(๓) โมห มีโทษมาก แต่คลายช้า หมายความว่า ความหลง ความไม่รู้พระ ศัทธิธรรมนี้มีโทษมาก ทำให้เราหลงไปทำบาปตกนรกเสียแย่ เราต้องเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะ สงสารกันมานานับภพนับชาติไม่ถ้วน ทนทุกข์กันตลอดมาก็เพราะโมหะนี่เอง และแถมเจ้าโมหะความ หลงนี้ยังคลายช้าอีกด้วย คนหลงไม่รู้จักบุญไม่รู้จักบาปละก็ กว่าที่จะแก้ได้ทำหน้าเหี้ยมค้อนเลย บางทีก็ ต้องรอพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ต่อๆ ไปโน้นมาโปรด ซึ่งยังไม่รู้ว่าแก้หายหรือเปล่า

๓๘. **จิตเกษม (เขม)** เกษม หมายถึงมีความสุข สบาย หรือสภาพที่มีจิตใจที่เป็นสุข มีจิตเกษมก็คือว่ามีจิตใจที่เป็นสุขในที่นี้หมายถึงการละแล้วซึ่งกิเลสที่ท่านว่าไว้ว่าเป็นเครื่องผูกอยู่ ๔ ประการคือ

(๑) การละกามโยค คือการละความยินดีในวัตถุ สิ่งมีชีวิตทั้งหลายเรียกว่า กามคุณซึ่งประกอบด้วย รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส

(๒) การละภวโยค คือการละความยินดีในภพ โดยให้เห็นว่าสิ่งใดๆในโลกล้วนไม่เที่ยงแท้ หรือคงอยู่ตลอดไป

(๓) การละทิฏฐิโยค คือการละความยินดีในความเห็นผิดเป็นชอบ โดยให้ดำเนินตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าที่กล่าวมาแล้ว

(๔) การละอวิชชาโยค คือการละความยินดีในอวิชชาทั้งหลาย ความไม่รู้ทั้งหลาย โดยให้มุ่งปฏิบัติเพื่อปัญญาที่รู้แจ้งเห็นจริง

จากการศึกษาสรุปได้ว่าจริยธรรมขั้นมูลฐาน ได้แก่ ศีล ๕ คือความประพฤติชอบทางกายและวาจา, การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย, ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว, การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน จริยธรรมขั้นกลาง ได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ คือทางแห่งกุศลกรรม, ทางทำความดี, กรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่สุคติ และจริยธรรมขั้นสูง ได้แก่ มรรคมีองค์ ๘ คือหนทางสู่ความพ้นทุกข์อันชอบ จริยธรรมในชีวิตประจำวัน ได้แก่ ธรรมคุ้มครองโลก ๒ ได้แก่ หิริ โอตตปป แปลว่า ความละอายแก่ใจ ความละอายต่อบาป และ ความเกรงกลัวต่อบาป พรหมวิหาร ๔ หมายถึง ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ, ธรรมประจำใจอันประเสริฐ, หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์, ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ อิทธิบาท ๔ หมายถึง คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ, คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย ทิส ๖ หมายถึง บุคคลประเภทต่างๆ ที่เราควรเคารพบูชา มงคล ๓๘ ประการหมายถึง ธรรมอันนำมาซึ่งความสุขความเจริญ เรียกเต็มว่า อุดมมงคล คือมงคลอันสูงสุด

๒.๓ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งมีเอกสารและงานวิจัยที่น่าสนใจหลายเล่ม ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการหย่าร้างในสังคมไทย และแนวทางการแก้ไขตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยงานวิจัยดังกล่าวมีดังต่อไปนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงความสำคัญของกัลยาณมิตรไว้ในหนังสือ “พุทธธรรม” สรุปความว่า ในกระบวนการพัฒนาปัญญา ความมีกัลยาณมิตรนี้ จัดว่าเป็นระดับความ

เจริญปัญญาในขั้นศรัทธา ส่วนในระบบการศึกษาอบรม ความมีกัลยาณมิตรมีความหมายครอบคลุม ทั้งตัวบุคคลผู้อบรมสั่งสอน เช่น พ่อแม่ ครู อาจารย์ เป็นต้น ทั้งคุณสมบัติของผู้สอน ทั้งหลักการ วิธีการ อุปกรณ์ อุปบายต่างๆ ในการสอน และการดำเนินการต่างๆ ทุกอย่างที่มีหน้าที่ให้การศึกษา จะพึงจัดทำเพื่อการศึกษาอบรมได้ผลดี ตลอดจนหนังสือ สื่อมวลชน บุคคลตัวอย่าง เช่น มหาบุรุษ หรือผู้ประสบความสำเร็จโดยธรรม และสิ่งแวดล้อมทางสังคมทั้งหลายที่ค้ำจุน เป็นประโยชน์ เท่าที่จะเป็นองค์ประกอบภายนอกในกระบวนการพัฒนาปัญญานั้นได้^{๕๖}

พร รัตนสุวรรณ ได้กล่าวถึงความรักของพ่อแม่ไว้ในหนังสือ “สุข-สันติ รักนี้ฤๅไหน” สรุปความเป็น ความรักที่บริสุทธิ์ และลึกซึ้งยิ่งกว่ารักใดๆ ในโลก เพราะเต็มไปด้วยความเสียสละและการให้อภัยอยู่เสมอ พ่อแม่เสียสละได้แม้กระทั่งชีวิตของตนเองเพื่อลูก และให้ข้อสังเกตว่า ถ้าคนเราไม่มีความรักในแบบที่พ่อแม่มีต่อลูกแล้ว สิ่งสวยงามและความเจริญต่างๆ อย่างที่เราเห็นอยู่ทุกวันนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้เลยเป็นอันขาด^{๕๗}

สมภาร พรหมทา กล่าวไว้เกี่ยวกับ “ทวิทัศน์ในเรื่องเพศ” ในหนังสือ “พุทธปรัชญา” ในบทที่ว่าด้วย “ทำทิจของพระพุทธศาสนาต่อสตรี” สรุปความว่า โลกในอดีตเป็นโลกที่เพศชายเป็นผู้กำหนดโครงสร้างทางการเมือง การศึกษา จริตประเพณี วัฒนธรรม และแม้แต่ศาสนา ซึ่งถูกมองว่าเป็นระบบที่กดขี่สตรีเพศให้มีฐานะต่ำต้อย กล่าวได้ว่าพื้นฐานของโครงสร้างทางสังคมเช่นนี้ คือทัศนคติที่เชื่อว่าเพศชายเท่านั้นคือเพศที่ฉลาด เข้มแข็ง สามารถเป็นผู้นำและตัดสินใจแทนสตรีเพศได้ ในทุกเรื่อง ทำให้เกิดเป็นทวิทัศน์ทางเพศที่แยกว่าในโลกนี้มีเพศอยู่สองเพศซึ่งเพศชายเป็นเพศที่เหนือกว่า เมื่อโลกก้าวเข้าสู่ยุคใหม่จึงมีทวิทัศน์แบบใหม่ที่กำลังก่อตัวขึ้นเพื่อต่อสู้กับทวิทัศน์เดิมที่เชื่อว่าชายเหนือกว่าสตรี ทวิทัศน์แบบใหม่นี้เป็นทัศนคติที่เห็นว่าโลกนี้มีคนอยู่สองเพศซึ่งมีความเท่าเทียมกัน ไม่มีใครเหนือกว่าใคร ในขณะที่พระพุทธศาสนาสอนให้เข้าใจธรรมชาติที่สร้างสตรีให้เกิดมาต่างจากชายว่ามีความหมายในตัวเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความหมายในบริบทของ “ครอบครัว” มนุษย์เป็นสัตว์ครอบครัวซึ่งในการดำรงความเป็นครอบครัวนั้นจำเป็นจะต้องมีองค์ประกอบบางส่วนที่เข้มแข็งและบางส่วนที่อ่อนโยน และดูเหมือนพ่อจะทำหน้าที่ด้านเข้มแข็งได้ดีที่สุด ขณะที่แม่ก็เหมาะที่สุดที่จะทำหน้าที่ด้านอ่อนโยน ครอบครัวเป็นหน่วยย่อยสุดของสังคม หากครอบครัวอบอุ่นและมีสมดุล สังคมโดยรวมก็ย่อมอบอุ่นและมีสมดุลตามไปด้วย โดยนัยนี้พระพุทธศาสนาสอนให้ทั้งสองเพศอยู่เหนือทวิทัศน์โดยชายทำหน้าที่ชาย และหญิงทำหน้าที่หญิง

^{๕๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), วาทะธรรม เพื่อประโยชน์สุขของพหุชน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ปาเจรา จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๒๖.

^{๕๗} พร รัตนสุวรรณ } สุขสันติ รักนี้ ฤๅไหน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๗), หน้า ๔-๕.

ซึ่งต่างก็ต้องเข้าใจ เคารพในความเหมาะสมเฉพาะที่แต่ละฝ่ายมีอยู่ โลกนี้ก็จะน่าอยู่กว่าโลกที่ชายและหญิงต่างก็พยายามเอาชนะกัน^{๔๘}

บุญมี แทนแก้ว ให้ความหมายจริยธรรมว่ากว้างขวางมาก อาจรวมไปถึงค่านิยม (Value) คือ สภาพหรือการกระทำบางประการที่เราเชื่อและยึดมั่นถือมั่น เพื่อจะได้บรรลุถึงวัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายของสังคมหรือของตัวเอง เช่น ความดี ความซื่อสัตย์สุจริต และอื่นๆ เหล่านี้เป็นค่านิยมฝ่ายดี แต่อาจจะมีค่านิยมฝ่ายชั่ว เช่น การดื่มสุรายาเมา การเป็นชู้กับเมียเขา การแต่งกายที่นิยมใช้ของที่ผลิตจากต่างประเทศ การใช้ของราคาแพงและอื่นๆ ค่านิยมที่จัดเป็นจริยธรรมคือค่านิยมฝ่ายดี^{๔๙}

สมพร เทพสิทธิ ได้กล่าวถึงการพัฒนามนุษย์ไว้ในหนังสือ “ศาสนากับพัฒนาคนและสังคม” สรุปความได้ว่า การพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ได้แก่มีความรู้ดี คือ มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม มีสุขภาพอนามัยดี คือ สุขภาพทางกายและจิตใจ มีความสามารถดี คือ สามารถนำความรู้ที่เรียนรู้แล้วไปพัฒนาตนเองได้ มีความคิดดี คือ คิดเห็นถูกต้องเป็นสัมมาทิฐิ มีการกระทำดี คือ เว้นจากทุจริตทางกาย ๓ ประกอบสุจริต และมีจิตใจดี คือ มีจิตใจที่สะอาด สว่าง สงบ ยึดมั่นในคุณธรรม เช่น ความเมตตากรุณา, ความกตัญญูรู้คุณท่าน, มีสัจจะ, ทมะ, ขันติ และจาคะ^{๕๐}

จิตรา สุวานิช ได้กล่าวไว้ในหนังสือเกี่ยวกับ “พฤติกรรมวัยเด็ก เกี่ยวกับปัญหาครอบครัวแตกแยก” ว่า มีอิทธิพลต่อการพัฒนาพฤติกรรมของเด็กไว้ดังนี้ ๑. ครอบครัวที่พ่อแม่หย่าร้างกัน การหย่าร้างกันของพ่อแม่ นับว่าเป็นผลร้ายต่อการพัฒนาการทางด้านจิตใจของเด็กมากแล้วเด็กจะเกิดความรู้สึกว่าเหวและไม่มั่นใจในตนเอง ๒. ครอบครัวที่พ่อแม่ทะเลาะวิวาทกันจะทำให้เด็กมีความวิตกกังวลสูง เด็กจะไม่เข้าใจพ่อแม่ทะเลาะกันแล้วอาจจะคิดกันได้หรืออาจจะพูดคุยกันเหมือนกันปกติ ในความเข้าใจของเด็ก ๓. ครอบครัวที่มีพ่อคนเดียวหรือแม่คนเดียว มีผลทำให้เด็กเจริญเติบโตขึ้นโดยไม่ได้รับความอบอุ่นเท่าที่ควร ความเศร้าโศกเสียใจของสามีภรรยา ความเดือดร้อนทางเศรษฐกิจล้วนแต่มีผลต่อการที่จะต้องปรับตัวกับคู่สมรส และส่งผลกระทบต่อมาถึงเด็กได้ทั้งสิ้น^{๕๑}

^{๔๘} สมภาร พรหมทา, พุทธปรัชญา: มนุษย์สังคมและปัญหาจริยธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ศยาม, ๒๕๔๘), หน้า ๕๕๕-๖๐๑.

^{๔๙} บุญมี แทนแก้ว, จริยศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๖๕-๑๗๐.

^{๕๐} สมพร เทพสิทธิ, ศาสนากับพัฒนาคนและสังคม, (กรุงเทพมหานคร: สมชายการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๕-๑๐.

^{๕๑} จิตรา สุวานิช, พฤติกรรมวัยเด็ก, (นนทบุรี: โรงพิมพ์สหมิตร, ๒๕๒๖), หน้า ๓๑-๓๔.

จรัญ พรหมอยู่ ได้กล่าวไว้ในหนังสือเกี่ยวกับ “ความขัดแย้งของผู้คนในสังคม” ว่า เกิดจากการไม่สามารถปฏิบัติตนตามบทบาทและหน้าที่ได้สมบูรณ์จึงนำไปสู่ความขัดแย้งทั้งตนและแก่คนอื่น ๆ ได้ ซึ่งพอสรุปใจความได้ว่าเมื่อคนมีสถานภาพทางสังคม แต่ละคนก็มีแนวทางที่ปฏิบัติตนไปตามแนวของสถานภาพของตน ซึ่งเรียกว่าบทบาท ซึ่งยังต้องเกี่ยวข้องกับสิทธิ และหน้าที่ซึ่งตนต้องผูกพันกับสังคม การที่คนมีบทบาทต่อสังคมและประพฤติตนตามสิทธิและหน้าที่แห่งบทบาท สอดกับสถานภาพของตนต่อสังคม เป็นสิ่งสำคัญที่จะควบคุมให้เป็นระเบียบและตรงกันข้าม ถ้าคนในสังคมประพฤติบกพร่อง ไม่ดำเนินบทบาทของตนในสังคมให้ถูกต้องแล้วก็จะทำให้สังคมไม่เป็นระเบียบได้ เกิดปัญหาสังคมขึ้น เช่น ผู้พิพากษาไม่ให้ความเป็นธรรม มุ่งแต่จะรับสินจ้างรางวัล ตำรวจไม่จับกุมผู้กระทำผิดกฎหมายบ้านเมือง อาศัยเครื่องแบบประพฤติเป็นอันธพาล ครูอาจารย์เอาเวลาราชการไปหารายได้พิเศษ ไม่สนใจการสอนศิษย์ เมื่อความรับผิดชอบแต่ละอย่างมีไม่พอ เกิดความขัดแย้งกันเองในหน้าที่ต่างๆ ก็จะก่อให้เกิดความวุ่นวายแก่ผู้คนในการดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคมได้^{๕๒}

ภัสสร ลิมานนท์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือเกี่ยวกับ “บทบาทของผู้ชายกับปัญหาครอบครัวไทยในปัจจุบัน” พบว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวไทยในปัจจุบัน ส่วนหนึ่งเกิดจากค่านิยมและการประพฤติปฏิบัติบางประการที่มีการสืบทอดกันจากรุ่นหนึ่ง ค่านิยมที่เห็นชัดเจนก็คือการยกให้ชายเป็นใหญ่กว่าหญิง ยอมรับให้ชายสามารถใช้ชีวิตอย่างเป็นอิสระและมีบทบาทส่วนร่วมในกิจกรรมประจำวันของครอบครัวน้อยเกินไป สิ่งเหล่านี้ทำให้ชายสร้างปัญหาครอบครัวในรูปแบบต่างๆ อาทิ เช่น การดื่มสุรา เจ้าชู้ การเที่ยวโสเภณี การมีภรรยาอื่น การทุบตีหรือทำร้ายสมาชิกในครอบครัว การหย่าร้าง หรือการทอดทิ้งครอบครัว^{๕๓}

แม่ชีเทเรซ่า แห่งกัลกัตตา กล่าวไว้ในเรื่องราวชีวิตของท่านเกี่ยวกับความรักที่บริสุทธิ์ สรุปความว่า ความรักเริ่มต้นที่บ้าน แต่ทุกวันนี้เรามีครอบครัวที่มีปัญหาถึงขั้นบ้านแตกสาแหรกขาดอยู่มากมายก็เนื่องมาจากการขาดการแบ่งปันกัน และไม่มีความสุขใจในการรับใช้กันและกัน หาใช่ความยากจนไม่ แต่เป็นเพราะความทะเยอทะยานอยากได้ อยากมี อยากเป็นที่ไม่ได้รับความควบคุมจนให้ความสำคัญกับสิ่งต่างๆ เหล่านั้นมากกว่าครอบครัว นี่คือเหตุผลที่ทำให้คุณแม่หมักบอ กับคนหนุ่มสาวทั้งหลายว่า เมื่อหนุ่มสาวรักกันเป็นเรื่องสวยงาม แต่ขอให้แน่ใจว่ารักกันด้วยหัวใจบริสุทธิ์สะอาดมากกว่าเงินทองและการครอบครองใดๆ ทั้งสิ้น และคุณแม่ไม่เคยเบื่อก่อนที่จะพูดถึง

^{๕๒} จรัญ พรหมอยู่, ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไอเดียน สโตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๒๗-๒๘.

^{๕๓} ภัสสร ลิมานนท์, บทบาทของผู้ชายกับปัญหาครอบครัวไทยในปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร : (มปป.), หน้า ๒๘๕.

เรื่องความรักกับชีวิตครอบครัว ถ้าทุกคนต้องการให้ครอบครัวมีความสุข ก็ต้องเรียนรู้ที่จะแบ่งปันความสุข ยื่นมือออกเพื่อรับใช้กัน และมอบหัวใจเพื่อความรัก ความอ่อนโยน และความยินดีกับการให้ ทั้งหมดนี้เปรียบเสมือนตะเกียงรักที่จะสามารถนำทางทุกคนกลับสู่ครอบครัวได้^{๕๔}

แซสส์ (Sasse) กล่าวไว้ในหนังสือ Connie R. Person to Person ว่า “ความขัดแย้งระหว่างบุคคลเป็นการแสดงออกถึงการต่อต้านกันระหว่างบุคคลสองคนหรือมากกว่าโดยที่บุคคลหนึ่งพยายามที่จะกีดกัน หรือรบกวนการกระทำของบุคคลหนึ่ง สาเหตุที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างบุคคลนั้นเกิดขึ้นเนื่องจากความแตกต่างกันของค่านิยม วิธีการที่บุคคลติดต่อกันกับบุคคลอื่น การใช้อำนาจโดยที่บุคคลสองคนพยายามที่จะควบคุมหรือมีอิทธิพลเหนือกัน รวมทั้งความต้องการบทบาท เป้าหมาย และการแสดงพฤติกรรมที่แตกต่างกันของบุคคล ล้วนแต่เป็นสาเหตุของความขัดแย้งระหว่างบุคคลทั้งสิ้น”^{๕๕}

แซนดร้า ฮอว์ลีย์ (Sandra Horley) กล่าวถึงสาเหตุที่สตรีต้องตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงจากบุรุษผู้เป็นสามีหรือคู่รักซ้ำแล้วซ้ำเล่า ว่ามาจากสถานการณ์ที่เรียกว่า “The Charm Syndrome” ในหนังสือ The Charm Syndrome สรุปความว่า สตรีจำพวกนี้มักใจอ่อน ให้อภัยและคืนดีกับสามีหรือคู่รักที่ชอบใช้กำลังทุบตี ทำร้ายร่างกายตนเป็นประจำ โดยยังทนอยู่ร่วมด้วย ไม่ได้จาก เนื่องจากสามีประเภทนี้มักจะใช้เสน่ห์ห่อหุ้มอ่อนขอให้สตรียกโทษให้ต่อการกระทำรุนแรงของตนอยู่เสมอ คนส่วนใหญ่มักจะมองในประเด็นที่ว่าสตรีตกเป็นเป้าของการปฏิบัติผิดๆ (target of the abuse) แต่ในงานวิจัยของแซนดร้ามองว่าประเด็นไม่ได้อยู่ในคำถามที่ว่าทำไมสตรีพวกนี้จึงยังทนอยู่กับบุรุษประเภทนี้ หากแต่อยู่ในเรื่องจริงที่สำคัญกว่า คือ คำถามที่ว่า เหตุใดบุรุษจึงกระทำรุนแรงต่อสตรีไม่ทางกายก็ทางใจในตอนเริ่มแรก และเราจะสามารถป้องกันมิให้สิ่งนี้เกิดขึ้นได้อย่างไร^{๕๖}

เมอร์ตัน (Merton) นักสังคมวิทยาผู้มีชื่อเสียงกล่าวไว้ในทฤษฎี “อะโนมี”(Merton’s Theory of Anomie) ของเขาสรุปความว่า ที่ใดที่มีการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างคนต่างเพศที่มีการให้ค่าแก่เพศทั้งสองแตกต่างกัน และการบรรลุถึงบทบาททางเพศดังกล่าวถูกยับยั้งหรือประสบอุปสรรคที่นั่นก็จะมีอัตราการเกิดความรุนแรงทางเพศสูง กล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ถ้าสังคมใดส่งเสริมให้เกิดความเท่าเทียมทางเพศกันมากขึ้นเท่าใด อัตราการเกิดความรุนแรงทางเพศในสังคมนั้นย่อมจะลดลง

^{๕๔} แมซีเทเรซ่า แห่งกัลกัตตา , แม่ของผู้ยากไร้, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๑), หน้า ๓๘-๔๕.

^{๕๕} Sasse, **Connie R. Person to Person**, (Texas : Chas A. Bennett Co.Inc, 1978), p. 189.

^{๕๖} Sandra Horley, **The Chram Syndrome**, (London : Macmillan Publishers Limited, 1991), pp.77-93.

เท่านั้น สรุปภาพรวมให้เห็นว่าหากมีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของการให้ค่าแก่เพศชายและหญิงไปในทางที่เป็นบวกมากขึ้น ความรุนแรงทางเพศก็จะลดลง อย่างไรก็ตามในยุคแห่งความเบี่ยงเบนทางเพศ ทำให้มีประเด็นปัญหาเพิ่มขึ้นมาว่าคนในครอบครัว ชุมชน และสังคมควรจะให้คุณค่าที่ถูกต้องแก่ผู้เบี่ยงเบนทางเพศที่เลือกเกิดให้จิตใจตรงกับสรีระทางการกำเนิดที่แท้จริงไม่ได้มันอย่างไรจึงจะลดอัตราการเกิดความรุนแรงทางเพศได้^{๕๖}

๒. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาสมชาย สิริจินโท ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของพระพุทธคุณ ผลการศึกษาพบว่า ผลการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพระพุทธคุณ สงเคราะห์ลงเป็น ๒ ด้าน ได้แก่ ๑) ผลในด้านกายภาพที่มีต่อสังคมและชุมชน ๒) ผลในด้านจิตใจ และปัญญาที่มีต่อสังคมและชุมชนซึ่งในข้อแรกมีผลต่อการพึ่งพาตนเอง, หน้าที่ในครอบครัว, การอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นอีสาน, การสืบสานประเพณี, โครงการและการพัฒนาองค์กรสงฆ์และชุมชน ส่วนในข้อที่สองเป็นการส่งเสริมความรู้ด้านปรัชญาและวิชาการทางพระพุทธศาสนาและเป็นการส่งเสริมความรู้เชิงอนุรักษ์^{๕๗}

พระชันชนท์ ชยาภินนโท ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาวิธีการถ่ายทอดหลักพุทธจริยธรรมแก่เยาวชนของสถาบันครอบครัว: ศึกษากรณี ครอบครัวผู้ประกอบการอาชีพทำสวนยาง อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ พบว่า หลักพุทธจริยธรรมสำหรับเยาวชนที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้แก่ หลักกตัญญูกตเวทิตะ หลักอิทธิบาท ๔ หลักเบญจศีล – เบญจธรรม หลักอบายมุข ๖ และหลักทศ ๖ หลักพุทธจริยธรรมดังกล่าวเป็นประโยชน์ทั้งแก่เยาวชนและผู้ปกครองหรือบุคคลทั่วไป

วิธีการถ่ายทอดหลักพุทธจริยธรรมแก่เยาวชนของครอบครัวผู้ประกอบการอาชีพทำสวนยางได้แก่ วิธีการวางกฎข้อบังคับคือไม่ให้ทำสิ่งที่เลวร้ายา เช่น ลักขโมย เป็นต้น วิธีการถาม – ตอบ ปัญหาและวิธีการพูดคุยกันหรือสนทนากัน ซึ่งเป็นวิธีการถ่ายทอดหลักพุทธจริยธรรมของพระพุทธเจ้า ส่วนด้านกลอุบายและวิธีการประกอบการถ่ายทอด ได้แก่ การทำเป็นตัวอย่าง เช่นการไม่ดื่มสุรา เป็นต้น การหาจังหวะและโอกาส เช่นข่าวสารเหตุการณ์บ้านเมือง เป็นต้น ยึดหยุ่น เช่นไม่ให้ดื่มสุรา แต่อาจให้ดื่มเป็นยาเพื่อบำรุงร่างกาย เป็นต้นและยังมีวิธีการโน้มน้าวใจประกอบด้วยสำหรับปัจจัยส่วนบุคคลที่มีต่อการถ่ายทอดหลักพุทธจริยธรรมแก่เยาวชนของครอบครัวผู้ประกอบการ

^{๕๖} อังใน จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การเยียวยาความรุนแรงในครอบครัว, บทความกฎหมาย (ศาลเยาวชน และครอบครัวกลาง).

^{๕๗} พระมหาสมชาย สิริจินโท, พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของพระพุทธคุณ, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยา, ๒๕๕๖), บทความย่อ.

อาชีพทำสวนยางพบว่า มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องคือขนาดของครอบครัวความรู้ของผู้นำครอบครัว และ รายได้ของครอบครัวและด้านทัศนคติที่มีต่อหลักพุทธจริยธรรมของผู้นำครอบครัวเป็นปัจจัยที่สำคัญ นอกจากนี้พบว่า การถ่ายทอดหลักพุทธจริยธรรมนั้นเป็นลักษณะตามจารีตประเพณี วัฒนธรรม คือในลักษณะที่สอนนั้นเป็นไปเพื่อสั่งคมรอบข้าง หรือทำตามๆ กันมา ไม่ใช่สอน เพื่อให้ปฏิบัติและนำไปใช้กับชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง เช่น หลักเบญจศีล – เบญจธรรม มีการสอนเรื่องการห้ามลักทรัพย์มากที่สุด เพราะคนที่ลักทรัพย์ของผู้อื่นย่อมเป็นบุคคลที่สังคมไม่ยอมรับ ซึ่งโดยความเป็นจริงหลักเบญจศีล – เบญจธรรม ข้อที่ควรสอนมากที่สุดคือการห้ามดื่มสุราเพราะ สุราเป็นเหตุให้ทำผิดในข้ออื่นๆ ได้ทุกข้อ^{๕๕}

ศุมาลี สุขอร่าม ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้พุทธจริยธรรมในการประกอบธุรกิจ กรณีศึกษาบริษัทแฟร์แลนด์สรรพสินค้าจำกัด นครสวรรค์ พบว่า

๑. ในการประกอบธุรกิจควรมีหลักในการดำเนินธุรกิจและจริยธรรมธุรกิจเป็น หลักเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมทุกๆ อาชีพ โดยเฉพาะในวงการธุรกิจก็สามารถ นำมาใช้ประกอบในการดำเนินธุรกิจได้ ความสำเร็จของธุรกิจต้องมีควบคู่กันไปทั้งด้านกำไรและ ผู้เกี่ยวข้องกับธุรกิจทั้งปวง ทั้งนี้ต้องมีปริมาณที่พอเหมาะทั้งสองด้าน ไม่มากเกินไปหรือไม่น้อยเกินไป เช่น ปัญหาการเอารัดเอาเปรียบ ปัญหาผลกระทบระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ปัญหา สิ่งแวดล้อม เป็นต้น จึงเป็นการจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการมีจริยธรรมเป็นหลักในการดำเนินธุรกิจ

๒. พุทธจริยธรรมในการประกอบธุรกิจ ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ขึ้นพื้นฐาน ได้แก่ เบญจศีล เบญจธรรม ชั้นกลาง กุศลกรรมบถ ชั้นสูง อริยมรรค โดยมีหลักการพัฒนาธุรกิจคือ หลักทฤษฎีธรรมมีกัตถะ ๔ โภควิภาคธรรม ๔ สุขของภคหัตถ์ ๔ สังคหวัตถุ ๔ กุลจิรัฏฐิติธรรม ๔ ปาปณิกังคะ ๓ และอริยทรัพย์ ๗ ส่วนข้อห้ามในการประกอบธุรกิจ ได้แก่ อบายมุข ๖ และมิฉฉา วณิชา ๕ ดังที่กล่าวมานี้เป็นต้น^{๖๐}

พระมหาเกรียงศักดิ์ ฐมฺมวิจาโร (โสภากุล) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง วิเคราะห์หลักพุทธธรรม กับการแก้ปัญหาการหย่าร้างในชุมชน โนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่า หลักพุทธธรรมกับการแก้ปัญหาการหย่าร้างในชุมชน โนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่นมี ๔

^{๕๕} พระธีรชนนท์ ชยาภินนุ โท, ศึกษาวิธีการถ่ายทอดหลักพุทธจริยธรรมแก่เยาวชนของสถาบัน ครอบครัว: ศึกษากรณี ครอบครัวผู้ประกอบการอาชีพทำสวนยาง อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่, **วิทยานิพนธ์พุทธ ศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), บทคัดย่อ.

^{๖๐} ศุมาลี สุขอร่าม, การประยุกต์ใช้พุทธจริยธรรมในการประกอบธุรกิจ กรณีศึกษาบริษัทแฟร์แลนด์ สรรพสินค้าจำกัด นครสวรรค์, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

แนวทางคือ ๑. ด้านร่างกายและจิตใจ โดยการใช้หลัก เบญจศีล คือ การเสริมสร้างและสั่งสมหรือปลูกฝังวัฒนธรรมแห่งการถือศีล ๕ ในครอบครัว ๒. ด้านสังคม โดยการนำหลักทศ ๖ สามิภรรยา ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ให้ความเคารพบิดา มารดา ครู อาจารย์ ให้ความเอื้อเฟื้อแก่ญาติของสามี ภรรยา หลักฆราวาสธรรม ๔ คือ หลักธรรมที่คฤหัสถ์ควรนำไปประพฤติปฏิบัติ หลักสมชีวิธรรม ๔ เป็นหลักการเลือกคู่สมรสจะต้องยึดหลักการที่เสมอเหมือนกัน เพื่อความมั่นคงในการครองเรือนที่สมบูรณ์ หลักพรหมวิหาร ๔ ให้มีในจิตใจด้วยวิธีคิดแผ่ใจประกอบด้วยเมตตา ออกไปในบุคคลและในสัตว์ทั้งหลาย หลักสังกหัตถ์ ๔ คือการแสดงออกหรือพฤติกรรมที่เสมอต้นเสมอปลาย ๓. ด้านเศรษฐกิจ โดยการนำหลักทศฐัมมิกัตถ์ประโยชน์ มาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจในครอบครัวคือ มุ่งต่อความสำเร็จที่เลือกไว้ งดเว้นจากอบายมุขหรือทางแห่งความเสื่อมทุกประการ และ ๔. แบบองค์รวม ต้องรู้จักให้เกียรติซึ่งกันและกัน รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา รู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาวจะช่วยสร้างสมดุลของความสัมพันธ์ที่แนบแน่น และยอมรับในสิ่งที่เขาหรือเธอเป็น จงรู้จักให้อภัยอย่างสม่ำเสมอ หากิจกรรมมาทำร่วมกัน^{๖๑}

พระมหาภายิต สุภาสิต (สุวรรณคดี) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ชีวิตในอุดมคติตามทรรศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท” ผลการวิจัยพบว่า ความอิจฉาและความรู้สึกมีปมด้อยภายในจิตใจของมนุษย์ว่าเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สังคมมนุษย์ทุกสังคมเกิดความขัดแย้งกัน ไม่มีความสามัคคีกัน พอสรุปใจความได้ว่า ในสังคมปัจจุบัน คนโดยทั่วไปไม่ว่าจะอยู่ระดับไหนของสังคมในส่วนลึกแห่งจิตใจจะรู้สึกดูถูกตนเอง รู้สึกขาดความมั่นใจ รู้สึกมีปมด้อย แม้อยู่ในระดับเดียวกันก็ดูถูกเหยียดหยามกันเอง อันเนื่องมาจากความขัดแย้งกันเองระหว่างการยกย่องพร่ำสอนกันตามหลักศีลธรรมและจรรยาในด้านหนึ่ง ขณะเดียวกันอีกด้านหนึ่ง สังคมก็ข่มขู่ให้คนในสังคมหลงใหลไปกับกิเลสตัณหาต่างๆ คนในสังคมส่วนหนึ่งย่อมจะรู้สึกขัดแย้งในใจต่อสังคมแบบปากว่าตาขี้น เช่นนี้ และโดยมากอำนาจไฟดำก็เป็นฝ่ายชนะ แต่พอทำตามนั้นไปด้วยคำสอนทางศีลธรรมก็ทำให้รู้สึกผิดรู้สึกบาป รู้สึกรังเกียจตนเอง เช่น คดีเรื่องรักนวลสงวนตัวของหญิงสาวตามแบบโบราณ กับแนวโน้มที่พยายามเลิกลัทธิพรหมจารีก็ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้ง และบีบคั้นทางจิตใจให้แก่คนรุ่นเยาว์เป็นจำนวนมาก^{๖๒}

^{๖๑} พระมหาเกรียงศักดิ์ ฐมมจิราโร (โสภาคกุล), วิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับการแก้ปัญหาการหย่าร้าง ในชุมชน โนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), บทคัดย่อ.

^{๖๒} พระมหาภายิต สุภาสิต (สุวรรณคดี), ชีวิตในอุดมคติตามทรรศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๒๕.

พระครูนิภาสธรรมาธิมุต (อำพร ปริมุตโต) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในครอบครัวตามหลักธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” ผลการวิจัยพบว่า มีปัญหาที่สำคัญหลายประการ ได้แก่ ๑) ปัญหาคความขัดแย้งขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น ปัญหาคความแตกต่างด้านลักษณะนิสัย ทัศนคติ หรือบุคลิกภาพที่เป็นเชิงปัจเจกบุคคล หรือมาจากครอบครัวเดิม ๒) ปัญหาที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการดำรงชีวิตของครอบครัว เช่น ปัญหาด้านการเงิน และปัญหาของบุคคลในครอบครัวที่ไม่ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนเอง ซึ่งเป็นปัญหาระดับกลาง ๓) ปัญหาคความขัดแย้งในระดับรุนแรงของครอบครัว เช่น ปัญหาการหย่าร้าง การนอกใจการไปมีภรรยาหรือสามีใหม่ ส่วนวิธีการแก้ไขปัญหาคด้วยหลักพุทธธรรมโดยจำแนกเป็นระดับต่างๆ ดังนี้ ๑) ปัญหาของครอบครัวขั้นพื้นฐานสามารถแก้ไขได้ โดยนำหลักสัมมาทิฐิ ความเห็นที่ถูกต้องตามธรรมนองครองธรรม การมีสติสัมปชัญญะ การใช้หลักสมชีวิตา และการใช้หลักธรรมของคู่ชีวิต ๔ ประการ(๑) สมสัทธา มีศรัทธาเสมอกัน (๒) สมสีลา มีศีลเสมอกัน (๓) สมจาคา มีจาคะเสมอกัน (๔) สมปัญญา มีปัญญาเสมอกัน รวมทั้งหลักนำสังคหวัตถุธรรมมาใช้ในการดำรงชีวิต ๒) ปัญหาของครอบครัวระดับกลาง สามารถแก้ไขได้โดยนำหลักทิฐิฐัมมิกัตถประโยชน์และหลักอาทิโกภิกยะ ๕ มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาครอบครัว และ ๓) ปัญหาของครอบครัวในระดับรุนแรง สามารถนำหลักฆราวาสธรรม และหลักทิส ๖ มาประยุกต์ใช้ คือ หลักปฏิบัติของผู้เป็นสามี ๕ ประการ หลักปฏิบัติของผู้เป็นภรรยา มีอยู่ ๕ ประการ หลักปฏิบัติของบิดามารดาต่อบุตรธิดา ๕ ประการ หลักปฏิบัติของบุตรธิดาต่อบิดามารดา ๕ ประการในการพัฒนาความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัว นอกจากนี้ ยังแก้ไขด้วยการปฏิบัติธรรมตามหลักพรหมวิหาร ๔ ประการ และหลักอัฐตสัมมาปณิธิ คือ การตั้งตนไว้ชอบ ดำรงตนอยู่ในศีลในธรรมอันดีงามของสังคม^{๖๐}

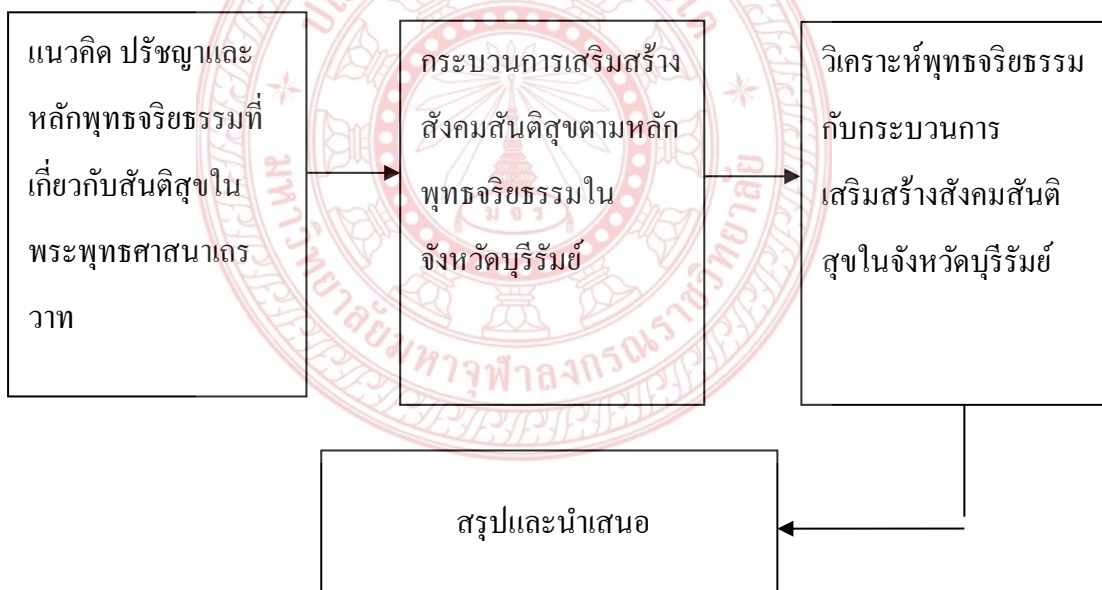
คุณฐิติ สิตลวรงค์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาในสังคมพระพุทธศาสนาตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก” ผลการวิจัยพบว่า พระพุทธศาสนาคมีความเห็นวาค ชีวิตมนุษย์ประกอบด้วยขั้น ๕ การทำงานประสานกันของขั้น ๕ ทำให้มมนุษย์รับรู้โลกได้ โดยมีช่องทางติดต่อกันอยู่ ๒ ชุดคือ ชุดที่รับเข้า ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ และชุดที่แสดงออก ได้แก่ กาย วาจา และใจ โลกที่ศึกษาคคือ โลกตามการรับรู้ของมนุษย์เอง ได้ผลการศึกษาคคือ ปัญญา รู้ตามความเป็นจริง คือ รู้ชัดในอริยสัจ ๔ ซึ่งพระพุทธศาสนาอธิบายไว้หลายนัย จากมรรคมืองค์ ๘ ปรับให้เป็นหลักการปฏิบัติเพื่อการศึกษาจากหยาบไปหาประณีต เป็น ๓ ประการ เรียกวาค ไตรสิกขา อันจะนำผู้ศึกษาบรรลุภาวะชีวิตที่สมบูรณค คือ มีปัญญาพ้นทุกข์สิ้นเชิง และเป็น

^{๖๐} พระครูนิภาสธรรมาธิมุต (อำพร ปริมุตโต), การแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในครอบครัวตามหลักธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

เป้าหมายการศึกษาในระดับอุดมคติ ด้วยพระพุทธรักษาพิจารณาเป้าหมายไว้หลายแนว แต่ละแนวให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับการศึกษาในแง่มุมที่ต่างกัน กิจกรรมการศึกษาก็สืบเนื่องจากไตรสิกขา เมื่อทำกิจกรรมการศึกษาก็มีกระบวนการศึกษาเกิดขึ้นเป็นการเปลี่ยนแปลงทางศีล สมาธิ ปัญญา กัลยาณมิตร และโยนิโสมนสิการเป็นปัจจัยเอื้อให้เกิดการพัฒนา ส่วนสังคมพระพุทธรักษา มี ๒ ประเภท สังคมฆราวาส และสังคมผู้บวช ซึ่งมีลักษณะเป็นสังคมการศึกษา มีการเลือกสรรสมาชิก การจัดระเบียบสังคมโดยอาศัยวินัยสงฆ์เป็นหลัก และเป็นสังคมที่มีโอกาสในการศึกษาและบรรยากาศทางการศึกษาสูงกว่าสังคมฆราวาส^{๖๔}

๒.๔ กรอบแนวคิดจากโครงการวิจัย

พุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุข ในจังหวัดบุรีรัมย์ มีกรอบแนวคิดดังนี้



^{๖๔} คุชฎี สิตลวรงค์, การศึกษาในสังคมพระพุทธรักษา ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก, วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒, หน้า บทกัณฑ์ย่อ.

๒.๕ สรุป

จริยธรรม คือ จริย+ธรรม รวมเป็น จริยธรรม แปลว่า ธรรมที่ควรประพฤติ, การประพฤติที่ถูกต้อง, การปฏิบัติที่เหมาะสม หรือธรรมที่เป็นไปเพื่อความดีงาม ในอรรถกถาหรือฎีกาก็กล่าวถึงจริยธรรมไว้เหมือนกัน คือ แต่ละคัมภีร์ก็ใช้คำว่า ธรรมจริยา เพื่อหมายถึงจริยธรรมเหมือนกัน เช่น หนังสืออธิบายมงคลสูตร (มังคลัตถทีปนี) ของสิริมังคลาจารย์ จริยธรรม คือการกระทำหรือความประพฤติที่แสดงออกทาง กาย วาจา ใจ อันดีงาม ทั้งภายในจิตใจ และพฤติกรรมภายนอกที่แสดงออกมา ให้เหมาะสมกับเวลาโอกาสและสถานที่ อันก่อให้เกิดประโยชน์และความสุขต่อตนเอง ผู้อื่น สังคมและประเทศชาติ

ในการดำรงชีวิตด้วยปัญญา ความประพฤติที่ดีงาม มีระเบียบวินัยต่อตนเอง จนเป็นนิสัย รู้ผิดชอบชั่วดีอันเป็นจริยธรรมภายในจิตใจซึ่งเป็นรากฐานทำให้เกิดจริยธรรมภายนอก บุคคลที่ได้รับการฝึกมาอย่างดีแล้วย่อมปรับตัวและทำกิจกรรมร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข มีอิสระ มีเสรีภาพ ไม่ผิดศีลธรรม จริยธรรมจะเกี่ยวข้องกับการประพฤติปฏิบัติของตนเองที่ตั้งใจกระทำโดยยึดหลักตามกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม กฎเกณฑ์ทางนิติธรรมและกฎเกณฑ์ทางสังคมที่ส่วนใหญ่พึงประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสมได้อย่างเป็นสากล ทฤษฎีคุณธรรมนั้นต้องปฏิบัติได้ กฎเกณฑ์ทั้งหลายต้องปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน โดยไม่มีอุปสรรคต่อมนุษย์ที่สามารถประพฤติปฏิบัติได้ไม่ต้องใช้ความพยายาม จริยธรรมเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงควมมีคุณค่าของคน โดยควรปลูกฝังด้านจริยธรรมเพื่อให้เขาเหล่านั้นเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ มีความรู้ ความสามารถพร้อมที่จะประพฤติปฏิบัติตนในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งพาตนเอง มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเคารพต่อกฎหมายบ้านเมือง มีความยุติธรรม มีความเสียสละ มีเหตุผล มีความรักชาติ ศาสนาพระมหากษัตริย์ มีเมตตา กรุณา มีความสามัคคี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า รู้จักรักษา ส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

จริยธรรมแบ่งเป็น ๓ ระดับ จริยธรรมขั้นมูลฐานได้แก่ ศีล ๕ คือความประพฤติชอบทางกายและวาจา, การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย, ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว, การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน ๑) จงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๒) จงดเว้นจากการลักทรัพย์ ๓) จงดเว้นจากการประพฤติดีกในกาม ๔) จงดเว้นจากการพูดเท็จ ๕) จงดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือสุรา

จริยธรรมขั้นกลางได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ คือทางแห่งกุศลกรรม, ทางทำความดี, กรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่สุคติได้แก่ กายกรรม ๓ การกระทำทางกาย จงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ที่มีชีวิตให้ตาย จงดเว้นจากการลักขโมยสิ่งของ ๆ คนและสัตว์ จงดเว้นจากการประพฤติดีกในกามทั้งหลาย

วจีกรรม ๔ การกระทำทางวาจา งดเว้นจากการพูดเท็จ งดเว้นจากการพูดต่อเสียด งดเว้นจากการพูด
 วาจาหยาบคายที่เผ็ดร้อน งดเว้นจากการพูดเพื่อเจ้า **มโนกรรม ๓** การกระทำทางใจ ความไม่คิด
 พง์เล็งเฝ้าใจได้ของเขา ความไม่คิดร้ายผู้อื่น ไม่พยายาท ความเห็นชอบ ถูกต้องตามคลองธรรม
 และจริยธรรมขั้นสูงได้แก่ มรรคมีองค์ ๘ คือ หนทางสู่ความพ้นทุกข์อันชอบ ๑. ความเห็นชอบ
 ๒. ความดำริชอบ ๓. เจรจาชอบ ๔. กระทำชอบ ๕. เลี้ยงชีพชอบ ๖. พยายามชอบ ๗. ตั้งจิตมั่น
 ชอบ ๘. ระลึกชอบ จริยธรรมในชีวิตประจำวันได้แก่ ธรรมคัมภีร์ครองโลก ๒ หมายถึง ธรรมที่ช่วย
 คุ้มครองทั้งมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย ให้อยู่ด้วยกันอย่างปกติสุข โลกโรมเย็น ไม่เดือดร้อนวุ่นวาย
 ได้แก่ หิริ แปลว่า ความละอายแก่ใจ ความละอายต่อบาป และ โอตตปป แปลว่า ความเกรงกลัว
 ความสะดุ้งกลัวต่อผลของความชั่ว ต่อผลของความทุจริตที่ทำไว้ พรหมวิหาร ๔ หมายถึง ธรรม
 เครื่องอยู่อย่างประเสริฐ, ธรรมประจำใจอันประเสริฐ, หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์,
 ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหัวใจและกำกับความประพฤติ ต้องมีความรักใคร่ ปราบณาดี ความสงสาร
 คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ความวางใจเป็นกลาง และความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข อิทธิบาท ๔
 หมายถึง คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ, คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่มุ่งหมายไว้
 ความพอใจ การพิจารณาไตร่ตรอง ความเอาใจใส่ และความขยันหมั่นเพียร ทิศ ๖ หมายถึง บุคคล
 ประเภทต่างๆ ที่เราควรยกย่องให้เกียรติและควรแก่การเคารพบูชา ทิศเบื้องหน้า คือ มารดา บิดา ทิศ
 เบื้องขวา คือ ครูอาจารย์ ทิศเบื้องหลัง คือ บุตรภรรยา ทิศเบื้องซ้าย คือ มิตรสหาย ทิศเบื้องล่าง คือ
 คนรับใช้และคนงาน ทิศเบื้องบน พระสงฆ์ มงคล ๓๘ ประการหมายถึง ธรรมอันนำมาซึ่ง
 ความสุขความเจริญ เรียกเต็มว่า อุดมมงคล คือมงคลอันสูงสุด ซึ่งถือเป็นหลักประพฤติปฏิบัติที่ทำ
 ให้ประสบความสำเร็จ และความสุขในชีวิตอันสูงสุด

บทที่ ๓

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุข ในจังหวัดบุรีรัมย์” มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิด ปรัชญาและหลักพุทธจริยธรรมที่เกี่ยวกับสันติสุขในพระพุทธศาสนาเถรวาท ๒) เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักพุทธจริยธรรมในจังหวัดบุรีรัมย์ และ ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยธรรมกับกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) และการเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา มีวิธีการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีรูปแบบดังนี้

๑) การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องพระไตรปิฎก หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุมภาพถ่าย เอกสารเกี่ยวกับพุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์ ดังนี้

(๑) ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย และเอกสารอื่นๆ โดยอาศัยแนวคิดพุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์เป็นกรอบในการศึกษา

(๒) ทำการศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์

(๓) สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา พุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์

๒) การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบถึงพุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์ ดังนี้

(๑) ทำการศึกษาพุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุข ในจังหวัดบุรีรัมย์

(๒) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม โดยมีผู้เข้าร่วมคือการสนทนากลุ่ม จำนวน ๕๕ รูป/คน ประกอบด้วย
กลุ่มพระสังฆาธิการ ประกอบด้วย

๑. พระเทพปริยัติยาจารย์, ดร. เจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์

๒. พระสุนทรธรรมเมธี, ดร. รองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์

๓. พระศรีปริยัติธาดา, รองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์, ผู้อำนวยการวิทยาลัย

สงฆ์บุรีรัมย์

๔. พระมงคลสุตกิจ, เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์

๕. พระครูศรีปริยัตยานุศาสตร์, เลขานุการรองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์

๖. พระครูสิทธิปริยัตยาภิรม, เลขานุการรองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์

๗. พระครูปริยัติธรรมนิเทศ, เจ้าคณะตำบลบ้านยาง อำเภอเมือง จังหวัด

บุรีรัมย์

๘. พระครูปิยธรรมทัศน์, รองเจ้าคณะอำเภอลำปลายมาศ

๙. พระครูสุนทรวิโรจน์พิต, ดร. เจ้าอาวาสวัดบ้านหนองไฮ ตำบลตลาด

โพธิ์ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

๑๐. พระมหาอภิสิทธิ์ วิโรโย, เจ้าอาวาสวัดหนองกี่ อำเภอหนองกี่ จังหวัด

บุรีรัมย์

กลุ่มนักวิชาการประกอบด้วย

๑. ดร.บุญถึง ประเมินมงคลกุล

๒. ดร.พีรพงษ์ มาลา

๓. ผศ.ดร. วีระชัย ยศโสธร

๔. รศ.ดร. เอกฉัตร จารุเมธีชน

๕. รศ.วิเชียร ชาบุตรบุญทริก

๖. ดร.วิรัตน์ ภูทองเงิน

๗. นายวิรัช หมวดประโคน

๘. อ.ทัศนะ คล่องวิจักขณ์

๙. นายธงชัย สีโสภณ

๑๐. นายหาญณรงค์ พันธุ์พงษ์

๑๑. นายประโยค ประจบดี
 ๑๒. นายอรรถพล เปรียบรัมย์
 ๑๓. นายอนุศาสน์ วรบูรณ์ภูมิสุข
 ๑๔. นายวัลลภ สหุณาฬ
 ๑๕. นายโหมยิต คุ่มท้าว
- กลุ่มผู้นำชุมชน ประกอบด้วย
๑. นายไพรัตน์ เกตุชาติ
 ๒. นายนวน เพ็ญจันทา
 ๓. นายสุทธ เกตุชาติ
 ๔. นายบุญมี เนตรวิลลา
 ๕. นายบุญเลี้ยง บ่อไทย
 ๖. นายวีระพงษ์ เพชรทราย
 ๗. นายสุนัน วิหกเห็น
 ๘. นายอัมพร อุทธาพงษ์
 ๙. นายวิชัย ลาจำนงค์
 ๑๐. นายประเสริฐ จันทรบุปผา
 ๑๑. นายคำแพง กลอนโพธิ์
 ๑๒. นายโฮม สุขวิเศษ
 ๑๓. นายเปลี่ยน จันทรบุปผา
 ๑๔. นายทองสุข กลอนโพธิ์
 ๑๕. นายบุญกอง เพ็ญพีช
 ๑๖. นายปลัด เกตุชาติ
 ๑๗. นายงไกร ลีประโคน
 ๑๘. นายเหรียญ พรหมทอง
 ๑๙. นายสงบ จันทรณพคุณ
 ๒๐. นายสำราญ แชนกระโทก
 ๒๑. นายพัน เอี่ยมรัมย์
 ๒๒. นายไพล สวัสดิ์ลาภา
 ๒๓. นายใหม่ เป็นนางรอง
 ๒๔. นายสุภณ อุทธาพงษ์

๒๕. นายบุญมาก เกตุชาติ
 ๒๖. นายเหลียง ยัควงศ์
 ๒๗. นายสมศักดิ์ นาสัน
 ๒๘. นายสมหมาย สุมลทา
 ๒๙. นายไพรัตน์ เกตุชาติ
 ๓๐. นายนวน เพ็ญนันทา
 ๓๑. นายสุทธ เกตุชาติ
 ๓๒. นายบุญมี เนตรวิลา
 ๓๓. นายวีรพงษ์ เพชรทราย
 ๓๔. นายบุญเลี้ยง บ่อไทย
 ๓๕. นายสุนันท์ วิหกเหิน
 ๓๖. นายอำพร อุทธาพงษ์
 ๓๗. นายมง เกตุชาติ
 ๓๘. นายวิชัย ลาจำนง
 ๓๙. นายประเสริฐ จันทร์บุปผา

(๓) ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุข ในจังหวัดบุรีรัมย์

(๔) สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ พุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุข ในจังหวัดบุรีรัมย์

(๕) สรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะ

๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

การดำเนินการตามโครงการวิจัยดังกล่าว เน้นการศึกษาวิเคราะห์และการมีส่วนร่วมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย รายงานการประชุมที่เกี่ยวข้อง การสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยดำเนินการและใช้เครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่

๑) แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยจัดการสนทนากลุ่ม วันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๕๕ ณ ห้องประชุมอาคารเฉลิมพระเกียรติ ชั้น ๒ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มีผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มประกอบด้วย

การสนทนากลุ่ม จำนวน ๕๕ รูป/คน ประกอบด้วย

กลุ่มพระสังฆาธิการ ประกอบด้วย

๑. พระเทพปริยัติยาจารย์, ดร. เจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์
๒. พระสุนทรธรรมเมธี, ดร. รองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์
๓. พระศรีปริยัติธาดา, รองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์, ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
๔. พระมงคลสุตกิจ, เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์
๕. พระครูศรีปริยัตยานุศาสตร์, เลขานุการรองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์
๖. พระครูสิริปริยัตยาภิรม, เลขานุการรองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์
๗. พระครูปริยัติธรรมนิเทศ, เจ้าคณะตำบลบ้านยาง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์
๘. พระครูปิยธรรมทัศน์, รองเจ้าคณะอำเภอลำปลายมาศ
๙. พระครูสุนทรวิโรจน์พิต, ดร. เจ้าอาวาสวัดบ้านหนองไฮ ตำบลตลาดโพธิ์ อำเภอลำ
ปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

๑๐. พระมหาอภิสิทธิ์ วิริโย, เจ้าอาวาสวัดหนองกี่ อำเภอนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์

กลุ่มนักวิชาการประกอบด้วย

๑. ดร.บุญถึง ประเมินมงคลกุล
๒. ดร.พีรพงษ์ มาลา
๓. ผศ.ดร. วีระชัย ยศโสธร
๔. รศ.ดร. เอกฉันท จารุเมธีชน
๕. รศ.วิเชียร ชานบุตรบุญจาริก
๖. ดร.วิรัตน์ ภูทองเงิน
๗. นายวิรัช หมวดประโคน
๘. อ.ทัศนะ คล่องวิจักขณ์
๙. นายธงชัย สีโสภณ
๑๐. นายหาญณรงค์ พันธุ์พงษ์
๑๑. นายประโยค ประจบดี
๑๒. นายอรรถพล เปรียบรัมย์
๑๓. นายอนุศาสน์ วรบูรณ์ภูมิสุข
๑๔. นายวัลลภ สหุนาฬ
๑๕. นายโฆษิต กุ่มท้าว

กลุ่มผู้นำชุมชน ประกอบด้วย

๑. นายไพรัตน์ เกตุชาติ

๒. นายนวน เพ็ญันทา
๓. นายสุทธ เกตุชาติ
๔. นายบุญมี เนตรวิลา
๕. นายบุญเลี้ยง บ่อไทย
๖. นายวีระพงษ์ เพชรทราย
๗. นายสุนัน วิหกเหิน
๘. นายอัมพร อุทธาพงษ์
๙. นายวิชัย ลาจำนงค์
๑๐. นายประเสริฐ จันทร์บุปผา
๑๑. นายคำแพง กลอนโพธิ์
๑๒. นายโฮม สุขวิเศษ
๑๓. นายเปลี่ยน จันทร์บุปผา
๑๔. นายทองสุข กลอนโพธิ์
๑๕. นายบุญกอง เพ็ญพิช
๑๖. นายปลัด เกตุชาติ
๑๗. นายกงไกร ลีประโคน
๑๘. นายเหรียญ พรหมทอง
๑๙. นายสงบ จันทรมงคล
๒๐. นายสำราญ แชนกระโทก
๒๑. นายพัน เอี่ยมรัมย์
๒๒. นายไหล สวัสดิ์สีลาภา
๒๓. นายใหม่ เป็นนางรอง
๒๔. นายสุภณ อุทธาพงษ์
๒๕. นายบุญมาก เกตุชาติ
๒๖. นายเหลือง ยัศวังศ์
๒๗. นายสมศักดิ์ นาสัน
๒๘. นายสมหมาย สุมลทา
๒๙. นายไพรัตน์ เกตุชาติ
๓๐. นายนวน เพ็ญันทา
๓๑. นายสุทธ เกตุชาติ

๓๒. นายบุญมี เนตรวิลา
 ๓๓. นายวีรพงษ์ เพชรทราย
 ๓๔. นายบุญเลี้ยง บ่อไทย
 ๓๕. นายสุนันท์ วิหกเหิน
 ๓๖. นายอำพร อุทธาพงษ์
 ๓๗. นายมง เกตุชาติ
 ๓๘. นาย วิชัย ลาจำนง
 ๓๙. นายประเสริฐ จันทร์บุปผา

โดยมีประเด็นที่ทำการสนทนากลุ่มคือ

ประเด็นที่ ๑ แนวคิด ปรัชญาและหลักพุทธจริยธรรม ที่เกี่ยวกับสันติสุขใน
 พระพุทธศาสนาเถรวาท

ประเด็นที่ ๒ กระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักพุทธจริยธรรมในจังหวัด
 นุรีรัมย์

ประเด็นที่ ๓ วิเคราะห์พุทธจริยธรรมกับกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขใน
 จังหวัดนุรีรัมย์

๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของ
 การศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑) ทำหนังสือขอความร่วมมือในการสนทนากลุ่ม ไปยังมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
 กรณราชวิทยา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ เพื่อขอความอนุเคราะห์การใช้สถานที่ในการจัดสนทนากลุ่ม
 (Focus Group Discussion) จากนั้นทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทั้ง ๕ รูป/
 คน เพื่อเข้าร่วมการสนทนากลุ่ม จากนั้นผู้วิจัยและคณะทำการบันทึกในแบบบันทึกการสนทนา
 กลุ่ม

๒) นำแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม มาตรวจสอบความครบถ้วน ความถูกต้อง เหมาะสม
 ของข้อมูลและนำข้อมูลไปวิเคราะห์ต่อไป

๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลจากแบบบันทึกข้อมูล โดยใช้วิธีการวิจัยวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยมีหลักการคือ

๑. ความชัดเจนครอบคลุม
๒. ความเหมาะสมและเป็นไปได้ในการดำเนินงานจริง
๓. สิ่งที่ควรเพิ่มเติมในงานวิจัย
๔. ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไข

๓.๕ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนา (Descriptive Presentation) ประกอบด้วยประเด็นคือ

ประเด็นที่ ๑ แนวคิด ปรัชญาและหลักพุทธจริยธรรม ที่เกี่ยวกับสันติสุขในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ประเด็นที่ ๒ กระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักพุทธจริยธรรมในจังหวัดบุรีรัมย์

ประเด็นที่ ๓ วิเคราะห์พุทธจริยธรรมกับกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์

๓.๖ สรุปวิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุข ในจังหวัดบุรีรัมย์” มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิด ปรัชญาและหลักพุทธจริยธรรมที่เกี่ยวกับสันติสุขในพระพุทธศาสนาเถรวาท ๒) เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักพุทธจริยธรรมในจังหวัดบุรีรัมย์ และ ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยธรรมกับกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) และการเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา

บทที่ ๔

ผลการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุข ในจังหวัดบุรีรัมย์” มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิด ปรัชญาและหลักพุทธจริยธรรม ที่เกี่ยวกับสันติสุขในพระพุทธศาสนาเถรวาท ๒) เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักพุทธจริยธรรมในจังหวัดบุรีรัมย์ และ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยธรรมกับกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) โดยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเชิงคุณภาพ(Qualitative Data) และการเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา ผลการศึกษามีดังต่อไปนี้

๔.๑ แนวคิดปรัชญาและหลักพุทธจริยธรรมที่เกี่ยวกับสันติสุขในพระพุทธศาสนาเถรวาท

จริยธรรม คือ จริย+ธรรม รวมเป็น จริยธรรม แปลว่า ธรรมที่ควรประพฤติ, การประพฤติที่ถูกต้อง, การปฏิบัติที่เหมาะสม หรือธรรมที่เป็นไปเพื่อความดีงาม ในอรรถกถาหรือฎีกาก็กล่าวถึงจริยธรรมไว้เหมือนกัน คือ แต่ละคัมภีร์ก็ใช้คำว่า ธรรมจริยา เพื่อหมายถึงจริยธรรมเหมือนกัน เช่น หนังสืออธิบายมงคลสูตร (มังคลัตถทีปนี) ของสิริมงคลลาจารย์ จริยธรรม คือการกระทำหรือความประพฤติที่แสดงออกทางกาย วาจา ใจ อันดีงาม ทั้งภายในจิตใจ และพฤติกรรมภายนอกที่แสดงออกมาให้เหมาะสมกับเวลาโอกาสและสถานที่ อันก่อให้เกิดประโยชน์และความสุขต่อตนเอง ผู้อื่น สังคมและประเทศชาติ

ในการดำรงชีวิตด้วยปัญญา ความประพฤติที่ดีงาม มีระเบียบวินัยต่อตนเอง จนเป็นนิสัย รู้ผิดชอบชั่วดีอันเป็นจริยธรรมภายในจิตใจซึ่งเป็นรากฐานทำให้เกิดจริยธรรมภายนอก บุคคลที่ได้รับการฝึกมาอย่างดีแล้วย่อมปรับตัวและทำกิจกรรมร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข มีอิสระ มีเสรีภาพ ไม่ผิดศีลธรรม จริยธรรมจะเกี่ยวข้องกับการประพฤติปฏิบัติของตนเองที่ตั้งใจกระทำโดยยึดหลักตามกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม กฎเกณฑ์ทางนิติธรรมและกฎเกณฑ์ทางสังคมที่ส่วนใหญ่พึงประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสมได้อย่างเป็นสากล ทฤษฎีคุณธรรมนั้นต้องปฏิบัติได้ กฎเกณฑ์ทั้งหลายต้องปฏิบัติได้ใน

ชีวิตประจำวันโดยไม่มีอุปสรรคต่อมนุษย์ที่สามารถประพฤติปฏิบัติได้ไม่ต้องใช้ความพยายาม จริยธรรมเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงควมมีคุณค่าของคน โดยควรปลูกฝังด้านจริยธรรมเพื่อให้เขาเหล่านั้นเป็น มนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ มีความรู้ ความสามารถพร้อมที่จะประพฤติปฏิบัติตนในการ ประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งพาตนเอง มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเคารพ ต่อกฎหมายบ้านเมือง มีความยุติธรรม มีความเสียสละ มีเหตุผล มีความรักชาติ ศาสนาพระมหากษัตริย์ มีเมตตา กรุณา มีความสามัคคี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า รู้จักรักษา ส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สามารถอยู่ร่วมกับ ผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

จริยธรรมแบ่งเป็น ๓ ระดับ จริยธรรมขั้นมูลฐานได้แก่ สីล ๕ คือความประพฤติชอบทางกายและวาจา, การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย, ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว, การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่ เบียดเบียน ๑) งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๒) งดเว้นจากการลักทรัพย์ ๓) งดเว้นจากการประพฤติดีกาม ๔) งดเว้นจากการพูดเท็จ ๕) งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือสุรา

จริยธรรมชั้นกลางได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ คือทางแห่งกุศลกรรม, ทางทำความดี, กรรมดีอัน เป็นทางนำไปสู่สุคติ ได้แก่ กายกรรม ๓ การกระทำทางกาย งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ที่มีชีวิตให้ตาย งด เว้นจากการลักขโมยสิ่งของ ๆ คนและสัตว์ งดเว้นจากการประพฤติดีกามทั้งหลาย วิจิตรกรรม ๔ การ กระทำทางวาจา งดเว้นจากการพูดเท็จ งดเว้นจากการพูดต่อเสียด งดเว้นจากการพูดวาจาหยาบคายที่ เผ็ดร้อน งดเว้นจากการพูดเพื่อเจ้อ มโนกรรม ๓ การกระทำทางใจ ความไม่คิดเพ่งเล็งอยากได้ของเขา ความไม่คิดร้ายผู้อื่น ไม่พยายาบาท ความเห็นชอบ ถูกต้องตามคลองธรรม และจริยธรรมขั้นสูงได้แก่ มรรคมีองค์ ๘ คือ หนทางสู่ความพ้นทุกข์อันชอบ ๑. ความเห็นชอบ ๒. ความดำริชอบ ๓. เจรจาชอบ ๔. กระทำชอบ ๕. เลี้ยงชีพชอบ ๖. พยายามชอบ ๗. ตั้งจิตมั่นชอบ ๘. ระลึกชอบ จริยธรรมใน ชีวิตประจำวันได้แก่ ธรรมคัมภีร์ครองโลก ๒ หมายถึง ธรรมที่ช่วยคุ้มครองทั้งมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย ให้ อยู่ด้วยกันอย่างปกติสุข โลกร่มเย็น ไม่เดือดร้อนวุ่นวาย ได้แก่ หิริ แปลว่า ความละอายแก่ใจ ความ ละอายต่อบาป และโอตตปป แปลว่า ความเกรงกลัว ความสะอึกกลัวต่อผลของความชั่ว ต่อผลของความ ทุจริตที่ทำไว้ พรหมวิหาร ๔ หมายถึง ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ, ธรรมประจำใจอันประเสริฐ, หลัก ความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์, ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหัวใจและกำกับความประพฤติ ต้องมีความรัก ใครง ปรารถนาดี ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ความวางใจเป็นกลาง และความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมี สุข อิทธิบาท ๔ หมายถึง คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ, คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ที่มุ่งหมายไว้ ความพอใจ การพิจารณาไตร่ตรอง ความเอาใจใส่ และความขยันหมั่นเพียร ทิศ ๖

หมายถึง บุคคลประเภทต่างๆ ที่เราควรยกย่องให้เกียรติและควรแก้การเคารพบูชา ทิศเบื้องหน้า คือ มารดา บิดา ทิศเบื้องขวา คือ ครูอาจารย์ ทิศเบื้องหลัง คือ บุตรภรรยา ทิศเบื้องซ้าย คือ มิตรสหาย ทิศเบื้องล่าง คือ คนรับใช้และคนงาน ทิศเบื้องบน พระสงฆ์ มงคล ๑๘ ประการหมายถึง ธรรมอันนำมาซึ่งความสุขความเจริญ เรียกเต็มว่า อุดมมงคล คือมงคลอันสูงสุด ซึ่งถือเป็นหลักประพฤติปฏิบัติที่ทำให้ประสบความสำเร็จ และความสุขในชีวิตอันสูงสุด

๔.๑.๑ ปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุข

ผู้วิจัยได้ศึกษาและแบ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุข เป็น ๒ ระดับ คือ ๑) ปัจจัยภายนอก และ ๒) ปัจจัยภายใน ดังนี้

๑. ปัจจัยภายนอกทำให้เกิดสันติสุข

สันติสุข ตามที่ได้กล่าวถึงไว้ในความหมายตามตัวอักษร หมายถึงความสุขที่มีลักษณะแห่งความเงียบความสะอาด ความเย็นใจ ความระงับดับไปแห่งกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดความเร่าร้อนวุ่นวุ่น มัว ความสงบระงับ สงบกาย สงบใจ เป็นความสุขที่เกิดจากภาวะแห่งความสงบ และโดยที่สันติสุขในระดับนี้จะเป็นความสุขสงบในขั้นปुरुชนคนธรรมดา ซึ่งในที่นี้ ผู้วิจัยขอใช้แนวทางเดียวกับปัจจัยที่ทำให้เกิดสัมมาทิฐิ นั่นคือ การมีกัลยาณมิตร ในสังคาลกสูตร^๑นั้น ได้แสดงคุณลักษณะของมิตรแท้ไว้ดังนี้

๑.มิตรมีใจงามคือมิตรมีอุปการะ มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มิตรแนะนำประโยชน์มีดังนี้ มิตรมีใจงามชนิดอุปการะ มี๔แบบ คือ ๑.เพื่อนประมาทช่วยรักษา ๒.เพื่อนประมาทช่วยรักษาทรัพย์สินของเพื่อน ๓.เพื่อนมีภัยเป็นที่พึ่งพำนักได้๔.เมื่อมีกิจจำเป็นช่วยออกทรัพย์ให้เกินกว่าที่ออกปาก

๒. ทมะหลักการครองชีวิตของภฤหัสถ์ คือ การฝึกฝน การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดคตินิสัย แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา

๓.มิตรมีใจงามชนิดมีใจรัก มี๔แบบ คือ ๑.เพื่อนมีทุกข์ พลอยไม่สบายใจ ๒.เพื่อนมีสุข พลอยแช่มชื่นยินดี ๓.เขาติเตียนเพื่อน ช่วยยับยั้งแก้ไข ๔.เขาสรรเสริญเพื่อน ช่วยพูดเสริม

๔.สัจจะ คือความจริง ซื่อตรง ซื่อสัตย์จริงใจ พูดจริง ทำจริง

๕.ขันติ คือ ความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่การทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย

^๑ ที.ปา. (ไทย). ๑๑/๒๐๔/๒๐๖.

๖.มิตรมีใจงามชนิดร่วมทุกข์ร่วมสุข มี๔แบบคือ ๑.บอกความลับแก่เพื่อน ๒.รักษาความลับของเพื่อน ๓. มีภัยอันตรายไม่ละทิ้ง ๔. แม้ชีวิตก็สละได้เพื่อประโยชน์ของเพื่อน

๗.มิตรมีใจงามชนิดแนะนำประโยชน์ มี๔แบบคือ ๑.ห้ามปรามจากความชั่ว ๒.ให้ตั้งอยู่ในความดี ๓. ให้ได้ฟัง ได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้เคยฟัง ๔. บอกทางสวรรค์ให้ธรรมที่เป็นคุณสมบัติของคนดี สทุทมนมสมนุภาคโค ประกอบด้วยสัตถธรรม๗ประการ คือ ๑.มีศรัทธา ๒.มีหิริ ๓.มีโอตตปปะ ๔.เป็นพหูสูต ๕.มีความเพียรอันปรารถแล้ว ๖.มีสติมั่นคง ๗.มีปัญญา

พระภิกษุสงฆ์ หรือสมณชีพรามณ์ ก็พึงทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรของชาวบ้าน ดังจะเห็นว่าหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ต่ออุลตรตามหลักทศเบื้องต้น ตรงกันทุกข้อกับลักษณะของมิตรแท้ ประเภทมิตรแนะนำประโยชน์ ซึ่งหน้าที่ของพระสงฆ์นั้นจะมีเพิ่มเข้ามาอีก ๒ ข้อรวมเป็น ๖ ข้อ คือ ๑. ห้ามปราม คือ สอนให้เว้นจากความชั่ว ๒. แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี ๓. อนุเคราะห์ด้วยความปรานาดี ๔. ให้ได้ฟัง ได้รู้ สิ่งที่ยังไม่เคยรู้เคยฟัง ๕. ชี้แจงสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ๕. สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จ บอทางสวรรค์^๒

สำหรับคนสามัญนั้นต้องอาศัยการชี้แนะ แนะนำจากผู้ ซึ่งจะต้องเป็นคนดี มีปัญญา มีคุณธรรม ทำหน้าที่ช่วยเหลือแนะนำสั่งสอนให้ผู้อื่นมีความเห็นถูกและคล้อยไปตามคำแนะนำชักจูงที่ฉลาดได้ง่าย และจะต้องฝึกหัดให้สามารถใช้ความคิดอย่างถูกวิธีด้วยตนเองได้ นอกจากนี้บุคคลสามารถเข้าหา หรือคบหาคนดีตามหลักธรรม สิ่งที่น่าจะสำคัญก็คือ ความมีอิทธิพลชักจูงกันในด้านความคิดเห็น ทศนคติ ค่านิยม ความรู้ ความเข้าใจต่างๆ ที่ดึงมาที่ถูกต้อง เป็นประโยชน์ มิตรที่มีอิทธิพลชักจูงให้ไปในทางชั่ว ก็เป็นมิตรไม่ดี แต่ถ้ามิตรใดชักนำให้ทำความดี คิดดี เห็นชอบ ก็เป็นมิตรแท้ หรือกัลยาณมิตร โดยแท้ มีบ่อยๆที่มิตรชนิดในเรือนคือมารดาบิดา หรือแม้แต่ครูอาจารย์ ที่มีอิทธิพลชักนำความคิดเห็นถูกนี้ น้อยกว่ามิตรชนิดเพื่อนที่คบหาที่ชวนเล่นชมนมด้วยกัน แต่บางครั้งก็ปรากฏว่า แม้แต่เพื่อนชนิดที่คบหานั้น กลับมีอิทธิพลน้อยไปกว่ามิตรที่ตัวอยู่ห่าง แต่มีพลังแรงเข้าถึงใจ ได้แก่มิตรสื่อมวลชนต่างๆ มาทางสิ่งบันเทิงเริงรมย์ หนังสือ หรือในปัจจุบัน สื่อจากอินเทอร์เน็ต โลกออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ก เป็นต้นในขณะนี้ ตัวเชื่อมที่ทำให้มิตรนั้นเข้ามาอิทธิพลชักจูงได้ หรือปัจจัยเครื่องเชื่อมต่อระหว่างมิตรกับอิทธิพลที่เกิดขึ้นในใจ ได้แก่ ความเชื่อถือ ความเลื่อมใส ความนิยมชมชอบ ความซาบซึ้งใจ ที่เรียกว่าศรัทธา เมื่อมีศรัทธาแล้วถึงตัวมิตรจะอยู่ไกลไม่ได้คลุกคลี ก็มีอิทธิพลได้ ถึงตัวมิตร

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๖๔๓.

จะอยู่ใกล้ แต่ถ้าไม่ศรัทธา ก็ไม่สามารถมีอิทธิพลชักจูงได้ ซึ่งการคบมิตรที่ดีมีประโยชน์เป็นปัจจัยให้เกิดศรัทธา การที่เราพึ่งคนอื่น เช่นพึ่งพระพุทธเจ้า ก็เพื่อทำตัวให้เราพึ่งตนเองได้ พระพุทธเจ้าช่วยให้เราพึ่งตนเองได้นั่นเอง จุดหมายคือ พึ่งตนเองได้เป็นอิสระ^๔ ความคิดเห็นถูก เห็นชอบ เกิดจากความรู้ความเข้าใจเหตุผลโดยอาศัยการอบรมสั่งสอน ปลุกฝังสืบๆกันมาในสังคม ช่วยให้เกิดความประพฤติดี ประพฤติชอบ ในด้านพฤติกรรมเกี่ยวกับชีวิตภายนอกนี้ ให้เราเป็นที่พึ่งแก่คนอื่นได้พร้อมกับเราต้องพึ่งคนอื่นด้วย ให้สังคมเป็นสังคมที่พึ่งพาอาศัยกันและกัน เป็นกัลยาณมิตรของกันและกัน โดยแต่ละคนก็มีอะไรให้คนอื่นได้พึ่งบ้าง ต่างก็เกื้อหนุนกัน ให้สังคมอยู่อย่างผาสุก และให้แต่ละคนมีโอกาสพัฒนา ยั่งยืนไปในไตรสิกขา เพื่อให้แต่ละคนมีอิสรภาพพึ่งตนเองได้แท้จริงในทางจิตใจละปัญญา จึงเป็นสังคมที่ดี และการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ทำให้สังคมสงบเรียบร้อย คนอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นเป็นสุข

๒. ปัจจัยภายในที่ทำให้เกิดสันติสุข

ปัจจัยทางสังคมจะแม้มีความสำคัญมาก แต่ก็ต้องไม่มองข้ามความสำคัญของปัจจัยภายในตัวบุคคล ปัจจัยที่ดีงามทั้งทางสังคมและภายในตัวบุคคล ต่างก็สามารถเป็นจุดเริ่ม ซึ่งทำให้เกิดความประพฤติปฏิบัติและการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องได้ ความจริง ทั้งสองอย่างย่อมสนับสนุนซึ่งกันและกัน การปฏิบัติชอบหรือชีวิตที่ดีงาม เกิดจากการปรุงผสมผสานปัจจัยทางสังคมและปัจจัยภายในตัวบุคคลเข้าด้วยกัน สำหรับมนุษย์ทั่วไปโดยส่วนใหญ่ การปฏิบัติชอบหรือชีวิตที่ดีงามจะตั้งต้นขึ้นได้ก็ด้วยอาศัยปัจจัยทางสังคม ปัจจัยดีงามทางสังคมนั้น เป็นการจุดประกายความรู้จักคิดที่เรียกว่า โยนิโสมนสิการในเบื้องต้น และเป็นเครื่องประคับประคองคอยเสริมเติม และกระตุ้น การคิดพิจารณาอย่างแยกคางนั่น ต่อๆไป ในด้านวิธีปฏิบัติ หรือดำเนินชีวิตเพื่อถึงจุดหมายคือสันติสุขขั้นต่างๆนั้น พระพุทธเจ้าก็ได้ทรงสั่งสอนไว้ครบถ้วนทุกระดับ รวมเข้าอยู่ในไตรสิกขา ๓ คือข้อที่จะต้องศึกษา ฝึกหัดอบรม กาย วาจา จิตใจ และปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุดคือ พระนิพพาน ดังนี้

๑. อธิศีลสิกขา สิกขาคือศีลอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง

๒. อธิจิตตสิกขา สิกขาคือ จิตอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม เช่นสมาธิอย่างสูง

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๔๒.

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), แก่นแท้ของพุทธศาสนา(กรุงเทพฯ: บริษัทพิมพ์สวย, ๒๕๕๓), หน้า ๗๖.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๖.

^๖ อ่างแล้ว, พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๕๘๖.

๓. อธิปัญญาศึกษา ศึกษาคือปัญญาอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง

นอกจากนี้ยังมีข้อธรรมอื่นที่สนับสนุนให้เกิดสันติอีก เช่น หลักธรรมที่เป็นไปเพื่อได้ ทิฐุธรรมมีกัตถะ ๔ ประการ คือ ความขยันหมั่นเพียร รู้จักใช้ปัญญาจัดดำเนินการเรียกว่า อุตสาหณ สัมปทา รู้จักเก็บรักษาทรัพย์สินและผลแห่งกิจการงานให้รอดพ้นอันตราย ไม่เสื่อมเสีย เรียกว่า อารักษ สัมปทา รู้จักเสวนา คบหาคนดีที่เกื้อกูลแก่การงานความดีและความก้าวหน้าของชีวิต เรียกว่า กัลยาณ มิตรตตา รู้จักเลี้ยงชีวิตแต่พอดีให้มีความสุขได้ โดยไม่สุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือย สามารถประหยัดทรัพย์ไว้ให้เพิ่มพูนขึ้นได้ เรียกว่า สมชีวิตา และหลักธรรมที่เป็นไปเพื่อได้ สัมปรายิกัตถะ ๔ ประการ คือ มีความเชื่อ ประกอบด้วยเหตุผล ถูกหลักพระศาสนา ซาบซึ้งในคุณพระรัตนตรัย มีสิ่งดีงามเป็นหลักยึดเหนี่ยว จิตใจ เรียกว่า ศรัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล มีความประพฤติ ดีงามเลี้ยงชีพโดยทางสุจริต มีระเบียบ วินัย สมควรแก่ภาวะแห่งการดำเนินชีวิตของตน เรียกว่า ศีลสัมปทา ประกอบด้วยความเสียสละ รู้จักเผื่อแผ่แบ่งปัน พร้อมทั้งจะช่วยเหลือ คนที่ควรได้รับการช่วยเหลือ เรียกว่า จาคสัมปทา ดำเนินชีวิตด้วย ปัญญา รู้จักคิด รู้จักพิจารณา ใช้วิจารณ์ญาณ รู้เท่าทันโลกและชีวิต สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระได้ตาม โอกาส เรียกว่า ปัญญาสัมปทา^๓ ชาวพุทธทั้งหลายย่อมรับมาปฏิบัติได้ทันที ไม่มีข้อใดที่จะขัดข้อง และ ชาวพุทธ ชาวบ้านเองก็ย่อมสามารถ ที่จะเสริมแต่งปรับปรุง เพิ่มขยายข้อปฏิบัติ ระดับนี้ให้ได้ผลดี เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมยิ่งขึ้นเรื่อยๆ ไป

โดยที่ปัจจัยภายในที่ทำให้เกิดสันติสุขได้นั้น จะช่วยบรรเทาความโลภ โกรธ หลง ให้เบาบางลง ทำจิตใจให้ปลอดโปร่งผ่องใส รู้จักวางใจ วางท่าทีต่อโลกและชีวิตดีขึ้น จะมีความสุขมากขึ้น เป็นวิถีลดการเบียดเบียนแย่งชิงและความทุกข์ความเดือดร้อนของโลก พระพุทธเจ้าทรงจัดวางแบบไว้ คือสังคัมสงฆ์เป็นสังคัมตัวอย่าง แห่งการที่แต่ละคนพยายามพัฒนาตนเองให้มีอิสรภาพทางจิตใจ และปัญญา โดยที่ชีวิตทางด้านพฤติกรรมนั้น พึงพาอาศัยเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เป็นการเกื้อหนุนกันให้ก้าวไป ที่ได้ผลแต่ยิ่งกว่าวิธีขยันขันแข็งในระดับที่เรียกกันว่า ศีลธรรม เป็นผลดีทั้งแก่ตนและสังคัม คนที่มีอิสรภาพทางจิตใจและปัญญาเท่านั้น จึงจะสร้างสรรค์สังคัมอย่างนี้ และอยู่กันด้วยดีในสังคัมได้

๓. แนวทางการสร้างสันติสุขในพระพุทธศาสนา

๓.๑ แนวทางการสร้างสันติสุขด้วยศีล

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕๖.

คนมีศีลธรรม ได้แก่ มีมนุษยธรรม ซึ่งจัดเป็นอารยชน พึงตั้งอยู่ในคุณสมบัติ กล่าวคือ อย่างต่ำมีศีล ๕ ได้แก่ หลักความประพฤติ ๑๐ ข้างต้น เป็นธรรมจริยา และเป็นอารยธรรมที่ครบถ้วนสมบูรณ์ ทำคนให้เจริญขึ้นพร้อม ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ แต่ผู้ใดยังไม่มั่นคงในอารยธรรม ผู้นั้นควรควบคุมตนให้ได้ในทางกาย และทางวาจาก่อนเป็นอย่างน้อย^{๘๔} ด้วยการประพฤติตามหลักศีล ๕ ที่เป็นส่วนเบื้องต้นของธรรมจริยาที่กล่าวแล้วนั้น ก็ยังจัดได้ชื่อว่าเป็นคนมีศีลธรรม ได้แก่ ละเว้นจากการฆ่า การสังหาร ไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย (เว้นปาณาติบาต) ละเว้นจากการลักขโมยเบียดบังแย่งชิง ไม่ประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน (เว้นอทินนาทาน) ละเว้นการประพฤติผิดในกาม ไม่ประทุษร้ายต่อของรักของหวงแหน อันเป็นการทำลายเกียรติภูมิและจิตใจ ตลอดจนทำวงศ์ตระกูลของเขาให้สับสน (เว้นกามสมุจจาจาร) ละเว้นการพูดเท็จ โกหกหลอกลวง ไม่ประทุษร้ายเขาหรือประโยชน์สุขเขาด้วยวาจา (เว้นมุสาวาท) และไม่เสพเครื่องดองของมีนเมาสิ่งเสพติด อันเป็นเหตุให้เกิดความประมาทมัวเมา ก่อความเสียหายผิดพลาดเพราะขาดสติ เช่น ทำให้เกิดอุบัติเหตุ แม้อย่างน้อยก็เป็นผู้ถูกถามต่อความรู้สึก มั่นคงปลอดภัยของผู้ร่วมสังคม (เว้นจากสุราเมรัย)^{๘๕} ฉะนั้น ศีล จึงทำให้สังคมประสบกับความสงบสุข มีความเกื้อกูลกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

๑. มีศีลก็เย็นใจขาดศีลก็ร้อนใจ เมื่อบุคคลพัฒนาตนให้ดำรงอยู่ในศีล ๕ ประการแล้ว ย่อมได้อานิสงส์เป็นอนก มีความไม่เดือดร้อนใจ ไม่ทุกข์ใจ เกิดความสงบสุขแก่สังคม เป็นต้น ดังนี้พิจารณาให้ดี คนที่มีศีลอยู่ในตัว ไม่เบียดเบียนรังแกใคร ไม่ล้างผลาญชีวิตของผู้อื่น ไปที่ไหน ๆ ก็ได้รับความปลอดภัย ไม่มีเวร ไม่มีผู้ประทุษร้าย ไม่มีผู้มุ่งทำลาย ย่อมดำรงชีพอยู่ได้อย่างสงบสุข คนที่ไม่ลักทรัพย์ ไม่ปล้น ไม่ฉ้อราษฎร์บังหลวง ก็ไม่ต้องเดือดร้อนหรือหวั่นวิตกว่า จะถูกจับกุมคุมขัง หรือถูกลงโทษ คนที่ไม่ละเมิดสิทธิของคนอื่น ไม่ทำให้เกิดความเสียหายทางเพศทางประเวณี ก็ไม่ต้องหวาดหวั่นขวัญหาย เพราะเกรงจะถูกล้างแค้น เนื่องจากไม่ได้ก่อกรรมทำเข็ญไว้กับผู้ใด ผู้ที่ไม่พูดเท็จ ไม่ได้หลอกลวงคนอื่น ก็อยู่ได้อย่างสงบ ไม่ต้องกังวลว่าจะถูกผู้ใดใครผู้หนึ่งมาฆ่าปิดปาก หรือ ชำระหนี้แค้น คนที่มีปกติสำรวมระวังตน ไม่ทำชั่วทางกาย ไม่พูดชั่วทางวาจา เนื่องจากมีสติระวางตนอยู่เป็นนิตย์ ความผิดความชั่วที่จะเกิดจากตัวก็ไม่มี ปัญหาความทะเลาะวิวาทกับบุคคลอื่นก็ไม่เกิดขึ้นได้ มีธรรมกายติดบทหนึ่งว่า “ผู้สำรวมระวังอยู่ เวนก็เกิดไม่ได้”^{๘๖}

^{๘๔} อ.จ.ปญฺจก. (บาลี) ๒๒/๑๓๒/๒๒๓.

^{๘๕} อ้างแล้ว, ธรรมานุญชีวิตพุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม, หน้า ๘.

^{๘๖} อ้างแล้ว, ปิโหมสุใจด้วยธรรมะ, หน้า ๘-๙.

๒. คนมีศีลเป็นคนมีเมตตา บุคคลพึงรักษากาย วาจาของตนให้ดำรง มั่นในศีล แล้วบำเพ็ญตนให้ประกอบด้วยจิตอันเมตตาต่อมวลมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลายในโลก ให้อยู่กันอย่างสันติสุข ปราศจากความรุนแรง ประทุษร้ายต่อกัน โลกจึงจะถาวรมั่นคงอยู่ได้ยาวนาน ดังความตอนหนึ่งว่า ผู้มีธรรมประจำใจ เช่น เมตตา ความปรารถนาดีรักใคร่ต่อคนอื่น ยื่นไมตรีจิตเป็นมิตรกับคนทุกคน กับสัตว์ทุกชนิด แม้แต่ความคิดล้างผลาญที่จะเกิดขึ้นในใจก็ไม่มี ย่อมประกันได้เลยว่า จะหาผู้มุ่งทำลายได้ยาก ท่านจึงสอนว่า เมตตา เป็นธรรมค้ำจุนโลก^{๑๑} นั่นหมายความว่า โลกจะยั่งยืนอยู่ได้ และวัฒนาถาวรมั่นคงตลอดไป ก็เพราะทุกฝ่ายได้มีเมตตาต่อกัน และข้อเกี่ยวเนื่อง คือ การดำรงชีวิต จะต้องมิได้ก็ด้วยการประกอบอาชีพ คือ การทำงานเพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ถ้าการทำงานเป็นสัมมาชีพ คือ ไม่ทุจริต ไม่คดโกง ไม่หลอกลวง ไม่เป็นไปเพื่อทำลายตนและทำลายคนอื่น ก็นับว่าเป็นอาชีพที่ดี ส่งเสริมให้การดำรงชีวิตดำเนินไปอย่างสะดวกและปลอดภัย^{๑๒}

๓. ศีลมีความสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ทำให้มนุษย์แตกต่างไปจากสัตว์โลกชนิดอื่น เพราะกฎเกณฑ์ทางสังคมต้องมีศีลเป็นพื้นฐานจึงดำรงอยู่ได้ ดังความตอนหนึ่งว่า แต่ในสังคมของมวลมนุษย์มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม คือ การให้เกิดดีให้ศกดิ์ศรี ไม่ละเมิดสิทธิของกันและกัน แตกต่างจากสัตว์ดิรัจฉานที่ไม่ได้พัฒนาการในส่วนนี้ เห็นได้จากการสืบพันธุ์ การใช้พลังกำลังเป็นเครื่องตัดสิน ไม่ได้คำนึงถึงกฎถึงเกณฑ์ คือ ระเบียบ ไม่ต้องคำนึงถึงศีลธรรม ดำเนินตามความชอบใจ ความจริงใจต่อกัน ย่อมหาไม่ได้ เกิดปัญหาขึ้นมาไม่ต้องใช้สติปัญญาเข้ามาแก้ไข การสร้างกฎสร้างระเบียบ ไม่ต้องพูดถึง เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงได้ชื่อว่า สัตว์ดิรัจฉาน คือ ผู้ขวางโลก^{๑๓}

๔. ศีลทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้า และเกิดความสุข ทั้งในระดับส่วนตนเองและระดับส่วนรวม ครอบครัว ประเทศชาติบ้านเมือง แม้คฤหัสถ์หรือบรรพชิตก็ต้องมี ศีลเป็นหลักสำคัญเป็นหลักประกันการบรรพชา อุปสมบทของตน ถ้าขาดศีลก็ไร้ความดีและไม่เป็นผลดีต่อพระพุทธศาสนาอีกด้วย ดังความตอนหนึ่งว่า ในสังคมของมนุษย์ผู้มีความเจริญแล้ว ยังรักษาดีจะที่ให้ไว้แก่กันและกันไว้ มีระเบียบข้อตกลงให้ไว้ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของแต่ละฝ่ายหรือร่วมกัน แต่ผลสุดท้าย ก็คือ อยู่อย่างสงบสุขร่วมกัน ในขณะที่เดียวกันก็อบรมเสริมแต่งให้สติปัญญา ได้รับการพัฒนาขึ้นตามลำดับ เนื่องจากโลกมีความเปลี่ยนแปลงไปตามกาล ตามเวลา ไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ ทำให้มวลมนุษย์มีความรู้

^{๑๑} บุ.อิตฺติ.(ไทย) ๒๕/๒๗/๓๗๒ - ๓๗๔.

^{๑๒} อ่างแล้ว, ปีใหม่สุขใจด้วยธรรมะ, หน้า ๕.

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕ - ๑๐.

ความฉลาด สามารถประคับประคองประชากรของโลกให้อยู่เย็นเป็นสุขได้ โดยปราศจากการเบียดเบียนข่มเหงรังแกกัน แต่ถ้อยที่ถ้อยอาศัยกันไป เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ก็ช่วยกันหาวิธีแก้ไขให้ลุล่วงผ่านไปด้วยดี แต่ทั้งนี้ ทุกสังคมจะต้องยึดในหลักศีลธรรมของศาสนา หากละเว้น คือ ละเมิดศีลธรรมแล้ว ประเทศชาติ และมวลมนุษยชาติใน โลกนี้ ก็จะพบกับความวิบัติภัยในที่สุด ดังท่านผู้รู้ประพันธ์ไว้ว่า

“คนลืมพระละศีลก็สิ้นศักดิ์ ไม่มีหลักยึดติดติดผิวดิวิสัย
ขาดทั้งศีลสิ้นทั้งธรรมประจำใจ ย่อมเดินไปสู่อบายตายทั้งเป็น
คนจะดีมิใช่ดีด้วยมีทรัพย์ มิใช่นับพวงศัพท์และชันษา
คนดีนี้ดีด้วยการงานนานา อภิวิชาศีลธรรมนำให้ดี
อันสตรีไม่มีศีลก็สิ้นสวย บุรุษด้วยไม่มีศีลก็สิ้นศรี
อีกพระสงฆ์ศีลไม่มีก็สิ้นดี ข้าราชการศีลไม่มีก็เลวทราม”^{๑๔}

๕. ศีลช่วยให้เกิดคุณความดีอย่างอื่น เมื่อดำรงตนอยู่ในศีลประพฤตินตามแนวทางทางพระพุทธศาสนา ไม่ล่วงเกินชีวิต ทรัพย์สิน คนรัก ไม่หลอกลวง ไม่ดื่มสิ่งเสพติดให้โทษเว้นกรรมชั่วทั้งปวงได้ ย่อมเพียงพอสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตขั้นพื้นฐานในระดับชาวบ้าน ดังความตอนหนึ่งว่า สำหรับประชาชนทั่วไป ทุกชาติ ทุกศาสนาในโลกนี้ ก็ต้องรักษาศีล ปฏิบัติธรรมอยู่โดยปกติแล้ว นับตั้งแต่เวลาที่ตื่นขึ้นมา ทำการงานด้วยกาย พูดด้วยวาจา และคิดด้วยใจ ก็ต้องใช้สติใช้ปัญญา มากบ้าง น้อยบ้าง ตามความสามารถของตนอยู่แล้ว แม้แต่การงดเว้นจากการทำความชั่ว สำรวมระวัง ไม่พูดโกหก หลอกลวงข่มขู่ใจไม่ให้นึกคิดในทางละโมภโลภมาก ไม่คิดเบียดเบียน มุ่งร้ายคนอื่น ก็จัดว่าเป็นผู้มีศีล มีธรรมในระดับชาวบ้าน แบบนี้ ไม่มีพิธีรีตองอะไร และถือว่าเป็นศีลเป็นธรรมที่บริสุทธิ์สะอาด ไม่ต้องปรุงแต่งเพิ่มรสชาติอะไรมากมาย แต่ข้อสำคัญจะเป็นศีลเป็นธรรมอย่างแท้จริง จะต้องรู้บาปบุญคุณโทษ เห็นโทษ เพราะการประพฤติชั่ว เห็นอนิสงส์เพราะการประพฤติก่ำกับอยู่ด้วย จึงจะถูกต้อง^{๑๕}

๔.๑.๑ กระบวนการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

คุณธรรมจริยธรรมเป็นเหมือนเสาต้นใหญ่ที่แข็งแรงคอยค้ำจุนสังคมให้อยู่รอดปลอดภัยได้อย่างยั่งยืนถาวร แต่เสาต้นนี้ได้ถูกกัดกร่อนกำลังจะหายไปจากสังคมไทย เนื่องจากการขาดคุณธรรม

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘ - ๑๐.

^{๑๕} อ้างแล้ว, หลักธรรมสำหรับเยาวชน, หน้า ๑๘ - ๑๙.

จริยธรรมของบุคคลที่นับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้น จนส่งผลให้เกิดปัญหาสังคม และจะกลายไปเป็นปัญหาเรื้อรังของชาติบ้านเมืองที่ยากจะเยียวยาแก้ไข หากมีการหยิบยกปัญหาคุณธรรมจริยธรรมมาถกกันในเวทีใดก็ตาม เสียงสะท้อนจากทุกภาคส่วนต่างมีความเห็นสอดคล้องต้องกันว่าเกิดจากความล้มเหลวด้านการจัดการศึกษา เพราะมองว่าการปลูกฝังผู้เรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรมเพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตนั้นเป็นภาระหน้าที่ของสถานศึกษา และแม้แต่ในสถานศึกษายังเข้าใจว่าเป็นหน้าที่ของครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในสาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ที่กำหนดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้พุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ซึ่งนั่นคือความเข้าใจที่ไม่ค่อยจะถูกต่อนัก จริงๆ แล้ว การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมจะต้องเริ่มต้นที่ครอบครัวก่อน เพื่อเป็นพื้นฐานที่มั่นคง จากนั้นสถานศึกษาทุกระดับต้องมีความเข้มแข็งในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ควบคู่ไปกับคุณธรรมจริยธรรม รู้เท่าทันกับความซับซ้อนของสังคม รู้จักเลือกรับแต่สิ่งดีๆ ไม่ใช่รับทุกอย่างโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมา และที่สำคัญต้องเข้าใจบริบทและข้อจำกัดของตนเอง โดยมีผู้ใหญ่จากทุกภาคส่วนในสังคมเป็นแบบอย่างที่ดี ถ้าดูจากหลักสูตรการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่ว่าจะเป็นหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ หรือหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ หรือหลักสูตรใหม่ ที่มีการนำร่องทดลองใช้ในโรงเรียนต้นแบบในปีการศึกษานี้ และจะใช้พร้อมกันทั่วประเทศในปีการศึกษาต่อไป ล้วนมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัย และปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ...นี่คือส่วนหนึ่งที่กำหนดไว้เป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากนี้ หลักสูตรใหม่ยังได้กำหนดให้สถานศึกษาพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์สำคัญ คือ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย และมีจิตสาธารณะ หลายคนคิดว่าการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรม สถานศึกษาต้องเน้นให้เด็กได้เรียนวิชาที่ว่าด้วยศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม หรือหลักธรรมของศาสนาเท่านั้น แต่การสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนนั้น กระบวนการเรียนรู้สามารถพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนได้ โดยการสอดแทรกในกระบวนการจัดการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพราะคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรสามารถสร้างให้เกิดได้โดยผ่านกระบวนการปฏิบัติงาน ทั้งงานส่วนบุคคล และการปฏิบัติงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ดังนั้น ครูผู้สอนคงมิได้มีหน้าที่เพียงแค่สอนเนื้อหาในหนังสือให้จบเท่านั้น แต่ยังคงต้องช่วยกันคำนึงถึงการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมให้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียนด้วย เพื่อสรรค์สร้างให้ผู้เรียนเป็นคนที่มีความรู้คู่คุณธรรมนำชีวิตไปสู่

ความสุข “จะสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ได้อย่างไร” คาดว่าจะเป็นคำถามที่เกิดขึ้นในใจของครูผู้สอนจำนวนไม่น้อย... คงต้องเริ่มต้นจากการที่ครูผู้สอนร่วมกันวิเคราะห์สาระการเรียนรู้ว่าสามารถสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในเรื่องใดบ้าง แม้จะเป็นสาระการเรียนรู้เดียวกันยังสามารถสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมที่แตกต่างกันให้เหมาะสมตามวัยและชั้นปี แล้วจึงกำหนดแผนการจัดการเรียนรู้ ให้สามารถจัดการเรียนรู้ที่สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมได้อย่างต่อเนื่องและไม่ซ้ำซ้อน การสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมเฉพาะในห้องเรียน อาจยังไม่เพียงพอต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นในผู้เรียนได้อย่างยั่งยืนและถาวร สถานศึกษาจึงจำเป็นต้องจัดกิจกรรมเสริมที่หลากหลาย โดยใช้ศักยภาพและทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า อีกทั้งเปิดให้ผู้เรียนมีโอกาสได้รับประสบการณ์ทางคุณธรรมจริยธรรมด้วยวิธีการและจากแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งจากเพื่อน ครู ครอบครัว ชุมชน และสังคม ครูผู้สอนคงจะไม่สามารถพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้เรียนให้ประสบความสำเร็จได้ หากขาดการสนับสนุนของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารจำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์และมีทักษะด้านบริหารจัดการ มีความสามารถในการสร้างเครือข่าย เพื่อจัดสรรและระดมทรัพยากรจากชุมชน องค์กรท้องถิ่น หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน มาร่วมสนับสนุนกิจกรรม และที่สำคัญผู้บริหารและครูผู้สอนต้องมีคุณธรรมจริยธรรม เพราะต้องไม่ลืมว่า แบบอย่างที่ดีสามารถช่วยให้เกิดการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมได้ดีกว่าการสั่งสอนหรือการสั่งให้ทำ และการกระทำใดๆ ที่ขัดแย้งกับคำสอนของตนเองจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเป็นอย่างมาก แม้สังคมจะมีบรรทัดฐานที่ชัดเจนว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่จะให้เกิดขึ้นในเด็กและเยาวชนไทยเป็นอย่างไร แต่การพัฒนาคุณลักษณะที่จะให้เกิดขึ้นภายในจิตใจคือคุณธรรมซึ่งเป็นนามธรรมนั้นเป็นภารกิจที่ยากยิ่งต่อการวัดและประเมินผลของครูผู้สอน ซึ่งจะเป็นประเด็นปัญหาสำคัญที่จะเป็นตัวชี้วัดทำลายความสามารถของครูผู้สอนต่อไป ณ วันนี้ ถึงเวลาแล้วที่ทุกภาคส่วนในสังคมจะต้องตระหนักถึงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ต้องมีความมุ่งมั่นตั้งใจ ลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง ผู้ใหญ่ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็กเยาวชน พ่อแม่ผู้ปกครองต้องดูแลเอาใจใส่บุตรหลานอย่างใกล้ชิด ครูต้องมีสำนึกและจิตวิญญาณของความเป็นครูเพิ่มขึ้น หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน องค์กรศาสนา สื่อมวลชนทั้งหลายต้องตื่นตัวผนึกกำลังร่วมกันเพื่อพัฒนาและขับเคลื่อนให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ยึดหลักคุณธรรมนำชีวิตไปสู่ความสุข และที่สำคัญต้องเป็นความสุขแบบเรียบง่ายและยั่งยืน

๔.๑.๒ แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม

ให้แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมเพื่อให้ผู้เรียนได้รู้จักคิด มีการฝึกปฏิบัติเสมอๆ ทั้งด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา(ปัญญา) และเพื่อให้เกิดความเจริญ

งอกงามในชีวิตที่มีสติคอยกำกับ สามารถปรับตามความเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาใน ๔ ลักษณะ คือ

๑. กิจกรรม

- ๑.๑ พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ
- ๑.๒ ประกวดมารยาทชาวพุทธ
- ๑.๓ กิจกรรมค่ายพุทธบุตร
- ๑.๔ กิจกรรมบริหารจัดการจริยปัญญา
- ๑.๕ เรียนธรรมศึกษา/สอบธรรมศึกษา
- ๑.๖ บรรพชาสามเณรฤดูร้อน

๒. กิจกรรมเนื่องใน โอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๑. กิจกรรมวันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันมาฆบูชา และวันเข้าพรรษาควรจัดกิจกรรม

ดังนี้

- ๑) ทำบุญ ตักบาตร
- ๒) ฟังพระเทศน์
- ๓) เวียนเทียนที่วัด

๒. กิจกรรมพิเศษอื่นๆ เช่น กิจกรรมพัฒนาศาสนสถาน กิจกรรมสร้างสรรค์ กิจกรรมถือศีล นอนวัด ปฏิบัติธรรมช่วงเข้าพรรษา และกิจกรรมปฏิสัมพันธ์ในชุมชน

นอกจากนี้การเป็นผู้รู้จักมีความกตัญญูทศเวทิต่อสถาบันทางสังคมและชุมชน ถือว่าเป็น การสร้างวัฒนธรรมทางจิตใจ เป็นวัฒนธรรมในด้านเอกลักษณ์ทางสังคม เพราะความกตัญญูทศเวทิจึง ก่อให้เกิดวัฒนธรรมที่เชื่อมสัมพันธ์กับบริบทสังคมต่างๆ เช่น ประเพณีรดน้ำคำหัวในวันสงกรานต์ การ ทำบุญอายุวัฒนมงคล การทำบุญอุทิศแก่บรรพชนในประเพณีหรือเทศกาลต่างๆ ก่อให้เกิดแบบแผน และแบบอย่างเป็นวัฒนธรรมทางสังคมที่เชื่อมความรักความสามัคคีของญาติมิตรเป็นอย่างดี

ส่วนบุคคลที่ควรกล่าวถึงซึ่งเกื้อกูลให้เกิดความกตัญญูทศเวทิจึง คือ กัลยาณมิตร หรือมิตรแท้ ที่คอยให้คำแนะนำหรือรถประโยชน์ต่างๆ ทั้งประโยชน์ในชาตินี้ ประโยชน์ในชาติหน้าและประโยชน์ สูงสุด คือ ความพ้นทุกข์หรือการแก้ปัญหาต่างๆ อย่างเข้าใจตามหลักพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ การ รู้จักบุญคุณของลูกจ้างที่มีต่อนายจ้าง ที่ทำให้ตนมีเงินมาใช้จ่ายใช้สอยเพื่อดำเนินชีวิตในครอบครัวตาม ความสามารถของตน ก็ควรตระหนักว่า จะต้องตอบแทนคุณแก่นายจ้างตามหลักพระพุทธศาสนา ไม่ ควรเอาเปรียบแรงงาน แต่ควรทำงานให้คุ้มค่าแก่รายรับที่ได้ เพื่อเป็นการเกื้อกูลกันทั้ง ๒ ฝ่าย

ผลจากการศึกษา พบว่า ประชาชนมีความตระหนักต่อสังคมและชุมชนในแง่ของการที่จะต้องตอบแทนตามสมควรแก่ฐานะและหน้าที่ทางสังคมที่ตนรับผิดชอบ กล่าวคือ พระสงฆ์ในวัด หัวหน้าชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้บริหารสถานศึกษาต่างให้ความสำคัญต่อบุคคลที่เป็นแบบอย่างแก่สังคม นั่นคือผู้ปกครอง ซึ่งเป็นบุคคลสาธารณะที่ควรยกย่อง สรรเสริญ ที่ได้เสียสละร่างกาย แรงใจ ทูมเทิน การอบรมสั่งสอน บุตรธิดาให้เป็นคนรู้จักความกตัญญูรู้คุณคนอื่นและชุมชนที่ตนได้อาศัยพึ่งพา โดยผ่านกระบวนการต่างๆ ที่สังคมมีอยู่แล้ว เช่น มาสอนเรื่องความกตัญญูกตเวทิตต่อบุคคลและสิ่งแวดลอม

๔.๒ กระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักพุทธจริยธรรมในจังหวัดบุรีรัมย์

กระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักพุทธจริยธรรมในจังหวัดบุรีรัมย์โดยยึดหลักธรรมนุญหมู่บ้านสันติสุข ๕ ดี คัมภีร์สร้างอนาคตที่ดีให้ลูกหลาน จัดทำขึ้นไว้เพื่อเป็นการบังคับใช้ในระดับหมู่บ้านเพื่อเป็นการจัดระเบียบสังคม และเป็นการสร้างแนวทางการแก้ไขปัญหาของสังคมระดับหมู่บ้าน โดยเป็นการปฏิบัติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม จารีตประเพณี และไม่ขัดต่อกฎหมาย มีสาระสำคัญเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันของราษฎรในหมู่บ้าน ในการธำรงรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของสังคม การทำนุบำรุงรักษาศาสนา การยึดถือระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข กระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักพุทธจริยธรรมในจังหวัดบุรีรัมย์ ดังนี้

กลไกสำคัญที่ในกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักพุทธจริยธรรมในจังหวัดบุรีรัมย์ ได้แก่ ผู้นำชุมชน วัด โรงเรียน โดยผู้นำชุมชนรับนโยบายจากผู้ว่าราชการจังหวัด แล้วนำนโยบายของผู้ว่าราชการจังหวัดมาใช้ในชุมชน โดยมีกระบวนการคือ

ขั้นตอนที่ ๑ ตั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน

ตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นกลไกสำคัญของการขับเคลื่อนกระบวนการกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักพุทธจริยธรรมในจังหวัดบุรีรัมย์ได้เป็นอย่างดี โดยธรรมนุญหมู่บ้านสันติสุข ๕ ดี โดยผู้นำชุมชนได้มีการตั้งคณะกรรมการ โดยใช้คณะกรรมการหมู่บ้าน

ขั้นตอนที่ ๒ แลกเปลี่ยนเรียนรู้

แลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยยึดหลัก ๕ ดี คือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในชุมชนนั้นเป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดพัฒนาการในการจัดการให้ชุมชน นำไปสู่กระบวนการที่จะนำไปในเป้าหมายตามแผนที่กำหนดไว้ ด้วยการที่ชุมชนนั้นมีสภาพแวดล้อมที่เป็นแหล่ง เรียนรู้มากมายตั้งแต่ต้น จนเกิดเป็นพฤติกรรมการเรียนรู้ทั้งจากตนเอง เรียนรู้ร่วมกับผู้นำ เครือญาติ และจากการมีปฏิสัมพันธ์ทั้งภายใน

และภายนอกในลักษณะที่ยอมรับซึ่งกันและกัน ชาวบ้าน ได้มีการเรียนรู้ด้วยการบูรณาการความรู้จากท้องถิ่น

คติที่ ๑ เป็นคนดี ด้วยการส่งเสริมให้เคารพกฎกติกา ปฏิบัติตามประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงาม ให้คนในชุมชนแสดงออกถึงการตอบแทนผู้มีพระคุณและบ้านเกิด รวมถึงสนับสนุนให้เข้าร่วมกิจกรรมสำคัญทางศาสนาเพื่อสร้างจิตสำนึกให้ทุกคนรอบครัวประพฤติตนเป็นคนดี

คติที่ ๒ มีปัญญาดี ด้วยการอาศัยความร่วมมือ และยึดหลักบ้าน วัด และหน่วยงานของทางราชการในการสร้างการเรียนรู้และนำภูมิปัญญาในถิ่นมาสร้างอาชีพให้กับชาวบ้าน เช่นการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหม เป็นต้น

คติที่ ๓ รายได้สมดุล ด้วยการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ด้วยการกระตุ้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองด้วยการนำแนวทางการค้ารงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งมีการนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

คติที่ ๔ สุขภาพดี ด้วยการร่วมมือจากหน่วยงานราชการและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และได้จัดตั้งชมรมออกกำลังกายเพื่อสร้างความแข็งแรงเพื่อการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน

คติที่ ๕ สิ่งแวดล้อมดี ผ่านนโยบาย ๓ ส่วน ได้แก่ กระบวนการต้นน้ำ คือการทำให้ชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการขยะมูลฝอย กระบวนการกลางน้ำ คือเริ่มจากการทำความสะอาดในบ้านของตนเอง การจัดตั้งกลุ่มสมาชิกรณรงค์คัดแยกขยะตั้งแต่ครัวเรือน และกระบวนการปลายน้ำ ด้วยการพัฒนาอาชีพเพื่อสร้างแรงจูงใจในการบริหารจัดการขยะในชุมชนอย่างยั่งยืน เป็นต้น

คติที่ ๖ สังคมดี การส่งเสริมให้ทุกคนในหมู่บ้านได้ดูแลลูกหลานอย่างใกล้ชิด เพื่อสร้างครอบครัวอบอุ่น ทั้งการเข้าวัดทำบุญร่วมกันของคนในครอบครัว การสนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย มีความสมัครสมานสามัคคี และรักษากฎวินัยของหมู่บ้านอย่างเข้มแข็ง

คติที่ ๗ หลุดพ้นอาชญากรรม จัดให้มีการเวรยามหมู่บ้าน คอยออกตรวจพื้นที่เสี่ยงทุกวัน และการป้องกันยาเสพติด จัดอบรมเยาวชนด้านยาเสพติด โดยการร่วมมือกับฝ่ายปกครอง ตำรวจ และสาธารณสุขให้มีการสุ่มตรวจสารเสพติดในวัยรุ่นกลุ่มเสี่ยงในหมู่บ้านทุก ๑๕ วัน

คติที่ ๘ การจัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเอง คือการจัดตั้งกองทุนของหมู่บ้าน มาจากทุนต่างๆ ที่มีในหมู่บ้าน โดยให้ทุกคนในหมู่บ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในกองทุนเพื่อความโปร่งใส และเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้านให้มีความสามารถในการจัดการกับปัญหาต่างๆ ด้วยตนเองและดีที่สุดท้าย

คือ ๕ การสร้างความเข้มแข็งของคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการช่วยงานในหมู่บ้านเพื่อให้เกิดการพัฒนา โดยให้ชาวบ้านได้รับประโยชน์อย่างสูงที่สุด เช่นการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายประจำทุกเดือน ทุกกลุ่มอาชีพ เพื่อนำเงินมาพัฒนาชุมชนหรือเข้ากองทุนพึ่งพาเป็นต้น พื้นที่บ้านสวนนอก หมู่บ้านตัวอย่างหนึ่งของการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปเป็นเครื่องมือดำเนินชีวิต โดยใช้หลักคุณธรรมจริยธรรมนำทาง

ขั้นตอนที่ ๓ กระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักพุทธจริยธรรมในจังหวัดบุรีรัมย์ คือ

ขั้นตอนที่ ๑ เป็นคนดี โดยมีกระบวนการคือ

๑. สร้างจิตสำนึกให้ทุกคนรอบครัวประพฤติตนเป็นคนดี ละเว้นความชั่ว และเกรงกลัวบาป
๒. ทุกคนรอบครัวต้องธำรงและรักษาไว้ซึ่งความเป็นชาติไทย เทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และ พระมหากษัตริย์ด้วยชีวิต

๓. สมาชิกทุกคนรอบครัวต้องรักษาศีล ๕ หรือปฏิบัติตามหลักศาสนาที่นับถือ เว้นจากการประพฤติชั่วมี มีจิตสำนึกดี ทำแต่ความดีและปฏิบัติตามกฎข้อห้าม ดังนี้

๓.๑ ห้ามผู้ใดมีการประทุษร้าย ทะเลาะเบาะแว้ง ทำให้ผู้อื่นเกิดความเดือดร้อน หรือเสียหายแก่ร่างกายและทรัพย์สินทั้งส่วนตนและส่วนรวม

๓.๒ ห้ามผู้ใดมีพฤติกรรมการลักขโมย หรือยึดเอาทรัพย์สินของบุคคลอื่น โดยที่ไม่ได้รับอนุญาตรวมทั้งห้ามทำลายหรือทำให้เสียหายซึ่งทรัพย์สินของผู้อื่นหรือทรัพย์สินของทางราชการหรือหมู่บ้าน

๓.๓ ห้ามผู้ใดล่วงละเมิดประเวณี หรือมีพฤติกรรมแสดงออกเชิงชู้สาว กับบุตร ภรรยาหรือสามีผู้อื่น

๓.๔ เฝ้ารวัง ห้ามมีการหลอกลวง ต้มตุ๋น ใสร้ายป้ายสี ต่อกัน

๓.๕ ส่งเสริมให้ลด ละ เลิก บุหรี่ สุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ และห้ามเล่นการพนัน ผิดกฎหมาย

ผู้ใดกระทำการฝ่าฝืน ให้คณะกรรมการหมู่บ้านว่ากล่าวตักเตือน พร้อมแจ้งต่อที่ประชุมและประชาสัมพันธ์ให้ราษฎรในหมู่บ้านทราบ และหากเป็นความผิดตาม (๑) และ (๓) ให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือชดใช้สิ่งของที่ชำรุด สูญหาย หากเป็นความผิดตาม (๒) ให้ทำการปรับเงิน ๒ เท่า หรือให้

ซ่อมแซมหรือชดเชยทรัพย์สินเท่ากับจำนวน ที่สูญหาย หรือให้ดำเนินคดีตามกฎหมาย และหากเป็น ความผิดฐานเล่นการพนันตาม (๕) ต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวน ๕๐๐ บาทต่อคน

๑.๖ ให้ตัวแทนแต่ละครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมตามศาสนกิจอย่างสม่ำเสมอหรืออย่างน้อย สัปดาห์ละ ๑ ครั้งหากครอบครัวที่มีเด็ก และเยาวชน ต้องสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรม ตามศาสนพิธี ที่หมู่บ้านจัดขึ้นทุกคน หากเป็นวันที่เด็กอยู่ในโรงเรียน ให้ประสานโรงเรียนจัดให้เด็ก และเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมตามศาสนพิธีด้วย

หากครอบครัวใดไม่ให้ความร่วมมือโดยไม่มีเหตุผลอันควร ให้คณะกรรมการหมู่บ้านแจ้ง ต่อที่ประชุมประจำเดือนของหมู่บ้านทราบ เพื่อตักเตือนและหากไม่ปรับปรุงหรือไม่ให้ความร่วมมือ อีกให้คณะกรรมการหมู่บ้านพิจารณาขอความช่วยเหลือทางสังคม หรือให้ทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ ต่อสังคม หรือต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวน ๑๐๐ บาท ต่อครั้ง

๑.๗ ให้เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้าน และทุกครอบครัวต้องปลูกฝังค่านิยมไทยที่ดี งามการเสริมสร้างคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญูกตเวทิตะเมตตาเอื้ออาทร รักษาดีรักแผ่นดิน เกิด สร้างอนาคตที่ดีให้ลูกหลานรัชกาลที่ ๑ และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ไม่ทำสิ่งผิดกฎหมาย ไม่รับสินบน ไม่ล่อลวงรับจ้างหลวง ไม่ซื้อสิทธิ์ ขายเสียง

๑.๘ ทุกครอบครัวต้องให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรม หรือการบริจาคทรัพย์สิน เพื่อ สร้าง ดูแล พัฒนาซึ่งทรัพย์สินส่วนรวม และตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านร้องขอให้คณะกรรมการ หมู่บ้านรายงานผลการดำเนินกิจกรรม หรือรายการบริจาคทรัพย์สินของที่ประชุม และราษฎรทราบ

๑.๙ ทุกครอบครัวต้องมีกิจกรรมเพื่อดำรงชีวิตหรือเรียนรู้เป็นวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง การปฏิบัติตามแนวทางโครงการตามแนวพระราชดำริ หรือหลักการทำงาน และ นำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน อย่างน้อยครอบครัวละ ๑ กิจกรรม

๑.๑๐ ให้ทุกหมู่บ้านเปิดเพลงชาติไทยทางหอกระจายข่าว ทุกวัน เวลา ๐๘.๐๐ น. และ ๑๘.๐๐ น. และทุกครอบครัว ต้องมีและประดับธงชาติไทย ไว้ในที่เหมาะสมเพื่อแสดงออกถึงเอกลักษณ์ ความเป็นชาติไทย และประดับพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และ สมเด็จพระ นางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ในที่เหมาะสมและสมพระเกียรติ รวมทั้งการเข้าร่วมหรือมีส่วนร่วมใน การจัดกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติสถาบันพระมหากษัตริย์ทุกโอกาส

๑.๑๑ ให้ทุกคนศึกษาเรียนรู้ ปฏิบัติตามพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เกี่ยวกับการดำรงชีวิตให้เป็นคนดีของชาติบ้านเมือง

ให้คณะกรรมการหมู่บ้านทำป้ายปิดประกาศให้ราษฎรทราบและส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีขั้นตอนคือ

๑) ทุกครอบครัวต้องเรียนรู้ ทำความเข้าใจ และร่วมกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างค่านิยมไทย ๑๒ ประการ ของรัฐบาล

๒) ทุกครอบครัวต้องทำนุบำรุงและปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนา รักษาวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย และปฏิบัติตามจารีตประเพณี สิต ๑๒ คลอง ๑๔

ขั้นตอนที่ ๒ มีปัญหา มีขั้นตอนคือ

๑. องค์กรหลักในชุมชน ประกอบด้วย บ้าน วัด หน่วยงานทางการศึกษา และส่วนราชการ ส่งเสริมสมาชิกของทุกครอบครัวให้ได้รับการศึกษาทุกระดับทุกประเภท ให้มีความรู้ความสามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตได้

๒. บิดามารดา หรือผู้ปกครอง ต้องส่งบุตรหลานทุกคนเข้ารับการศึกษาคะทั่งระดับ สามารถศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น และประกอบอาชีพได้ โดยดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างสันติสุข ตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ทั้งนี้ คณะกรรมการหมู่บ้าน ต้องส่งเสริมสนับสนุนและช่วยเหลือการจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

๓. ให้ทุกครอบครัวปฏิบัติตามวิถีประชาธิปไตยเช่น หลักการใช้เหตุผล หลักการยึดเสียข้างมากยอมรับฟังเสียงข้างน้อย หลักการแบ่งปันและการให้อภัย หลักการเคารพกฎหมาย ใช้สติในการแก้ไขปัญหา เป็นต้น

๔. จัดและส่งเสริมให้ทุกคนในหมู่บ้านได้รับความรู้ ข้อมูลข่าวสารทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน รวมทั้งการใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการสื่อสารได้อย่างถูกต้องและมีคุณค่า

๕. ส่งเสริมให้กำลังใจ ยกย่องชมเชยนักเรียน นิสิต นักศึกษาที่เรียนดี มีความประพฤติดีเพื่อเป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่น รวมทั้งให้สนับสนุนศักยภาพของเยาวชน เช่น สนับสนุนทุน วัสดุ หรือการให้คำแนะนำเพิ่มเติม

๖. ส่งเสริมสนับสนุนการจัดเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำเสนอผลงานของภูมิปัญญาท้องถิ่นและสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้าน

ทั้งนี้ ทุกองค์กร/กลุ่มภายในหมู่บ้าน ต้องมีเยาวชนเป็นเลขานุการหรือผู้ช่วยเลขานุการ และให้เน้นการสร้างระบบทายาท(เยาวชน) เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

๗. คณะกรรมการหมู่บ้านต้องสร้างกระบวนการคิดเชิงระบบ โดยต้องมีการสร้างและพัฒนาสิ่งสร้างสรรค์และนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาตนเอง ด้วย ๔ คำถามสร้างสันติสุขประกอบด้วย

- (๑) การอธิษฐานจิตที่จะทำแต่สิ่งที่เกิดประโยชน์ต่อการสร้างสันติสุข
- (๒) การมีเป้าหมายสูงสุดที่ต้องการของสิ่งที่จะทำตาม (๑) คืออะไร
- (๓) การกำหนดปัจจัยความสำเร็จของเป้าหมายสูงสุดตาม (๒) มีอะไรบ้าง
- (๔) วิธีการดำเนินการทำอย่างไรจึงจะทำให้ปัจจัยความสำเร็จตาม (๓) สัมฤทธิ์ผล

แบ่งเป็น ๓ ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ ๑ ขั้นเตรียมการและวิเคราะห์ความเสี่ยง (กระบวนการค่น้ำ)

ขั้นตอนที่ ๒ ขั้นดำเนินการ (กระบวนการกลางน้ำ)

ขั้นตอนที่ ๓ ขั้นต่อยอดให้เกิดความยั่งยืน (กระบวนการปลายน้ำ)

ขั้นตอนที่ ๓ รายได้สมดุล มีขั้นตอนดังนี้

๑. ส่งเสริมให้ทุกคนรอบครัวร่วมปฏิบัติตามแนวทางการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ การออม จัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อแก้ปัญหาความยากจน โดยผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชนตาม กิจกรรม อาชีพ พร้อมจัดทำแผนพัฒนาอาชีพนั้นๆ

๒. ส่งเสริมให้ทุกคนครัวเรือนปลูกพืชผักสวนครัวเลี้ยงสัตว์ การประมง อาชีพเสริมอื่นตาม ความเหมาะสมของพื้นที่และศักยภาพภายในหมู่บ้านเพื่อการบริโภคหรือการจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้ และให้คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการประกอบอาชีพดังกล่าวในหมู่บ้าน โดยรับซื้อสินค้าจากแต่ละครอบครัวเพื่อนำมาจำหน่ายยังร้านค้าสหกรณ์ประจำหมู่บ้านหรือจัดให้มี ตลาดนัดในชุมชน หรือตลาดเซราะกราวเพื่อให้มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันในหมู่บ้าน หรือการ รวมกลุ่มสินค้าต่างๆ ไปจำหน่ายในตลาด เสมือนมี “ตู้เย็นข้างบ้าน ATM ข้างกาย” และให้ประสาน แหล่งความรู้และแหล่งเงินทุนต่างๆ มาสนับสนุนให้ชุมชน

๓. รณรงค์ให้มีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน หรือกลุ่มออมทรัพย์อื่นๆ ส่งเสริมให้มีการตั้ง สหกรณ์หรือร้านค้าชุมชนประจำหมู่บ้าน เพื่อเป็นศูนย์กลางในการจำหน่ายสินค้าในราคาที่เป็นธรรม และสร้างรายได้ให้กับสมาชิก หรือครอบครัวในหมู่บ้านและให้คณะกรรมการหมู่บ้านกำหนดระเบียบ หลักเกณฑ์ในการดำเนินการ

๔. ส่งเสริมให้มีอาชีพทางเลือก หรืออาชีพเสริมเพื่อยกระดับสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) อาชีพเชิงเศรษฐกิจการตลาด สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มอาชีพพัฒนาสู่วิสาหกิจชุมชนเพื่อ สร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชนและสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เพื่อการแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ และการเรียนรู้ร่วมกัน

๕. ส่งเสริมให้มีการทำเกษตรอินทรีย์วิถีชาวบ้าน เพื่อลดต้นทุนทางการผลิตของเกษตรกร ภายในหมู่บ้าน และส่งเสริมให้มีการใช้พลังงานทางเลือกและพลังงานทดแทน เพื่อการใช้วัสดุที่เป็น เชื้อเพลิงอย่างคุ้มค่า

๖. ส่งเสริมและจัดให้มีศูนย์เรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้าน เพื่อการเรียนรู้ และให้ราษฎรในหมู่บ้านนำไปใช้โดยให้มีศูนย์การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประกอบอาชีพ การจำหน่ายสินค้าและการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน

ขั้นตอนที่ ๔ สุขภาพแข็งแรงมี ขั้นตอนคือ

๑. ให้หัวหน้าครอบครัวส่งเสริมให้สมาชิกออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ และให้ คณะกรรมการหมู่บ้านจัดให้มีลานสุขภาพและให้ราษฎรรวมกลุ่มกันออกกำลังกายเป็นประจำอย่างน้อย สัปดาห์ละ ๓ ครั้ง ๆ ละไม่น้อยกว่า ๓๐ นาที และให้จัดตั้งกลุ่มออกกำลังกายอย่างน้อย ๑ กลุ่ม เช่น กลุ่มส่งเสริมมวยไทยมรดกโลกและ ลานมวยไทย หรือกายบริหาร ๑๕ ท่าแม่ไม้มวยไทย เป็นต้น

๒. ให้ผู้ประกอบการร้านค้า/แผงลอยผู้ผลิตหรือผู้จำหน่ายในหมู่บ้านปฏิบัติตามมาตรฐาน ของกระทรวงสาธารณสุขและมีจิตสำนึกที่ดีต่อเพื่อนบ้าน โดยผลิตจำหน่ายเฉพาะอาหารที่สะอาด มี คุณภาพ ปราศจากสารพิษหรือสารปนเปื้อนและให้คณะกรรมการหมู่บ้านเฝ้าระวังภัยสุขภาพจากร้านค้า แผงลอย รถเร่และหาบเร่

ผู้ใดฝ่าฝืนหรือกระทำผิด ต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้าน จำนวนไม่เกิน ๕๐๐ บาท

๓. คนในครอบครัวต้องไม่ทอดทิ้งเด็ก คนชรา ผู้ป่วย ผู้พิการ และผู้ป่วยจิตเวช

๔. ให้ทุกครอบครัวร่วมกิจกรรมการควบคุมป้องกัน โรคและภัยสุขภาพตามที่คณะกรรมการ หมู่บ้านร้องขอ และให้คณะกรรมการหมู่บ้านจัดให้มีความรู้เกี่ยวกับโรคภัยสุขภาพ โดยการประสาน การดำเนินการร่วมกับหน่วยบริการสาธารณสุขในพื้นที่

๕. ส่งเสริมให้ราษฎรในหมู่บ้านเข้ารับการตรวจคัดกรองสุขภาพเบื้องต้นในโรงพยาบาล หรือหน่วยงานสาธารณสุขทุกปี อย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง

ขั้นตอนที่ ๕ สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ มีขั้นตอนคือ

๑. ให้ราษฎรทุกคนในหมู่บ้านมีหน้าที่ดูแลรักษาทรัพยากรสมบัติอันเป็นสาธารณประโยชน์ และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งมีหน้าที่อนุรักษ์ป่าและส่งเสริมการปลูกป่าในหมู่บ้าน โดย ต้องปลูกต้นไม้อย่างน้อย คนละ ๑ ต้นต่อปีและให้ช่วยกันดูแลพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้าประปา เป็นต้น

๒. ห้ามผู้ใดบุกรุก ตัดไม้ ทำลายป่าสาธารณะและล่าสัตว์หวงห้าม

หากมีผู้ใดกระทำผิดให้แจ้งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการตามกฎหมาย และให้คณะกรรมการหมู่บ้านเรียกว่กล่าวตักเตือนในห้ดหรือยุติการกระทำ พร้อมแจ้งให้ที่ประชุมหมู่บ้านทราบเพื่อช่วยกันเฝ้าระวังป้องกันและผู้ใดตัดไม้ ๑ ต้น ต้องปลูกต้นไม้ ทดแทน ๑๐ ต้น

๓. ให้ทุกคนรอบครัวรักษาความสะอาดและจัดทำภูมิทัศน์ในบริเวณบ้านพักอาศัยของตนเอง ให้นำอยู่ และให้ทุกหมู่บ้านจัดกิจกรรมทำความสะอาดและพัฒนาหมู่บ้านเป็นประจำ อย่างน้อย สัปดาห์ละ ๑ ครั้ง

๔. ห้ามผู้ใดก่อมลพิษทางเสียง ทางอากาศ ทางน้ำ ทางกลิ่น หรือทางอื่นๆ อันเป็นเหตุให้เกิด ความเดือดร้อนรำคาญแก่ผู้อื่น และห้ามราษฎรในหมู่บ้านทิ้งขยะหรือสิ่งปฏิกูลลงในที่หรือทาง สาธารณะ หรือกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดที่ก่อให้เกิดความสกปรก หรือเป็นมลพิษในหมู่บ้าน

ผู้ใดกระทำการฝ่าฝืน ต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๕๐๐ บาท

ขั้นตอนที่ ๖ สังกมอบอุ้น มีขั้นตอนคือ

๑. ส่งเสริมให้เกิดความรัก ความอบอุ่น สร้างสายใยรักในครอบครัว โดยคณะกรรมการ หมู่บ้านจัดให้ราษฎรแต่ละครอบครัวได้มีการจัดทำกิจกรรมร่วมกัน และมีส่วนร่วมในงานประเพณี วัน สำคัญต่างๆ

๒. ส่งเสริมให้สมาชิกทุกครอบครัวถือศีลปฏิบัติตามข้อกำหนดแต่ละศาสนา และต้องเคารพ กฎหมายบ้านเมืองอย่างเคร่งครัด หากปฏิบัติได้ จะได้รับการยกย่อง เป็นคนดี ศรีหมู่บ้าน

๓. สนับสนุนให้ทุกครอบครัวได้ตระหนัก ควบคุม ดูแล และจำกัดเวลาการใช้คอมพิวเตอร์ และสื่อออนไลน์ของเด็กและเยาวชน รวมถึงผู้ประกอบการร้านอินเทอร์เน็ตในหมู่บ้านด้วย หากไม่ ปฏิบัติตาม ผู้ปกครองและผู้ประกอบการต้องได้รับการตักเตือน และถูกลงโทษตามธรรมเนียมของ หมู่บ้าน โดยคณะทำงานรับผิดชอบในหมวดนี้กำกับดูแล แนะนำและให้คำปรึกษา

๔. เสริมสร้างและสนับสนุนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม จารีตประเพณี ที่ดีงามของหมู่บ้าน/ ชุมชน

๕. ส่งเสริมให้ทุกครอบครัวมีความรักความสามัคคีเอื้ออาทรและมีจิตสาธารณะในการอยู่ ร่วมกันอย่างมีความสุขอย่างยั่งยืน และห้ามกระทำความรุนแรงต่อเด็ก สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการ หาก ผู้ใดกระทำความรุนแรงให้คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่ห้ามปรามและว่กล่าวตักเตือน หากกระทำ ผิดอีกให้ผู้เสียหายหรือผู้ใหญ่บ้านดำเนินการแจ้งความคดีตามกฎหมาย และให้คณะกรรมการหมู่บ้าน ช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ในเบื้องต้นแก่ผู้เสียหาย

๖. ส่งเสริมให้แรงงานนอกระบบทุกคนเข้าสู่ระบบประกันสังคม (ม. ๔๐) เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงและส่งเสริมให้สมาชิกทุกคนในครอบครัวเข้าถึงระบบสวัสดิการสังคมทุกด้าน

๗. ส่งเสริมให้ทุกครอบครัวได้เรียนรู้และดำเนินชีวิต โดยยึดหลัก “เศรษฐกิจพอเพียง” และมีแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตครัวเรือน

๘. สนับสนุนให้คนในหมู่บ้านให้ความเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโส และคณะกรรมการหมู่บ้านอย่างเคร่งครัด

๙. ให้มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ เพื่อสร้างจิตสำนึกให้เกิดความรัก ความสามัคคี เอื้ออาทรต่อกันของคนในหมู่บ้าน/ชุมชน

ขั้นตอนที่ ๗ หลุดพ้นอาชญากรรม มีขั้นตอนคือ

๑. ด้านการปกครอง

ให้สมาชิกทุกครอบครัว มีหน้าที่ส่งเสริมและรักษาไว้ซึ่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีหน้าที่ปฏิบัติตามระเบียบกฎหมายและธรรมเนียมปฏิบัติ และส่งเสริม สนับสนุน ให้มีการเลือก/เลือกตั้ง ทุกระดับ

ผู้ใดซื้อสิทธิหรือขายเสียงในหมู่บ้าน ถือเป็นความผิดต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท

๒. ด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

๒.๑ ในกรณีเกิดภัยพิบัติหรือภัยตามธรรมชาติ ให้คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่ร่วมกับราษฎรในหมู่บ้าน ระงับเหตุ ยับยั้ง แก้ไข บรรเทาเหตุในเบื้องต้น ที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นว่าอยู่ในขีดความสามารถที่ทำได้

เมื่อได้ดำเนินการแล้ว หากเห็นว่าผู้ได้รับความเสียหายหรือเดือดร้อน จำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือเพิ่มเติม ให้คณะกรรมการหมู่บ้านแจ้งผู้ใหญ่บ้านและประธานกำนัน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และอำเภอ เพื่อเข้ามาตรวจสอบและช่วยเหลือตามระเบียบของทางราชการ ทั้งนี้ ให้คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่ช่วยเหลือการดำเนินการอย่างสุดขีดความสามารถ และรับผิดชอบการตรวจสอบและประชุมประชาคมร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและอำเภอเพื่อให้ความช่วยเหลืออย่างรวดเร็วและถูกต้องตามระเบียบของทางราชการกำหนด

๒.๒ ห้ามผู้ใดถมดิน หรือปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างอื่น อันเป็นการก่อผลกระทบหรือความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นหรือแก่ส่วนรวม เช่น การถมดินสูงเกินกว่าที่ควรทำให้ขัดขวางทางระบายน้ำ ก่อให้เกิดน้ำท่วมพื้นที่หรือบ้านเรือนผู้อื่น หรือ การถมดินหรือก่อสร้างอาคารกีดขวางทาง

สาธารณสุขและการสัญจรปกติของราษฎร รวมทั้งการกระทำความผิดอื่น ๆ ที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสวัสดิภาพและภัยอันตรายอื่น ๆ

ผู้ใดกระทำการในลักษณะดังกล่าวให้คณะกรรมการหมู่บ้านว่ากล่าวตักเตือนและแนะนำให้แก้ไขให้ถูกต้อง หากฝ่าฝืนต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท หรือหากกระทบต่อพื้นที่หรือทางสาธารณสุขให้แจ้งความดำเนินคดีตามกฎหมาย

๓. ด้านการรักษาความสงบเรียบร้อย

๓.๑ มีการจัดตั้งชุดรักษาความปลอดภัยประจำหมู่บ้าน(ชรบ.) หรือชุดคุ้มครองหมู่บ้าน(ชคบ.) เพื่อทำหน้าที่เวรยามประจำหมู่บ้านและช่วยเหลือคณะกรรมการหมู่บ้านตรวจตรา หรือระงับเหตุต่างๆ

๓.๒ ผู้ใดในฐานะเป็นเจ้าของบ้าน หรือเป็นเจ้าของมือ หรือผู้เล่น จัดให้มีการเล่นการพนันหรือร่วมเล่นการพนันไม่ว่ากรณีใดๆ ภายในหมู่บ้าน จะถือเป็นการกระทำที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของหมู่บ้าน

ผู้ใดกระทำการฝ่าฝืน ต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท หรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร และให้แจ้งความดำเนินคดีตามกฎหมาย

๓.๓ ผู้ใด ยุยงส่งเสริม สนับสนุนหรือเป็นตัวการก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาทในหมู่บ้านหรือระหว่างหมู่บ้าน ที่เป็นการก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยหรือเป็นภัยอันตรายแก่ราษฎรในหมู่บ้าน หากฝ่าฝืนต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวน ไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร หรือถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย

๓.๔ ผู้ใดกระทำการหรือก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาท ในงานมหรสพ งานประเพณีที่สำคัญของหมู่บ้าน

หากการทะเลาะวิวาทนั้นทำให้การจัดงานไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้จนเสร็จงาน ผู้ที่ทำการวิวาทและผู้ให้การสนับสนุนการกระทำจะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายจัดงานให้แก่หมู่บ้านหรือเจ้าภาพผู้จัดงานและต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร

๓.๕ ราษฎรทุกคนในหมู่บ้านมีหน้าที่แจ้งข้อมูลข่าวสารและแจ้งเบาะแส ในกรณีพบเห็นการกระทำความผิดหรือ มีสิ่งผิดกฎหมาย ยาเสพติด ในหมู่บ้าน เพื่อหาทางแก้ไขร่วมกัน โดยให้แจ้งคณะกรรมการหมู่บ้านหรือหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องทราบโดยทันที โดยจัดให้มีระบบการคัดกรองทางสังคม เพื่อเฝ้าระวัง ป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ประกอบด้วย

- (๑) ผู้เสพยาเสพติด
- (๒) ผู้ติดยาเสพติด
- (๓) ผู้ค้ายาเสพติด
- (๔) แหล่งพักหรือทางผ่านของยาเสพติด

ผู้ใดพบเห็นการกระทำผิด แต่นิ่งเฉยหรือไม่แจ้งคณะกรรมการหมู่บ้านทราบ ให้ถือเป็นความผิดฐานรู้เห็นเป็นใจหรือยุยงส่งเสริม ต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร

๓.๖ ผู้ใดเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ในฐานะเป็นผู้เสพ ผู้ค้า ผู้จำหน่าย หรือเคยเสพยาและเข้ารับการบำบัดแล้วยังมีพฤติกรรมเกี่ยวกับยาเสพติดอีก ให้คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่ให้คำแนะนำ ตักเตือนและแจ้งเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจดำเนินการตามกฎหมายต่อไป หรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านจะพิจารณาเห็นสมควร

๓.๗ ให้งดการแจกจ่ายเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และห้ามเล่นการพนันในงานศพ งานบวช และงานสำคัญทางศาสนา

ผู้ใดกระทำผิดให้มีโทษปรับไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร

๓.๘ ห้ามผู้ใดยิงปืนหรือจุดปะทัดหรือดอกไม้เพลิงโดยไม่มีเหตุอันควร ในหมู่บ้าน ชุมชน หรือสาธารณะสถานซึ่งราษฎรได้ใช้ในการจัดกิจกรรมของหมู่บ้าน

ผู้ใดฝ่าฝืนจะถือเป็นการกระทำที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของหมู่บ้าน หากฝ่าฝืนต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร หรือถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย

๓.๙ ห้ามผู้ใดขับรถเร็ว ส่งเสียงดัง นำหวาดเสียวหรือก่อความเดือดร้อนรำคาญหรืออาจก่อให้เกิดอันตรายกับราษฎรในหมู่บ้าน

ผู้ใดฝ่าฝืนจะถือเป็นการกระทำที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของหมู่บ้าน หากฝ่าฝืนต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร

๓.๑๐ ผู้ใดคูห่มั่นหรือทำร้าย เจ้าพนักงาน เจ้าหน้าที่และคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้ปฏิบัติหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย ขณะปฏิบัติหน้าที่หรือเพราะเหตุที่ได้ปฏิบัติหน้าที่ ภายในหมู่บ้าน จะมี

โทษ ว่ากล่าวตักเตือนทำทัณฑ์บนและต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร

๓.๑๑ ห้ามผู้ประกอบการ ใช้เครื่องมือ เครื่องจักรภายในเขตชุมชนของหมู่บ้าน หรือ ชุมนดิน หรือทำการบรรทุกขนดิน วิ่งผ่านในเขตชุมชนของหมู่บ้าน อันก่อให้เกิดเสียงดังก่อความรำคาญ หรือ กีดขวางความสะดวก ในระหว่างเวลา ๑๙.๐๐ น. – ๐๖.๐๐ น.

ผู้ใดฝ่าฝืนจะถือเป็นการกระทำที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของหมู่บ้าน ต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร

๓.๑๒ ห้ามผู้ใดเข้ามาเรียไรในหมู่บ้าน โดยไม่ได้รับอนุญาตตามที่กฎหมายกำหนด หากมีการเรียไรจะต้องแจ้งคณะกรรมการหมู่บ้านหรือผู้ใหญ่บ้านทุกครั้ง

ผู้ใดฝ่าฝืนให้คณะกรรมการหมู่บ้านว่ากล่าวตักเตือน หากยังกระทำผิดอีกให้แจ้งต่อพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจเพื่อดำเนินคดีตามกฎหมาย

๓.๑๓ ห้ามมิให้ผู้ประกอบการค้า จำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ให้แก่นักเรียน และบุคคลที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปีบริบูรณ์ หากฝ่าฝืนจะถือเป็นการกระทำที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของหมู่บ้าน และต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร

๓.๑๔ คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่สอดส่อง ดูแล มิให้มีการมั่วสุมของเด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษา ในร้านเกมส์ภายในหมู่บ้าน ซึ่งมีพฤติกรรมขัดต่อความสงบเรียบร้อยของหมู่บ้าน ชุมชน หรือมีพฤติกรรมที่ขัดต่อศีลธรรมอันดีและกฎหมายบ้านเมือง

ผู้ใดฝ่าฝืนจะถือเป็นการรับผิดชอบของผู้ประกอบการร้านเกมส์ ซึ่งคณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่ว่ากล่าวตักเตือน หากมีการฝ่าฝืนอีกจะถือเป็นการกระทำที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของหมู่บ้าน ต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร และให้แจ้งหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องดำเนินการตามกฎหมาย

ขั้นตอนที่ ๘ กองทุนพึ่งพาตนเอง มีขั้นตอนคือ

๑. หมู่บ้านต้องทำการจัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเองในระดับหมู่บ้าน เพื่อเป็นเงินกองทุนสำหรับใช้จ่ายในการพัฒนาหมู่บ้านและเป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการของคณะกรรมการหมู่บ้าน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามระเบียบฯ ที่คณะกรรมการหมู่บ้านได้กำหนดขึ้น โดยมติหรือความเห็นชอบของหัวหน้าทุกรอบครัว

๒. รายได้ และที่มาของเงินกองทุนพึ่งพาตนเอง

(๑) เงินบริจาค หรือเงินรายได้ ที่ได้มาจากการจัดกิจกรรมการระดมทุนของประชาชน ในหมู่บ้าน ทุกครอบครัวเช่น ผ้าป่าสามัคคี กิจกรรมการทำบุญตามประเพณีหมู่บ้าน เช่น โคนตา วันสำคัญของคนไทย เช่นวันพ่อ แม่ ฯ การจัดผ้าป่าข้าวเปลือกประจำปี ฯลฯ

(๒) เงินบริจาคโดยปราศจากเงื่อนไขจากผู้มีจิตศรัทธา(เงินบริจาคหน้ามรุฆาต ฯลฯ)

(๓) เงินจัดสรรจากผลกำไร จากการบริหารจัดการกลุ่ม กองทุนฯ องค์กรทางการเงิน ภายในหมู่บ้าน ตามอัตรา จำนวนที่กลุ่ม กองทุนฯ องค์กรทางการเงินได้กำหนดไว้

(๔) เงินรายได้จากการจำหน่ายให้เช่า ดอกผล ที่เกิดขึ้นจากทรัพย์สินของหมู่บ้าน

(๕) เงินค่าปรับไหมตามธรรมนูญนี้ ค่าธรรมเนียม ที่คณะกรรมการหมู่บ้านได้กำหนดไว้

(๖) เงินอุดหนุนของรัฐจากส่วนราชการ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(๗) เงินอื่น ๆ

๓. เงินกองทุนพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านที่ได้รับมาจากรายได้ประเภทใด ๆ แต่ละครั้ง จะต้องจัดแบ่งไว้เป็นเงินสะสม หรือเงินทุนสำรองของหมู่บ้าน ไม่น้อยกว่า ร้อยละ ๒๐ ของรายได้ที่ได้มาในแต่ละครั้ง ส่วนการใช้จ่ายจากเงินสะสม หรือเงินทุนสำรอง ให้เป็นไปตามระเบียบ ฯ ที่คณะกรรมการหมู่บ้านได้กำหนด

ขั้นตอนที่ ๕ การสร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน มีขั้นตอนคือ

๑. หมู่บ้านทำการแบ่งคุ้มบ้าน ตามลักษณะภูมิประเทศ ประเพณีวัฒนธรรม หรือเครือญาติ ตามขนาดและจำนวนที่มีความเหมาะสมแต่ละหมู่บ้าน โดยแต่ละคุ้มบ้านต้องคัดเลือกประธานคุ้มบ้าน ๑ คน และคณะกรรมการคุ้มบ้านฝ่ายต่างๆตามความเหมาะสมและจำเป็นอยู่แล้ว

๒. จัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน หัวหน้าคุ้มบ้าน คณะกรรมการคุ้มบ้าน ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดโดยจัดให้มีที่ทำการคณะกรรมการหมู่บ้าน และที่ทำการคณะกรรมการคุ้มบ้าน ตามความเหมาะสม โดยมีขั้นตอนโดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายเด็กและเยาวชน (กม.น้อย) เพื่อให้เยาวชนได้มีส่วนร่วม เป็น กม. คู่ขนาน ในการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อให้สามารถรับช่วงการพัฒนาหมู่บ้านในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ระบบทายาท)

ในการจัดตั้ง กม. น้อย ให้ใหญ่บ้านออกคำสั่งแต่งตั้งด้วยความเห็นชอบ ของคณะกรรมการหมู่บ้านและให้มีพิธีปฏิบัติณคน รับหน้าที่ตามบัญญัติธรรมนูญหมู่บ้าน

๓. คณะกรรมการหมู่บ้าน แต่งตั้งปลัดหมู่บ้านขึ้นมาหนึ่งคนโดยคัดเลือกจากบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการที่จะช่วยเหลืองานด้านธุรการของคณะกรรมการหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี

๔. คณะกรรมการหมู่บ้าน หัวหน้าคุ้มบ้าน คณะกรรมการคุ้มบ้าน ปฏิบัติหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนด หรือตามที่นายอำเภอมอบหมาย หรือผู้ใหญ่บ้านร้องขอ และมีหน้าที่ดำเนินการจัดประชุมปรึกษาหารือเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหา และพัฒนาหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ และจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของราษฎรในหมู่บ้านเพื่อให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้านอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้ ให้ถือปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์การเป็นกรรมการหมู่บ้าน การปฏิบัติหน้าที่และการประชุมของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ.๒๕๕๑

คณะกรรมการหมู่บ้าน และทุกครัวเรือนส่งตัวแทนเข้าร่วมประชุมในการจัดประชุมของผู้ใหญ่บ้าน หรือการประชุมใหญ่คณะกรรมการหมู่บ้าน หรือการประชุมที่หน่วยงานราชการกำหนด ขึ้นหากครัวเรือนใดขาดการประชุมเกิน ๓ ครั้งติดต่อกันโดยไม่มีเหตุอันควร จะถือว่าเป็นครัวเรือนที่ขาดคุณสมบัติหรือไม่ให้ความสำคัญกับงานส่วนรวม เมื่อมีการพิจารณาช่วยเหลือจากกิจกรรมหรืองบประมาณใดๆ จะได้รับการพิจารณาในลำดับท้ายๆ หรือดำเนินการตามมาตรการทางสังคม

ทั้งนี้ ค่าใช้จ่ายในการจัดประชุมของคณะกรรมการหมู่บ้าน และคณะกรรมการคุ้มบ้าน ให้เบิกจ่ายได้จากเงินกองทุนพึ่งพาตนเอง ตามจำนวนที่คณะกรรมการหมู่บ้านกำหนด

๕. คณะกรรมการหมู่บ้าน จัดทำรายงานการประชุม และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นหลักฐานทางกฎหมายและการบังคับใช้หรือการยืนยันในการดำเนินการในด้านต่างๆ และนำสรุปรายงานการประชุม ผลการดำเนินงาน และภาพถ่าย(ถ้ามี) เสนอที่ประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านในคราวต่อไป

๖. คณะกรรมการหมู่บ้าน หัวหน้าคุ้มบ้าน และคณะกรรมการคุ้มบ้าน มีหน้าที่สนับสนุนกลุ่มอาชีพ หรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในหมู่บ้านให้มีความเข้มแข็งและมีหน้าที่จัดกิจกรรมสาธารณกุศล และจัดทำระเบียบการเก็บค่าธรรมเนียมจากกองทุนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน หรือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อนำเงินเข้ากองทุนพึ่งพาตนเอง

๗. คณะกรรมการหมู่บ้าน ต้องบูรณาการหรือประสานงานกับส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วัด องค์กรภาคเอกชน และประชาชน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะต้องประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ในการพัฒนาหมู่บ้านและส่งต่อปัญหาหรือความต้องการของหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยเหลือหรือดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ ในการดำเนินกิจกรรมของคณะกรรมการหมู่บ้าน แม้จะได้มอบหมายให้คณะทำงาน ด้านต่างๆ หรือคณะกรรมการคุ้มบ้าน หรือบุคคลใดดำเนินการในเรื่องใด ให้ถือว่าคณะกรรมการหมู่บ้านยังคงต้องร่วมรับผิดชอบดำเนินการร่วมกันทุกฝ่ายหรือทุกด้าน เพื่อให้งานมีประสิทธิภาพและ ประสพผลสำเร็จ

๘. ให้จัดทำข้อมูลทางการปกครองและจัดทำป้ายประกาศ เช่น แผนที่เขตการปกครอง แผนที่ผังครัวเรือนและสถานที่ ประวัติหมู่บ้าน บุคคลที่เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน บุคคลที่เป็นผู้นำ หมายเลขโทรศัพท์หน่วยงานหรือบุคคลที่จำเป็น หรือข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์

๙. หมู่บ้านมีแผนพัฒนาหมู่บ้าน ทั้งแผนระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว โดยในการ จัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน ให้ดำเนินการจัดทำแผนตามความต้องการและสอดคล้องกับแนวทางการ พัฒนาหมู่บ้านอย่างแท้จริง โดยให้ราษฎรในหมู่บ้านมีหน้าที่สนับสนุนการจัดแผนพัฒนาพัฒนา หมู่บ้านและให้คณะกรรมการหมู่บ้าน หัวหน้าคุ้มบ้าน คณะกรรมการคุ้มบ้าน มีหน้าที่ประสานงานใน การจัดทำแผนและติดตามผลการดำเนินการตามแผน

๑๐. ให้คณะทำงานด้านแผนพัฒนาหมู่บ้าน ประสานหน่วยงานราชการ องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรใดๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีการขับเคลื่อนและมีการดำเนินการแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมในแผนพัฒนาหมู่บ้าน รวมทั้งมีการทบทวนแก้ไขและเสนอแผนในโอกาสต่อไป ทั้งนี้ สมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในหมู่บ้าน ต้องนำโครงการ/กิจกรรมในแผนพัฒนาหมู่บ้านไป บรรจุในแผนฯ ๓ ปี ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๑๑. มีการจัดตั้งศูนย์ดำรงธรรมหมู่บ้าน ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหรือสถานที่ที่เห็นสมควร โดยที่ศูนย์ดำรงธรรมหมู่บ้าน มีหน้าที่

(๑) เป็นศูนย์ไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาททั้งความแพ่งทุกประเภท หรือความอาญาที่เป็น ความผิดอันยอมความได้พร้อมจัดทำบันทึก เอกสาร รวมทั้งการรายงานตามระเบียบกำหนดโดยถือ ปฏิบัติตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการปฏิบัติงานประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการ หมู่บ้าน พ.ศ.๒๕๓๐

(๒) เป็นศูนย์รับเรื่องราวร้องทุกข์ของราษฎรในหมู่บ้าน ทำการแนะนำแก้ไข รวมทั้ง ประสานหรือรายงานหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องหรือศูนย์ดำรงธรรมอำเภอเพื่อดำเนินการในส่วน ที่เกี่ยวข้องต่อไป

๑๒. การใดที่เป็นเรื่องผลประโยชน์ของส่วนรวม หรือเป็นกรณีที่มีผลกระทบต่อราษฎรส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน หรือเป็นกรณีที่ต้องใช้บังคับเพื่อให้ราษฎรในหมู่บ้านต้องประพฤติปฏิบัติตาม หรือการใดที่มีผู้เห็นสมควรยกขึ้นหารือกับคนส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน หรือการใดที่ทางราชการสั่งให้นำเข้าที่ประชุมประชาคมหมู่บ้าน ให้คณะกรรมการหมู่บ้านนำเรื่องนั้นๆเข้าปรึกษาหารือในที่ประชุมประชาคมหมู่บ้าน

มติหรือความเห็นของที่ประชุมต้องไม่ขัดต่อกฎหมายหรือระเบียบคำสั่งของทางราชการ และให้มีสภาพบังคับให้ทุกคนต้องปฏิบัติตามมติของที่ประชุมประชาคมในเรื่องนั้น

๑๓. การประชุมประชาคมทุกครั้งต้องมีหัวหน้าครอบครัวหรือผู้แทนที่มีอายุตั้งแต่ ๑๕ ปีขึ้นไป คราวเรือนละ ๑ คน เข้าร่วมประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดในหมู่บ้าน หากมีผู้เข้าประชุมไม่ครบตามจำนวนที่กำหนดไว้ในข้อนี้ให้ถือว่ายังไม่ครบองค์ประชุมและห้ามดำเนินการประชุม หรือในขณะที่กำลังประชุมกันหากมีผู้ออกจากที่ประชุมไปจนเหลือไม่ครบองค์ประชุมก็ให้การประชุมในขณะนั้นจำเป็นต้องยุติลง

มติที่ประชุมประชาคมหมู่บ้าน ให้ถือตามเสียงข้างมากของที่ประชุมหากมีคะแนนเสียงเท่ากันให้มีการทบทวนและหารือใหม่ร่วมกันเพื่อหาข้อสรุปเหมาะสมและจัดให้มีการลงมติอีกครั้ง

๑๔. ในการประชุมประชาคมทุกครั้งเพื่อให้การปรึกษาหารือเป็นไปด้วยความรอบคอบและป้องกันปัญหาหรือความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้น จึงให้ที่ประชุมเลือกบุคคลที่เห็นสมควรจำนวน ๕-๗ คน เพื่อทำหน้าที่ฝ่ายค้านในที่ประชุม โดยให้มีหน้าที่คัดค้านทุกเรื่องที่ปรึกษาหารือพร้อมให้เสนอแนวทางแก้ไขและให้ร่วมรับผิดชอบร่วมปฏิบัติด้วย

๑๕. ผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานที่ประชุมประชาคมหมู่บ้าน กรณีไม่มีผู้ใหญ่บ้านหรือมีแต่ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ หรือผู้ใหญ่บ้านไม่อยู่ในที่ประชุมก็ให้ที่ประชุมเลือกบุคคลที่เห็นสมควรทำหน้าที่เป็นประธานที่ประชุม และให้ปลัดหมู่บ้านเป็นเลขานุการของที่ประชุมประชาคมหมู่บ้าน โดยมีหน้าที่แจ้งเชิญผู้เข้าประชุม จัดทำระเบียบวาระหรือหัวข้อในการประชุมจัดทำเอกสารให้ผู้เข้าประชุมลงชื่อ บันทึกรายงานการประชุมและงานธุรการอื่นๆที่เกี่ยวข้องตามที่ได้รับมอบหมาย

กระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักพุทธจริยธรรมในจังหวัดบุรีรัมย์ สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

<p>กระบวนการเสริมสร้างสังคม สันติสุขตามหลักพุทธ จริยธรรม</p>	<p>วิธีการดำเนินการ</p>
<p>ขั้นตอนที่ ๑ เป็นคนดี</p>	<p>๑. สร้างจิตสำนึกให้ทุกคนรอบครัวประพฤติตนเป็นคนดี ๒. ทุก ครอบครัวต้องธำรงและรักษาไว้ซึ่งความเป็นชาติไทย เกิดทุน สถาบันชาติ ศาสนาและ พระมหากษัตริย์ด้วยชีวิต</p> <p>๓. สมาชิกทุกคนรอบครัวต้องรักษาศีล ๕ หรือปฏิบัติตามหลัก ศาสนาที่นับถือ เว้นจากการประพฤติชั่วมี มีจิตสำนึกดี ทำแต่ความ ดีและปฏิบัติตามกฎข้อห้าม ดังนี้</p> <p>๓.๑ ห้ามผู้ใดมีการประทุษร้าย ทะเลาะเบาะแว้ง ทำให้ผู้อื่นเกิด ความเดือดร้อน หรือเสียหายแก่ร่างกายและทรัพย์สินทั้งส่วนตน และส่วนรวม</p> <p>๓.๒ ห้ามผู้ใดมีพฤติกรรมลักขโมย หรือยึดเอาทรัพย์สินของบุคคล อื่นโดยที่ไม่ได้รับอนุญาตรวมทั้งห้ามทำลายหรือทำให้เสียหายซึ่ง ทรัพย์สินของผู้อื่นหรือทรัพย์สินของทางราชการหรือหมู่บ้าน</p> <p>๓.๓ ห้ามผู้ใดล่วงละเมิดประเวณี หรือมีพฤติกรรมแสดงออกเชิงชู้ สาว กับบุตร ภรรยาหรือสามีผู้อื่น</p> <p>๓.๔ เฝ้ารวัง ห้ามมีการหลอกลวง ด่มดุน ใส่ร้ายป้ายสี ต่อกัน</p> <p>๓.๕ ส่งเสริมให้ลด ละ เลิก บุหรี่ สุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ และห้ามเล่นการพนันผิดกฎหมาย</p> <p>ผู้ใดกระทำการฝ่าฝืน ให้คณะกรรมการหมู่บ้านว่ากล่าวตักเตือน พร้อมแจ้งต่อที่ประชุมและประชาสัมพันธ์ให้ราษฎรในหมู่บ้าน ทราบ และหากเป็นความผิดตาม (๑) และ (๓) ให้ชดใช้ค่าสินไหม ทดแทนหรือชดใช้สิ่งของที่ชำรุด สูญหาย หากเป็นความผิดตาม (๒) ให้ทำการปรับเงิน ๒ เท่า หรือให้ซ่อมแซมหรือชดเชย ทรัพย์สินเท่ากับจำนวน ที่สูญหาย หรือให้ดำเนินคดีตามกฎหมาย</p>

และหากเป็นความผิดฐานเล่นการพนันตาม (๕) ต้องจ่ายเงินสมทบ
เข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวน ๕๐๐ บาทต่อคน

๓.๖ ให้ตัวแทนแต่ละครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมตามศาสนกิจอย่าง
สม่ำเสมอหรืออย่างน้อยสัปดาห์ละ ๑ ครั้งหากครอบครัวที่มีเด็ก และ
เยาวชน ต้องสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมตามศา
สนพิธี ที่หมู่บ้านจัดขึ้นทุกคน หากเป็นวันที่เด็กอยู่ในโรงเรียน ให้
ประสานโรงเรียนจัดให้เด็กและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมตามศาสน
พิธีด้วย

หากครอบครัวใดไม่ให้ความร่วมมือโดยไม่มีเหตุผลอันควร ให้
คณะกรรมการหมู่บ้านแจ้งต่อที่ประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน
ทราบ เพื่อตักเตือนและหากไม่ปรับปรุงหรือไม่ให้ความร่วมมืออีก
ให้คณะกรรมการหมู่บ้านพิจารณาขอความช่วยเหลือทางสังคม
หรือให้ทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม หรือต้องจ่ายเงิน
สมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวน ๑๐๐ บาท ต่อครั้ง

๓.๗ ให้เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้าน และทุกครอบครัว
ต้องปลูกฝังค่านิยมไทยที่ดั่งงามการเสริมสร้างคุณธรรม ความ
ซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญูกตเวทิตะเมตตาเอื้ออาทร รักชาติรัก
แผ่นดินเกิด สร้างอนาคตที่ดีให้ลูกหลานรัชกาลที่ ๑ และเทิดทูน
สถาบันพระมหากษัตริย์ ไม่ทำสิ่งผิดกฎหมาย ไม่รับสินบน ไม่ฉ้อ
ราษฎร์บังหลวง ไม่ซื้อสิทธิ์ ขายเสียง

๓.๘ ทุกครอบครัวต้องให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรม หรือ
การบริจาคทรัพย์ เพื่อสร้าง ดูแล พัฒนาซึ่งทรัพย์สินส่วนรวม และ
ตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านร้องขอให้คณะกรรมการหมู่บ้าน
รายงานผลการดำเนินกิจกรรม หรือรายการบริจาคทรัพย์สิ่งของให้
ที่ประชุม และราษฎรทราบ

๓.๙ ทุกครอบครัวต้องมีกิจกรรมเพื่อดำรงชีวิตหรือเรียนรู้เป็นวิถี
ชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การปฏิบัติตาม
แนวทางโครงการตามแนวพระราชดำริ หรือหลักการทรงงาน

	<p>และนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน อย่างน้อยครอบครัวละ ๑ กิจกรรม</p> <p>๓.๑๐ ให้ทุกหมู่บ้านเปิดเพลงชาติไทยทางหอกระจายข่าว ทุกวัน เวลา ๐๘.๐๐ น. และ ๑๘.๐๐ น. และทุกครอบครัว ต้องมีและประดับธงชาติไทย ไว้ในที่เหมาะสมเพื่อแสดงออกถึงเอกลักษณ์ความเป็นชาติไทย และประดับพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในที่เหมาะสมและสมพระเกียรติ รวมทั้งการเข้าร่วมหรือมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติสถาบันพระมหากษัตริย์ทุกโอกาส</p> <p>๓.๑๑ ให้ทุกคนศึกษาเรียนรู้ ปฏิบัติตามพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เกี่ยวกับการดำรงชีวิต ให้เป็นคนดีของชาติบ้านเมือง</p> <p>ให้คณะกรรมการหมู่บ้านทำป้ายปิดประกาศให้ราษฎรทราบและส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีขั้นตอนคือ</p> <p>๑) ทุกครอบครัวต้องเรียนรู้ ทำความเข้าใจ และร่วมกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างค่านิยมไทย ๑๒ ประการ ของรัฐบาล</p> <p>๒) ทุกครอบครัวต้องทำนุบำรุงและปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนา รักษาวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย และปฏิบัติตามจารีตประเพณี สีต ๑๒ คลอง ๑๔</p>
<p>ขั้นตอนที่ ๒ มีปัญหา</p>	<p>๑. องค์กรหลักในชุมชน ประกอบด้วย บ้าน วัด หน่วยงานทางการศึกษา และส่วนราชการส่งเสริมสมาชิกของทุกครอบครัวให้ได้รับการศึกษาทุกระดับทุกประเภท ให้มีความรู้ความสามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตได้</p> <p>๒. บิดามารดา หรือผู้ปกครอง ต้องส่งบุตรหลานทุกคนเข้ารับการศึกษาระดับมัธยมศึกษา สามารถศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น และประกอบอาชีพได้ โดยดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างสันติสุข ตาม</p>

ระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ทั้งนี้ คณะกรรมการหมู่บ้าน ต้องส่งเสริมสนับสนุนและช่วยเหลือการจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

๓. ให้ทุกครอบครัวปฏิบัติตามวิถีประชาธิปไตยเช่น หลักการใช้เหตุผล หลักการยึดเสียงข้างมากยอมรับฟังเสียงข้างน้อย หลักการแบ่งปันและการให้อภัย หลักการเคารพกฎหมาย ใช้สติในการแก้ไขปัญหา เป็นต้น

๔. จัดและส่งเสริมให้ทุกคนในหมู่บ้านได้รับความรู้ ข้อมูลข่าวสาร ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบันรวมทั้งการใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการสื่อสารได้อย่างถูกต้องและมีคุณค่า

๕. ส่งเสริมให้กำลังใจ ยกย่องชมเชยนักเรียน นิสิต นักศึกษาที่เรียนดี มีความประพฤติดีเพื่อเป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่น รวมทั้งให้สนับสนุนศักยภาพของเยาวชน เช่น สนับสนุนทุน วัสดุ หรือการให้คำแนะนำเพิ่มเติม

๖. ส่งเสริมสนับสนุนการจัดเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำเสนอผลงานของภูมิปัญญาท้องถิ่นและสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้าน

ทั้งนี้ ทุกองค์กร/กลุ่มภายในหมู่บ้าน ต้องมีเยาวชนเป็นเลขานุการ หรือผู้ช่วยเลขานุการ และให้เน้นการสร้างระบบทายาท(เยาวชน) เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

๗. คณะกรรมการหมู่บ้านต้องสร้างกระบวนการคิดเชิงระบบ โดยต้องมีการสร้างและพัฒนาสิ่งสร้างสรรค์และนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาตนเอง ด้วย ๔ คำถามสร้างสันติสุขประกอบด้วย

(๑) การอธิฐานจิตที่จะทำแต่สิ่งที่เกิดประโยชน์ต่อการสร้างสันติสุข

(๒) การมีเป้าหมายสูงสุดที่ต้องการของสิ่งที่จะทำตาม (๑) คืออะไร

	<p>(๓) การกำหนดปัจจัยความสำเร็จของเป้าหมายสูงสุดตาม (๒) มีอะไรบ้าง</p> <p>(๔) วิธีการดำเนินการทำอย่างไรจึงจะทำให้ปัจจัยความสำเร็จตาม (๓) สัมฤทธิ์ผล แบ่งเป็น ๓ ขั้นตอน</p> <p>ขั้นตอนที่ ๑ ขั้นเตรียมการและวิเคราะห์ความเสี่ยง (กระบวนการต้นน้ำ)</p> <p>ขั้นตอนที่ ๒ ขั้นดำเนินการ (กระบวนการกลางน้ำ)</p> <p>ขั้นตอนที่ ๓ ขั้นต่อ ยอดให้เกิดความยั่งยืน (กระบวนการปลายน้ำ)</p>
<p>ขั้นตอนที่ ๓ รายได้สมดุล</p>	<p>๑. ส่งเสริมให้ทุกครอบครัวร่วมปฏิบัติตามแนวทางการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ การออม จัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อแก้ปัญหาความยากจน โดยผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชนตามกิจกรรม อาชีพ พร้อมจัดทำแผนพัฒนาอาชีพนั้นๆ</p> <p>๒. ส่งเสริมให้ทุกครัวเรือนปลูกพืชผักสวนครัวเลี้ยงสัตว์ การประมง อาชีพเสริมอื่นตามความเหมาะสมของพื้นที่และศักยภาพภายในหมู่บ้านเพื่อการบริโภคหรือการจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้และให้คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการประกอบอาชีพดังกล่าวในหมู่บ้าน โดยรับซื้อสินค้าจากแต่ละครอบครัวเพื่อนำมาจำหน่ายยังร้านค้าสหกรณ์ประจำหมู่บ้านหรือจัดให้มีตลาดนัดในชุมชน หรือตลาดเซราะกราวเพื่อให้มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันภายในหมู่บ้าน หรือการรวมกลุ่มสินค้าต่างๆ ไปจำหน่ายในตลาด เสมือนมี “ตู้เอทีเอ็มข้างบ้าน ATM ข้างกาย” และให้ประสานแหล่งความรู้และแหล่งเงินทุนต่างๆ มาสนับสนุนให้ชุมชน</p> <p>๓. รณรงค์ให้มีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน หรือกลุ่มออมทรัพย์อื่นๆ ส่งเสริมให้มีการตั้งสหกรณ์หรือร้านค้าชุมชนประจำหมู่บ้าน เพื่อเป็นศูนย์กลางในการจำหน่ายสินค้าในราคาที่เป็นธรรม และสร้างรายได้ให้กับสมาชิก หรือครอบครัวในหมู่บ้านและให้คณะกรรมการหมู่บ้านกำหนดระเบียบหลักเกณฑ์ในการดำเนินการ</p>

	<p>๔. ส่งเสริมให้มีอาชีพทางเลือก หรืออาชีพเสริมเพื่อยกระดับสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) อาชีพเชิงเศรษฐกิจการตลาด สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มอาชีพพัฒนาสู่วิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชนและสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เพื่อการแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ และการเรียนรู้ร่วมกัน</p> <p>๕. ส่งเสริมให้มีการทำเกษตรอินทรีย์วิถีชาวบ้าน เพื่อลดต้นทุนทางการผลิตของเกษตรกรภายในหมู่บ้าน และส่งเสริมให้มีการใช้พลังงานทางเลือกและพลังงานทดแทน เพื่อการใช้วัสดุที่เป็นเชื้อเพลิงอย่างคุ้มค่า</p> <p>๖. ส่งเสริมและจัดให้มีศูนย์เรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้าน เพื่อการเรียนรู้และให้ราษฎรในหมู่บ้านนำไปใช้โดยให้มีความรู้การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประกอบอาชีพ การจำหน่ายสินค้าและการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน</p>
<p>ขั้นตอนที่ ๔ สุขภาพแข็งแรง</p>	<p>๑. ให้หัวหน้าครอบครัวส่งเสริมให้สมาชิกออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ และให้คณะกรรมการหมู่บ้านจัดให้มีลานสุขภาพและให้ราษฎรรวมกลุ่มกันออกกำลังกายเป็นประจำอย่างน้อยสัปดาห์ละ ๓ ครั้ง ๆ ละ ไม่น้อยกว่า ๓๐ นาที และให้จัดตั้งกลุ่มออกกำลังกายอย่างน้อย ๑ กลุ่ม เช่น กลุ่มส่งเสริมมวยไทยมรดกโลกและลานมวยไทย หรือกายบริหาร ๑๕ ท่าแม่ไม้มวยไทย เป็นต้น</p> <p>๒. ให้ผู้ประกอบการร้านค้า/แผงลอยผู้ผลิตหรือผู้จำหน่ายในหมู่บ้านปฏิบัติตามมาตรฐานของกระทรวงสาธารณสุขและมีจิตสำนึกที่ดีต่อเพื่อนบ้านโดยผลิตจำหน่ายเฉพาะอาหารที่สะอาดมีคุณภาพ ปราศจากสารพิษหรือสารปนเปื้อนและให้คณะกรรมการหมู่บ้านเฝ้าระวังภัยสุขภาพจากร้านค้าแผงลอย รถเร่และหาบเร่ผู้ใดฝ่าฝืนหรือกระทำผิด ต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้าน จำนวนไม่เกิน ๕๐๐ บาท</p>

	<p>๓. คนในครอบครัวต้องไม่ทอดทิ้งเด็ก คนชรา ผู้ป่วย ผู้พิการ และผู้ป่วยจิตเวช</p> <p>๔. ให้ทุกครอบครัวร่วมกิจกรรมการควบคุมป้องกันโรคและภัยสุขภาพตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านร้องขอ และให้คณะกรรมการหมู่บ้านจัดให้มีความรู้เกี่ยวกับโรคภัยสุขภาพ โดยการประสานการดำเนินการร่วมกับหน่วยบริการสาธารณสุขในพื้นที่</p> <p>๕. ส่งเสริมให้ราษฎรในหมู่บ้านเข้ารับการตรวจคัดกรองสุขภาพเบื้องต้นในโรงพยาบาลหรือหน่วยงานสาธารณสุขทุกปี อย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง</p>
<p>ขั้นตอนที่ ๕ สิ่งแวดล้อม สมบูรณ์</p>	<p>๑. ให้ราษฎรทุกคนในหมู่บ้านมีหน้าที่ดูแลรักษาทรัพย์สินสมบัติอันเป็นสาธารณประโยชน์ และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งมีหน้าที่อนุรักษ์ป่าและส่งเสริมการปลูกป่าในหมู่บ้าน โดยต้องปลูกต้นไม้อย่างน้อย คนละ ๑ ต้นต่อปีและให้ช่วยกันดูแลพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้าประปา เป็นต้น</p> <p>๒. ห้ามผู้ใดบุกรุก ตัดไม้ ทำลายป่าสาธารณะและล่าสัตว์หวงห้าม หากมีผู้ใดกระทำผิดให้แจ้งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการตามกฎหมาย และให้คณะกรรมการหมู่บ้านเรียกมาว่ากล่าวตักเตือนในเชิงหรือยุติการกระทำ พร้อมแจ้งให้ที่ประชุมหมู่บ้านทราบเพื่อช่วยกันเฝ้าระวังป้องกันและผู้ใดตัดไม้ ๑ ต้น ต้องปลูกต้นไม้ทดแทน ๑๐ ต้น</p> <p>๓. ให้ทุกครอบครัวรักษาความสะอาดและจัดทำภูมิทัศน์ในบริเวณบ้านพักอาศัยของตนเองให้น่าอยู่ และให้ทุกหมู่บ้านจัดกิจกรรมทำความสะอาดและพัฒนาหมู่บ้านเป็นประจำ อย่างน้อยสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง</p> <p>๔. ห้ามผู้ใดก่อมลพิษทางเสียง ทางอากาศ ทางน้ำ ทางกลิ่น หรือทางอื่นๆ อันเป็นเหตุให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญแก่ผู้อื่น และห้ามราษฎรในหมู่บ้านทิ้งขยะหรือสิ่งปฏิกูลลงในที่หรือทาง</p>

	<p>สาธารณะ หรือกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดที่ก่อให้เกิดความสกปรก หรือเป็นมลพิษในหมู่บ้าน</p> <p>ผู้ใดกระทำการฝ่าฝืน ต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้าน จำนวนไม่เกิน ๕๐๐ บาท</p>
<p>ขั้นตอนที่ ๖ สักมอบอุ้ม</p>	<p>๑. ส่งเสริมให้เกิดความรัก ความอบอุ่น สร้างสายใยรักในครอบครัว โดยคณะกรรมการหมู่บ้านจัดให้ราษฎรแต่ละครอบครัวได้มีการจัดทำกิจกรรมร่วมกัน และมีส่วนร่วมในงานประเพณี วันสำคัญต่างๆ</p> <p>๒. ส่งเสริมให้สมาชิกทุกครอบครัวถือศีลปฏิบัติตามข้อกำหนดแต่ละศาสนา และต้องเคารพกฎหมายบ้านเมืองอย่างเคร่งครัด หากปฏิบัติได้ จะได้รับการยกย่อง เป็นคนดี ศรีหมู่บ้าน</p> <p>๓. สนับสนุนให้ทุกครอบครัวได้ตระหนัก ควบคุม ดูแล และจำกัดเวลาการใช้คอมพิวเตอร์และสื่อออนไลน์ของเด็กและเยาวชน รวมถึงผู้ประกอบการร้านอินเทอร์เน็ตในหมู่บ้านด้วย หากไม่ปฏิบัติตาม ผู้ปกครองและผู้ประกอบการต้องได้รับการตักเตือน และถูกลงโทษตามธรรมเนียมของหมู่บ้าน โดยคณะทำงานรับผิดชอบในหมวดนี้กำกับดูแล แนะนำและให้คำปรึกษา</p> <p>๔. เสริมสร้างและสนับสนุนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม จารีตประเพณี ที่ดั้งเดิมของหมู่บ้าน/ชุมชน</p> <p>๕. ส่งเสริมให้ทุกครอบครัวมีความรักความสามัคคีเอื้ออาทรและมีจิตสาธารณะในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขอย่างยั่งยืน และห้ามกระทำความรุนแรงต่อเด็ก สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการ หากผู้ใดกระทำความรุนแรงให้คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่ห้ามปราม และว่ากล่าวตักเตือน หากกระทำผิดอีกให้ผู้เสียหายหรือผู้ใหญ่บ้านดำเนินการแจ้งความคดีตามกฎหมาย และให้คณะกรรมการหมู่บ้านช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ในเบื้องต้นแก่ผู้เสียหาย</p>

	<p>๖. ส่งเสริมให้แรงงานนอกระบบทุกคนเข้าสู่ระบบประกันสังคม (ม. ๔๐) เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงและส่งเสริมให้สมาชิกทุกคนในครอบครัวเข้าถึงระบบสวัสดิการสังคมทุกด้าน</p> <p>๗. ส่งเสริมให้ทุกครอบครัวได้เรียนรู้และดำเนินชีวิต โดยยึดหลัก “เศรษฐกิจพอเพียง” และมีแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตครัวเรือน</p> <p>๘. สนับสนุนให้คนในหมู่บ้านให้ความเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโส และคณะกรรมการหมู่บ้านอย่างเคร่งครัด</p> <p>๙. ให้มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ เพื่อสร้างจิตสำนึกให้เกิดความรัก ความสามัคคี เอื้ออาทรต่อกันของคนในหมู่บ้าน/ชุมชน</p>
<p>ขั้นตอนที่ ๓ หลุดพ้น อาชญากรรม</p>	<p>๑. ด้านการปกครอง ให้สมาชิกทุกครอบครัว มีหน้าที่ส่งเสริมและรักษาไว้ซึ่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีหน้าที่ปฏิบัติตามระเบียบกฎหมายและธรรมเนียมปฏิบัติ และส่งเสริม สนับสนุน ให้มีการเลือก/เลือกตั้ง ทุกระดับ ผู้ใดซื้อสิทธิหรือขายเสียงในหมู่บ้าน ถือเป็นการผิดต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนหมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท</p> <p>๒. ด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ๒.๑ ในกรณีเกิดภัยพิบัติหรือภัยตามธรรมชาติ ให้คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่ร่วมกับราษฎรในหมู่บ้าน ระงับเหตุ ยับยั้ง แก้ไขบรรเทาเหตุในเบื้องต้น ที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นว่าอยู่ในขีดความสามารถที่ทำได้ เมื่อได้ดำเนินการแล้ว หากเห็นว่าผู้ได้รับความเสียหายหรือเดือดร้อน จำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือเพิ่มเติม ให้คณะกรรมการหมู่บ้านแจ้งผู้ใหญ่บ้านและประสานกำนัน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และอำเภอ เพื่อเข้ามาตรวจสอบและช่วยเหลือตามระเบียบของทางราชการ ทั้งนี้ ให้คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่ช่วยเหลือ</p>

การดำเนินการอย่างสุจริตความสามารถ และรับผิดชอบการตรวจสอบและประชุมประชาคมร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและอำเภอเพื่อให้ความช่วยเหลืออย่างรวดเร็วและถูกต้องตามระเบียบของทางราชการกำหนด

๒.๒ ห้ามผู้ใดถมดิน หรือปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างอื่นอันเป็นการก่อผลกระทบหรือความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นหรือแก่ส่วนรวม เช่น การถมดินสูงเกินกว่าที่ควรทำให้ขัดขวางทางระบายน้ำ ก่อให้เกิดน้ำท่วมพื้นที่หรือบ้านเรือนผู้อื่น หรือ การถมดินหรือก่อสร้างอาคารกีดขวางทางสาธารณะและการสัญจรปกติของราษฎร รวมทั้งการกระทำความผิดอื่น ๆ ที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสวัสดิภาพและภัยอันตรายอื่น ๆ

ผู้ใดกระทำการในลักษณะดังกล่าวให้คณะกรรมการหมู่บ้านว่ากล่าวตักเตือนและแนะนำให้แก้ไขให้ถูกต้อง หากฝ่าฝืนต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท หรือหากกระทบต่อพื้นที่หรือทางสาธารณะให้แจ้งความดำเนินคดีตามกฎหมาย

๓. ด้านการรักษาความสงบเรียบร้อย

๓.๑ มีการจัดตั้งชุดรักษาความปลอดภัยประจำหมู่บ้าน(ชรบ.) หรือชุดคุ้มครองหมู่บ้าน (ชคบ.) เพื่อทำหน้าที่เวรยามประจำหมู่บ้าน และช่วยเหลือคณะกรรมการหมู่บ้านตรวจตรา หรือระงับเหตุต่างๆ

๓.๒ ผู้ใดในฐานะเป็นเจ้าของบ้าน หรือเป็นเจ้าของมือ หรือผู้เล่น จัดให้มีการเล่นการพนันหรือร่วมเล่นการพนันไม่ว่ากรณีใดๆ ภายในหมู่บ้าน จะถือเป็นการกระทำที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของหมู่บ้าน

ผู้ใดกระทำการฝ่าฝืน ต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร และให้แจ้งความดำเนินคดีตามกฎหมาย

๓.๓ ผู้ใด ยุยงส่งเสริม สนับสนุนหรือเป็นตัวการก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาทในหมู่บ้านหรือระหว่างหมู่บ้าน ที่เป็นการก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยหรือเป็นภัยอันตรายแก่ราษฎรในหมู่บ้าน หากฝ่าฝืนต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร หรือถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย

๓.๔ ผู้ใดกระทำการหรือก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาท ในงานมหรสพ งานประเพณีที่สำคัญของหมู่บ้าน

หากการทะเลาะวิวาทนั้นทำให้การจัดงานไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้จนเสร็จงาน ผู้ที่ทำการวิวาทและผู้ให้การสนับสนุนการกระทำจะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายงานให้แก่หมู่บ้านหรือเจ้าภาพผู้จัดงานและต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร

๓.๕ ราษฎรทุกคนในหมู่บ้านมีหน้าที่แจ้งข้อมูลข่าวสารและแจ้งเบาะแส ในกรณีพบเห็นการกระทำความผิดหรือ มีสิ่งผิดกฎหมาย ยาเสพติด ในหมู่บ้าน เพื่อหาทางแก้ไขร่วมกัน โดยให้แจ้งคณะกรรมการหมู่บ้านหรือหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องทราบโดยทันที โดยจัดให้มีระบบการคัดกรองทางสังคม เพื่อเฝ้าระวังป้องกันและแก้ไขปัญหา ยาเสพติด ประกอบด้วย

(๑) ผู้เสพยาเสพติด

(๒) ผู้ติดยาเสพติด

(๓) ผู้ค้ายาเสพติด

(๔) แหล่งพักหรือทางผ่านของยาเสพติด

ผู้ใดพบเห็นการกระทำความผิด แต่นิ่งเฉยหรือไม่แจ้งคณะกรรมการหมู่บ้านทราบ ให้ถือเป็นความผิดฐานรู้เห็นเป็นใจหรือยุยงส่งเสริม ต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร

๓.๖ ผู้ใดเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ในฐานะเป็นผู้เสพ ผู้ค้า ผู้จำหน่าย หรือเคยเสพยาและเข้ารับการบำบัดแล้วยังมีพฤติกรรมเกี่ยวกับยาเสพติดอีก ให้คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่ให้คำแนะนำตักเตือน และแจ้งเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจดำเนินการตามกฎหมายต่อไป หรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านจะพิจารณาเห็นสมควร

๓.๗ ให้งดการแจกจ่ายเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และห้ามเล่นการพนันในงานศพ งานบวชและงานสำคัญทางศาสนา

ผู้ใดกระทำผิดให้มีโทษปรับไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร

๓.๘ ห้ามผู้ใดยิงปืนหรือจุดปะทัดหรือดอกไม้เพลิงโดยไม่มีเหตุอันควร ในหมู่บ้าน ชุมชนหรือสาธารณะสถานซึ่งราษฎรได้ใช้ในการจัดกิจกรรมของหมู่บ้าน

ผู้ใดฝ่าฝืนจะถือเป็นการกระทำที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของหมู่บ้าน หากฝ่าฝืนต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร หรือถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย

๓.๙ ห้ามผู้ใดขับรถเร็ว ส่งเสียงดัง นำพวาคีฬวหรือก่อความเดือดร้อนรำคาญหรืออาจก่อให้เกิดอันตรายกับราษฎรในหมู่บ้าน

ผู้ใดฝ่าฝืนจะถือเป็นการกระทำที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของหมู่บ้าน หากฝ่าฝืนต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร

๓.๑๐ ผู้ใดคูห่มึนหรือทำร้าย เจ้าพนักงาน เจ้าหน้าที่และคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้ปฏิบัติหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย ขณะปฏิบัติหน้าที่หรือเพราะเหตุที่ได้ปฏิบัติหน้าที่ ภายในหมู่บ้าน จะมีโทษ ว่ากล่าวตักเตือนทำทัณฑ์บนและต้องจ่ายเงินสมทบเข้า

กองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร

๓.๑๑ ห้ามผู้ประกอบการ ใช้เครื่องมือ เครื่องจักรภายในเขตชุมชนของหมู่บ้าน หรือ ชุดดิน หรือทำการบรรทุกขนดิน วิ่งผ่านในเขตชุมชนของหมู่บ้าน อันก่อให้เกิดเสียงดังก่อความรำคาญ หรือกีดขวางความสะดวก ในระหว่างเวลา ๑๘.๐๐ น. – ๐๖.๐๐ น.

ผู้ใดฝ่าฝืนจะถือเป็นการกระทำที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของหมู่บ้าน ต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร

๓.๑๒ ห้ามผู้ใดเข้ามาเรียไรในหมู่บ้านโดยไม่ได้รับอนุญาตตามที่กฎหมายกำหนด หากมีการเรียไรจะต้องแจ้งคณะกรรมการหมู่บ้านหรือผู้ใหญ่บ้านทุกครั้ง

ผู้ใดฝ่าฝืนให้คณะกรรมการหมู่บ้านว่ากล่าวตักเตือน หากยังกระทำผิดอีกให้แจ้งต่อพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจเพื่อดำเนินคดีตามกฎหมาย

๓.๑๓ ห้ามมิให้ผู้ประกอบการค้า จำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ให้แก่นักเรียน และบุคคลที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปีบริบูรณ์ หากฝ่าฝืนจะถือเป็นการกระทำที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของหมู่บ้าน และต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร

๓.๑๔ คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่สอดส่อง ดูแล มิให้มีการมั่วสุมของเด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษา ในร้านเกมส์ภายในหมู่บ้าน ซึ่งมีพฤติกรรมขัดต่อความสงบเรียบร้อยของหมู่บ้าน ชุมชน หรือมีพฤติกรรมที่ขัดต่อศีลธรรมอันดีและกฎหมายบ้านเมือง

ผู้ใดฝ่าฝืนจะถือเป็นการรับผิดชอบของผู้ประกอบการร้านเกมส์ ซึ่งคณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่ว่ากล่าวตักเตือน หากมีการฝ่าฝืนอีกจะถือเป็นการกระทำที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดี

	<p>ของหมู่บ้าน ต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร และให้แจ้งหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องดำเนินการตามกฎหมาย</p>
<p>ขั้นตอนที่ ๘ กองทุนพึ่งพาตนเอง</p>	<p>๑. หมู่บ้านต้องทำการจัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเองในระดับหมู่บ้าน เพื่อเป็นเงินกองทุนสำหรับใช้จ่ายในการพัฒนาหมู่บ้านและเป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการของคณะกรรมการหมู่บ้าน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามระเบียบฯ ที่คณะกรรมการหมู่บ้านได้กำหนดขึ้นโดยมติหรือความเห็นชอบของหัวหน้าทุกรอบครัว</p> <p>๒. รายได้ และที่มาของเงินกองทุนพึ่งพาตนเอง</p> <p>(๑) เงินบริจาค หรือเงินรายได้ ที่ได้มาจากการจัดกิจกรรมการระดมทุนของประชาชนในหมู่บ้าน ทุกรอบครัวเช่น ผ้าป่าสามัคคี กิจกรรมการทำบุญตามประเพณีหมู่บ้าน เช่น โคนตา วันสำคัญของคนไทย เช่น วันพ่อ แม่ ฯ การจัดผ้าป่าข้าวเปลือกประจำปี ฯลฯ</p> <p>(๒) เงินบริจาคโดยปราศจากเงื่อนไขจากผู้มีจิตศรัทธา(เงินบริจาคหน้าเมรุเผาศพ ฯลฯ)</p> <p>(๓) เงินจัดสรรจากผลกำไร จากการบริหารจัดการกลุ่ม กองทุนฯ องค์การทางการเงินภายในหมู่บ้าน ตามอัตรา จำนวนที่กลุ่ม กองทุนฯ องค์การทางการเงินได้กำหนดไว้</p> <p>(๔) เงินรายได้จากการจำหน่ายให้เช่า ดอกผล ที่เกิดขึ้นจากทรัพย์สินของหมู่บ้าน</p> <p>(๕) เงินค่าปรับไหมตามธรรมเนียม ค่าธรรมเนียม ที่คณะกรรมการหมู่บ้านได้กำหนดไว้</p> <p>(๖) เงินอุดหนุนของรัฐจากส่วนราชการ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น</p> <p>(๗) เงินอื่น ๆ</p> <p>๓. เงินกองทุนพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านที่ได้รับมาจากรายได้ประเภทใด ๆ แต่ครั้ง จะต้องจัดแบ่งไว้เป็นเงินสะสม หรือเงินทุนสำรองของหมู่บ้าน ไม่น้อยกว่า ร้อยละ ๒๐ ของรายได้ที่</p>

	<p>ได้มาในแต่ละครั้ง ส่วนการใช้จ่ายจากเงินสะสม หรือเงินทุนสำรอง ให้เป็นไปตามระเบียบ ฯ ที่คณะกรรมการหมู่บ้านได้กำหนด</p>
<p>ขั้นตอนที่ ๕ การสร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน</p>	<p>๑. หมู่บ้านทำการแบ่งคุ้มบ้าน ตามลักษณะภูมิประเทศ ประเพณี วัฒนธรรม หรือเครือญาติ ตามขนาดและจำนวนที่มีความเหมาะสม แต่ละหมู่บ้าน โดยแต่ละคุ้มบ้านต้องคัดเลือกประธานคุ้มบ้าน ๑ คน และคณะกรรมการคุ้มบ้านฝ่ายต่างๆตามความเหมาะสมและจำเป็นอยู่แล้ว</p> <p>๒. จัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน หัวหน้าคุ้มบ้าน คณะกรรมการคุ้มบ้าน ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดโดยจัดให้มีที่ทำการคณะกรรมการหมู่บ้าน และที่ทำการคณะกรรมการคุ้มบ้าน ตามความเหมาะสม โดยมีขั้นตอนโดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายเด็กและเยาวชน (กม.น้อย) เพื่อให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมเป็น กม. คู่ขนาน ในการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อให้สามารถรับช่วงการพัฒนาหมู่บ้านในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ระบบทายาท)</p> <p>ในการจัดตั้ง กม. น้อย ให้ใหญ่บ้านออกคำสั่งแต่งตั้งด้วยความเห็นชอบ ของคณะกรรมการหมู่บ้านและให้มีพิธีปฏิญาณตน รับหน้าที่ตามบัญญัติธรรมนูญหมู่บ้าน</p> <p>๓. คณะกรรมการหมู่บ้าน แต่งตั้งปลัดหมู่บ้านขึ้นมาหนึ่งคนโดยคัดเลือกจากบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการที่จะช่วยเหลืองานด้านธุรการของคณะกรรมการหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี</p> <p>๔. คณะกรรมการหมู่บ้าน หัวหน้าคุ้มบ้าน คณะกรรมการคุ้มบ้าน ปฏิบัติหน้าที่ตามที่กฎหมาย กำหนด หรือตามที่นายอำเภอ มอบหมาย หรือผู้ใหญ่บ้านร้องขอ และมีหน้าที่ดำเนินการจัดประชุมปรึกษาหารือเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหา และพัฒนาหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ และจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของราษฎรในหมู่บ้านเพื่อให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้านอย่าง</p>

กว้างขวางทั้งนี้ ให้ถือปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์การเป็นกรรมการหมู่บ้าน การปฏิบัติหน้าที่และการประชุมของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ.๒๕๕๑

คณะกรรมการหมู่บ้าน และทุกครัวเรือนส่งตัวแทนเข้าร่วมประชุมในการจัดประชุมของผู้ใหญ่บ้าน หรือการประชุมใหญ่คณะกรรมการหมู่บ้าน หรือการประชุมที่หน่วยงานราชการกำหนดขึ้นหากครัวเรือนใดขาดการประชุมเกิน ๓ ครั้งติดต่อกันโดยไม่มีเหตุอันควร จะถือว่าเป็นครัวเรือนที่ขาดคุณสมบัติหรือไม่ให้ความสำคัญกับงานส่วนรวม เมื่อมีการพิจารณาช่วยเหลือจากกิจกรรมหรืองบประมาณใดๆ จะได้รับการพิจารณาในลำดับท้ายๆ หรือดำเนินการตามมาตรการทางสังคม

ทั้งนี้ ค่าใช้จ่ายในการจัดประชุมของคณะกรรมการหมู่บ้าน และคณะกรรมการคุ้มบ้าน ให้เบิกจ่ายได้จากเงินกองทุนพึ่งพาตนเองตามจำนวนที่คณะกรรมการหมู่บ้านกำหนด

๕. คณะกรรมการหมู่บ้าน จัดทำรายงานการประชุม และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นหลักฐานทางกฎหมายและการบังคับใช้หรือการยืนยันในการดำเนินการในด้านต่างๆ และนำสรุปรายงานการประชุม ผลการดำเนินงาน และภาพถ่าย(ถ้ามี) เสนอที่ประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านในคราวต่อไป

๖. คณะกรรมการหมู่บ้าน หัวหน้าคุ้มบ้าน และคณะกรรมการคุ้มบ้าน มีหน้าที่สนับสนุนกลุ่มอาชีพ หรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในหมู่บ้านให้มีความเข้มแข็งและมีหน้าที่จัดกิจกรรมสาธารณกุศล และจัดทำระเบียบการเก็บค่าธรรมเนียมจากกองทุนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน หรือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อนำเงินเข้ากองทุนพึ่งพาตนเอง

๗. คณะกรรมการหมู่บ้าน ต้องบูรณาการหรือประสานงานกับส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วัด องค์กรภาคเอกชน และประชาชน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะต้องประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน

พื้นที่ในการพัฒนาหมู่บ้านและส่งต่อปัญหาหรือความต้องการของหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยเหลือหรือดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ ในการดำเนินกิจกรรมของคณะกรรมการหมู่บ้าน แม้จะได้มอบหมายให้คณะทำงานด้านต่างๆ หรือคณะกรรมการหมู่บ้าน หรือบุคคลใดดำเนินการในเรื่องใด ให้ถือว่าคณะกรรมการหมู่บ้าน ยังคงต้องร่วมรับผิดชอบดำเนินการร่วมกันทุกฝ่ายหรือทุกด้าน เพื่อให้งานมีประสิทธิภาพและประสพผลสำเร็จ

๘. ให้จัดทำข้อมูลทางการปกครองและจัดทำป้ายประกาศ เช่น แผนที่เขตการปกครอง แผนที่ผังครัวเรือนและสถานที่ ประวัติหมู่บ้าน บุคคลที่เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน บุคคลที่เป็นผู้นำ หมายเลขโทรศัพท์หน่วยงานหรือบุคคลที่จำเป็น หรือข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์

๙. หมู่บ้านมีแผนพัฒนาหมู่บ้าน ทั้งแผนระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว โดยในการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน ให้ดำเนินการจัดทำแผนตามความต้องการและสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านอย่างแท้จริง โดยให้ราษฎรในหมู่บ้านมีหน้าที่สนับสนุนการจัดแผนพัฒนาพัฒนาหมู่บ้านและให้คณะกรรมการหมู่บ้าน หัวหน้าหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน มีหน้าที่ประสานงานในการจัดทำแผนและติดตามผลการดำเนินการตามแผน

๑๐. ให้คณะทำงานด้านแผนพัฒนาหมู่บ้าน ประสานหน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรใดๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีการขับเคลื่อนและมีการดำเนินการแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมในแผนพัฒนาหมู่บ้าน รวมทั้งมีการทบทวนแก้ไขและเสนอแผนในโอกาสต่อไป ทั้งนี้ สมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในหมู่บ้าน ต้องนำโครงการ/กิจกรรมในแผนพัฒนาหมู่บ้านไปบรรจุในแผนฯ ๓ ปี ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๑๑. มีการจัดตั้งศูนย์ดำรงธรรมหมู่บ้าน ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหรือสถานที่ที่เห็นสมควร โดยที่ศูนย์ดำรงธรรมหมู่บ้าน มีหน้าที่

(๑) เป็นศูนย์ไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาททั้งความแพ่งทุกประเภทหรือความอาญาที่เป็นความผิดอันยอมความได้พร้อมจัดทำบันทึกเอกสาร รวมทั้งการรายงานตามระเบียบกำหนดโดยถือปฏิบัติตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการปฏิบัติงานประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ.๒๕๓๐

(๒) เป็นศูนย์รับเรื่องราวร้องทุกข์ของราษฎรในหมู่บ้าน ทำการแนะนำแก้ไข รวมทั้งประสานหรือรายงานหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องหรือศูนย์ดำรงธรรมอำเภอเพื่อดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

๑๒. การใดที่เป็นเรื่องผลประโยชน์ของส่วนรวม หรือเป็นกรณีที่มีผลกระทบต่อราษฎรส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน หรือเป็นกรณีที่ต้องใช้บังคับเพื่อให้ราษฎรในหมู่บ้านต้องประพฤติปฏิบัติตามหรือการใดที่มีผู้เห็นสมควรยกขึ้นหารือกับคนส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน หรือการใดที่ทางราชการสั่งให้นำเข้าที่ประชุมประชาคมหมู่บ้าน ให้คณะกรรมการหมู่บ้านนำเรื่องนั้นๆเข้าปรึกษาหารือในที่ประชุมประชาคมหมู่บ้าน

มติหรือความเห็นของที่ประชุมต้องไม่ขัดต่อกฎหมายหรือระเบียบคำสั่งของทางราชการ และให้มีสภาพบังคับให้ทุกคนต้องปฏิบัติตามมติของที่ประชุมประชาคมในเรื่องนั้น

๑๓. การประชุมประชาคมทุกครั้งต้องมีหัวหน้าครอบครัวหรือผู้แทนที่มีอายุตั้งแต่ ๑๕ ปี ขึ้นไป คราวเรือนละ ๑ คน เข้าร่วมประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดในหมู่บ้าน หากมีผู้เข้าประชุมไม่ครบตามจำนวนที่กำหนดไว้ในข้อนี้ให้ถือว่ายังไม่ครบองค์ประชุมและห้ามดำเนินการประชุม หรือในขณะที่กำลังประชุมกัน หากมีผู้ออกจากที่ประชุมไปจนเหลือไม่ครบองค์ประชุมก็ให้การประชุมในขณะนั้นจำเป็นต้องยุติลง

	<p>มติที่ประชุมประชาคมหมู่บ้าน ให้ถือตามเสียงข้างมากของที่ประชุมหากมีคะแนนเสียงเท่ากันให้มีการทบทวนและหารือใหม่ร่วมกันเพื่อหาข้อสรุปเหมาะสมและจัดให้มีการลงมติอีกครั้ง</p> <p>๑๔. ในการประชุมประชาคมทุกครั้งเพื่อให้การปรึกษาหารือเป็นไปด้วยความรอบคอบและป้องกันปัญหาหรือความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้น จึงให้ที่ประชุมเลือกบุคคลที่เห็นสมควรจำนวน ๕-๗ คน เพื่อทำหน้าที่ฝ่ายค้านในที่ประชุม โดยให้มีหน้าที่คัดค้านทุกเรื่องที่ปรึกษาหารือพร้อมให้เสนอแนวทางแก้ไขและให้ร่วมรับผิดชอบร่วมปฏิบัติด้วย</p> <p>๑๕. ผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานที่ประชุมประชาคมหมู่บ้าน กรณีไม่มีผู้ใหญ่บ้านหรือมีแต่ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ หรือผู้ใหญ่บ้านไม่อยู่ในที่ประชุมก็ให้ที่ประชุมเลือกบุคคลที่เห็นสมควรทำหน้าที่เป็นประธานที่ประชุม และให้ปลัดหมู่บ้านเป็นเลขานุการของที่ประชุมประชาคมหมู่บ้าน โดยมีหน้าที่แจ้งเชิญผู้เข้าประชุม จัดทำระเบียบวาระหรือหัวข้อในการประชุมจัดทำเอกสารให้ผู้เข้าประชุมลงชื่อ บันทึกรายงานการประชุมและงานธุรการอื่นๆที่เกี่ยวข้องตามที่ได้รับมอบหมาย</p>
--	---

๔.๓ วิเคราะห์พุทธจริยธรรมกับกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์

วิเคราะห์พุทธจริยธรรมกับกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ประเด็นต่างๆ ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ เป็นคนดี และขั้นตอนที่ ๗ หลุดพ้นอาชญากรรม ผู้วิจัยมองว่าเป็นการนำเอาหลักศีลในพระพุทธศาสนาซึ่งเรียกว่าคนมีศีลธรรมด้วยการประพฤติตามหลักศีล ๕ ที่เป็นส่วนเบื้องต้นของธรรมจริยาที่กล่าวแล้วนั้น ก็ยังจัดได้ชื่อว่าเป็นคนมีศีลธรรม ได้แก่ ละเว้นจากการฆ่า การสังหาร ไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย (เว้นปาณาติบาต) ละเว้นจากการลักขโมยเบียดบังแย่งชิง ไม่ประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน (เว้นอทินนาทาน) ละเว้นการประพฤติผิดในกาม ไม่ประทุษร้ายต่อของรักของหวงแหวนอันเป็นการทำลายเกียรติภูมิและจิตใจ ตลอดจนทำวงศ์ตระกูลของเขาให้สับสน (เว้นกามสุมิฉาจาร) ละเว้นการพูดเท็จ โกหกหลอกลวง ไม่ประทุษร้ายเขาหรือประ โยชน์สุขเขาด้วยวาจา (เว้นมุสาวาท) และ

ไม่เสพเครื่องทองของมีนเมาสิ่งเสพติด อันเป็นเหตุให้เกิดความประมาทมัวเมา ก่อความเสียหาย ผิดพลาดเพราะขาดสติ เช่น ทำให้เกิดอุบัติเหตุ แม้อย่างน้อยก็เป็นผู้คุกคามต่อความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยของผู้ร่วมสังคม (เว้นจากสุรามรย)^{๑๖} ดังจะเห็นได้จากหลักการปฏิบัติคือ

๑. สร้างจิตสำนึกให้ทุกคนรอบครัวประพฤติตนเป็นคนดี

๒. ทุกคนรอบครัวต้องธำรงและรักษาไว้ซึ่งความเป็นชาติไทย เทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และ พระมหากษัตริย์ด้วยชีวิต

๓. สมาชิกทุกคนรอบครัวต้องรักษาศีล ๕ หรือปฏิบัติตามหลักศาสนาที่นับถือ เว้นจากการประพฤติชั่วมี มิจิตสำนึกดี ทำแต่ความดีและปฏิบัติตามกฎข้อห้าม ดังนี้

๓.๑ ห้ามผู้ใดมีการประทุษร้าย ทะเลาะเบาะแว้ง ทำให้ผู้อื่นเกิดความเดือดร้อน หรือเสียหายแก่ร่างกายและทรัพย์สินทั้งส่วนตนและส่วนรวม

๓.๒ ห้ามผู้ใดมีพฤติกรรมการลักขโมย หรือยึดเอาทรัพย์สินของบุคคลอื่น โดยที่ไม่ได้รับอนุญาตรวมทั้งห้ามทำลายหรือทำให้เสียหายซึ่งทรัพย์สินของผู้อื่นหรือทรัพย์สินของทางราชการหรือหมู่บ้าน

๓.๓ ห้ามผู้ใดล่วงละเมิดประเวณี หรือมีพฤติกรรมแสดงออกเชิงชู้สาว กับบุตร ภรรยาหรือสามีผู้อื่น

๓.๔ เฝ้ารวัง ห้ามมีการหลอกลวง ต้มตุ๋น ใ้ร้ายป้ายสี ต่อกัน

๓.๕ ส่งเสริมให้ลด ละ เลิก บุหรี่ สุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ และห้ามเล่นการพนัน ผิดกฎหมาย

ผู้ใดกระทำการฝ่าฝืน ให้คณะกรรมการหมู่บ้านว่ากล่าวตักเตือน พร้อมแจ้งต่อที่ประชุมและประชาสัมพันธ์ให้ราษฎรในหมู่บ้านทราบ และหากเป็นความผิดตาม (๑) และ (๓) ให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือชดใช้สิ่งของที่ชำรุด สูญหาย หากเป็นความผิดตาม (๒) ให้ทำการปรับเงิน ๒ เท่า หรือให้ซ่อมแซมหรือชดเชยทรัพย์สินเท่ากับจำนวน ที่สูญหาย หรือให้ดำเนินคดีตามกฎหมาย และหากเป็นความผิดฐานเล่นการพนันตาม (๕) ต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวน ๕๐๐ บาทต่อคน

๓.๖ ให้ตัวแทนแต่ละครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมตามศาสนกิจอย่างสม่ำเสมอหรืออย่างน้อย สัปดาห์ละ ๑ ครั้งหากครอบครัวที่มีเด็ก และเยาวชน ต้องสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรม

^{๑๖} พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตฺโต), **ธรรมนุญชีวิตพุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม**, อ่างแก้ว, หน้า ๕.

ตามศาสนพิธี ที่หมู่บ้านจัดขึ้นทุกคน หากเป็นวันที่เด็กอยู่ในโรงเรียน ให้ประสานโรงเรียนจัดให้เด็ก และเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมตามศาสนพิธีด้วย

หากครอบครัวใดไม่ให้ความร่วมมือโดยไม่มีเหตุผลอันควร ให้คณะกรรมการหมู่บ้านแจ้ง ต่อที่ประชุมประจำเดือนของหมู่บ้านทราบ เพื่อตัดเดือนและหากไม่ปรับปรุงหรือไม่ให้ความร่วมมือ อีกให้คณะกรรมการหมู่บ้านพิจารณาขอความช่วยเหลือทางสังคม หรือให้ทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ ต่อสังคม หรือต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวน ๑๐๐ บาท ต่อครั้ง

๓.๗ ให้เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้าน และทุกครอบครัวต้องปลูกฝังค่านิยมไทยที่ดี งามการเสริมสร้างคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญูทศกวีที่เมตตาเอื้ออาทร รักษาดีริ้วแผ่นดิน เกิด สร้างอนาคตที่ดีให้ลูกหลานรัชกาลที่ ๑ และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ไม่ทำสิ่งผิดกฎหมาย ไม่รับสินบน ไม่ฉ้อราษฎร์บังหลวง ไม่ซื้อสิทธิ์ ขายเสียง

๓.๘ ทุกครอบครัวต้องให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรม หรือการบริจาคทรัพย์ เพื่อ สร้าง ดูแล พัฒนาซึ่งทรัพย์มีส่วนร่วม และตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านร้องขอให้คณะกรรมการ หมู่บ้านรายงานผลการดำเนินกิจกรรม หรือรายการบริจาคทรัพย์สิ่งของให้ที่ประชุม และราษฎรทราบ

๓.๙ ทุกครอบครัวต้องมีกิจกรรมเพื่อดำรงชีวิตหรือเรียนรู้เป็นวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง การปฏิบัติตามแนวทางโครงการตามแนวพระราชดำริ หรือหลักการทรงงาน และ นำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน อย่างน้อยครอบครัวละ ๑ กิจกรรม

๓.๑๐ ให้ทุกหมู่บ้านเปิดเพลงชาติไทยทางหอกระจายข่าว ทุกวัน เวลา ๐๘.๐๐ น. และ ๑๘.๐๐ น. และทุกครอบครัว ต้องมีและประดับธงชาติไทย ไว้ในที่ที่เหมาะสมเพื่อแสดงออกถึงเอกลักษณ์ ความเป็นชาติไทย และประดับพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และ สมเด็จพระ นางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ในที่เหมาะสมและสมพระเกียรติ รวมทั้งการเข้าร่วมหรือมีส่วนร่วมใน การจัดกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติสถาบันพระมหากษัตริย์ทุกโอกาส

๓.๑๑ ให้ทุกคนศึกษาเรียนรู้ ปฏิบัติตามพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เกี่ยวกับการดำรงชีวิตให้เป็นคนดีของชาติบ้านเมือง

ให้คณะกรรมการหมู่บ้านทำป้ายปิดประกาศให้ราษฎรทราบและส่งเสริมการดำเนิน กิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีขั้นตอนคือ

๑) ทุกครอบครัวต้องเรียนรู้ ทำความเข้าใจ และร่วมกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างค่านิยมไทย ๑๒ ประการ ของรัฐบาล

๒) ทุกครอบครัวต้องทำนุบำรุงและปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนา รักษาวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย และปฏิบัติตามจารีตประเพณี ฮีต ๑๒ คลอง ๑๔ นอกจากนี้คือ

๑. ด้านการปกครอง

ให้สมาชิกทุกครอบครัว มีหน้าที่ส่งเสริมและรักษาไว้ซึ่งการปกครองในระบอบ ประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีหน้าที่ปฏิบัติตามระเบียบกฎหมายและธรรมเนียม นี้ และส่งเสริม สนับสนุน ให้มีการเลือก/เลือกตั้ง ทุกระดับ

ผู้ใดซื้อสิทธิหรือขายเสียงในหมู่บ้าน ถือเป็นความผิดต่อการปกครองในระบอบ ประชาธิปไตย ต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท

๒. ด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

๒.๑ ในกรณีเกิดภัยพิบัติหรือภัยตามธรรมชาติ ให้คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่ร่วมกับ ราษฎรในหมู่บ้าน ระงับเหตุ ยับยั้ง แก้ไข บรรเทาเหตุในเบื้องต้น ที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นว่าอยู่ใน จิตความสามารถที่ทำได้

เมื่อได้ดำเนินการแล้ว หากเห็นว่าผู้ได้รับความเสียหายหรือเดือดร้อน จำเป็นต้องได้รับการ ช่วยเหลือเพิ่มเติม ให้คณะกรรมการหมู่บ้านแจ้งผู้ใหญ่บ้านและประธานกำนัน องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น และอำเภอ เพื่อเข้ามาตรวจสอบและช่วยเหลือตามระเบียบของทางราชการ ทั้งนี้ ให้ คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่ช่วยเหลือการดำเนินการอย่างสุดขีดความสามารถ และรับผิดชอบการ ตรวจสอบและประชุมประชาคมร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและอำเภอเพื่อให้ความช่วยเหลือ อย่างรวดเร็วและถูกต้องตามระเบียบของทางราชการกำหนด

๒.๒ ห้ามผู้ใดถมดิน หรือปลูกสร้างอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างอื่น อันเป็นการก่อผลกระทบ หรือความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นหรือแก่ส่วนรวม เช่น การถมดินสูงเกินกว่าที่ควรทำให้ขาดวางทางระบาย น้ำ ก่อให้เกิดน้ำท่วมพื้นที่หรือบ้านเรือนผู้อื่น หรือ การถมดินหรือก่อสร้างอาคารกีดขวางทาง สาธารณะและการสัญจรปกติของราษฎร รวมทั้งการกระทำความผิดอื่น ๆ ที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อ สวัสดิภาพและภัยอันตรายอื่น ๆ

ผู้ใดกระทำการในลักษณะดังกล่าวให้คณะกรรมการหมู่บ้านว่ากล่าวตักเตือนและแนะนำให้ แก้ไขให้ถูกต้อง หากฝ่าฝืนต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท หรือหาก กระทบต่อพื้นที่หรือทางสาธารณะให้แจ้งความดำเนินคดีตามกฎหมาย

๓. ด้านการรักษาความสงบเรียบร้อย

๓.๑ มีการจัดตั้งชุดรักษาความปลอดภัยประจำหมู่บ้าน(ชรบ.) หรือชุดคุ้มครองหมู่บ้าน (ชคบ.) เพื่อทำหน้าที่เวรยามประจำหมู่บ้านและช่วยเหลือคณะกรรมการหมู่บ้านตรวจตรา หรือระงับเหตุต่างๆ

๓.๒ ผู้ใดในฐานะเป็นเจ้าของบ้าน หรือเป็นเจ้าของมือ หรือผู้เล่น จัดให้มีการเล่นการพนันหรือร่วมเล่นการพนันไม่ว่ากรณีใดๆภายในหมู่บ้าน จะถือเป็นการกระทำที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของหมู่บ้าน

ผู้ใดกระทำการฝ่าฝืน ต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาท หรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร และให้แจ้งความดำเนินคดีตามกฎหมาย

๓.๓ ผู้ใด ยุยงส่งเสริม สนับสนุนหรือเป็นตัวการก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาทในหมู่บ้านหรือระหว่างหมู่บ้าน ที่เป็นการก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยหรือเป็นภัยอันตรายแก่ราษฎรในหมู่บ้าน หากฝ่าฝืนต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร หรือถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย

๓.๔ ผู้ใดกระทำการหรือก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาท ในงานมหรสพ งานประเพณีที่สำคัญของหมู่บ้าน

หากการทะเลาะวิวาทนั้นทำให้การจัดงานไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้จนเสร็จงาน ผู้ที่ทำการวิวาทและผู้ให้การสนับสนุนการกระทำจะต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าจัดงานให้แก่หมู่บ้านหรือเจ้าภาพผู้จัดงานและต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร

๓.๕ ราษฎรทุกคนในหมู่บ้านมีหน้าที่แจ้งข้อมูลข่าวสารและแจ้งเบาะแส ในกรณีพบเห็นการกระทำความผิดหรือ มีสิ่งผิดกฎหมาย ยาเสพติด ในหมู่บ้าน เพื่อหาทางแก้ไขร่วมกัน โดยให้แจ้งคณะกรรมการหมู่บ้านหรือหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องทราบโดยทันที โดยจัดให้มีระบบการคัดกรองทางสังคม เพื่อเฝ้าระวัง ป้องกันและแก้ไขปัญหา ยาเสพติด ประกอบด้วย

- (๑) ผู้สพยาเสพติด
- (๒) ผู้ติดยาเสพติด
- (๓) ผู้ค้ายาเสพติด
- (๔) แหล่งพักหรือทางผ่านของยาเสพติด

ผู้ใดพบเห็นการกระทำผิด แต่นิ่งเฉยหรือไม่แจ้งคณะกรรมการหมู่บ้านทราบ ให้ถือเป็นความผิดฐานรู้เห็นเป็นใจหรือยุยงส่งเสริม ต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร

๓.๖ ผู้ใดเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ในฐานะเป็นผู้เสพ ผู้ค้า ผู้จำหน่าย หรือเคยเสพยาและเข้ารับการบำบัดแล้วยังมีพฤติกรรมเกี่ยวกับยาเสพติดอีก ให้คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่ให้คำแนะนำ ตักเตือนและแจ้งเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจดำเนินการตามกฎหมายต่อไป หรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านจะพิจารณาเห็นสมควร

๓.๗ ให้งดการแจกจ่ายเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และห้ามเล่นการพนันในงานศพ งานบวช และงานสำคัญทางศาสนา

ผู้ใดกระทำผิดให้มีโทษปรับไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร

๓.๘ ห้ามผู้ใดยิงปืนหรือจุดปะทัดหรือดอกไม้เพลิงโดยไม่มีเหตุอันควร ในหมู่บ้าน ชุมชน หรือสาธารณะสถานซึ่งราษฎรได้ใช้ในการจัดกิจกรรมของหมู่บ้าน

ผู้ใดฝ่าฝืนจะถือเป็นการกระทำที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของหมู่บ้าน หากฝ่าฝืนต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร หรือถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย

๓.๙ ห้ามผู้ใดขับรถเร็ว ส่งเสียงดัง นำหวาดเสียวหรือก่อความเดือดร้อนรำคาญหรืออาจก่อให้เกิดอันตรายกับราษฎรในหมู่บ้าน

ผู้ใดฝ่าฝืนจะถือเป็นการกระทำที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของหมู่บ้าน หากฝ่าฝืนต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร

๓.๑๐ ผู้ใดดูหมิ่นหรือทำร้าย เจ้าพนักงาน เจ้าหน้าที่และคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้ปฏิบัติหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย ขณะปฏิบัติหน้าที่หรือเพราะเหตุที่ได้ปฏิบัติหน้าที่ ภายในหมู่บ้าน จะมีโทษ ว่ากล่าวตักเตือนทำทัณฑ์บนและต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร

๓.๑๑ ห้ามผู้ประกอบการ ใช้เครื่องมือ เครื่องจักรภายในเขตชุมชนของหมู่บ้าน หรือ ขุดดิน หรือทำการบรรทุกขนดิน วิ่งผ่านในเขตชุมชนของหมู่บ้าน อันก่อให้เกิดเสียงดังก่อความรำคาญ หรือ กีดขวางความสะดวก ในระหว่างเวลา ๑๘.๐๐ น. – ๐๖.๐๐ น.

ผู้ใดฝ่าฝืนจะถือเป็นการกระทำที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของหมู่บ้าน ต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร

๓.๑๒ ห้ามผู้ใดเข้ามาเรียไรในหมู่บ้านโดยไม่ได้รับอนุญาตตามที่กฎหมายกำหนด หากมีการเรียไรจะต้องแจ้งคณะกรรมการหมู่บ้านหรือผู้ใหญ่บ้านทุกครั้ง

ผู้ใดฝ่าฝืนให้คณะกรรมการหมู่บ้านว่ากล่าวตักเตือน หากยังกระทำผิดอีกให้แจ้งต่อพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจเพื่อดำเนินคดีตามกฎหมาย

๓.๑๓ ห้ามมิให้ผู้ประกอบการค้า จำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ให้แก่นักเรียน และบุคคลที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปีบริบูรณ์ หากฝ่าฝืนจะถือเป็นการกระทำที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของหมู่บ้าน และต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร

๓.๑๔ คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่สอดส่อง ดูแล มิให้มีการมั่วสุมของเด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษา ในร้านเกมส์ภายในหมู่บ้าน ซึ่งมีพฤติกรรมขัดต่อความสงบเรียบร้อยของหมู่บ้าน ชุมชน หรือมีพฤติกรรมที่ขัดต่อศีลธรรมอันดีและกฎหมายบ้านเมือง

ผู้ใดฝ่าฝืนจะถือเป็นการรับผิดชอบของผู้ประกอบการร้านเกมส์ ซึ่งคณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่ว่ากล่าวตักเตือน หากมีการฝ่าฝืนอีกจะถือเป็นการกระทำที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของหมู่บ้าน ต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้านจำนวนไม่เกิน ๑,๐๐๐ บาทหรือตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นสมควร และให้แจ้งหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องดำเนินการตามกฎหมาย

ขั้นที่ ๒ มีปัญหา ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยมองว่าหลักธรรมที่ใช้ในกระบวนการนี้คือหลักปัญญา ๓ คือความรอบรู้, ความรู้ทั่ว, ความเข้าใจ, ความรู้แจ้ง คือ ความรอบรู้ทั้งตนเอง และวิชาการต่าง ๆ สิ่งแวดล้อม สังคม และความเป็นไปของโลกอย่างชัดเจน กระบวนการที่ทำให้เกิดปัญญา มี ๓ วิธีคือ

๑. สุตมยปัญญา คือปัญญาเกิดจากการฟัง อันได้แก่ ฟังการอบรม ฟังการบรรยาย ฟังการอภิปราย ฟังการเสวนา ฟังการระดม สมอง การอ่านตำราหรือเอกสารต่าง ๆ การได้ดูได้ฟังจากสื่อต่าง ๆ เป็นต้น

๒. จิตตามยปัญญา คือปัญญาเกิดจากความคิด เป็นความคิดที่เป็นระบบถูกต้อง ความคิดที่ละเอียดลึกซึ้ง ความคิดแบบแยกแยะ ความคิดรอบด้านที่เรียกว่า ความคิดแบบโยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่มากมาย

๓. ภาวนามยปัญญา คือปัญญาเกิดจากการอบรมตนเอง โดยเน้นกระบวนการศึกษาจิตและกายอย่างชัดเจน เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างกายกับจิต เมื่อทราบว่าเป็นนาย กายเป็นบ่าว ก็ให้การฝึกจิตควบคุมจิต จนกระทั่งมีความสงบ สามารถนำไปตรัสตรองเรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่างแตกฉาน เป็นระบบ สงบ ไม่วุ่นวาย ทำงานได้ผล มีประสิทธิภาพ มีความสุข
ดังจะเห็นได้จากหลักปฏิบัติคือ

๑. องค์กรหลักในชุมชน ประกอบด้วย บ้าน วัด หน่วยงานทางการศึกษา และส่วนราชการ ส่งเสริมสมาชิกของทุกครอบครัวให้ได้รับการศึกษาทุกระดับทุกประเภท ให้มีความรู้ความสามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตได้

๒. บิดามารดา หรือผู้ปกครอง ต้องส่งบุตรหลานทุกคนเข้ารับการศึกษาระดับชั้น สามารถศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น และประกอบอาชีพได้ โดยดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างสันติสุข ตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ทั้งนี้ คณะกรรมการหมู่บ้าน ต้องส่งเสริมสนับสนุนและช่วยเหลือการจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

๓. ให้ทุกครอบครัวปฏิบัติตามวิถีประชาธิปไตยเช่น หลักการใช้เหตุผล หลักการยึดเสียข้างมากยอมรับฟังเสียงข้างน้อย หลักการแบ่งปันและการให้อภัย หลักการเคารพกฎหมาย ใช้สติในการแก้ไขปัญหา เป็นต้น

๔. จัดและส่งเสริมให้ทุกคนในหมู่บ้านได้รับความรู้ ข้อมูลข่าวสารทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน รวมทั้งการใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการสื่อสารได้อย่างถูกต้องและมีคุณค่า

๕. ส่งเสริมให้กำลังใจ ยกย่องชมเชยนักเรียน นิสิต นักศึกษาที่เรียนดี มีความประพฤติดีเพื่อเป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่น รวมทั้งให้สนับสนุนศักยภาพของเยาวชน เช่น สนับสนุนทุน วัสดุ หรือการให้คำแนะนำเพิ่มเติม

๖. ส่งเสริมสนับสนุนการจัดเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำเสนอผลงานของภูมิปัญญาท้องถิ่นและสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้าน

ทั้งนี้ ทุกองค์กร/กลุ่มภายในหมู่บ้าน ต้องมีเยาวชนเป็นเลขานุการหรือผู้ช่วยเลขานุการ และให้เน้นการสร้างระบบทายาท(เยาวชน) เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

๗. คณะกรรมการหมู่บ้านต้องสร้างกระบวนการคิดเชิงระบบ โดยต้องมีการสร้างและพัฒนาสิ่งสร้างสรรค์และนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาตนเอง ด้วย ๔ คำถามสร้างสันติสุขประกอบด้วย

(๑) การอธิฐานจิตที่จะทำแต่สิ่งที่เกิดประโยชน์ต่อการสร้างสันติสุข

(๒) การมีเป้าหมายสูงสุดที่ต้องการของสิ่งที่จะทำตาม (๑) คืออะไร

(๓) การกำหนดปัจจัยความสำเร็จของเป้าหมายสูงสุดตาม (๒) มีอะไรบ้าง

(๔) วิธีการดำเนินการทำอย่างไรจึงจะทำให้ปัจจัยความสำเร็จตาม (๓) สัมฤทธิ์ผล แบ่งเป็น ๓ ขั้นตอนขั้นตอนที่ ๑ ขั้นเตรียมการและวิเคราะห์ความเสี่ยง (กระบวนการต้นน้ำ) ขั้นตอนที่ ๒ ขั้นดำเนินการ (กระบวนการกลางน้ำ) ขั้นตอนที่ ๓ ขั้นต่อยอดให้เกิดความยั่งยืน (กระบวนการปลายน้ำ)

ขั้นตอนที่ ๓ รายได้สมดุลและขั้นตอนที่ ๔ กองทุนพึ่งพาตนเอง ผู้วิจัยมองว่าเป็นการนำหลักคิหิสุข ๔ หรือกาม โภคี ๑๐ ความสุขของผู้ที่มีการใช้ชีวิตอย่างธรรมดาทั่วไปความสุขของคฤหัสถ์ หมายถึง ความสุขทางกาย และความสุขทางใจ ไม่มีความวิตกเป็นทุกข์ในการดำเนินชีวิต หลักคิหิสุขได้แบ่งความสุขของคฤหัสถ์ออกเป็น ๔ ประเภท หรือเงื่อนไขความสุข ๔ ประการ คือ

(๑) อติสุข สุขอันเกิดจากการมีทรัพย์ คือความภูมิใจ ความอิจฉา ว่าตนมีโภคทรัพย์ที่ได้มาด้วยน้ำพักน้ำแรงความขยันหมั่นเพียรของตน และโดยชอบธรรม^{๑๑} หรือความสุขสิ่งแรกที่ต้องทำ คือการทำงาน สร้างฐานะ เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์ (เงินทอง) อันจะบันดาลให้มีความสุข

(๒) โภคสุข สุขเกิดจากการมีทรัพย์ คือความภูมิใจ ความอิจฉา ว่าตนได้ใช้ทรัพย์ที่หามาโดยชอบนั้น เลี้ยงชีพ เลี้ยงผู้ควรเลี้ยง และบำเพ็ญประโยชน์หรือสุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์เมื่อมีทรัพย์ ต้องรู้จักใช้จ่ายบำรุงตนเอง ครอบครัว ให้พอเหมาะพอควร ไม่ตระหนี่เกินไปไม่ฟุ่มเฟือยเกินไป คือ ไม่เกินตัว และให้มีเหลือเก็บไว้บ้าง

(๓) อนนสุข สุขเกิดจากการมีทรัพย์ คือ ความภูมิใจ ความอิจฉา ว่าตนเป็นไท ไม่มีหนี้สินติดค้างใคร เพราะฉะนั้น อย่าพยายามก่อหนี้ยืมสินผู้อื่น

(๔) อนวัชชสุข สุขเกิดจากการมีทรัพย์ คือความภูมิใจ ความอิจฉา ว่าตนมีความประพฤติสุจริต ไม่บกพร่องเสียหายใครๆ ก็ติเตียนไม่ได้ ทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ หรือเป็นความสุขเกิดจากการประกอบอาชีพสุจริต ไม่ผิดกฎหมาย ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนชุมชน สิ่งแวดล้อมและสังคม^{๑๒}

ดังจะเห็นได้จาก

๑. ส่งเสริมให้ทุกครอบครัวร่วมปฏิบัติตามแนวทางการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ การออม จัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อแก้ปัญหาความยากจน โดยผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชนตามกิจกรรม อาชีพ พร้อมจัดทำแผนพัฒนาอาชีพนั้นๆ

^{๑๑} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๒/๕๑,

^{๑๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๓๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ฉลิธมมีโนเคือบริษัท สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม, ๒๕๕๕), หน้า ๑๔๗.

๒. ส่งเสริมให้ทุกครัวเรือนปลูกพืชผักสวนครัวเลี้ยงสัตว์ การประมง อาชีพเสริมอื่นตามความเหมาะสมของพื้นที่และศักยภาพภายในหมู่บ้านเพื่อการบริโภคหรือการจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้ และให้คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการประกอบอาชีพดังกล่าวในหมู่บ้าน โดยรับซื้อสินค้าจากแต่ละครอบครัวเพื่อนำมาจำหน่ายยังร้านค้าสหกรณ์ประจำหมู่บ้านหรือจัดให้มีตลาดนัดในชุมชน หรือตลาดเซราะกราวเพื่อให้มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันภายในหมู่บ้าน หรือการรวมกลุ่มสินค้าต่างๆ ไปจำหน่ายในตลาด เสมือนมี “ตู้เย็นข้างบ้าน ATM ข้างกาย” และให้ประสานแหล่งความรู้และแหล่งเงินทุนต่างๆ มาสนับสนุนให้ชุมชน

๓. รมรณรงค์ให้มีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน หรือกลุ่มออมทรัพย์อื่นๆ ส่งเสริมให้มีการตั้งสหกรณ์หรือร้านค้าชุมชนประจำหมู่บ้าน เพื่อเป็นศูนย์กลางในการจำหน่ายสินค้าในราคาที่เป็นธรรม และสร้างรายได้ให้กับสมาชิก หรือครอบครัวในหมู่บ้านและให้คณะกรรมการหมู่บ้านกำหนดระเบียบหลักเกณฑ์ในการดำเนินการ

๔. ส่งเสริมให้มีอาชีพทางเลือก หรืออาชีพเสริมเพื่อยกระดับสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) อาชีพเชิงเศรษฐกิจการตลาด สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มอาชีพพัฒนาสู่วิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชนและสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เพื่อการแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ และการเรียนรู้ร่วมกัน

๕. ส่งเสริมให้มีการทำเกษตรอินทรีย์วิถีชาวบ้าน เพื่อลดต้นทุนทางการผลิตของเกษตรกรภายในหมู่บ้าน และส่งเสริมให้มีการใช้พลังงานทางเลือกและพลังงานทดแทน เพื่อการใช้วัสดุที่เป็นเชื้อเพลิงอย่างคุ้มค่า

๖. ส่งเสริมและจัดให้มีศูนย์เรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้าน เพื่อการเรียนรู้ และให้ราษฎรในหมู่บ้านนำไปใช้โดยให้มีศูนย์การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประกอบอาชีพ การจำหน่ายสินค้าและการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน

นอกจากนี้คือ

๑. หมู่บ้านต้องทำการจัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเองในระดับหมู่บ้าน เพื่อเป็นเงินกองทุนสำหรับใช้จ่ายในการพัฒนาหมู่บ้านและเป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการของคณะกรรมการหมู่บ้าน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามระเบียบฯ ที่คณะกรรมการหมู่บ้านได้กำหนดขึ้น โดยมติหรือความเห็นชอบของหัวหน้าทุกครอบครัว

๒. รายได้ และที่มาของเงินกองทุนพึ่งพาตนเอง

(๑) เงินบริจาค หรือเงินรายได้ ที่ได้มาจากการจัดกิจกรรมการระดมทุนของประชาชนในหมู่บ้าน ทุกครอบครัวเช่น ผ้าป่าสามัคคี กิจกรรมการทำบุญตามประเพณีหมู่บ้าน เช่น โคนดา วันสำคัญของคนไทย เช่นวันพ่อ แม่ ๆ การจัดผ้าป่าข้าวเปลือกประจำปี ฯลฯ

(๒) เงินบริจาคโดยปราศจากเงื่อนไขจากผู้มีจิตศรัทธา(เงินบริจาคหน้าเมรุเผาศพ ฯลฯ)

(๓) เงินจัดสรรจากผลกำไร จากการบริหารจัดการกลุ่ม กองทุนฯ องค์กรทางการเงิน ภายในหมู่บ้าน ตามอัตรา จำนวนที่กลุ่ม กองทุนฯ องค์กรทางการเงินได้กำหนดไว้

(๔) เงินรายได้จากการจำหน่ายให้เช่า ดอกผล ที่เกิดขึ้นจากทรัพย์สินของหมู่บ้าน

(๕) เงินค่าปรับใหม่ตามธรรมนูญนี้ ค่าธรรมเนียม ที่คณะกรรมการหมู่บ้านได้กำหนดไว้

(๖) เงินอุดหนุนของรัฐจากส่วนราชการ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(๗) เงินอื่น ๆ

๑. เงินกองทุนพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านที่ได้รับมาจากรายได้ประเภทใด ๆ แต่ละครั้ง จะต้องจัดแบ่งไว้เป็นเงินสะสม หรือเงินทุนสำรองของหมู่บ้าน ไม่น้อยกว่า ร้อยละ ๒๐ ของรายได้ที่ได้มาในแต่ละครั้ง ส่วนการใช้จ่ายจากเงินสะสม หรือเงินทุนสำรอง ให้เป็นไปตามระเบียบ ๆ ที่คณะกรรมการหมู่บ้านได้กำหนด

ขั้นตอนที่ ๔ สุขภาพแข็งแรงและ ขั้นตอนที่ ๕ สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ ผู้วิจัยมองว่าใช้หลักภavana ๔ คือการทำให้เจริญ โดยมี ๔ ด้านคือ ๑. พัฒนาการทางร่างกาย เนื่องจากในวัยนี้มีการเปลี่ยนแปลงทาง สรีรวิทยา จึงทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงภายนอกที่ชัดเจนหลายประการ เช่น ผิวหนังเหี่ยวย่น ศีรษะล้านและผมจะเปลี่ยนสีหรือที่เรียกว่าผมหงอกฟันผุหรือหักจนหมดทั้งปาก สายตาขุ่นมัวหรืออาจเป็นโรคตา เช่น ต้อหิน ต้อกระจก หรือหูตึงหูหนวก เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงด้านการเคลื่อนไหวของอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายเช่นเดินช้าลง ไม่กระฉับกระเฉง คล่องแคล่วและเดินเหนื่อยง่าย เป็นต้น และในบางรายอาจมีโรคประจำตัว เช่น โรคหัวใจ โรคหลอดเลือด โรคเบาหวาน เป็นต้น

สภาพการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายที่ปรากฏในวัยชรา นี้ ถึงแม้ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปตามธรรมชาติของการทำงานของระบบต่าง ๆ ภายในร่างกายที่ไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ก็ตามแต่นักวิชาการด้านต่าง ๆ เช่น แพทย์ นักพฤกษศาสตร์ นักสังคมศาสตร์ นักปรัชญา เป็นต้น ได้ร่วมมือกันศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับผู้สูงอายุและโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ รวมทั้งการป่วยตามสภาพแวดล้อมโดยธรรมชาติ เพื่อแสวงหาทางส่งเสริมให้บุคคลในวัยชรา นี้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่แข็งแรงสมบูรณ์

และนักวิชาการต่าง ๆ ดังกล่าว ต่างก็มีความเห็นสอดคล้องกันว่า การเอาใจใส่ดูแลสุขภาพ ทางกายนั้น เป็นสิ่งจำเป็นอันดับแรกของการที่จะมีชีวิตในวัยชราได้อย่างผาสุก

๒. พัฒนาการทางอารมณ์ การแสดงพฤติกรรมที่แสดงออกของสภาพอารมณ์และจิตใจของบุคคลในวัยชรา นั้นขึ้นอยู่กับประสบการณ์และลักษณะพัฒนาการด้านต่าง ๆ ที่ผ่านมาในชีวิตและบุคลิกภาพของแต่ละบุคคลโดยทั่วไปแล้ว สภาพความเสื่อมทางอารมณ์และจิตใจมักจะเกิดควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงหรือความเสื่อมทางร่างกาย ประกอบกับการสูญเสียอำนาจ ตำแหน่งหน้าที่การงานและบทบาทในสังคม อันมีผลกระทบต่อความมั่นใจในตนเองและสภาพทางเศรษฐกิจที่อาจเปลี่ยนแปลงไป จากเดิมและในบางรายอาจพบกับความสูญเสียคู่ครองหรือผู้ใกล้ชิดหรือการแยกย้าย ของบุตรที่จะต้องไปประกอบอาชีพที่อื่นหรือการ ไปมีคู่ครองของบุตรธิดาของตนสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนมีผลกระทบต่อสภาพทางอารมณ์และจิตใจของบุคคลในวัยชราทั้งสิ้น

บุคคลในวัยชราที่มีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ที่เป็นไปอย่างราบรื่น ตลอดวัยที่ผ่านมาและมีการเตรียมตัว เตรียมใจ กล่าวคือ มีการดูแลรักษาสุขภาพตนเองยอมรับสภาพการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ตลอดจนเตรียมการใช้ชีวิตหลังเกษียณไว้ล่วงหน้า เช่น วางแผนการใช้จ่าย การหางานอดิเรกทำตามความถนัดและความสามารถของตน การพักผ่อนหย่อนใจ การท่องเที่ยวและแนวทางการแสวงหาความสุขในบั้นปลายชีวิตโดยการปฏิบัติธรรมทางศาสนา เป็นต้น พฤติกรรมต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยให้ผู้สูงอายุหรือบุคคลในวัยชราได้รับความสุขสงบ มีอารมณ์ที่สงบ และเยือกเย็นสำหรับบุคคลในวัยชราที่ขาดประสบการณ์ที่ดีในชีวิต หรือต้องเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ อย่างมากมายตลอดชีวิตที่ผ่านมา ประกอบกับความเสื่อมทางกาย หรือความรู้สึกที่ต้องสูญเสียอำนาจ อาจทำให้บุคคลนั้นเกิดความวิตกกังวล ขาดความเชื่อมั่นในตน ขาดการเตรียมตัว เตรียมใจดังกล่าว อาจทำให้บุคคลในวัยชรา มีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เช่น ซึมเศร้า หงุดหงิดหวาดระแวง เอาแต่ใจตนเอง เฉื่อยชา ใจน้อย โกรธง่าย และบางรายอาจมีการเปลี่ยนพฤติกรรมทางเพศอีกด้วย เป็นต้น

๓. พัฒนาการทางสติปัญญา จากการศึกษาเกี่ยวกับสติปัญญาของมนุษย์นั้น พบว่าความสามารถทางสติปัญญาจะเปลี่ยนแปลงไปในทางเพิ่มขึ้นอย่างช้า ๆ และต่อเนื่องกันไปจนถึงอายุประมาณ ๒๕ ปี หลังจากนั้นความสามารถลดลง แต่ผู้ที่ใช้สมองอยู่เสมอจะไม่ปรากฏว่าร่องรอยของความเสื่อมถอยในสมองจนกว่าอายุ ๖๐ ปี Rastide ได้ตั้งสมมติฐานว่า โรคชราซึ่งมีการเลอะ ๆ เลื่อน ๆ นั้น อาจมิใช่เพราะสาเหตุของความสูงอายุ แต่อาจเป็นเพราะสังคมขัดแย้งให้กับคนชราก็ได้ จากคำกล่าวนี้ก็จะเห็นได้ว่า ลักษณะพฤติกรรมทางปัญญาและความคิดของบุคคลในวัยชรา ย่อมมีลักษณะแตกต่างไปตามลักษณะเฉพาะบุคคลและอาจไม่ได้เกิดจากสาเหตุของการสูงอายุเท่านั้น

โดยทั่วไปแล้วจะเห็นได้ว่า ในช่วงวัยทารกนั้นร่างกายทุกส่วนรวมทั้งเซลล์ของสมองจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงระยะหนึ่งก็จะลดจำนวนลง ซึ่งจะมีผลทำให้เกิดอาการชักหลังขี้ลืมและความคิดที่เสื่อมถอยประกอบกับการที่สมองถูกใช้งานมากและไม่ได้รับการพักผ่อนอย่างเพียงพอ ก็อาจทำให้เกิดอาการต่าง ๆ เช่น มึนงง ปวดศีรษะ เป็นต้น และสำหรับบุคคลในวัยชราที่ผ่านประสบการณ์ต่าง ๆ มากมายจึงอาจทำให้เกิดความรู้สึกขาดความปลอดภัย วิตกกังวลล่วงหน้ากลัวถูกทอดทิ้งกลัวถูกหลอกลวง รั้งเกียจกลัวไม่มีใครนับถือและอาจคิดหมกมุ่นเรื่องของตนเอง ในบางรายอาจคิดวิตกกังวลกับอนาคตที่ไม่มีจุดหมายปลายทางของตนจนทำให้คิดฆ่าตัวตายก็มีไม่น้อยเช่นกัน

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า แม้ในวัยชราความสามารถบางประการจะลดลง เพราะเนื้อเยื่อในสมองจะเสื่อมลงตามธรรมชาติก็ตาม แต่บุคคลในวัยนี้ยังมีความสามารถในการคิดและการมองปัญหาได้ลึกซึ้งแต่อาจเปลี่ยนแปลงความคิดใหม่ ๆ ได้ยากกว่าในวัยอื่น

๔. พัฒนาการทางสังคม ศูนย์กลางของสภาพทางสังคมของบุคคลในวัยชราก็คือครอบครัวและเพื่อนร่วมวัยซึ่งอาจเป็นเพื่อนที่รู้จักสนิทสนมกันตั้งแต่สมัยหนุ่มสาว หรือเพื่อนร่วมงานที่มีความสนใจและค่านิยมคล้าย ๆ กัน ดังนั้น พฤติกรรมทางสังคมของบุคคลในวัยนี้จะเน้นความสัมพันธ์กับบุคคลในครอบครัว ได้แก่ความสัมพันธ์กับคู่ครอง บุตรธิดาของตนรวมทั้งบุตรเขยบุตรสะใภ้ และหลาน ๆ ถ้าสามารถดำเนินไปได้อย่างราบรื่นก็ย่อมทำให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นสุข นอกจากนั้นแล้วบุคคลในวัยชราอาจจำเป็นต้องเปลี่ยนบทบาทในครอบครัว ซึ่งเดิมเคยเป็นผู้นำหรือหัวหน้าครอบครัวที่ต้องรับผิดชอบครอบครัวมาเป็นที่พึ่ง หรือเป็นเพียงที่ปรึกษาของบุตรหลาน ดังคำกล่าวที่ว่าปู่ย่าตายายก็คือร่มโพธิ์ร่มไทรของบุตรหลาน

ดังจะเห็นได้จาก

๑. ให้หัวหน้าครอบครัวส่งเสริมให้สมาชิกออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ และให้คณะกรรมการหมู่บ้านจัดให้มีลานสุขภาพและให้ราษฎรรวมกลุ่มกันออกกำลังกายเป็นประจำอย่างน้อย สัปดาห์ละ ๓ ครั้ง ๆ ละไม่น้อยกว่า ๓๐ นาที และให้จัดตั้งกลุ่มออกกำลังกายอย่างน้อย ๑ กลุ่ม เช่น กลุ่มส่งเสริมมวยไทยมรดกโลกและ ลานมวยไทย หรือกายบริหาร ๑๕ ท่าแม่ไม้มวยไทย เป็นต้น

๒. ให้ผู้ประกอบการร้านค้า/แผงลอยผู้ผลิตหรือผู้จำหน่ายในหมู่บ้านปฏิบัติตามมาตรฐานของกระทรวงสาธารณสุขและมีจิตสำนึกที่ดีต่อเพื่อนบ้าน โดยผลิตจำหน่ายเฉพาะอาหารที่สะอาด มีคุณภาพ ปราศจากสารพิษหรือสารปนเปื้อนและให้คณะกรรมการหมู่บ้านเฝ้าระวังภัยสุขภาพจากร้านค้าแผงลอย รถเร่และหาบเร่

ผู้ใดฝ่าฝืนหรือกระทำผิด ต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนฯ หมู่บ้าน จำนวนไม่เกิน ๕๐๐ บาท

๓. คนในครอบครัวต้องไม่ทอดทิ้งเด็ก คนชรา ผู้ป่วย ผู้พิการ และผู้ป่วยจิตเวช

๔. ให้ทุกรอบครัวร่วมกิจกรรมการควบคุมป้องกันโรคและภัยสุขภาพตามที่คณะกรรมการหมู่บ้านร้องขอ และให้คณะกรรมการหมู่บ้านจัดให้มีการให้ความรู้เกี่ยวกับโรคภัยสุขภาพ โดยการประสานการดำเนินการร่วมกับหน่วยบริการสาธารณสุขในพื้นที่

๕. ส่งเสริมให้ราษฎรในหมู่บ้านเข้ารับการตรวจคัดกรองสุขภาพเบื้องต้นในโรงพยาบาลหรือหน่วยงานสาธารณสุขทุกปี อย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง

ขั้นตอนที่ ๖ สังคมอบอุ่นและขั้นตอนที่ ๘ การสร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้วิจัยมองว่าใช้หลักทศ ๖ เป็นการกระทำหน้าที่ตามหลักศีลธรรม เป็นการกระทำที่ตัวเราหรือใครๆทำ หรือได้พบเห็นการกระทำเช่นนี้ย่อมเกิดความรู้สึกว่านี่เป็นการกระทำที่ดี ที่เหมาะสม เช่น การกระทำหน้าที่ต่อกันระหว่างมารดาบิดา กับ บุตร เป็นการกระทำที่มีเจตนาดีต่อกันทั้งสองฝ่าย มารดาบิดาในฐานะของผู้ให้กำเนิด หรือผู้ที่สร้างบุตรขึ้นมา โดยหน้าที่แล้วย่อมเลี้ยงดูบุตรของตนให้เจริญเติบโตขึ้นมาเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและของสังคม จึงได้อบรมสั่งสอนให้บุตรได้รู้อะไรดี อะไรไม่ดี แล้วแนะนำให้ลูกกระทำแต่สิ่งที่ดีๆ และส่งต่อบุตรของตนให้ไปศึกษาเล่าเรียนกฎระเบียบของสังคม และวิชาการในศาสตร์ต่างๆที่จะนำมาประกอบอาชีพเพิ่มที่โรงเรียนหรือสถานศึกษาต่างๆ เมื่อจบการศึกษาแล้วก็แนะนำคนที่ดีที่เหมาะสมให้แต่งงานมีครอบครัว แล้วจัดแจงมอบสมบัติให้เป็นทุนในการสร้างครอบครัวใหม่ของบุตรให้มีความมั่นคง

ตัวบุตรเองก็ทำตามเจตนาดีของมารดาบิดา ที่ปลูกฝังให้ตนเป็นคนดี โดยการหนีไกลจากสิ่งไม่ดีทั้งหลาย แล้วทำแต่สิ่งที่ดีที่ควรตามที่ท่านสั่งสอน ตั้งใจเรียนตั้งใจศึกษาจนจบ หางานหาคำทำนารายได้มาเลี้ยงมารดาบิดาและครอบครัว ทำให้มารดาบิดามีความมั่นใจว่าบุตรของเราเป็นคนดีสามารถฝากผีฝากไข้ได้ เป็นบุตรที่เหมาะสมที่จะดำรงวงศ์ตระกูลต่อจากเราได้เป็นอย่างดีแน่นอนจากตัวอย่างที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าเป็นการกระทำที่ดีต่อกันทั้งสองฝ่าย เป็นการกระทำที่ดี ที่เกิดจากการสำนึกในหน้าที่ และเป็นการกระทำที่ใครๆทำหรือใครๆเห็นก็ว่าดีว่าเหมาะสม

หน้าที่ คือ กิจที่บุคคลควรกระทำหรือต้องทำ ตามที่ตนมีความผูกพันหรือมีพันธะต่อสังคม และเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้กระทำหน้าที่นั้นๆปรากฏสถานะทางสังคม ทำให้บุคคลในสังคมยอมรับบทบาทที่ตนเป็นอยู่ ส่วนแนวคิดเรื่องหน้าที่นั้นมาจากการศึกษาแนวคิดเรื่องหน้าที่ในทางปรัชญาจึงได้รู้ว่าแนวคิดเรื่องหน้าที่นั้น เป็นแนวคิดพื้นฐานของจริยศาสตร์ ซึ่งเป็นศาสตร์หนึ่งในวิชาปรัชญา เป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับหลักการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ว่าสิ่งไหนควรปฏิบัติหรือไม่ควรปฏิบัติ จริยศาสตร์

บอกว่าหน้าที่ของมนุษย์เกิดขึ้นมาพร้อมกับการเกิดขึ้นของสังคม เป็นแนวคิดพื้นฐานของจริยศาสตร์ เป็นหน้าที่ที่เกี่ยวกับสังคม เป็นจริยพันธะของปัจเจกชนบุคคลที่มีต่อสังคม

๑. ส่งเสริมให้เกิดความรัก ความอบอุ่น สร้างสายใยรักในครอบครัว โดยคณะกรรมการหมู่บ้านจัดให้ราษฎรแต่ละครอบครัวได้มีการจัดทำกิจกรรมร่วมกัน และมีส่วนร่วมในงานประเพณี วันสำคัญต่างๆ

๒. ส่งเสริมให้สมาชิกทุกครอบครัวถือศีลปฏิบัติตามข้อกำหนดแต่ละศาสนา และต้องเคารพกฎหมายบ้านเมืองอย่างเคร่งครัด หากปฏิบัติได้ จะได้รับการยกย่อง เป็นคนดี ศรีหมู่บ้าน

๓. สนับสนุนให้ทุกครอบครัวได้ตระหนัก ควบคุม ดูแล และจำกัดเวลาการใช้คอมพิวเตอร์ และสื่อออนไลน์ของเด็กและเยาวชน รวมถึงผู้ประกอบการร้านอินเทอร์เน็ตในหมู่บ้านด้วย หากไม่ปฏิบัติตาม ผู้ปกครองและผู้ประกอบการต้องได้รับการตักเตือน และถูกลงโทษตามธรรมเนียมของหมู่บ้าน โดยคณะกรรมการรับผิดชอบในหมวดนี้กำกับดูแล แนะนำและให้คำปรึกษา

๔. เสริมสร้างและสนับสนุนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม จารีตประเพณี ที่ดีงามของหมู่บ้าน/ชุมชน

๕. ส่งเสริมให้ทุกครอบครัวมีความรักความสามัคคีเอื้ออาทรและมีจิตสาธารณะในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขอย่างยั่งยืน และห้ามกระทำความรุนแรงต่อเด็ก สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการ หากผู้ใดกระทำความรุนแรงให้คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่ห้ามปรามและว่ากล่าวตักเตือน หากกระทำผิดอีกให้ผู้เสียหายหรือผู้ใหญ่บ้านดำเนินการแจ้งความคดีตามกฎหมาย และให้คณะกรรมการหมู่บ้านช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ในเบื้องต้นแก่ผู้เสียหาย

๖. ส่งเสริมให้แรงงานนอกระบบทุกคนเข้าสู่ระบบประกันสังคม (ม. ๔๐) เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงและส่งเสริมให้สมาชิกทุกคนในครอบครัวเข้าถึงระบบสวัสดิการสังคมทุกด้าน

๗. ส่งเสริมให้ทุกครอบครัวได้เรียนรู้และดำเนินชีวิต โดยยึดหลัก “เศรษฐกิจพอเพียง” และมีแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตครัวเรือน

๘. สนับสนุนให้คนในหมู่บ้านให้ความเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโส และคณะกรรมการหมู่บ้านอย่างเคร่งครัด

๙. ให้มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ เพื่อสร้างจิตสำนึกให้เกิดความรัก ความสามัคคี เอื้ออาทรต่อกันของคนในหมู่บ้าน/ชุมชน

และขั้นตอนที่ ๙ คือการสร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้านคือ

๑. หมู่บ้านทำการแบ่งคุ้มบ้าน ตามลักษณะภูมิประเทศ ประเพณีวัฒนธรรม หรือเครือญาติ ตามขนาดและจำนวนที่มีความเหมาะสมแต่ละหมู่บ้าน โดยแต่ละคุ้มบ้านต้องคัดเลือกประธานคุ้มบ้าน ๑ คน และคณะกรรมการคุ้มบ้านฝ่ายต่างๆตามความเหมาะสมและจำเป็นอยู่แล้ว

๒. จัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน หัวหน้าคุ้มบ้าน คณะกรรมการคุ้มบ้าน ให้เป็นไปตามที่ กฎหมายกำหนดโดยจัดให้มีที่ทำการคณะกรรมการหมู่บ้าน และที่ทำการคณะกรรมการคุ้มบ้าน ตาม ความเหมาะสม โดยมีขั้นตอนโดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายเด็กและเยาวชน (กม.น้อย) เพื่อให้เยาวชนได้มีส่วนร่วม เป็น กม. คู่ขนาน ในการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อให้ สามารถรับช่วงการพัฒนาหมู่บ้านในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ระบบทายาท)

ในการจัดตั้ง กม. น้อย ให้ใหญ่บ้านออกคำสั่งแต่งตั้งด้วยความเห็นชอบ ของคณะกรรมการ หมู่บ้านและให้มีพิธีปฏิบัติตน รับหน้าที่ตามบัญญัติธรรมนุญหมู่บ้าน

๓. คณะกรรมการหมู่บ้าน แต่งตั้งปลัดหมู่บ้านขึ้นมาหนึ่งคนโดยคัดเลือกจากบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการที่จะช่วยเหลืองานด้านธุรการของคณะกรรมการหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี

๔. คณะกรรมการหมู่บ้าน หัวหน้าคุ้มบ้าน คณะกรรมการคุ้มบ้าน ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ กฎหมาย กำหนด หรือตามที่นายอำเภอมอบหมาย หรือผู้ใหญ่บ้านร้องขอ และมีหน้าที่ดำเนินการจัด ประชุมปรึกษาหารือเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหา และพัฒนาหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ และจัดให้มี การรับฟังความคิดเห็นของราษฎรในหมู่บ้านเพื่อให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้านอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้ ให้ถือปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์การเป็นกรรมการหมู่บ้าน การ ปฏิบัติหน้าที่และการประชุมของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ.๒๕๕๑

คณะกรรมการหมู่บ้าน และทุกครัวเรือนส่งตัวแทนเข้าร่วมประชุมในการจัดประชุมของ ผู้ใหญ่บ้าน หรือการประชุมใหญ่คณะกรรมการหมู่บ้าน หรือการประชุมที่หน่วยงานราชการกำหนด ขึ้นหากครัวเรือนใดขาดการประชุมเกิน ๓ ครั้งติดต่อกันโดยไม่มีเหตุอันควร จะถือว่าเป็นครัวเรือนที่ ขาดคุณสมบัติหรือไม่ให้ความสำคัญกับงานส่วนรวม เมื่อมีการพิจารณาช่วยเหลือจากกิจกรรมหรือ งบประมาณใดๆ จะได้รับการพิจารณาในลำดับท้ายๆหรือดำเนินการตามมาตรการทางสังคม

ทั้งนี้ ค่าใช้จ่ายในการจัดประชุมของคณะกรรมการหมู่บ้าน และคณะกรรมการคุ้มบ้าน ให้ เบิกจ่ายได้จากเงินกองทุนพึ่งพาตนเอง ตามจำนวนที่คณะกรรมการหมู่บ้านกำหนด

๕. คณะกรรมการหมู่บ้าน จัดทำรายงานการประชุม และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็น หลักฐานทางกฎหมายและการบังคับใช้หรือการยืนยันในการดำเนินการในด้านต่างๆ และนำเสนอ

รายงานการประชุม ผลการดำเนินงาน และภาพถ่าย(ถ้ามี) เสนอที่ประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านในคราวต่อไป

๖. คณะกรรมการหมู่บ้าน หัวหน้าคุ้มบ้าน และคณะกรรมการคุ้มบ้าน มีหน้าที่สนับสนุนกลุ่มอาชีพ หรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในหมู่บ้านให้มีความเข้มแข็งและมีหน้าที่จัดกิจกรรมสาธารณกุศล และจัดทำระเบียบการเก็บค่าธรรมเนียมจากกองทุนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน หรือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อนำเงินเข้ากองทุนพึ่งพาตนเอง

๗. คณะกรรมการหมู่บ้าน ต้องบูรณาการหรือประสานงานกับส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วัด องค์กรภาคเอกชน และประชาชน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะต้องประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ในการพัฒนาหมู่บ้านและส่งต่อปัญหาหรือความต้องการของหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยเหลือหรือดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ ในการดำเนินกิจกรรมของคณะกรรมการหมู่บ้าน แม้จะได้มอบหมายให้คณะทำงานด้านต่าง ๆ หรือคณะกรรมการคุ้มบ้าน หรือบุคคลใดดำเนินการในเรื่องใด ให้ถือว่าคณะกรรมการหมู่บ้านยังคงต้องร่วมรับผิดชอบดำเนินการร่วมกันทุกฝ่ายหรือทุกด้าน เพื่อให้งานมีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จ

๘. ให้จัดทำข้อมูลทางการปกครองและจัดทำป้ายประกาศ เช่น แผนที่เขตการปกครอง แผนที่ผังครัวเรือนและสถานที่ ประวัตินุรักษ์ บ้าน บุคคลที่เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน บุคคลที่เป็นผู้นำ หมายเลขโทรศัพท์หน่วยงานหรือบุคคลที่จำเป็น หรือข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์

๙. หมู่บ้านมีแผนพัฒนาหมู่บ้าน ทั้งแผนระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว โดยในการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน ให้ดำเนินการจัดทำแผนตามความต้องการและสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านอย่างแท้จริง โดยให้ราษฎรในหมู่บ้านมีหน้าที่สนับสนุนการจัดแผนพัฒนาพัฒนาหมู่บ้านและให้คณะกรรมการหมู่บ้าน หัวหน้าคุ้มบ้าน คณะกรรมการคุ้มบ้าน มีหน้าที่ประสานงานในการจัดทำแผนและติดตามผลการดำเนินการตามแผน

๑๐. ให้คณะทำงานด้านแผนพัฒนาหมู่บ้าน ประสานหน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรใด ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีการขับเคลื่อนและมีการดำเนินการแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมในแผนพัฒนาหมู่บ้าน รวมทั้งมีการทบทวนแก้ไขและเสนอแผนในโอกาส

ต่อไป ทั้งนี้ สมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในหมู่บ้าน ต้องนำโครงการ/กิจกรรมในแผนพัฒนาหมู่บ้านไปบรรจุในแผนฯ ๓ ปี ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๑๑. มีการจัดตั้งศูนย์ดำรงธรรมหมู่บ้าน ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหรือสถานที่ที่เห็นสมควร โดยที่ศูนย์ดำรงธรรมหมู่บ้าน มีหน้าที่

(๑) เป็นศูนย์ไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาททั้งความแพ่งทุกประเภท หรือความอาญาที่เป็นความผิดอันยอมความได้พร้อมจัดทำบันทึก เอกสาร รวมทั้งการรายงานตามระเบียบกำหนดโดยถือปฏิบัติตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการปฏิบัติงานประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ.๒๕๓๐

(๒) เป็นศูนย์รับเรื่องราวร้องทุกข์ของราษฎรในหมู่บ้าน ทำการแนะนำแก้ไข รวมทั้งประสานหรือรายงานหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องหรือศูนย์ดำรงธรรมอำเภอเพื่อดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

๑๒. การใดที่เป็นเรื่องผลประโยชน์ของส่วนรวม หรือเป็นกรณีที่มีผลกระทบต่อราษฎรส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน หรือเป็นกรณีที่ต้องใช้บังคับเพื่อให้ราษฎรในหมู่บ้านต้องประพฤติปฏิบัติตามหรือการใดที่มีผู้เห็นสมควรยกขึ้นหารือกับคนส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน หรือการใดที่ทางราชการสั่งให้นำเข้าที่ประชุมประชาคมหมู่บ้าน ให้คณะกรรมการหมู่บ้านนำเรื่องนั้นๆเข้าปรึกษาหารือในที่ประชุมประชาคมหมู่บ้าน

มติหรือความเห็นของที่ประชุมต้องไม่ขัดต่อกฎหมายหรือระเบียบคำสั่งของทางราชการ และให้มีสภาพบังคับให้ทุกคนต้องปฏิบัติตามมติของที่ประชุมประชาคมในเรื่องนั้น

๑๓. การประชุมประชาคมทุกครั้งต้องมีหัวหน้าครอบครัวหรือผู้แทนที่มีอายุตั้งแต่ ๑๕ ปีขึ้นไป คราวเรือนละ ๑ คน เข้าร่วมประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดในหมู่บ้าน หากมีผู้เข้าประชุมไม่ครบตามจำนวนที่กำหนดไว้ในข้อนี้ให้ถือว่ายังไม่ครบองค์ประชุมและห้ามดำเนินการประชุม หรือในขณะที่กำลังประชุมกันหากมีผู้ออกจากที่ประชุมไปจนเหลือไม่ครบองค์ประชุมก็ให้การประชุมในขณะนั้นจำเป็นต้องยุติลง

มติที่ประชุมประชาคมหมู่บ้าน ให้ถือตามเสียงข้างมากของที่ประชุมหากมีคะแนนเสียงเท่ากันให้มีการทบทวนและหารือใหม่ร่วมกันเพื่อหาข้อสรุปเหมาะสมและจัดให้มีการลงมติอีกครั้ง

๑๔. ในการประชุมประชาคมทุกครั้งเพื่อให้การปรึกษาหารือเป็นไปด้วยความรอบคอบและป้องกันปัญหาหรือความเล็งที่อาจจะเกิดขึ้น จึงให้ที่ประชุมเลือกบุคคลที่เห็นสมควรจำนวน ๕-๗ คน

เพื่อทำหน้าที่ฝ่ายค้านในที่ประชุม โดยให้มีหน้าที่คัดค้านทุกเรื่องที่ปรึกษาหารือพร้อมให้เสนอแนว
ทางแก้ไขและให้ร่วมรับผิดชอบร่วมปฏิบัติด้วย

๑๕. ผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานที่ประชุมประชาคมหมู่บ้าน กรณีไม่มีผู้ใหญ่บ้านหรือมีแต่ไม่
อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ หรือผู้ใหญ่บ้านไม่อยู่ในที่ประชุมก็ให้ที่ประชุมเลือกบุคคลที่เห็นสมควรทำหน้าที่
เป็นประธานที่ประชุม และให้ปลัดหมู่บ้านเป็นเลขานุการของที่ประชุมประชาคมหมู่บ้าน โดยมีหน้าที่
แจ้งเชิญผู้เข้าประชุม จัดทำระเบียบวาระหรือหัวข้อในการประชุมจัดทำเอกสารให้ผู้เข้าประชุมลงชื่อ
บันทึกรายงานการประชุมและงานธุรการอื่นๆที่เกี่ยวข้องตามที่ได้รับมอบหมาย

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากโครงการวิจัย

แนวคิดปรัชญาและหลักพุทธจริยธรรมที่เกี่ยวกับสันติสุขในพระพุทธศาสนาเถรวาทคือ
หลักศีล ๕ ที่เป็นส่วนเบื้องต้นของธรรมจริยาที่กล่าวแล้วนั้น ก็ยังจัดได้ชื่อว่าเป็นคนมีศีลธรรม ได้แก่
ละเว้นจากการฆ่า การสังหาร ไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย (เว้นปาณาติบาต) ละเว้นจากการลัก
ขโมยเบียดบังแย่งชิง ไม่ประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน (เว้นอทินนาทาน) ละเว้นการประพฤติผิดในกาม ไม่
ประทุษร้ายต่อของรักของหวงแหน อันเป็นการทำลายเกียรติภูมิและจิตใจ ตลอดจนทำวงศ์ตระกูลของ
เขาให้สับสน (เว้นกามเมสุจฉาจาร) ละเว้นการพูดเท็จโกหกหลอกลวง ไม่ประทุษร้ายเขาหรือประโยชน์
สุขเขาด้วยวาจา (เว้นมุสาวาท) และไม่เสพเครื่องทองของมีนเมาสิ่งเสพติด อันเป็นเหตุให้เกิดความ
ประมาทมัวเมา ก่อความเสียหายผิดพลาดเพราะขาดสติ เช่น ทำให้เกิดอุบัติเหตุ แม้อย่างน้อยก็เป็นผู้
คุกคามต่อความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยของผู้ร่วมสังคม (เว้นจากสุราเมรัย) ฉะนั้น ศีล จึงทำให้สังคม
ประสบกับความสงบสุข มีความเกื้อกูลกัน การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมจะต้องเริ่มต้นที่ครอบครัวก่อน
เพื่อเป็นพื้นฐานที่มั่นคง จากนั้นสถานศึกษาทุกระดับต้องมีความเข้มแข็งในการพัฒนาผู้เรียนให้มี
ความรู้ควบคู่ไปกับคุณธรรมจริยธรรม รู้เท่าทันกับความซับซ้อนของสังคม รู้จักเลือกรับแต่สิ่งดีๆ ไม่ใช่
รับทุกอย่างโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมา และที่สำคัญต้องเข้าใจบริบทและข้อจำกัดของตนเอง
โดยมีผู้ใหญ่จากทุกภาคส่วนในสังคมเป็นแบบอย่างที่ดีรวมทั้งความตระหนักต่อสังคมและชุมชนในแง่
ของการที่จะต้องตอบแทนตามสมควรแก่ฐานะและหน้าที่ทางสังคมที่ตนรับผิดชอบ กล่าวคือ พระสงฆ์
ในวัด หัวหน้าชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้บริหารสถานศึกษา ต่างให้ความสำคัญต่อบุคคลที่เป็นแบบอย่างแก่
สังคม นั่นคือผู้ปกครอง ซึ่งเป็นบุคคลสาธารณะที่ควรยกย่อง สรรเสริญ ที่ได้เสียสละร่างกาย แรงใจ
ทุ่มเทในการอบรมสั่งสอน บุตรธิดาให้เป็นคนรู้จักความกตัญญูรู้คุณคนอื่นและชุมชนที่ตนได้อาศัย

พึ่งพา โดยผ่านกระบวนการต่างๆ ที่สังคมมีอยู่แล้ว เช่น มาสอนเรื่องความกตัญญูคุณ徳ที่ต่อบุคคลและสิ่งแวดลอม

กระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักพุทธจริยธรรมในจังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ ๑ เป็นคนดี ด้วยการส่งเสริมให้เคารพกฎกติกา ปฏิบัติตามประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงาม ให้คนในชุมชนแสดงออกถึงการตอบแทนผู้มีพระคุณและบ้านเกิด รวมถึงสนับสนุนให้เข้าร่วมกิจกรรมสำคัญทางศาสนาเพื่อสร้างจิตสำนึกให้ทุกคนรอบครัวประพฤติตนเป็นคนดี

ขั้นตอนที่ ๒ มีปัญญาดี ด้วยการอาศัยความร่วมมือ และยึดหลักบ้าน วัด และหน่วยงานของทางราชการในการสร้างการเรียนรู้และนำภูมิปัญญาในถิ่นมาสร้างอาชีพให้กับชาวบ้าน เช่นการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหม เป็นต้น

ขั้นตอนที่ ๓ รายได้สมดุล ด้วยการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ด้วยการกระตุ้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองด้วยการนำแนวทางการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งมีการนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ขั้นตอนที่ ๔ สุขภาพดี ด้วยการร่วมมือจากหน่วยงานราชการและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และได้จัดตั้งชมรมออกกำลังกายเพื่อสร้างความแข็งแรงเพื่อการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน

ขั้นตอนที่ ๕ สิ่งแวดล้อมดี ผ่านนโยบาย ๓ ส่วน ได้แก่ กระบวนการต้นน้ำ คือการทำให้ชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการขยะมูลฝอย กระบวนการกลางน้ำ คือเริ่มจากการทำความสะอาดในบ้านของตนเอง การจัดตั้งกลุ่มสมาชิกนครงค์คัดแยกขยะตั้งแต่ครัวเรือน และกระบวนการปลายน้ำ ด้วยการพัฒนาอาชีพเพื่อสร้างแรงจูงใจในการบริหารจัดการขยะในชุมชนอย่างยั่งยืน เป็นต้น

ขั้นตอนที่ ๖ สังคมดี การส่งเสริมให้ทุกคนในหมู่บ้านได้ดูแลลูกหลานอย่างใกล้ชิด เพื่อสร้างครอบครัวอบอุ่น ทั้งการเข้าวัดทำบุญร่วมกันของคนในครอบครัว การสนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย มีความสมัครสมานสามัคคี และรักษากฎวินัยของหมู่บ้านอย่างเข้มแข็ง

ขั้นตอนที่ ๗ หลุดพ้นอาชญากรรม จัดให้มีการเวรยามหมู่บ้าน คอยออกตรวจพื้นที่เสี่ยงทุกวัน และการป้องกันยาเสพติด จัดอบรมเยาวชนด้านยาเสพติด โดยการร่วมมือกับฝ่ายปกครอง ตำรวจ และสาธารณสุขให้มีการคุมตรวจสารเสพติดในวัยรุ่นกลุ่มเสี่ยงในหมู่บ้านทุก ๑๕ วัน

ขั้นตอนที่ ๘ การจัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเอง คือการจัดตั้งกองทุนของหมู่บ้าน มาจากทุนต่างๆ ที่มีในหมู่บ้าน โดยให้ทุกคนในหมู่บ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในกองทุนเพื่อความโปร่งใส และเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้านให้มีความสามารถในการจัดการกับปัญหาต่างๆ ด้วยตนเอง และดีสุดท้าย

ขั้นตอนที่ ๙ การสร้างความเข้มแข็งของคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการช่วยงานในหมู่บ้านเพื่อให้เกิดการพัฒนา โดยให้ชาวบ้านได้รับประโยชน์อย่างสูงสุด เช่นการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายประจำทุกเดือน ทุกกลุ่มอาชีพ เพื่อนำเงินมาพัฒนาชุมชนหรือเข้ากองทุนพึ่งพาเป็นต้น พื้นที่บ้านสวนนอก หมู่บ้านตัวอย่างหนึ่งของการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปเป็นเครื่องมือดำเนินชีวิต โดยใช้หลักคุณธรรม จริยธรรมนำทาง

วิเคราะห์พุทธจริยธรรมกับกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ ๑ เป็นคนดี และขั้นตอนที่ ๗ หลุดพ้นอาชญากรรม เป็นการนำเอาหลักศีลในพระพุทธศาสนาซึ่งเรียกว่าคนมีศีลธรรมด้วยการประพฤติตามหลักศีล ๕ ที่เป็นส่วนเบื้องต้นของธรรมจริยาที่กล่าวแล้วนั้น ก็ยังจัดได้ชื่อว่าเป็นคนมีศีลธรรม ได้แก่ ละเว้นจากการฆ่า การสังหาร ไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย (เว้นปาณาติบาต) ละเว้นจากการลักขโมยเบียดบังแย่งชิง ไม่ประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน (เว้นอทินนาทาน) ละเว้นการประพฤติผิดในกาม ไม่ประทุษร้ายต่อของรักของหวงแหวน อันเป็นการทำลายเกียรติภูมิและจิตใจ ตลอดจนทำวงศ์ตระกูลของเขาให้สับสน (เว้นกามสุมิจฉาจาร) ละเว้นการพูดเท็จโกหกหลอกลวง ไม่ประทุษร้ายเขาหรือประโยชน์สุขเขาด้วยวาจา (เว้นมุสาวาท) และไม่เสพเครื่องดองของมีเมาสิ่งเสพติด อันเป็นเหตุให้เกิดความประมาทมัวเมา ก่อความเสียหายผิดพลาดเพราะขาดสติ เช่น ทำให้เกิดอุบัติเหตุ เมื่อน้อยก็เป็นผู้คุกคามต่อความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยของผู้ร่วมสังคม

ขั้นที่ ๒ มีปัญญา ในขั้นตอนนี้เป็นหลักธรรมที่ใช้ในกระบวนการนี้คือหลักปัญญา ๓ คือ ความรอบรู้, ความรู้ทั่ว, ความเข้าใจ, ความรู้แจ้ง คือ ความรอบรู้ทั้งตนเอง และวิชาการต่าง ๆ สิ่งแวดล้อม สังคม และความเป็นไปของโลกอย่างชัดเจน กระบวนการที่ทำให้เกิดปัญญา มี ๓ วิธีคือ ๑) สุตมย

ปัญญา คือปัญญาเกิดจากการฟัง อันได้แก่ ฟังการอบรม ฟังการบรรยาย ฟังการอภิปราย ฟังการเสวนา ฟังการระดมสมอง การอ่านตำราหรือเอกสารต่าง ๆ การได้ดูได้ฟังจากสื่อต่าง ๆ เป็นต้น ๒) จิตตามยปัญญา คือปัญญาเกิดจากความคิด เป็นความคิดที่เป็นระบบถูกต้อง ความคิดที่ละเอียดลึกซึ้ง ความคิดแบบแยกคาย ความคิดรอบด้านที่เรียกว่า ความคิดแบบโยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่มากมาย ๓) ภาวนามยปัญญา คือปัญญาเกิดจากการอบรมตนเองโดยเน้นกระบวนการศึกษาจิตและกายอย่างชัดเจน เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างกายกับจิต เมื่อทราบว่าใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว ก็ให้การฝึกจิตควบคุมจิต จนกระทั่งมีความสงบ สามารถนำไปตรึงตรองเรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่างแตกฉาน เป็นระบบ สงบ ไม่วุ่นวาย ทำงานได้ผล มีประสิทธิภาพ มีความสุข

ขั้นตอนที่ ๓ รายได้สมดุลและขั้นตอนที่ ๔ กองทุนพึ่งพาตนเอง ผู้วิจัยมองว่าเป็นการนำหลักทฤษฎี ๔ หรือกามโกติ ๑๐ ความสุขของผู้ที่มีการใช้ชีวิตอยู่อย่างธรรมดาทั่วไปความสุขของคฤหัสถ์ หมายถึง ความสุขทางกาย และความสุขทางใจ ไม่มีความวิตกเป็นทุกข์ในการดำเนินชีวิตหลักทฤษฎี ๔ ได้แบ่งความสุขของคฤหัสถ์ออกเป็น ๔ ประเภท หรือเงื่อนไขความสุข ๔ ประการ คือ ๑) อติสุข สุขอันเกิดจากการมีทรัพย์ คือความภูมิใจ ความอิจฉา ว่าตนมีโภคทรัพย์ที่ได้มาด้วยน้ำพักน้ำแรงความขยันหมั่นเพียรของตน และโดยชอบธรรม หรือความสุขสิ่งแรกที่ต้องทำ คือ การทำงาน สร้างฐานะ เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์ (เงินทอง) อันจะบันดาลให้มีความสุข ๒) โภคสุข สุขเกิดจากการมีทรัพย์ คือความภูมิใจ ความอิจฉา ว่าตนได้ใช้ทรัพย์ที่หามาโดยชอบนั้น เลี้ยงชีพ เลี้ยงผู้ควรเลี้ยง และบำเพ็ญประโยชน์หรือสุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์เมื่อมีทรัพย์ ต้องรู้จักใช้จ่ายบำรุงตนเอง ครอบครัว ให้พอเหมาะพอควร ไม่ตระหนี่เกินไปไม่ฟุ่มเฟือยเกินไป คือ ไม่เกินตัว และให้มีเหลือเก็บไว้บ้าง ๓) อนนสุข สุขเกิดจากการมีทรัพย์ คือ ความภูมิใจ ความอิจฉา ว่าตนเป็นไท ไม่มีหนี้สินติดค้างใคร เพราะฉะนั้น อย่าพยายามก่อหนี้ยืมสินผู้อื่น ๔) อนวัชชสุข สุขเกิดจากการมีทรัพย์ คือความภูมิใจ ความอิจฉา ว่าตนมีความประพฤติสุจริต ไม่บกพร่องเสียหายใครๆ ก็ติเตียนไม่ได้ ทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ หรือเป็นความสุขเกิดจากการประกอบอาชีพสุจริต ไม่ผิดกฎหมาย ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนชุมชน สิ่งแวดล้อมและสังคม

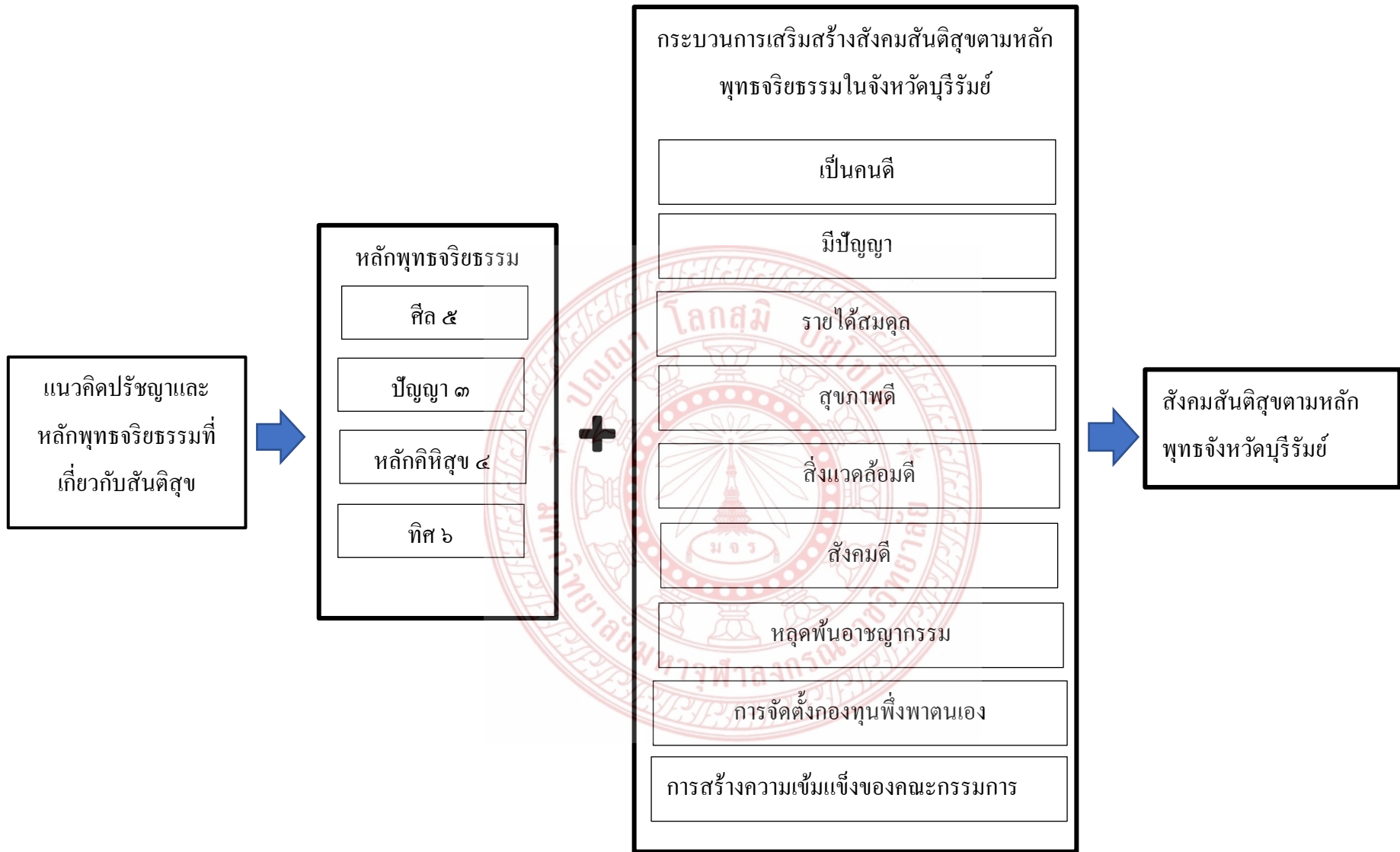
ขั้นตอนที่ ๖ สังคมอบอุ่นและขั้นตอนที่ ๕ การสร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้วิจัยมองว่าใช้หลักทฤษฎี ๖ เป็นการกระทำหน้าที่ตามหลักศีลธรรม เป็นการกระทำที่ตัวเราหรือใครๆทำ หรือได้พบเห็นการกระทำเช่นนี้ย่อมเกิดความรู้สึกว่านี่เป็นการกระทำที่ดี ที่เหมาะสม เช่น การกระทำหน้าที่ต่อกันระหว่างมารดาบิดา กับ บุตร เป็นการกระทำที่มีเจตนาดีต่อกันทั้งสองฝ่าย มารดาบิดาในฐานะของผู้ให้กำเนิด หรือผู้ที่สร้างบุตรขึ้นมา โดยหน้าที่แล้วย่อมเลี้ยงดูบุตรของตนให้เจริญเติบโต

ขึ้นมาเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและของสังคม จึงได้อบรมสั่งสอนให้บุตรได้รู้อะไรดี อะไรไม่ดี แล้วแนะนำให้ลูกกระทำแต่สิ่งที่ดีๆ และส่งต่อบุตรของตนให้ไปศึกษาเล่าเรียนกฎระเบียบของสังคม และวิชาการในศาสตร์ต่างๆที่จะนำมาประกอบอาชีพเพิ่มที่โรงเรียนหรือสถานศึกษาต่างๆ เมื่อจบการศึกษาแล้วก็แนะนำคนที่ดีๆที่เหมาะสมให้แต่งงานมีครอบครัว แล้วจัดแจงมอบสมบัติให้เป็นทุนในการสร้างครอบครัวใหม่ของบุตรให้มีความมั่นคง

ตัวบุตรเองก็ทำตามเจตนาดีของมารดาบิดา ที่ปลูกฝังให้ตนเป็นคนดี โดยการหนีไกลจากสิ่งไม่ดีทั้งหลาย แล้วทำแต่สิ่งที่ดีที่ควรตามที่ท่านสั่งสอน ตั้งใจเรียนตั้งใจศึกษาจนจบ หางานหากรทำนารายได้มาเลี้ยงมารดาบิดาและครอบครัว ทำให้มารดาบิดามีความมั่นใจว่าบุตรของเราเป็นคนดีสามารถฝากผีฝากไข้ได้ เป็นบุตรที่เหมาะสมที่จะดำรงวงศ์ตระกูลต่อจากเราได้เป็นอย่างดีแน่นอนจากตัวอย่างที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าเป็นการกระทำที่ดีต่อกันทั้งสองฝ่าย เป็นการกระทำที่ดี ที่เกิดจากการสำนึกในหน้าที่ และเป็นการกระทำที่ใครๆทำหรือใครๆเห็นก็ว่าดีว่าเหมาะสม

หน้าที่ คือ กิจที่บุคคลควรกระทำหรือต้องทำ ตามที่ตนมีความผูกพันหรือมีพันธะต่อสังคม และเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้กระทำหน้าที่นั้นๆปรากฏสถานะทางสังคม ทำให้บุคคลในสังคมยอมรับบทบาทที่ตนเป็นอยู่ ส่วนแนวคิดเรื่องหน้าที่นั้นจากการศึกษาแนวคิดเรื่องหน้าที่ในทางปรัชญาจึงได้รู้ว่าแนวคิดเรื่องหน้าที่นั้น เป็นแนวคิดพื้นฐานของจริยศาสตร์ ซึ่งเป็นศาสตร์หนึ่งในวิชาปรัชญา เป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับหลักการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ว่าสิ่งไหนควรปฏิบัติหรือไม่ควรปฏิบัติ จริยศาสตร์บอกว่าหน้าที่ของมนุษย์เกิดขึ้นมาพร้อมกับการเกิดขึ้นของสังคม เป็นแนวคิดพื้นฐานของจริยศาสตร์ เป็นหน้าที่ที่เกี่ยวกับสังคม เป็นจริยพันธะของปัจเจกชนบุคคลที่มีต่อสังคม

สามารถสรุปเป็นแผนภาพองค์ความรู้ได้ดังนี้



แผนภาพ ๔.๑ องค์กรความรู้ที่ได้จากการวิจัย

บทที่ ๕

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

พุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์
สรุปผล ได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลโครงการการวิจัย

พุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์
สรุปผลตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

๑. แนวคิดปรัชญาและหลักพุทธจริยธรรมที่เกี่ยวกับสันติสุขในพระพุทธศาสนาเถรวาท

จริยธรรม คือ จริย+ธรรม รวมเป็น จริยธรรม แปลว่า ธรรมที่ควรประพฤติ, การประพฤติที่ถูกต้อง, การปฏิบัติที่เหมาะสม หรือธรรมที่เป็นไปเพื่อความดีงาม ในอรรถกถาหรือฎีกาก็กล่าวถึงจริยธรรมไว้เหมือนกัน คือ แต่ละคัมภีร์ก็ใช้คำว่า ธรรมจริยา เพื่อหมายถึงจริยธรรมเหมือนกัน เช่น หนังสืออธิบายมงคลสูตร (มังคลัตถปิณี) ของสิริมงคลาจารย์ จริยธรรม คือการกระทำหรือความประพฤติที่แสดงออกทาง กาย วาจา ใจ อันดีงาม ทั้งภายในจิตใจ และพฤติกรรมภายนอกที่แสดงออกมาให้เหมาะสมกับเวลาโอกาสและสถานที่ อันก่อให้เกิดประโยชน์และความสุขต่อตนเอง ผู้อื่น สังคมและประเทศชาติ ในการดำรงชีวิตด้วยปัญญา ความประพฤติที่ดีงาม มีระเบียบวินัยต่อตนเอง จนเป็นนิสัยรู้ผิดชอบชั่วดีอันเป็นจริยธรรมภายในจิตใจซึ่งเป็นรากฐานทำให้เกิดจริยธรรมภายนอก บุคคลที่ได้รับการฝึกมาอย่างดีแล้วย่อมปรับตัวและทำกิจกรรมร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข มีอิสระ มีเสรีภาพ ไม่ผิดศีลธรรม จริยธรรมจะเกี่ยวข้องกับการประพฤติปฏิบัติของตนเองที่ตั้งใจกระทำโดยยึดหลักตามกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม กฎเกณฑ์ทางนิติธรรมและกฎเกณฑ์ทางสังคมที่ส่วนใหญ่พึงประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสมได้อย่างเป็นสากล ทฤษฎีคุณธรรมนั้นต้องปฏิบัติได้ กฎเกณฑ์ทั้งหลายต้องปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน โดยไม่มีอุปสรรคต่อมนุษย์ที่สามารถประพฤติปฏิบัติได้ไม่ต้องใช้ความพยายาม จริยธรรมเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงควมมีคุณค่าของคน โดยควรปลูกฝังด้านจริยธรรมเพื่อที่เขาเหล่านั้นเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ มีความรู้ ความสามารถพร้อมที่จะประพฤติปฏิบัติตนในการ

ประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งพาตนเอง มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเคารพ ต่อกฎหมายบ้านเมือง มีความยุติธรรม มีความเสียสละ มีเหตุผล มีความรักชาติ ศาสนาพระมหากษัตริย์ มีเมตตา กรุณา มีความสามัคคี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า รู้จักรักษา ส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สามารถอยู่ร่วมกับ ผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

จริยธรรมแบ่งเป็น ๓ ระดับ จริยธรรมขั้นมูลฐานได้แก่ ศีล ๕ คือความประพฤติชอบทาง กายและวาจา, การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย, ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว, การควบคุมตนให้ ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน ๑) จงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๒) จงดเว้นจากการลักทรัพย์ ๓) จงดเว้นจากการ ประพฤติผิดในกาม ๔) จงดเว้นจากการพูดเท็จ ๕) จงดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือสุรา

จริยธรรมขั้นกลางได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ คือทางแห่งกุศลกรรม, ทางทำความดี, กรรมดีอัน เป็นทางนำไปสู่สุคติ ได้แก่ กายกรรม ๓ การกระทำทางกาย จงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ที่มีชีวิตให้ตาย จด เว้นจากการลักขโมยสิ่งของ ๆ คนและสัตว์ จงดเว้นจากการประพฤตินอกกามทั้งหลาย วิกรรม ๔ การ กระทำทางวาจา จงดเว้นจากการพูดเท็จ จงดเว้นจากการพูดต่อเสียด จงดเว้นจากการพูดวาจาหยาบคายที่ เผ็ดร้อน จงดเว้นจากการพูดเพื่อเจ้อ มโนกรรม ๓ การกระทำทางใจ ความไม่คิดฟุ้งเสียดอยากได้ของเขา ความไม่คิดร้ายผู้อื่น ไม่พยาบาท ความเห็นชอบ ถูกต้องตามคลองธรรม และจริยธรรมขั้นสูงได้แก่ มรรคมีองค์ ๘ คือ หนทางสู่ความพ้นทุกข์อันชอบ ๑. ความเห็นชอบ ๒. ความดำริชอบ ๓. เจรจาชอบ ๔. กระทำชอบ ๕. เลี้ยงชีพชอบ ๖. พยายามชอบ ๗. ตั้งจิตมั่นชอบ ๘. ระลึกชอบ จริยธรรมใน ชีวิตประจำวันได้แก่ ธรรมคุ้มครองโลก ๒ หมายถึง ธรรมที่ช่วยคุ้มครองทั้งมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย ให้ อยู่ด้วยกันอย่างปกติสุข โลกร่มเย็น ไม่เดือดร้อนวุ่นวาย ได้แก่ หิริ แปลว่า ความละอายแก่ใจ ความ ละอายต่อบาป และ โศดุดปป์ แปลว่า ความเกรงกลัว ความสะดุ้งกลัวต่อผลของความชั่ว ต่อผลของความ ทุจริตที่ทำให้ พรหมวิหาร ๔ หมายถึง ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ, ธรรมประจำใจอันประเสริฐ, หลัก ความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์, ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหัวใจและกำกับความประพฤติ ต้องมีความรัก ไคร่ ปราบปราม ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ความวางใจเป็นกลาง และความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมี สุข อิทธิบาท ๔ หมายถึง คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ, คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ที่มุ่งหมายไว้ ความพอใจ การพิจารณาไตร่ตรอง ความเอาใจใส่ และความขยันหมั่นเพียร ทิศ ๖ หมายถึง บุคคลประเภทต่างๆ ที่เราควรยกย่องให้เกียรติและควรแก่การเคารพบูชา ทิศเบื้องหน้า คือ มารดา บิดา ทิศเบื้องขวา คือ ครูอาจารย์ ทิศเบื้องหลัง คือ บุตรภรรยา ทิศเบื้องซ้าย คือ มิตรสหาย ทิศ เบื้องล่าง คือ คนรับใช้และคนงาน ทิศเบื้องบน พระสงฆ์ มงคล ๑๘ ประการหมายถึง ธรรมอันนำมา

ซึ่งความสุขความเจริญ เรียกเต็มว่า อุดมมงคล คือมงคลอันสูงสุด ซึ่งถือเป็นหลักประพฤติปฏิบัติที่ทำให้ประสบความสำเร็จ และความสุขในชีวิตอันสูงสุด

๒. กระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักพุทธจริยธรรมในจังหวัดบุรีรัมย์

กระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักพุทธจริยธรรมในจังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ ๑ เป็นคนดี ด้วยการส่งเสริมให้เคารพกฎกติกา ปฏิบัติตามประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงาม ให้คนในชุมชนแสดงออกถึงการตอบแทนผู้มีพระคุณและบ้านเกิด รวมถึงสนับสนุนให้เข้าร่วมกิจกรรมสำคัญทางศาสนาเพื่อสร้างจิตสำนึกให้ทุกคนรอบครัวประพฤติตนเป็นคนดี

ขั้นตอนที่ ๒ มีปัญญาดี ด้วยการอาศัยความร่วมมือ และยึดหลักบ้าน วัด และหน่วยงานของทางราชการในการสร้างการเรียนรู้และนำภูมิปัญญาในถิ่นมาสร้างอาชีพให้กับชาวบ้าน เช่นการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหม เป็นต้น

ขั้นตอนที่ ๓ รายได้สมดุล ด้วยการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ด้วยการกระตุ้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองด้วยการนำแนวทางการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งมีการนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ขั้นตอนที่ ๔ สุขภาพดี ด้วยการร่วมมือจากหน่วยงานราชการและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และได้จัดตั้งชมรมออกกำลังกายเพื่อสร้างความแข็งแรงเพื่อการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน

ขั้นตอนที่ ๕ สิ่งแวดล้อมดี ผ่านนโยบาย ๓ ส่วน ได้แก่ กระบวนการต้นน้ำ คือการทำให้ชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการขยะมูลฝอย กระบวนการกลางน้ำ คือเริ่มจากการทำความสะอาดในบ้านของตนเอง การจัดตั้งกลุ่มสมาชิกกรณรงค์คัดแยกขยะตั้งแต่ครัวเรือน และกระบวนการปลายน้ำ ด้วยการพัฒนาอาชีพเพื่อสร้างแรงจูงใจในการบริหารจัดการขยะในชุมชนอย่างยั่งยืน เป็นต้น

ขั้นตอนที่ ๖ สังคมดี การส่งเสริมให้ทุกคนในหมู่บ้าน ได้ดูแลลูกหลานอย่างใกล้ชิด เพื่อสร้างครอบครัวอบอุ่น ทั้งการเข้าวัดทำบุญร่วมกันของคนในครอบครัว การสนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย มีความสมัครสมานสามัคคี และรักษากฎวินัยของหมู่บ้านอย่างเข้มแข็ง

ขั้นตอนที่ ๗ หลุดพ้นอาชญากรรม จัดให้มีการเวรยามหมู่บ้าน คอยออกตรวจพื้นที่เสี่ยงทุกวัน และการป้องกันยาเสพติด จัดอบรมเยาวชนด้านยาเสพติด โดยการร่วมมือกับฝ่ายปกครอง ตำรวจ และสาธารณสุขให้มีการคุมตรวจสารเสพติดในวัยรุ่นกลุ่มเสี่ยงในหมู่บ้านทุก ๑๕ วัน

ขั้นตอนที่ ๘ การจัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเอง คือการจัดตั้งกองทุนของหมู่บ้าน มาจากทุนต่างๆ ที่มีในหมู่บ้าน โดยให้ทุกคนในหมู่บ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในกองทุนเพื่อความโปร่งใส และเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้านให้มีความสามารถในการจัดการกับปัญหาต่างๆ ด้วยตนเอง และดีสุดท้าย

ขั้นตอนที่ ๙ การสร้างความเข้มแข็งของคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการช่วยงานในหมู่บ้านเพื่อให้เกิดการพัฒนา โดยให้ชาวบ้านได้รับประโยชน์อย่างสูงที่สุด เช่นการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายประจำทุกเดือน ทุกกลุ่มอาชีพ เพื่อนำเงินมาพัฒนาชุมชนหรือเข้ากองทุนพึ่งพาเป็นต้น พื้นที่บ้านสวนนอก หมู่บ้านตัวอย่างหนึ่งของการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปเป็นเครื่องมือดำเนินชีวิต โดยใช้หลักคุณธรรม จริยธรรมนำทาง

๓. วิเคราะห์พุทธจริยธรรมกับกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์

วิเคราะห์พุทธจริยธรรมกับกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ ๑ เป็นคนดี และขั้นตอนที่ ๗ หลุดพ้นอาชญากรรม เป็นการนำเอาหลักศีลในพระพุทธศาสนาซึ่งเรียกว่าคนมีศีลธรรมด้วยการประพฤติตามหลักศีล ๕ ที่เป็นส่วนเบื้องต้นของธรรมจริยาที่กล่าวแล้วนั้น ก็ยังจัดได้ชื่อว่าเป็นคนมีศีลธรรม ได้แก่ ละเว้นจากการฆ่า การสังหาร ไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย (เว้นปาณาติบาต) ละเว้นจากการลักขโมยเบียดบังแย่งชิง ไม่ประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน (เว้นอทินนาทาน) ละเว้นการประพฤติผิดในกาม ไม่ประทุษร้ายต่อของรักของหวงแหวน อันเป็นการทำลายเกียรติภูมิและจิตใจ ตลอดจนทวงยศตระกูลของเขาให้สับสน (เว้นกามสุมิจจาจาร) ละเว้นการพูดเท็จ โกหกหลอกลวง ไม่ประทุษร้ายเขาหรือประโยชน์สุขเขาด้วยวาจา (เว้นมุสาวาท) และไม่เสพเครื่องดองของมีนเมาสิ่งเสพติด อันเป็นเหตุให้เกิดความประมาทมัวเมา ก่อความเสียหายผิดพลาดเพราะขาดสติ เช่น ทำให้เกิดอุบัติเหตุ แม้อย่างน้อยก็เป็นผู้คุกคามต่อความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยของผู้ร่วมสังคม

ขั้นที่ ๒ มีปัญญา ในขั้นตอนนี้เป็นหลักธรรมที่ใช้ในกระบวนการนี้คือหลักปัญญา ๓ คือ ความรอบรู้, ความรู้ทั่ว, ความเข้าใจ, ความรู้แจ้ง คือ ความรอบรู้ทั้งตนเอง และวิชาการต่าง ๆ สิ่งแวดล้อม

สังคม และความเป็นไปของโลกอย่างชัดเจน กระบวนการที่ทำให้เกิดปัญญา มี ๓ วิธีคือ ๑) สุตมย ปัญญา คือปัญญาเกิดจากการฟัง อันได้แก่ ฟังการอบรม ฟังการบรรยาย ฟังการอภิปราย ฟังการเสวนา ฟังการระดม สมอง การอ่านตำราหรือเอกสารต่าง ๆ การได้ดูได้ฟังจากสื่อต่าง ๆ เป็นต้น ๒) จิตตามย ปัญญา คือปัญญาเกิดจากความคิด เป็นความคิดที่เป็นระบบถูกต้อง ความคิดที่ละเอียดลึกซึ้ง ความคิดแบบแยกคาย ความคิดรอบด้านที่เรียกว่า ความคิดแบบ โยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่มากมาย ๓) ภวานามยปัญญา คือปัญญาเกิดจากการอบรมตนเองโดยเน้นกระบวนการศึกษาจิต และกายอย่างชัดเจน เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างกายกับจิต เมื่อทราบว่าใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว ก็ให้การฝึกจิตควบคุมจิต จนกระทั่งมีความสงบ สามารถนำไปตรัสรู้เรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่างแตกฉาน เป็นระบบ สงบ ไม่วุ่นวาย ทำงานได้ผล มีประสิทธิภาพ มีความสุข

ขั้นตอนที่ ๓ รายได้สมดุลและขั้นตอนที่ ๔ กองทุนพึ่งพาตนเอง ผู้วิจัยมองว่าเป็นการนำหลักทฤษฎี ๔ หรือกามโกติ ๑๐ ความสุขของผู้ที่มีการใช้ชีวิตอยู่อย่างธรรมดาทั่วไปความสุขของคฤหัสถ์ หมายถึง ความสุขทางกาย และความสุขทางใจ ไม่มีความวิตกเป็นทุกข์ในการดำเนินชีวิต หลักทฤษฎีได้แบ่งความสุขของคฤหัสถ์ออกเป็น ๔ ประเภท หรือเงื่อนไขความสุข ๔ ประการ คือ ๑) อุตติสุข สุขอันเกิดจากการมีทรัพย์ คือความภูมิใจ ความอึดใจ ว่าตนมีโภคทรัพย์ที่ได้มาด้วยน้ำพักน้ำแรงความขยันหมั่นเพียรของตน และโดยชอบธรรม หรือความสุขสิ่งแรกที่ต้องทำ คือ การทำงาน สร้างฐานะ เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์ (เงินทอง) อันจะบันดาลให้มีความสุข ๒) โภคสุข สุขเกิดจากการมีทรัพย์ คือความภูมิใจ ความอึดใจ ว่าตนได้ใช้ทรัพย์ที่หามาโดยชอบนั้น เลี้ยงชีพ เลี้ยงผู้ควรเลี้ยง และบำเพ็ญประโยชน์หรือสุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์เมื่อมีทรัพย์ ต้องรู้จักใช้จ่ายบำรุงตนเอง ครอบครัว ให้พอเหมาะพอควร ไม่ตระหนี่เกินไปไม่ฟุ้งเฟ้อเกินไป คือ ไม่เกินตัว และให้มีเหลือเก็บไว้บ้าง ๓) อนนสุข สุขเกิดจากการมีทรัพย์ คือ ความภูมิใจ ความอึดใจ ว่าตนเป็นไท ไม่มีหนี้สินติดค้างใคร เพราะฉะนั้น อย่าพยายามก่อหนี้ยืมสินผู้อื่น ๔) อนวัชชสุข สุขเกิดจากการมีทรัพย์ คือความภูมิใจ ความอึดใจ ว่าตนมีความประพฤติสุจริต ไม่บกพร่องเสียหายใครๆ ก็ติเตียนไม่ได้ ทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ หรือเป็นความสุขเกิดจากการประกอบอาชีพสุจริต ไม่ผิดกฎหมาย ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนชุมชน สิ่งแวดล้อมและสังคม

ขั้นตอนที่ ๖ สังคมอบอุ่นและขั้นตอนที่ ๕ การสร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้วิจัยมองว่าใช้หลักทศ ๖ เป็นการกระทำหน้าที่ตามหลักศีลธรรม เป็นการกระทำที่ตัวเราหรือใครๆทำ หรือได้พบเห็นการกระทำเช่นนี้ย่อมเกิดความรู้สึกว่านี่เป็นการกระทำที่ดี ที่เหมาะสม เช่น การกระทำหน้าที่ต่อกันระหว่างมารดาบิดากับบุตร เป็นการกระทำที่มีเจตนาดีต่อกันทั้งสองฝ่าย มารดาบิดาใน

ฐานะของผู้ให้กำเนิด หรือผู้ที่สร้างบุตรขึ้นมา โดยหน้าที่แล้วย่อมเลี้ยงดูบุตรของตนให้เจริญเติบโตขึ้นมาเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและของสังคม จึงได้อบรมสั่งสอนให้บุตรได้รู้อะไรดี อะไรไม่ดี แล้วแนะนำให้ลูกกระทำแต่สิ่งที่ดีๆ และส่งต่อบุตรของตนให้ไปศึกษาเล่าเรียนกฎระเบียบของสังคม และวิชาการในศาสตร์ต่างๆที่จะนำมาประกอบอาชีพเพิ่มที่โรงเรียนหรือสถานศึกษาต่างๆ เมื่อจบการศึกษาแล้วก็แนะนำคนที่ดีที่เหมาะสมให้แต่งงานมีครอบครัว แล้วจัดแจงมอบสมบัติให้เป็นทุนในการสร้างครอบครัวใหม่ของบุตรให้มีความมั่นคง เนื่องด้วยตัวบุตรเองก็ทำตามเจตนาดีของมารดาบิดาที่ปลูกฝังให้ตนเป็นคนดี โดยการหนีไกลจากสิ่งไม่ดีทั้งหลาย แล้วทำแต่สิ่งที่ดีที่ควรตามที่ท่านสั่งสอน ตั้งใจเรียนตั้งใจศึกษาจนจบ หางานหากรทำงานรายได้มาเลี้ยงมารดาบิดาและครอบครัว ทำให้มารดาบิดามีความมั่นใจว่าบุตรของเราเป็นคนดีสามารถฝากผีฝากไข้ได้ เป็นบุตรที่เหมาะสมที่จะดำรงวงศ์ตระกูลต่อจากเราได้เป็นอย่างดีแน่นอนจากตัวอย่างที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าเป็นการกระทำที่ดีต่อกันทั้งสองฝ่าย เป็นการกระทำที่ดี ที่เกิดจากการสำนึกในหน้าที่ และเป็นกรกระทำที่ใครๆทำหรือใครๆเห็นก็ว่าดีว่าเหมาะสม เพราะหน้าที่ คือ กิจที่บุคคลควรกระทำหรือต้องทำ ตามที่ตนมีความผูกพันหรือมีพันธะต่อสังคม และเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้กระทำหน้าที่นั้นๆปรากฏสถานะทางสังคม ทำให้บุคคลในสังคมยอมรับบทบาทที่ตนเป็นอยู่ ส่วนแนวคิดเรื่องหน้าที่นั้นจากการศึกษาแนวคิดเรื่องหน้าที่ในทางปรัชญา จึงได้รู้ว่าแนวคิดเรื่องหน้าที่นั้น เป็นแนวคิดพื้นฐานของจริยศาสตร์ ซึ่งเป็นศาสตร์หนึ่งในวิชาปรัชญา เป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับหลักการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ว่าสิ่งไหนควรปฏิบัติหรือไม่ควรปฏิบัติ จริยศาสตร์บอกว่าหน้าที่ของมนุษย์เกิดขึ้นมาพร้อมกับการเกิดขึ้นของสังคม เป็นแนวคิดพื้นฐานของจริยศาสตร์ เป็นหน้าที่ที่เกี่ยวกับสังคม เป็นจริยพันธะของปัจเจกชนบุคคลที่มีต่อสังคม

๕.๒ อภิปรัชญา

จริยธรรมแบ่งเป็น ๓ ระดับ จริยธรรมขั้นมูลฐานได้แก่ ศีล ๕ คือความประพฤติชอบทางกายและวาจา, การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย, ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว, การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน ๑) จงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๒) จงดเว้นจากการลักทรัพย์ ๓) จงดเว้นจากการประพฤตินิโคทในกาม ๔) จงดเว้นจากการพูดเท็จ ๕) จงดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือสุรา จริยธรรมขั้นกลางได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ คือทางแห่งกุศลกรรม, ทางทำความดี, กรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่สุคติ ได้แก่ กายกรรม ๓ การกระทำทางกาย จงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ที่มีชีวิตให้ตาย จงดเว้นจากการลักขโมยสิ่งของ ๑ คนและสัตว์ จงดเว้นจากการประพฤตินิโคทในกามทั้งหลาย วิกรรม ๔ การกระทำทางวาจา จงดเว้นจากการพูดเท็จ จงดเว้นจากการพูดส่อเสียด จงดเว้นจากการพูดวาจาหยาบคายที่เผ็ดร้อน จงดเว้นจากการพูดเพื่อเจ้า

มโนกรรม ๓ การกระทำทางใจ ความไม่คิดฟุ้งเล็งอยากได้ของเขา ความไม่คิดร้ายผู้อื่น ไม่พยายาม
 ความเห็นชอบ ถูกต้องตามคลองธรรม และจริยธรรมขั้นสูง ได้แก่ มรรคมięงศ์ ๘ คือ หนทางสู่ความพ้น
 ทุกข์อันชอบ ๑. ความเห็นชอบ ๒. ความดำริชอบ ๓. เจรจาชอบ ๔. กระทำชอบ ๕. เลี้ยงชีพชอบ ๖.
 พยายามชอบ ๗. ตั้งจิตมั่นชอบ ๘. ระลึกชอบ จริยธรรมในชีวิตประจำวัน ได้แก่ ธรรมคุ้มครองโลก ๒
 หมายถึง ธรรมที่ช่วยคุ้มครองทั้งมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย ให้อยู่ด้วยกันอย่างปกติสุข โลกร่มเย็น ไม่
 เดือดร้อนวุ่นวาย ได้แก่ หิริ แปลว่า ความละอายแก่ใจ ความละอายต่อบาป และ โอตตပ္ป แปลว่า ความ
 เกรงกลัว ความสะดุ้งกลัวต่อผลของความชั่ว ต่อผลของความทุจริตที่ทำไว้ พรหมวิหาร ๔ หมายถึง
 ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ, ธรรมประจำใจอันประเสริฐ, หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์,
 ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหัวใจและกำกับความประพฤติ ต้องมีความรักใคร่ ปราบณาดี ความสงสาร คิด
 ช่วยให้พ้นทุกข์ ความวางใจเป็นกลาง และความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข อธิปไตย ๔ หมายถึง คุณ
 เครื่องให้ถึงความสำเร็จ, คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่มุ่งหมายไว้ ความพอใจ การ
 พิจารณาไตร่ตรอง ความเอาใจใส่ และความขยันหมั่นเพียร ทิศ ๖ หมายถึง บุคคลประเภทต่างๆ ที่เรา
 ควรยกย่องให้เกียรติและควรแก่การเคารพบูชา ทิศเบื้องหน้า คือ มารดา บิดา ทิศเบื้องขวา คือ ครูอาจารย์
 ทิศเบื้องหลัง คือ บุตรภรรยา ทิศเบื้องซ้าย คือ มิตรสหาย ทิศเบื้องล่าง คือ คนรับใช้และคนงาน ทิศเบื้อง
 บน พระสงฆ์ มงคล ๓๘ ประการหมายถึง ธรรมอันนำมาซึ่งความสุขความเจริญ เรียกเต็มว่า อุดมมงคล
 คือมงคลอันสูงสุด ซึ่งถือเป็นหลักประพฤติปฏิบัติที่ทำให้ประสบความสำเร็จ และความสุขในชีวิตอัน
 สูงสุด สอดคล้องกับพระรัตนทัตถ์ ชยาภินนุโธ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาวิธีการถ่ายทอดหลักพุทธ
 จริยธรรมแก่เยาวชนของสถาบันครอบครัว: ศึกษากรณี ครอบครัวผู้ประกอบการอาชีพทำสวนยาง อำเภอ
 เขาพนม จังหวัดกระบี่ พบว่า หลักพุทธจริยธรรมสำหรับเยาวชนที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
 ได้แก่ หลักกตัญญูกตเวที หลักอิทธิบาท ๔ หลักเบญจศีล – เบญจธรรม หลักอบายมุข ๖ และหลักทิศ ๖
 หลักพุทธจริยธรรมดังกล่าวเป็นประโยชน์ทั้งแก่เยาวชนและผู้ปกครองหรือบุคคลทั่วไป

วิธีการถ่ายทอดหลักพุทธจริยธรรมแก่เยาวชนของครอบครัวผู้ประกอบการอาชีพทำสวนยาง
 ได้แก่ วิธีการวางกฎข้อบังคับคือไม่ให้ทำสิ่งที่เลวร้าย เช่นลักขโมย เป็นต้น วิธีการถาม – ตอบปัญหา
 และวิธีการพูดคุยกันหรือสนทนากัน ซึ่งเป็นวิธีการถ่ายทอดหลักพุทธจริยธรรมของพระพุทธเจ้า ส่วน
 ด้านกลอุบายและวิธีการประกอบการถ่ายทอด ได้แก่ การทำเป็นตัวอย่าง เช่นการไม่ดื่มสุรา เป็นต้น การ
 หาจังหวะและโอกาส เช่นข่าวสารเหตุการณ์บ้านเมือง เป็นต้น ยึดหยุ่น เช่น ไม่ให้ดื่มสุรา แต่อาจให้ดื่ม
 เป็นยาเพื่อบำรุงร่างกาย เป็นต้นและยังมีวิธีการโน้มน้าวใจประกอบด้วยสำหรับปัจจัยส่วนบุคคลที่มีต่อ
 การถ่ายทอดหลักพุทธจริยธรรมแก่เยาวชนของครอบครัวผู้ประกอบการอาชีพทำสวนยางพบว่า มีปัจจัยที่

เกี่ยวข้องคือขนาดของครอบครัวความรู้ของผู้นำครอบครัว และรายได้ของครอบครัวและด้านทัศนคติที่มีต่อหลักพุทธจริยธรรมของผู้นำครอบครัวเป็นปัจจัยที่สำคัญ นอกจากนี้พบว่าการถ่ายทอดหลักพุทธจริยธรรมนั้นเป็นลักษณะตามจารีตประเพณี วัฒนธรรม คือในลักษณะที่สอนนั้นเป็นไปเพื่อสั่งคมรอบข้าง หรือทำตามๆ กันมา ไม่ใช่สอนเพื่อให้ปฏิบัติและนำไปใช้กับชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง เช่น หลักเบญจศีล – เบญจธรรม มีการสอนเรื่องการห้ามลักทรัพย์มากที่สุด เพราะคนที่ลักทรัพย์ของผู้อื่นย่อมเป็นบุคคลที่สังคมไม่ยอมรับซึ่งโดยความเป็นจริงหลักเบญจศีล – เบญจธรรม ข้อที่ควรสอนมากที่สุดคือการห้ามดื่มสุราเพราะสุราเป็นเหตุให้ทำผิดในข้ออื่นๆ ได้ทุกข้อ พระมหาสมชาย สิริจินุโท ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของพระพุทธคุณ ผลการศึกษาพบว่า ผลการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพระพุทธคุณ สงเคราะห์ลงเป็น ๒ ด้าน ได้แก่ ๑) ผลในด้านกายภาพที่มีต่อสังคมและชุมชน ๒) ผลในด้านจิตใจและปัญญาที่มีต่อสังคมและชุมชนซึ่งในข้อแรกมีผลต่อการพึ่งพาตนเอง, หน้าที่ในครอบครัว, การอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นอีสาน, การสืบสานประเพณี, โครงการและการพัฒนาองค์กรสงฆ์และชุมชน ส่วนในข้อที่สองเป็นการส่งเสริมความรู้ด้านปรัชญาและวิชาการทางพระพุทธศาสนาและเป็นการส่งเสริมความรู้เชิงอนุรักษ์

กระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักพุทธจริยธรรมในจังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วยขั้นตอนคือ ขั้นตอนที่ ๑ เป็นคนดี ขั้นตอนที่ ๒ มีปัญญา ขั้นตอนที่ ๓ รายได้สมดุล ขั้นตอนที่ ๔ สุขภาพแข็งแรง ขั้นตอนที่ ๕ สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ ขั้นตอนที่ ๖ สังคมอบอุ่น ขั้นตอนที่ ๗ หลุดพ้นอาชญากรรม ขั้นตอนที่ ๘ กองทุนพึ่งพาตนเอง ขั้นตอนที่ ๙ การสร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน(กม.)/ชุมชนเมือง โคนเสริมสร้างครอบครัวให้มีความเข้มแข็ง มีสัมพันธภาพที่ดี เกิดความอบอุ่น รักษา สืบต่อวัฒนธรรมและค่านิยมที่ดีสู่คนรุ่นต่อไป โดยเสริมสร้างพ่อแม่ให้มีความรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตอย่างมีความสุข ปลอดภัยและมั่นคงภายในครอบครัว สมาชิกในครอบครัวรู้บทบาทหน้าที่ ควบคู่กับการให้ความรู้ตามหลักวิชาการและหลักคำสอนทางศาสนาในการเลี้ยงดูบุตรหลานให้เหมาะสมตามช่วงวัย รวมทั้งประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับบุตรหลานภายใต้วัฒนธรรมไทยที่ดีงาม ส่งเสริมให้ครอบครัวนำความรู้ที่เป็นทักษะในการดำรงชีวิตมาอบรม ถอดแกละชี้แนะบุตรหลานบนพื้นฐานของศีลธรรมอันดีงามและความพอเหมาะพอควร ประหยัด อุดม มีวินัย ในการใช้จ่าย และให้รู้จักรักเหง้าของตนเองและท้องถิ่น โดยทำกิจกรรมทางสังคมและศาสนาร่วมกัน จัดสรรเวลาสำหรับการพูดคุยกับบุตรหลานอย่างสม่ำเสมอ ควบคู่กับการเปิดพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมของครอบครัว และการสร้างค่านิยมครอบครัวอบอุ่นผ่านสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศ กระจายพื้นที่สารสนเทศและพื้นที่สาธารณะให้เด็กและเยาวชน สามารถแสดงออกทางความคิดและ

จินตนาการได้อย่างอิสระและเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน โดยเน้นปฏิสัมพันธ์พ่อแม่ลูก ให้ทุกคนได้รับหลักประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมที่หลากหลายประเภทอย่างทั่วถึง สามารถป้องกันและบรรเทาความเสี่ยงที่เผชิญได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมการประกอบอาชีพ สร้างรายได้และการดำรงชีวิตให้มีความมั่นคง สร้างโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงแหล่งทุนเพื่อการประกอบอาชีพและรายได้ อย่างทั่วถึงสอดคล้องกับพระมหากรุณาธิคุณ ๕ ประการ (โศภาคุณ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง วิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับการแก้ปัญหาการหย่าร้างในชุมชนโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่าหลักพุทธธรรมกับการแก้ปัญหาการหย่าร้างในชุมชนโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่นมี ๔ แนวทางคือ ๑. ด้านร่างกายและจิตใจ โดยการให้หลัก เบญจศีล คือ คือการเสริมสร้างและตั้งสมหรือปลูกฝังวัฒนธรรมแห่งการถือศีล ๕ ในครอบครัว ๒. ด้านสังคม โดยการนำหลักทศ ๖ สามิภรรยาให้เกียรดิซึ่งกันและกัน ให้ความเคารพบิดา มารดา ครู อาจารย์ ให้ความเอื้อเฟื้อแก่ญาติของสามี ภรรยา หลักฆราวาสธรรม ๔ คือ หลักธรรมที่ควรนำปฏิบัติ หลักสมชีวิธรรม ๔ เป็นหลักการเลือกคู่สมรสจะต้องยึดหลักการที่เสมอเหมือนกัน เพื่อความมั่นคงในการครองเรือนที่สมบูรณ์ หลักพรหมวิหาร ๔ ให้มีในจิตใจด้วยวิธีคิดแผ่ใจประกอบด้วยเมตตา ออกไปในบุคคลและในสัตว์ทั้งหลาย หลักสังกหัตถ์ ๔ คือการแสดงออกหรือพฤติกรรมที่เสมอต้นเสมอปลาย ๓. ด้านเศรษฐกิจ โดยการใช้หลักทฤษฎี ๕ มิติของเศรษฐกิจพอเพียง มาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจในครอบครัวคือ มุ่งต่อความสำเร็จที่เลือกไว้ งดเว้นจากอบายมุขหรือทางแห่งความเสื่อมทุกประการ และ ๔. แบบองค์รวม ต้องรู้จักให้เกียรดิซึ่งกันและกัน รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา รู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาวจะช่วยสร้างสมดุลของความสัมพันธ์ที่แนบแน่น และยอมรับในสิ่งที่เขาหรือเธอเป็น จงรู้จักให้อภัยอย่างสม่ำเสมอ หากิจกรรมมาทำร่วมกัน แม่ชีเทเรซ่า แห่งกัลกัตตา กล่าวไว้ในเรื่องราวชีวิตของท่านเกี่ยวกับความรักที่บริสุทธิ์ สรุปความว่า ความรักเริ่มต้นที่บ้าน แต่ทุกวันนี้เรามีครอบครัวที่มีปัญหาถึงขั้นบ้านแตกสาแหรกขาดอยู่มากมายก็เนื่องมาจากการขาดการแบ่งปันกัน และไม่มีความสุขใจในการรับใช้กันและกัน หากใช้ความยากจนไม่ แต่เป็นเพราะความทะเยอทะยานอยากได้ อยากมี อยากเป็นที่ไม่ได้รับความควบคุมจนให้ความสำคัญกับสิ่งต่างๆ เหล่านั้นมากกว่าครอบครัว นี่คือเหตุผลที่ทำให้คุณแม่มักบอกกับคนหนุ่มสาวทั้งหลายว่า เมื่อหนุ่มสาวรักกันเป็นเรื่องสวยงาม แต่ขอให้แน่ใจว่ารักกันด้วยหัวใจบริสุทธิ์ สะอาดมากกว่าเงินทองและการครอบครองใดๆ ทั้งสิ้น และคุณแม่ไม่เคยเบื่อที่จะพูดถึงเรื่องความรักกับชีวิตครอบครัว ถ้าทุกคนต้องการให้ครอบครัวมีความสุข ก็ต้องเรียนรู้ที่จะแบ่งปันความสุข ยื่นมือออกเพื่อรับใช้กัน และมอบหัวใจเพื่อความรัก ความอ่อนโยน และความยินดีกับการให้ ทั้งหมดนี้เปรียบเสมือนตะเกียงรักที่จะสามารถนำทางทุกคนกลับสู่ครอบครัวได้

สันติสุข ความสุขที่มีลักษณะแห่งความเยียบความสะดวก ความเย็นใจ ความระงับดับไป แห่งกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดความร่าร้อนว้าวุ่นขุ่นมัว ความสงบระงับ สงบกาย สงบใจ เป็นความสุขที่เกิดจากภาวะแห่งความสงบ และโดยที่สันติสุขในระดับนี้จะเป็นความสุขสงบในขั้นปุถุชนคนธรรมดา ซึ่งในที่นี้ ผู้วิจัยขอใช้แนวทางเดียวกับปัจจัยที่ทำให้เกิดสัมมาทิฐิ นั่นคือ การมีกัลยาณมิตร นอกจากนี้ การประพฤติตามหลักศีล ๕ ที่เป็นส่วนเบื้องต้นของธรรมจรรยาที่กล่าวแล้วนั้น ก็ยังจัดได้ชื่อว่าเป็นคนมีศีลธรรม ได้แก่ ละเว้นจากการฆ่า การสังหาร ไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย (เว้นปาณาติบาต) ละเว้นจากการลักขโมยเบียดบังแย่งชิง ไม่ประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน (เว้นอทินนาทาน) ละเว้นการประพฤติผิดในกาม ไม่ประทุษร้ายต่อของรักของหวงแหน อันเป็นการทำลายเกียรติภูมิและจิตใจ ตลอดจนทำวงศ์ตระกูลของเขาให้สับสน (เว้นกามสุมิฉนจาร) ละเว้นการพูดเท็จ โกหกหลอกลวง ไม่ประทุษร้ายเขาหรือประ โยชน์สุขเขาด้วยวาจา (เว้นมุสาวาท) และไม่เสพเครื่องคองของมีนเมาสิ่งเสพติด อันเป็นเหตุให้เกิดความประมาทมัวเมา ก่อความเสียหายผิดพลาดเพราะขาดสติ เช่น ทำให้เกิดอุบัติเหตุ แม้อย่างน้อยก็เป็นผู้คุกคามต่อความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยของผู้ร่วมสังคม (เว้นจากสุรามรัย) ฉะนั้น ศีล จึงทำให้สังคมประสบกับความสงบสุข มีความเกื้อกูลกัน การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมจะต้องเริ่มต้นที่ครอบครัวก่อน เพื่อเป็นพื้นฐานที่มั่นคง จากนั้นสถานศึกษาทุกระดับต้องมีความเข้มแข็งในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ควบคู่ไปกับคุณธรรมจริยธรรม รู้เท่าทันกับความซับซ้อนของสังคม รู้จักเลือกรับแต่สิ่งดีๆ ไม่ใช้รับทุกอย่างโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมา และที่สำคัญต้องเข้าใจบริบทและข้อจำกัดของตนเอง โดยมีผู้ใหญ่จากทุกภาคส่วนในสังคมเป็นแบบอย่างที่ดีรวมทั้งความตระหนักต่อสังคมและชุมชนในแง่ของการที่จะต้องตอบแทนตามสมควรแก่ฐานะและหน้าที่ทางสังคมที่ตนรับผิดชอบ กล่าวคือ พระสงฆ์ในวัด หัวหน้าชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้บริหารสถานศึกษา ต่างให้ความสำคัญต่อบุคคลที่เป็นแบบอย่างแก่สังคม นั่นคือผู้ปกครอง ซึ่งเป็นบุคคลสาธารณะที่ควรยกย่อง สรรเสริญ ที่ได้เสียสละร่างกาย แรงใจ ทูมเทในการอบรมสั่งสอน บุตรธิดาให้เป็นคนรู้จักความกตัญญูรู้คุณคนอื่นและชุมชนที่ตนได้อาศัยพึ่งพา โดยผ่านกระบวนการต่างๆ ที่สังคมมีอยู่แล้ว เช่น มาสอนเรื่องความกตัญญูกตเวทีต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อม

วิเคราะห์พุทธจริยธรรมกับกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์
ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ ๑ เป็นคนดี และขั้นตอนที่ ๗ หลุดพ้นอาชญากรรม เป็นการนำเอาหลักศีลในพระพุทธศาสนาซึ่งเรียกว่าคนมีศีลธรรมด้วยการประพฤติตามหลักศีล ๕ ที่เป็นส่วนเบื้องต้นของธรรมจรรยาที่กล่าวแล้วนั้น ก็ยังจัดได้ชื่อว่าเป็นคนมีศีลธรรม ได้แก่ ละเว้นจากการฆ่า การสังหาร ไม่

ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย (เว้นปาณาติบาต) ละเว้นจากการลักขโมยเบียดบังแย่งชิง ไม่ประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน (เว้นอนินนาทาน) ละเว้นการประพฤติดิฉันในกาม ไม่ประทุษร้ายต่อของรักของหวงแหวนอันเป็นการทำลายเกียรติภูมิและจิตใจ ตลอดจนทำวงศ์ตระกูลของเขาให้สับสน (เว้นกามสุมิจฉาจาร) ละเว้นการพูดเท็จโกหกหลอกลวง ไม่ประทุษร้ายเขาหรือประ โยชน์สุขเขาด้วยวาจา (เว้นมุสาวาท) และไม่เสพเครื่องดองของมีนเมาสิ่งเสพติด อันเป็นเหตุให้เกิดความประมาทมัวเมา ก่อความเสียหายผิดพลาดเพราะขาดสติ เช่น ทำให้เกิดอุบัติเหตุ แม้อย่างน้อยก็เป็นผู้คุกคามต่อความรู้สึกลับั่นคงปลอดภัยของผู้ร่วมสังคม

ขั้นที่ ๒ มีปัญญา ในขั้นตอนนี้เป็นหลักธรรมที่ใช้ในกระบวนการนี้คือหลักปัญญา ๓ คือ ความรอบรู้, ความรู้ทั่ว, ความเข้าใจ, ความรู้แจ้ง คือ ความรอบรู้ทั้งตนเอง และวิชาการต่าง ๆ สิ่งแวดล้อม สังคม และความเป็นไปของโลกอย่างชัดเจน กระบวนการที่ทำให้เกิดปัญญา มี ๓ วิธีคือ ๑) สุตมยปัญญา คือปัญญาเกิดจากการฟัง อันได้แก่ ฟังการอบรม ฟังการบรรยาย ฟังการอภิปราย ฟังการเสวนา ฟังการระดม สมอง การอ่านตำราหรือเอกสารต่าง ๆ การได้ดูได้ฟังจากสื่อต่าง ๆ เป็นต้น ๒) จิตตามยปัญญา คือปัญญาเกิดจากความคิด เป็นความคิดที่เป็นระบบถูกต้อง ความคิดที่ละเอียดลึกซึ้ง ความคิดแบบแยกแยะ ความคิดรอบด้านที่เรียกว่า ความคิดแบบโยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่มากมาย ๓) ภาวนามยปัญญา คือปัญญาเกิดจากการอบรมตนเอง โดยเน้นกระบวนการศึกษาจิต และกายอย่างชัดเจน เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างกายกับจิต เมื่อทราบว่าเป็นนาย กายเป็นบ่าว ก็ให้การฝึกจิตควบคุมจิต จนกระทั่งมีความสงบ สามารถนำไปตรึงตรองเรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่างแตกฉาน เป็นระบบ สงบ ไม่วุ่นวาย ทำงานได้ผล มีประสิทธิภาพ มีความสุข

ขั้นตอนที่ ๓ รายได้สมควรและขั้นตอนที่ ๔ กองทุนพึ่งพาตนเอง ผู้วิจัยมองว่าเป็นการนำหลักคิหิสุข ๔ หรือกามโกติ ๑๐ ความสุขของผู้ที่มีการใช้ชีวิตอยู่อย่างธรรมดาทั่วไปความสุขของคฤหัสถ์ หมายถึง ความสุขทางกาย และความสุขทางใจ ไม่มีความวิตกเป็นทุกข์ในการดำเนินชีวิต หลักคิหิสุขได้แบ่งความสุขของคฤหัสถ์ออกเป็น ๔ ประเภท หรือเงื่อนไขความสุข ๔ ประการ คือ ๑) อัถติสุข สุขอันเกิดจากการมีทรัพย์ คือความภูมิใจ ความอึ้งใจ ว่าตนมีโภคทรัพย์ที่ได้มาด้วยน้ำพักน้ำแรงความขยันหมั่นเพียรของตน และโดยชอบธรรม หรือความสุขสิ่งแรกที่ต้องทำ คือ การทำงาน สร้างฐานะ เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์ (เงินทอง) อันจะบันดาลให้มีความสุข ๒) โภคสุข สุขเกิดจากการมีทรัพย์ คือความภูมิใจ ความอึ้งใจ ว่าตนได้ใช้ทรัพย์ที่หามาโดยชอบนั้น เลี้ยงชีพ เลี้ยงผู้ควรเลี้ยง และบำเพ็ญประโยชน์หรือสุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์เมื่อมีทรัพย์ ต้องรู้จักใช้จ่ายบำรุงตนเอง ครอบครัว ให้พอเหมาะพอควร ไม่ตระหนี่เกินไปไม่ฟุ่มเฟือยเกินไป คือ ไม่เกินตัว และให้มีเหลือเก็บไว้

บ้าง ๓) อนุสุข สุขเกิดจากการมีทรัพย์ คือ ความภูมิใจ ความอิจฉา ว่าตนเป็นไท ไม่มีหนี้สินติดค้างใคร เพราะฉะนั้น อย่าพยายามก่อหนี้ยืมสินผู้อื่น ๔) อนุชชสุข สุขเกิดจากการมีทรัพย์ คือความภูมิใจ ความอิจฉา ว่าตนมีความประพฤติสุจริต ไม่บกพร่องเสียหายใครๆ ก็ติเตียนไม่ได้ ทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ หรือเป็นความสุขเกิดจากการประกอบอาชีพสุจริต ไม่ผิดกฎหมาย ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนชุมชน สิ่งแวดล้อมและสังคม

ขั้นตอนที่ ๖ สังคมอบอุ่นและขั้นตอนที่ ๘ การสร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้วิจัยมองว่าใช้หลักทศ ๖ เป็นการกระทำหน้าที่ตามหลักศีลธรรม เป็นการกระทำที่ตัวเราหรือใครๆทำ หรือได้พบเห็นการกระทำเช่นนี้ย่อมเกิดความรู้สึกว่านี่เป็นการกระทำที่ดี ที่เหมาะสม เช่น การกระทำหน้าที่ต่อกันระหว่างมารดาบิดา กับ บุตร เป็นการกระทำที่มีเจตนาดีต่อกันทั้งสองฝ่าย มารดาบิดาในฐานะของผู้ให้กำเนิด หรือผู้ที่สร้างบุตรขึ้นมา โดยหน้าที่แล้วย่อมเลี้ยงดูบุตรของตนให้เจริญเติบโตขึ้นมาเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและของสังคม จึงได้อบรมสั่งสอนให้บุตรได้รู้อะไรดี อะไรไม่ดี แล้วแนะนำให้ลูกกระทำแต่สิ่งที่ดีๆ และส่งต่อบุตรของตนให้ไปศึกษาเล่าเรียนกฎระเบียบของสังคม และวิชาการในศาสตร์ต่างๆที่จะนำมาประกอบอาชีพเพิ่มที่โรงเรียนหรือสถานศึกษาต่างๆ เมื่อจบการศึกษาแล้วก็แนะนำคนที่ดีที่เหมาะสมให้แต่งงานมีครอบครัว แล้วจัดแจงมอบสมบัติให้เป็นทุนในการสร้างครอบครัวใหม่ของบุตรให้มีความมั่นคง เนื่องด้วยตัวบุตรเองก็ทำตามเจตนาดีของมารดาบิดาที่ปลูกฝังให้ตนเป็นคนดี โดยการหนีไกลจากสิ่งไม่ดีทั้งหลาย แล้วทำแต่สิ่งที่ดีที่ควรตามที่ท่านสั่งสอน ตั้งใจเรียนตั้งใจศึกษาจนจบ หากงานหาการทำนารายได้มาเลี้ยงมารดาบิดาและครอบครัว ทำให้มารดาบิดามีความมั่นใจว่าบุตรของเราเป็นคนดีสามารถฝากผีฝากไข้ได้ เป็นบุตรที่เหมาะสมที่จะดำรงวงศ์ตระกูลต่อจากเราได้เป็นอย่างดีแน่นอนจากตัวอย่างที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าเป็นการกระทำที่ดีต่อกันทั้งสองฝ่าย เป็นการกระทำที่ดี ที่เกิดจากการสำนึกในหน้าที่ และเป็นการกระทำที่ใครๆทำหรือใครๆเห็นก็ว่าดีว่าเหมาะสม เพราะหน้าที่ คือ กิจที่บุคคลควรกระทำหรือต้องทำ ตามที่ตนมีความผูกพันหรือมีพันธะต่อสังคม และเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้กระทำหน้าที่นั้นๆปรากฏสถานะทางสังคม ทำให้บุคคลในสังคมยอมรับบทบาทที่ตนเป็นอยู่ ส่วนแนวคิดเรื่องหน้าที่นั้นจากการศึกษาแนวคิดเรื่องหน้าที่ในทางปรัชญา จึงได้รู้ว่าแนวคิดเรื่องหน้าที่นั้น เป็นแนวคิดพื้นฐานของจริยศาสตร์ ซึ่งเป็นศาสตร์หนึ่งในวิชาปรัชญา เป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับหลักการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ว่าสิ่งไหนควรปฏิบัติหรือไม่ควรปฏิบัติ จริยศาสตร์บอกว่าหน้าที่ของมนุษย์เกิดขึ้นมาพร้อมกับการเกิดขึ้นของสังคม เป็นแนวคิดพื้นฐานของจริยศาสตร์ เป็นหน้าที่ที่เกี่ยวกับสังคม เป็นจริยพันธะของปัจเจกชนบุคคลที่มีต่อสังคมสอดคล้องกับพระมหาสมชาย สิริจนฺโท ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของ

พระเทพวรคุณ ผลการศึกษาพบว่า ผลการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพระเทพวรคุณ สงเคราะห์ลงเป็น ๒ ด้าน ได้แก่ ๑) ผลในด้านกายภาพที่มีต่อสังคมและชุมชน ๒) ผลในด้านจิตใจและปัญญาที่มีต่อสังคมและชุมชนซึ่งในข้อแรกมีผลต่อการพึ่งพาตนเอง, หน้าที่ในครอบครัว, การอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น อีสาน, การสืบสานประเพณี, โครงการและการพัฒนาองค์กรสงฆ์และชุมชน ส่วนในข้อที่สองเป็นการส่งเสริมความรู้ด้านปรัชญาและวิชาการทางพระพุทธศาสนาและเป็นการส่งเสริมความรู้เชิงอนุรักษ์ พระธรรมาจารย์ ชยาภินนุโท ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาวิธีการถ่ายทอดหลักพุทธจริยธรรมแก่เยาวชนของสถาบันครอบครัว: ศึกษากรณี ครอบครัวผู้ประกอบการอาชีพทำสวนยาง อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ พบว่า หลักพุทธจริยธรรมสำหรับเยาวชนที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้แก่ หลักกตัญญูกตเวที หลักอิทธิบาท ๔ หลักเบญจศีล - เบญจธรรม หลักอภัยมุข ๖ และหลักทศ ๖ หลักพุทธจริยธรรมดังกล่าวเป็นประโยชน์ทั้งแก่เยาวชนและผู้ปกครองหรือบุคคลทั่วไป วิธีการถ่ายทอดหลักพุทธจริยธรรมแก่เยาวชนของครอบครัวผู้ประกอบการอาชีพทำสวนยาง ได้แก่ วิธีการวางกฎข้อบังคับคือไม่ให้ทำสิ่งที่เลวร้าย เช่น ลักขโมย เป็นต้น วิธีการถาม - ตอบปัญหาและวิธีการพูดคุยกันหรือสนทนากัน ซึ่งเป็นวิธีการถ่ายทอดหลักพุทธจริยธรรมของพระพุทธเจ้า ส่วนด้านกลอุบายและวิธีการประกอบการถ่ายทอด ได้แก่ การทำเป็นตัวอย่าง เช่นการไม่ดื่มสุรา เป็นต้น การหาจังหวะและโอกาส เช่นข่าวสารเหตุการณ์บ้านเมือง เป็นต้น ยึดหยุ่น เช่น ไม่ให้ดื่มสุราแต่อาจให้ดื่มเป็นยาเพื่อบำรุงร่างกาย เป็นต้นและยังมีวิธีการโน้มน้าวใจประกอบด้วยสำหรับปัจจัยส่วนบุคคลที่มีต่อการถ่ายทอดหลักพุทธจริยธรรมแก่เยาวชนของครอบครัวผู้ประกอบการอาชีพทำสวนยางพบว่า มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องคือขนาดของครอบครัวความรู้ของผู้นำครอบครัว และรายได้ของครอบครัวและด้านทัศนคติที่มีต่อหลักพุทธจริยธรรมของผู้นำครอบครัวเป็นปัจจัยที่สำคัญ นอกจากนี้พบว่า การถ่ายทอดหลักพุทธจริยธรรมนั้นเป็นลักษณะตามจารีตประเพณีวัฒนธรรม คือในลักษณะที่สอนนั้นเป็นไปเพื่อสั่งการรอบข้าง หรือทำตามๆ กันมา ไม่ใช่สอนเพื่อให้ปฏิบัติและนำไปใช้กับชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง เช่น หลักเบญจศีล - เบญจธรรม มีการสอนเรื่องการห้ามลักทรัพย์มากที่สุด เพราะคนที่ลักทรัพย์ของผู้อื่นย่อมเป็นบุคคลที่สังคมไม่ยอมรับซึ่งโดยความเป็นจริงหลักเบญจศีล - เบญจธรรม ข้อที่ควรสอนมากที่สุดคือการห้ามดื่มสุราเพราะสุราเป็นเหตุให้ทำผิดในข้ออื่นๆ ได้ทุกข้อ สุมาลี สุขอร่าม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้พุทธจริยธรรมในการประกอบธุรกิจ กรณีศึกษาบริษัทแฟรี่แลนด์สรรพสินค้าจำกัด นครสวรรค์ พบว่า

๑. ในการประกอบธุรกิจควรมีหลักในการดำเนินธุรกิจและจริยธรรมธุรกิจเป็นหลักเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมทุกๆ อาชีพ โดยเฉพาะในวงการธุรกิจก็สามารถนำมาใช้ประกอบในการดำเนินธุรกิจได้ ความสำเร็จของธุรกิจต้องมีควบคู่กันไปทั้งด้านกำไรและผู้เกี่ยวข้องกับธุรกิจทั้งปวง

ทั้งนี้ต้องมีปริมาณที่พอเหมาะทั้งสองด้าน ไม่มากเกินไปหรือน้อยเกินไป เช่น ปัญหาการเอาโรคเอาเปรียบ ปัญหาผลกระทบระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น จึงเป็นการจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการวิจัยธรรมเป็นหลักในการดำเนินธุรกิจ

๒. พุทธจริยธรรมในการประกอบธุรกิจ ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ขึ้นพื้นฐาน ได้แก่ เบญจศีล เบญจธรรม ชั้นกลาง กุศลกรรมบถ ชั้นสูงอริยมรรค โดยมีหลักการพัฒนาธุรกิจคือ หลักทฤษฎีธรรมมีกัตถะ ๔ โภควิภาคธรรม ๔ สุขของคฤหัสถ์ ๔ สังคหวัตถุ ๔ กุลจักริฎฐิติธรรม ๔ ปาปณิกังคะ ๓ และอริยทรัพย์ ๗ ส่วนข้อห้ามในการประกอบธุรกิจ ได้แก่ อบายมุข ๖ และมิจฉาวณิชา ๕ ดังที่กล่าวมานี้เป็นต้น

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. วัด บ้าน โรงเรียนควรมีการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายในการสร้างชุมชนสันติสุข

๒. พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณเพื่อสร้างสันติสุขในชุมชน

๓. ชุมชนควรมีกิจกรรมสร้างสันติร่วมกันในชุมชนอย่างเป็นระบบ

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

ควรสร้างความตระหนักและปลูกฝังให้วัยรุ่นมีศรัทธา มีศีล เชื่อกรรม มุ่งกรรม มีศรัทธาโดยพระสงฆ์ควรมีวิธีการในการอบรมสั่งสอนและเข้าถึงวัยรุ่น มีวิธีการสั่งสอนที่หลากหลายและน่าสนใจ ดิเมียมมาให้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการเผยแผ่หลักธรรมคำสอน พระสงฆ์ควรเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแบบเชิงรุกคือการให้บ้าน วัด โรงเรียนมีส่วนร่วมเอื้อต่อกันคือทั้งบ้าน วัด โรงเรียนมีส่วนร่วมสนับสนุนซึ่งกันและกัน

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. กระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างสันติสุขแบบยั่งยืน

๒. ปัจจัยที่ส่งเสริมความสันติสุขในชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในชุมชนพุทธวัฒนธรรม

๓. สันติสุขของชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของวัด บ้าน โรงเรียน ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

บรรณานุกรม

๑. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

๒. ข้อมูลทุติยภูมิ

๑) หนังสือทั่วไป

กระทรวงศึกษาธิการ. โครงสร้างของคุณลักษณะของจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร:
กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๓.

_____. กรมวิชาการและธีระพร อูวรรณโณ. จริยธรรมกับการศึกษา. กรุงเทพมหานคร :
รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๒๖.

จรัญ พรหมอยู่. ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียน ส โตร์,
๒๕๒๖.

จิตรา สุวานิช. พฤติกรรมวัยเด็ก. นนทบุรี: โรงพิมพ์สหมิตร, ๒๕๒๖.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน. จริยธรรมในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๒๓.

_____. และเพ็ญแข ประจันปัจฉิม. จริยธรรมของเยาวชนไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
การศาสนา, ๒๕๒๐.

ทิตนา เขมมณี. การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ.

กรุงเทพมหานคร : สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์,
๒๕๔๒.

บุญมี แทนแก้ว. จริยศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, .

ประภาศรี สีหอำไพ. พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

_____. พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

พร รัตนสุวรรณ. สุขสันติ รักนี้ ญาเอน. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญูณาม,
๒๕๓๗.

พระเทวิน เทวินโท. จริยธรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : รุ่งแสงการพิมพ์, ๒๕๕๐.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๓๑.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์ในเครือบริษัท สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม,
๒๕๕๘.

_____ . วาทะธรรม เพื่อประโยชน์สุขของพหุชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ปาเจรา
จำกัด, ๒๕๔๖.

_____ . แก่นแท้ของพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร :บริษัทพิมพ์สวาย, ๒๕๕๓.

_____ . พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระราชวรมนิ. พุทธวิธีในการสอน. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๒๗.

ภัสสร ติมานนท์. บทบาทของผู้ชายกับปัญหาครอบครัวไทยในปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร:, มปป..
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์. มังคลัตถที่ปนี แพล เล่ม ๓. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

แม่ชีเทเรซ่า แห่งกัลกัตตา ., แม่ของผู้ยากไร้. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง,
๒๕๔๑.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร:

ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๔๖.

วสิน อินทสระ. พุทธจริยศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ทองกวาว, ๒๕๔๑.

วิระ สมใจ, ผศ.. จริยธรรมกับชีวิต. นวัตกรรม : ฝ่ายเอกสารตำราสำนักส่งเสริมวิชาการ สหวิทยาลัย
อีสานใต้ นวัตกรรม, ๒๕๓๒.

ศักดิ์ชัย นิรัฐทวิ. การปฏิรูปการศึกษาของประเทศเกาหลี. กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๒๕.

สมพร เทพสิทธิ์า. ศาสนากับการพัฒนาคนและสังคม. กรุงเทพมหานคร : สมชายการพิมพ์,
๒๕๔๒.

สมภาร พรหมทา. พุทธปรัชญา: มนุษย์สังคมและปัญหาจริยธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๒ .
กรุงเทพมหานคร: ศยาม, ๒๕๔๘.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

สุรางค์ ไคว่ตระกูล. **จิตวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

ไสว มาลาทอง. **คู่มือการศึกษาจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

๒) วิทยานิพนธ์/คู่มือ/วิทยานิพนธ์/รายงานวิจัย/บทความวิจัย

กรมวิชาการ. “โครงการทดลองรูปแบบที่มีประสิทธิภาพต่อการเรียนการสอนจริยธรรม”.

รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : สนประดิษฐ์การพิมพ์, ๒๕๒๗.

กัลยา ศรีปาน. “การศึกษาคุณธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนบุญเลิศอนุสรณ์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จังหวัดสงขลา”.

วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒.

จันทน์ ทุมโฆสิต. “การศึกษาความเข้าใจทางจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย กรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

คุณฐิติ สีสถาวรศักดิ์. “การศึกษาในสังคมพระพุทธศาสนา ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก”.

วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

ทิพาพร ลิขิตกุล. “การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมกับการอบรมเลี้ยงดูของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :

มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔.

พระครูนิภาสธรรมาธิมุต (อำพร ปริมุตโต). “การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวตามหลักธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.

บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระธชชนท์ ชยาภินนุ โท. “ศึกษาวิธีการถ่ายทอดหลักพุทธจริยธรรมแก่เยาวชนของสถาบันครอบครัว: ศึกษากรณี ครอบครัวผู้ประกอบอาชีพทำสวนยาง อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระมหาเกรียงศักดิ์ ฐมมวิจาโร (โสภาคกุล). “วิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับการแก้ปัญหาการหย่าร้างในชุมชนโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต.

บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พระมหาสมชาย สิริจินุโท. “พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของ
พระเทพวรคุณ”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

สุมาลี สุขอร่าม. “การประยุกต์ใช้พุทธจริยธรรมในการประกอบธุรกิจ กรณีศึกษาบริษัทแฟรี่แลนด์
สรรพสินค้าจำกัด นครสวรรค์”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต.
บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

๓) ภาษาอังกฤษ

Fehring, R.J., et al. Psychological and Spiritual Well-Being in College students.

Research in Nursing & Health. 10, 391-198, 1987.

Fisher, J. Nurses' and carers' spiritual well-being in the workplace. Australian Journal of
Advanced Nursing, 4.(25), 2008.

Fulton. R. Spiritual well-being of baccalaureate nursing students and nursing faculty
and their responses about spiritual well-being of persons. Unpublished
doctoral dissertation widener University Chester, PA, 1992.

Hunglmann, J. . Kenkle-Rossi. E. . Klassen. L. . & Stollenwerk, R. Focus on spiritual well-
being : Harmonious interconnectedness of mind-body-spirit of the JAREL
spiritual well-being scale. Geriatric Nursing, 17(6), 1996.

Piaget. The Moral Judgment of the Child. London: Routledge & Kegan Raul, 1960.

Polouzian, R. F. . & Ellison. C. W. Loneliness, spiritual well-being and quality of life. InC. W.
Ellison (Ed.), Spiritual well-being: Conceptualization and measurement (pp. 330 -
340). Psychology and Theology, 11(4), 1982.

Sandra Horley. **The Chram Syndrome**. London : Macmillan Publishers Limited, 1991.

Sasse. **Connie R. Person to Person**. Texas : Chas A. Bennett Co.Inc, 1978.

๔) ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

การสนทนากลุ่ม จำนวน ๕๕ รูป/คน ประกอบด้วย

กลุ่มพระสังฆาธิการ ประกอบด้วย

๑. พระเทพปริยัติยาจารย์, ดร. เจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์

๒. พระสุนทรธรรมเมธี, ดร. รองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์

สงฆ์บุรีรัมย์

๓. พระศรีปริยัติธาดา, รองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์, ผู้อำนวยการวิทยาลัย

๔. พระมงคลสุตกิจ, เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์

๕. พระครูศรีปริยัตยานุศาสตร์, เลขานุการรองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์

๖. พระครูสิทธิปริยัตยาภิรม, เลขานุการรองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์

๗. พระครูปริยัติธรรมนิเทศ, เจ้าคณะตำบลบ้านยาง อำเภอเมือง จังหวัด

บุรีรัมย์

๘. พระครูปิยธรรมทัศน์, รองเจ้าคณะอำเภอลำปลายมาศ

โพธิ์ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

๙. พระครูสุนทรวิโรจน์พิต, ดร. เจ้าอาวาสวัดบ้านหนองไฮ ตำบลตลาด

บุรีรัมย์

๑๐. พระมหาอภิสิทธิ์ วิโรย, เจ้าอาวาสวัดหนองกี่ อำเภอหนองกี่ จังหวัด

กลุ่มนักวิชาการประกอบด้วย

๑. ดร.บุญถึง ประเมินมงคลกุล

๒. ดร.พีรพงษ์ มาลา

๓. ผศ.ดร. วีระชัย ยศโสธร

๔. รศ.ดร. เอกฉันท จารุเมธีชน

๕. รศ.วิเชียร ชานุกรบุญทริก

๖. ดร.วิรัตน์ ภูทองเงิน

๗. นายวิรัช หมวดประโคน

๘. อ.ทัศนะ คล่องวิจักขณ์

๙. นายธงชัย สีโสภณ

๑๐. นายหาญณรงค์ พันธุ์พงษ์

๑๑. นายประโยค ประจบดี

๑๒. นายอรรถพล เปรีบรัมย์

๑๓. นายอนุศาสน์ วรบูรณ์ภูมิสุข

๑๔. นายวัลลภ สหุณาฬ

๑๕. นายไฉยิต คุ่มท้าว

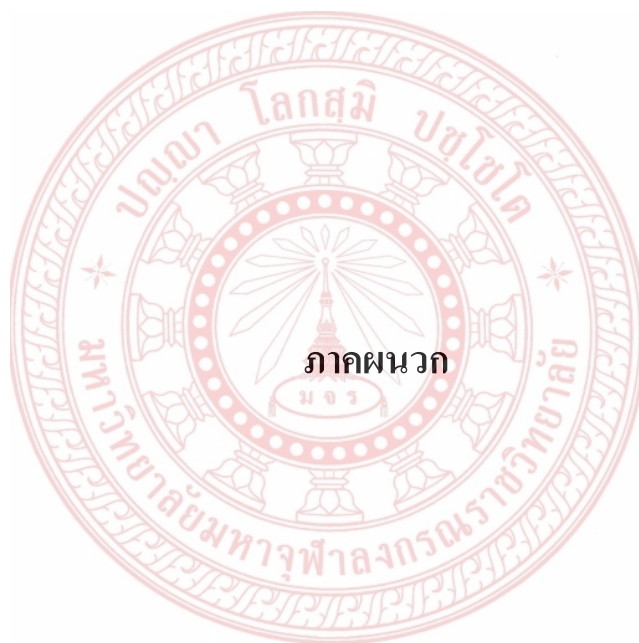
กลุ่มผู้นำชุมชน ประกอบด้วย

๑. นายไพรัตน์ เกตุชาติ

๒. นายนวน เพี้ยจันทา
๓. นายสุธร เกตุชาติ
๔. นายบุญมี เนตรวิลตา
๕. นายบุญเลี้ยง บ่อไทย
๖. นายวีระพงษ์ เพชรทราย
๗. นายสุนัน วิหกเหิน
๘. นายอัมพร อุทธาพงษ์
๙. นายวิชัย ลาจำนงค์
๑๐. นายประเสริฐ จันทร์บุปผา
๑๑. นายคำแพง กลอนโพธิ์
๑๒. นายโฮม สุขวิเศษ
๑๓. นายเป็ลียน จันทร์บุปผา
๑๔. นายทองสุข กลอนโพธิ์
๑๕. นายบุญกอง เพี้ยพีช
๑๖. นายปลัด เกตุชาติ
๑๗. นายงกไถ ลีประโคน
๑๘. นายเหรียญ พรหมทอง
๑๙. นายสงบ จันทรณพคุณ
๒๐. นายสำราญ แชนกระโทก
๒๑. นายพัน เอี่ยมรัมย์
๒๒. นายไหล สวัสดิ์สีลาภา
๒๓. นายใหม่ แป้นนางรอง
๒๔. นายสุภณ อุทธาพงษ์
๒๕. นายบุญมาก เกตุชาติ
๒๖. นายเหลื่อง ยัควงศ์
๒๗. นายสมศักดิ์ นาสัน
๒๘. นายสมหมาย สุมลทา
๒๙. นายไพรัตน์ เกตุชาติ
๓๐. นายนวน เพี้ยนันทา
๓๑. นายสุธร เกตุชาติ

- ๓๒. นายบุญมี เนตรวิลา
- ๓๓. นายวีรพงษ์ เพชรทราย
- ๓๔. นายบุญเลี้ยง บ่อไทย
- ๓๕. นายสุนันท์ วิหกเหิน
- ๓๖. นายอำพร อุทธาพงษ์
- ๓๗. นายมง เกตุชาติ
- ๓๘. นาย วิชัย ลาจำนง
- ๓๙. นายประเสริฐ จันทร์บุปผา





ภาคผนวก ก

บทความวิจัย



พุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุข
ในจังหวัดบุรีรัมย์

Buddhist Ethic: Concept, Philosophy and Process of

Promoting for Peaceful Society in Buriram Province

นายรังสีทิ วิหคเหิน, พระศรีปริยัติธาดา,ดร.ธนันต์ชัย พัฒนะสิงห์, นายสุทธิวิทย์ วิลัยริด
Mr.Rangsithi Vihokhem, PhraSripariyathidhada, Dr.Thananchai Pattanasing, Mr.Sutthiwit Vilairid^๑

บทคัดย่อ

รายงานวิจัยเรื่อง “พุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุข ในจังหวัดบุรีรัมย์” มีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิด ปรัชญาและหลักพุทธจริยธรรมที่เกี่ยวกับสันติสุขในพระพุทธศาสนาเถรวาท ๒) เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักพุทธจริยธรรมในจังหวัดบุรีรัมย์ และ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยธรรมกับกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) โดยการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพ(Qualitative Data) และการเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

๑. แนวคิดปรัชญาและหลักพุทธจริยธรรมที่เกี่ยวกับสันติสุขในพระพุทธศาสนาเถรวาทคือการกระทำหรือความประพฤติที่แสดงออกทาง กาย วาจา ใจ อันดีงาม ทั้งภายในจิตใจ และพฤติกรรมภายนอกที่แสดงออกมา ให้เหมาะสมกับเวลาโอกาสและสถานที่ ในชีวิตประจำวัน

๒. กระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักพุทธจริยธรรมในจังหวัดบุรีรัมย์ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ ๑ เป็นคนดี ขั้นตอนที่ ๒ มีปัญญาดี ขั้นตอนที่ ๓ รายได้สมดุล ขั้นตอนที่ ๔ สุขภาพดี ขั้นตอนที่ ๕ สิ่งแวดล้อมดี ขั้นตอนที่ ๖ สังคมดี ขั้นตอนที่ ๗ หลุดพ้นอาชญากรรม ขั้นตอนที่ ๘ การจัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเอง ขั้นตอนที่ ๙ การสร้างความเข้มแข็งของคณะกรรมการหมู่บ้าน

^๑ อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. วิเคราะห์พุทธจริยธรรมกับกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ ๑ เป็นคนดี และขั้นตอนที่ ๓ หลุดพ้นอาชญากรรม ด้วยการรักษาศีล ขั้นที่ ๒ มีปัญญา ในขั้นตอนนี้เป็นหลักธรรมที่ใช้ในกระบวนการนี้คือหลักปัญญา ๓ ขั้นตอนที่ ๓ รายได้สมดุลและขั้นตอนที่ ๔ กองทุนพึ่งพาตนเอง ผู้วิจัยมองว่าเป็นการนำหลักคิหิสุข ๔ ขั้นตอนที่ ๖ สังคมอบอุ่นและขั้นตอนที่ ๕ การสร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน ใช้หลักทศ ๖

คำสำคัญ : พุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา, กระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุข, จังหวัดบุรีรัมย์



Abstract

Research topic on “Buddhist Ethic: Concept, Philosophy and Process of Promoting for Peaceful Society in Buriram province” the objectives are 1) to study the concept, philosophy and Buddhist ethics concerning peace in Theravada Buddhism 2) to study the process of building a peaceful society according to Buddhist principles in Buriram province and 3) to study and analyze the Buddhist ethics and the process of building a peaceful society in Buriram province. The research is a qualitative research by studying qualitative data and collection data from group discussions then the data were analyzed using descriptive analysis.

The research found that

1. The concept, philosophy and Buddhist ethics that relate to peace in Theravada Buddhism are actions or behaviors that express physical, verbal, heart, and mind, both within the mind and the external behavior expressed to suit the time, opportunity and location in dairy life.

2. The process of building a peaceful society according to the Buddhist ethics in Buriram province consists of Step 1, A good person Step 2, Good wisdom Step 3, Balanced income Step 4, Good health Step 5, Good environment Step 6, Good society Step 7, Free from criminality Step 8, Self-reliance fund Step 9, Strengthening of the village committee

3. Analyze Buddhist ethics and the process of enhancing the peaceful society in Buriram province consists of

Step 1, A good person and step 7, free from criminality by keeping the precepts.

Step 2, good wisdom, at this stage, the principle that is used in this process is the three wisdom.

Step 3, Balanced income and Step 8 Self-reliance fund the research viewed that it was the four house-life happiness.

Step 6, Good society and step 9, strengthening of the village committee use of six directions.

Keywords: Buddhist Ethic Concept, Process of Promoting for Peaceful Society, Buriram Province

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พุทธจริยธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิตอันเป็นวิธีการหรือเครื่องมือในการสู่จุดมุ่งหมายอันเป็นประโยชน์สูงสุด เป็นเป้าหมายของชีวิตและเป็นอุดมคติของชีวิตครอบคลุมถึงเกณฑ์ตัดสินว่า การกระทำใดดีหรือไม่ดี ควรหรือไม่ควร ด้วยเหตุนี้พุทธจริยธรรมจึงมีลักษณะที่แตกต่างจากทัศนคติของปรัชญาในสำนักอื่นๆ คือพุทธจริยธรรมไม่ได้เกิดจากโต้แย้งทางความคิด (Argument) แต่พุทธจริยธรรมมีธรรมชาติของความเป็นจริง เป็นสิ่งที่ผู้ปฏิบัติแล้วสามารถเห็นได้ด้วยตนเอง (สนุทิจฺจโก) ไม่จำกัดเวลา (อกาลโก) ซึ่งเป็นผลของการตรัสรู้ธรรมอันยอดเยี่ยมของพระพุทธเจ้าที่เรียกว่า “อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ เป้าหมายสูงสุดของชีวิตในทางพระพุทธศาสนา คือการเข้าถึงพระนิพพานอันเป็นอุดมคติของชีวิต เป็นชีวิตที่มีความสงบเย็นปราศจากกิเลสเครื่องร้อยรัดทั้งปวง ในแง่ของความเป็นจริงก่อนที่มนุษย์จะบรรลุเป้าหมายสูงสุดของชีวิตได้จะต้องเข้าถึงเป้าหมายในระดับโลกียะก่อนคือเข้าถึงประโยชน์ในปัจจุบันที่เรียกว่าทิฐฐัมมิมกัตถะและประโยชน์ในภายหน้าที่เรียกว่าสัมปรายิกัตถะ เมื่ออบรมอินทรีย์แก่กล้าตามหลักอริยมรรคแล้ว่อมสามารถบรรลุพระนิพพานอันเป็นประโยชน์สูงสุดที่มนุษย์พึงได้รับ กล่าวได้ว่าคำสอนของพระพุทธศาสนามีเป้าหมายในการกระทำทุกระดับ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าผู้ปฏิบัติมีความสามารถและมีอินทรีย์แก่กล้ามากน้อยเพียงใด มนุษย์จะประสบความสำเร็จในชีวิตได้นั้น จะต้องเป็นหลักจริยธรรมในการครองชีวิตในปัจจุบัน ในพุทธจริยธรรมได้สอนหลักเพื่อการดำรงชีวิตที่ดี ประเสริฐ ดีงาม และสงบไว้มาก การพัฒนาชีวิตและการแก้ปัญหาชีวิตตามหลักพุทธจริยธรรม เป็นหลักการปฏิบัติตนเพื่อการดำรงที่ดีและการอยู่ร่วมกันด้วยดีของสังคม พุทธจริยธรรมที่ควรนำมาใช้ได้แก่การปฏิบัติตนตามพุทธโอวาท ๓ คือ การไม่ทำความชั่วทั้งปวง การทำแต่ความดี และการทำจิตใจให้ผ่องแผ้ว ซึ่งมีพื้นฐานมาจากพุทธจริยธรรม ๓ ระดับคือพุทธจริยธรรมขั้นพื้นฐาน ได้แก่เบญจศีลและเบญจธรรม พุทธจริยธรรมขั้นกลาง ได้แก่กุศลกรรมบถ ๑๐ พุทธจริยธรรมขั้นสูงได้แก่ มรรคมีองค์ ๘

ด้วยจังหวัดบุรีรัมย์ได้นำตัวแบบระบบการบริหารจัดการรายกรณี B – CM Model (Buriram Case Management Model) มาใช้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัดโดยกำหนดเป้าหมายสูงสุดคือจังหวัดบุรีรัมย์ สันติสุข บนความพอเพียง เพื่ออนาคตลูกหลานชาวบุรีรัมย์ ครอบครัวเดียวกัน สายเลือดเดียวกัน ลูกหลานรัชกาลที่ ๑ ที่กำหนดปัจจัยแห่งความสำเร็จ ๕ ปัจจัย หรือ ๕ ดี โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านซึ่งเป็นกลไกหลักในระดับปฏิบัติในพื้นที่ ที่จะต้องเป็นผู้ขับเคลื่อน

ปัจจัยความสำเร็จในทุกด้าน จึงได้มีการกำหนดธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๕ ดี ตามมติที่ประชุม คณะกรรมการหมู่บ้าน โดยผ่านความเห็นชอบของประชาคมหมู่บ้าน วัดอุประสงค์เพื่อใช้บังคับกับราษฎรหรือผู้อยู่อาศัยในหมู่บ้านและภายในอาณาเขตของหมู่บ้าน ธรรมนูญหมู่บ้านมิใช่กฎหมาย แต่จัดทำขึ้นเพื่อเป็นการจัดระเบียบสังคมและเป็นการสร้างทางการแก้ไขปัญหาของสังคมระดับหมู่บ้าน โดยเป็นการปฏิบัติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม จารีตประเพณีและไม่ขัดต่อกฎหมาย มีสาระสำคัญเพื่อให้บรรลូវัตถุประสงค์ร่วมกันของราษฎรในหมู่บ้าน ในการธำรงไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของสังคม การทำนุบำรุงรักษาศาสนา การยึดถือระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ตามหลักธรรมาภิบาลจังหวัดบุรีรัมย์ได้กำหนดให้มีการปฏิญาณตนเพื่อปฏิบัติตามธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุขตามหลักธรรมาภิบาลพร้อมกันทั่วทั้งจังหวัด พร้อมทั้งมีการนำธรรมนูญหมู่บ้านทุกหมู่บ้านในจังหวัดบุรีรัมย์ นำไปทำพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณ ณ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์

การจัดพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณตนและประกาศใช้ธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๕ ดี ตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อขับเคลื่อนหลักบริหารเชิงพุทธ โดยยึดหลักธรรมาภิบาลเป็นนโยบายของจังหวัดบุรีรัมย์ได้นำตัวแบบระบบบริหารจัดการรายกรณี (B – CM – Model: Buriram Case Management Model) มาใช้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัดและได้กำหนดเป้าหมายสูงสุดคือ “บุรีรัมย์สันติสุข บนความพอเพียง เพื่อครอบครัวเดียวกัน อนาคตลูกหลานชาวบุรีรัมย์ สายเลือดเดียวกัน ลูกหลานรัชกาลที่ ๑” โดยกำหนดปัจจัยแห่งความสำเร็จ ๕ ปัจจัย ๕ ดี ได้แก่ ดีที่ ๑ เป็นคนดี ดีที่ ๒ มีปัญญาดี ดีที่ ๓ รายได้สมคูล ดีที่ ๔ สุขภาพดี ดีที่ ๕ สิ่งแวดล้อมดี ดีที่ ๖ สังคมดี ดีที่ ๗ หลุดพ้นอาชญากรรม ดีที่ ๘ การจัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเอง ดีที่ ๙ การสร้างความเข้มแข็งของคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งจังหวัดบุรีรัมย์ได้จัดส่งธรรมนูญหมู่บ้าน ชุมชนเมือง อำเภอเพื่อนำไปให้คณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อนำเสนอที่ประชุมประชาคมหมู่บ้านให้ความเห็นชอบ โดยมีกำหนดให้มีพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณและประกาศใช้ธรรมนูญหมู่บ้าน วัด ชุมชน เมือง พร้อมกันทั้งจังหวัดบุรีรัมย์

ผู้วิจัยในฐานะเป็นอาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์และรับผิดชอบบรรยายประจำรายวิชาการบูรณาการสอนพระพุทธศาสนาจึงได้จัดทำโครงการวิจัยเรื่องพุทธธรรม แนวคิด ปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยได้จัดทำแผนจัดการเรียนรู้บูรณาการสอนระหว่างนิสิต วัด บ้าน โรงเรียนและชุมชน เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้เป็นไปตามพันธกิจ ๔ ด้านของวิทยาลัย ตามเกณฑ์การประเมินของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาและสำนักงานประเมินมาตรฐานการและรับรองคุณภาพการศึกษา

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาแนวคิด ปรัชญาและหลักพุทธจริยธรรมที่เกี่ยวกับสันติสุขในพระพุทธศาสนาเถรวาท
๒. เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักพุทธจริยธรรมในจังหวัดบุรีรัมย์
๓. เพื่อศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยธรรมกับกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์

ขอบเขตการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา
ผู้วิจัยมุ่งเน้นการศึกษาแนวคิด ปรัชญาและหลักพุทธจริยธรรมและกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักพุทธจริยธรรม ตามที่มีปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะประมวลเอามาวิเคราะห์ สังเคราะห์กระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์
๒. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มเป้าหมาย
ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มเป้าหมายในจังหวัดบุรีรัมย์ ได้แก่ พระสงฆ์ฆาธิการ จำนวน ๑๐ รูป นักวิชาการ จำนวน ๑๐ คน ผู้นำชุมชน จำนวน ๑๕ คน รวมทั้งสิ้น ๕๕ รูป/คน

วิธีดำเนินการวิจัย

- การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) มีรูปแบบดังนี้
- ๑) การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องพระไตรปิฎก หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม ภาพถ่ายเอกสารเกี่ยวกับพุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์ ดังนี้
 - (๑) ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย และเอกสารอื่นๆ โดยอาศัยแนวคิดพุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์เป็นกรอบในการศึกษา
 - (๒) ทำการศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์

(๓) สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา พุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์

๒) การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบถึงพุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์ ดังนี้

(๑) ทำการศึกษาพุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุข ในจังหวัดบุรีรัมย์

(๒) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม โดยมีผู้เข้าร่วมคือ การสนทนากลุ่ม จำนวน ๕๕ รูป/คน ประกอบด้วย

กลุ่มพระสังฆาธิการ ประกอบด้วย

๑. พระเทพปริยัติยาจารย์, คร. เจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์

๒. พระสุนทรธรรมเมธี, คร. รองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์

๓. พระศรีปริยัติธาดา, รองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์, ผู้อำนวยการวิทยาลัย

สงฆ์บุรีรัมย์

๔. พระมงคลสุตกิจ, เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์

๕. พระครูศรีปริยัตยานุศาสตร์, เลขานุการรองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์

๖. พระครูสิทธิปริยัตยาภิรม, เลขานุการรองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์

๗. พระครูปริยัติธรรมนิเทศ, เจ้าคณะตำบลบ้านยาง อำเภอเมือง จังหวัด

บุรีรัมย์

๘. พระครูปิยธรรมทัศน์, รองเจ้าคณะอำเภอลำปลายมาศ

๙. พระครูสุนทรวิโรจน์พิต, คร. เจ้าอาวาสวัดบ้านหนองไฮ ตำบลตลาด

โพธิ์ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

๑๐. พระมหาอภิสิทธิ์ วิริโย, เจ้าอาวาสวัดหนองกี่ อำเภอหนองกี่ จังหวัด

บุรีรัมย์

กลุ่มนักวิชาการประกอบด้วย

๑. ดร.บุญถึง ประเมินมงคลกุล

๒. ดร.พีรพงษ์ มาลา

๓. ผศ.ดร. วีระชัย ยศโสธร

๔. รศ.ดร. เอกฉันท จารุเมธีชน

๕. รศ.วิเชียร ชาบุดรบุญทริก
 ๖. คร.วิรัตน์ ภูทองเงิน
 ๗. นายวิรัช หมวดประโคน
 ๘. อ.ทัศนะ คล่องวิจักขณ์
 ๙. นายธงชัย สีโสภณ
 ๑๐. นายหาญนรงค์ พันธุ์พงษ์
 ๑๑. นายประโยค ประจบดี
 ๑๒. นายอรรถพล เปรียบรัมย์
 ๑๓. นายอนุศาสน์ วรบูรณ์ภูมิสุข
 ๑๔. นายวัลลภ สหุนาพี
 ๑๕. นายโมฆิต คุ้มทั่ว
- กลุ่มผู้นำชุมชน ประกอบด้วย
๑. นายไพรัตน์ เกตุชาติ
 ๒. นายนวน เพี้ยจันทา
 ๓. นายสุธร เกตุชาติ
 ๔. นายบุญมี เนตรวิลา
 ๕. นายบุญเลี้ยง บ่อไทย
 ๖. นายวีระพงษ์ เพชรทราย
 ๗. นายสุนัน วิหกเหิน
 ๘. นายอัมพร อุทธาพงษ์
 ๙. นายวิชัย ลาจำนงค์
 ๑๐. นายประเสริฐ จันท์บุปผา
 ๑๑. นายคำแพง กลอนโพธิ์
 ๑๒. นายโฮม สุขวิเศษ
 ๑๓. นายเปลียน จันท์บุปผา
 ๑๔. นายทองสุข กลอนโพธิ์
 ๑๕. นายบุญกอง เพี้ยพีช
 ๑๖. นายปลัด เกตุชาติ
 ๑๗. นายงกไถ ลีประโคน

๑๘. นายเหรียญ พรหมทอง
๑๙. นายสงบ จันทรมพคุณ
๒๐. นายสำราญ แชนบกระโทก
๒๑. นายพัน เอี่ยมรัมย์
๒๒. นายไพล สวัสดิ์สีลาภา
๒๓. นายใหม่ แป้นนางรอง
๒๔. นายสุภณ อุทธาพงษ์
๒๕. นายบุญมาก เกตุชาติ
๒๖. นายเหลื่อง ยี่ควงศ์
๒๗. นายสมศักดิ์ นาสัน
๒๘. นายสมหมาย สุมลทา
๒๙. นายไพรัตน์ เกตุชาติ
๓๐. นายนวน เพ็ญนันทา
๓๑. นายสุธร เกตุชาติ
๓๒. นายบุญมี เนตรวิลา
๓๓. นายวีรพงษ์ เพชรทราย
๓๔. นายบุญเลี้ยง บ่อไทย
๓๕. นายสุนันท์ วิหกเห็น
๓๖. นายอำพร อุทธาพงษ์
๓๗. นายมง เกตุชาติ
๓๘. นายวิชัย ลาจำนง
๓๙. นายประเสริฐ จันทร์บุปผา

(๓) ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุข ในจังหวัดบุรีรัมย์

(๔) สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ พุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุข ในจังหวัดบุรีรัมย์

(๕) สรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลจากแบบบันทึกข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยมีหลักการคือ

๑. ความชัดเจนครอบคลุม
๒. ความเหมาะสมและเป็นไปได้ในการดำเนินงานจริง
๓. สิ่งที่ควรเพิ่มเติมในงานวิจัย
๔. ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไข

สรุปผลการวิจัย

๑. แนวคิดปรัชญาและหลักพุทธจริยธรรมที่เกี่ยวกับสันติสุขในพระพุทธศาสนาเถรวาท จริยธรรม คือ จริย+ธรรม รวมเป็น จริยธรรม แปลว่า ธรรมที่ควรประพฤติ, การประพฤติที่ถูกต้อง, การปฏิบัติที่เหมาะสม หรือธรรมที่เป็นไปเพื่อความดีงาม ในอรรถกถาหรือฎีกาก็กล่าวถึงจริยธรรมไว้เหมือนกัน คือ แต่ละคัมภีร์ก็ใช้คำว่า ธรรมจริยา เพื่อหมายถึงจริยธรรมเหมือนกัน เช่น หนังสืออธิบายมงคลสูตร (มงคลสูตรที่ ๒) ของสิริมังคลาจารย์ จริยธรรม คือการกระทำหรือความประพฤติที่แสดงออกทางกาย วาจา ใจ อันดีงาม ทั้งภายในจิตใจ และพฤติกรรมภายนอกที่แสดงออกมา ให้เหมาะสมกับเวลาโอกาสและสถานที่ อันก่อให้เกิดประโยชน์และความสุขต่อตนเอง ผู้อื่น สังคม และประเทศชาติ ในการดำรงชีวิตด้วยปัญญา ความประพฤติที่ดีงาม มีระเบียบวินัยต่อตนเอง จนเป็นนิสัย รู้ผิดชอบชั่วดีอันเป็นจริยธรรมภายในจิตใจซึ่งเป็นรากฐานทำให้เกิดจริยธรรมภายนอกบุคคลที่ได้รับการฝึกมาอย่างดีแล้วย่อมปรับตัวและทำกิจกรรมร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข มีอิสระ มีเสรีภาพ ไม่ผิดศีลธรรม จริยธรรมจะเกี่ยวข้องกับการประพฤติปฏิบัติของตนเองที่ตั้งใจกระทำโดยยึดหลักตามกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม กฎเกณฑ์ทางนิติธรรมและกฎเกณฑ์ทางสังคมที่ส่วนใหญ่พึงประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสมได้อย่างเป็นสากล ทฤษฎีคุณธรรมนั้นต้องปฏิบัติได้ กฎเกณฑ์ทั้งหลายต้องปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน โดยไม่มีอุปสรรคต่อมนุษย์ที่สามารถประพฤติปฏิบัติได้ไม่ต้องใช้ความพยายาม จริยธรรมเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความมีคุณค่าของคน โดยควรปลูกฝังด้านจริยธรรมเพื่อให้เขาเหล่านั้นเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ มีความรู้ ความสามารถพร้อมที่จะประพฤติปฏิบัติตนในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งพาตนเอง มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเคารพต่อกฎหมายบ้านเมือง มีความยุติธรรม มีความเสียสละ มีเหตุผล มีความรักชาติ ศาสนาพระมหากษัตริย์ มีเมตตา กรุณา มีความสามัคคี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มี

วัฒนธรรมในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า รู้จักรักษา ส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข จริยธรรมแบ่งเป็น ๓ ระดับ จริยธรรมขั้นมูลฐานได้แก่ ศีล ๕ คือความประพฤติชอบทางกายและวาจา, การรักษากาย วาจาให้เรียบร้อย, ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว, การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน ๑) จงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๒) จงดเว้นจากการลักทรัพย์ ๓) จงดเว้นจากการประพฤตินอกใจในทาง ๔) จงดเว้นจากการพูดเท็จ ๕) จงดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือสุรา จริยธรรมขั้นกลางได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ คือทางแห่งกุศลกรรม, ทางทำความดี, กรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่สุคติ ได้แก่ กายกรรม ๓ การกระทำทางกาย จงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ที่มีชีวิตให้ตาย จงดเว้นจากการลักขโมยสิ่งของ ๆ คนและสัตว์ จงดเว้นจากการประพฤตินอกใจในทางทั้งหลาย วิจิตรกรรม ๔ การกระทำทางวาจา จงดเว้นจากการพูดเท็จ จงดเว้นจากการพูดต่อเสียด จงดเว้นจากการพูดวาจาหยาบคายที่เผ็ดร้อน จงดเว้นจากการพูดเพื่อเจือมนโนกรรม ๓ การกระทำทางใจ ความไม่คิดฟุ้งถึงอยากได้ของเขา ความไม่คิดร้ายผู้อื่น ไม่พยายาม ความเห็นชอบ ถูกต้องตามคลองธรรม และจริยธรรมขั้นสูงได้แก่ มรรคมีองค์ ๘ คือ หนทางสู่ความพ้นทุกข์อันชอบ ๑. ความเห็นชอบ ๒. ความดำริชอบ ๓. เจรจาชอบ ๔. กระทำชอบ ๕. เลี้ยงชีพชอบ ๖. พยายามชอบ ๗. ตั้งจิตมั่นชอบ ๘. ระลึกชอบ จริยธรรมในชีวิตประจำวัน ได้แก่ ธรรมคุ้มครองโลก ๒ หมายถึง ธรรมที่ช่วยคุ้มครองทั้งมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย ให้อยู่ด้วยกันอย่างปกติสุข โลกธรรม ๕ ไม่เดือดร้อนวุ่นวาย ได้แก่ หิริ แปลว่า ความละอายแก่ใจ ความละอายต่อบาป และโอตตปป แปลว่า ความเกรงกลัว ความสะดุ้งกลัวต่อผลของความชั่ว ต่อผลของความทุจริต ที่ทำไว้ พรหมวิหาร ๔ หมายถึง ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ, ธรรมประจำใจอันประเสริฐ, หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์, ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ ต้องมีความรักใคร่ ปรารถนาดี ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ความวางใจเป็นกลาง และความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข อิทธิบาท ๔ หมายถึง คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ, คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ ตามวัตถุประสงค์ที่มุ่งหมายไว้ ความพอใจ การพิจารณาไตร่ตรอง ความเอาใจใส่ และความขยันหมั่นเพียร ทิศ ๖ หมายถึง บุคคลประเภทต่างๆ ที่เราควรยกย่องให้เกียรติและควรแก่การเคารพ บูชา ทิศเบื้องหน้า คือ มารดา บิดา ทิศเบื้องขวา คือ ครูอาจารย์ ทิศเบื้องหลัง คือ บุตรภรรยา ทิศเบื้องซ้าย คือ มิตรสหาย ทิศเบื้องล่าง คือ คนรับใช้และคนงาน ทิศเบื้องบน พระสงฆ์ มงคล ๓๘ ประการหมายถึง ธรรมอันนำมาซึ่งความสุขความเจริญ เรียกเต็มว่า อุดมมงคล คือมงคลอันสูงสุด ซึ่งถือเป็นหลักประพฤติปฏิบัติที่ทำให้ประสบความสำเร็จ และความสุขในชีวิตอันสูงสุด

๒. กระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักพุทธจริยธรรมในจังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ ๑ เป็นคนดี ด้วยการส่งเสริมให้เคารพกฎกติกา ปฏิบัติตามประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงาม ให้คนในชุมชนแสดงออกถึงการตอบแทนผู้มีพระคุณและบ้านเกิด รวมถึงสนับสนุนให้เข้าร่วมกิจกรรมสำคัญทางศาสนาเพื่อสร้างจิตสำนึกให้ทุกคนรอบครัวประพฤติตนเป็นคนดี

ขั้นตอนที่ ๒ มีปัญญาดี ด้วยการอาศัยความร่วมมือ และยึดหลักบ้าน วัด และหน่วยงานของทางราชการในการสร้างการเรียนรู้และนำภูมิปัญญาในถิ่นมาสร้างอาชีพให้กับชาวบ้าน เช่นการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหม เป็นต้น

ขั้นตอนที่ ๓ รายได้สมดุล ด้วยการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ด้วยการกระตุ้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองด้วยการนำแนวทางการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งมีการนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ขั้นตอนที่ ๔ สุขภาพดี ด้วยการร่วมมือจากหน่วยงานราชการและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และได้จัดตั้งชมรมออกกำลังกายเพื่อสร้างความแข็งแรงเพื่อการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน

ขั้นตอนที่ ๕ สิ่งแวดล้อมดี ผ่านนโยบาย ๓ ส่วน ได้แก่ กระบวนการต้นน้ำ คือการทำให้ชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการขยะมูลฝอย กระบวนการกลางน้ำ คือเริ่มจากการทำความสะอาดในบ้านของตนเอง การจัดตั้งกลุ่มสมาชิกกรณรงค์คัดแยกขยะตั้งแต่ครัวเรือน และกระบวนการปลายน้ำ ด้วยการพัฒนาอาชีพเพื่อสร้างแรงจูงใจในการบริหารจัดการขยะในชุมชนอย่างยั่งยืน เป็นต้น

ขั้นตอนที่ ๖ สังคมดี การส่งเสริมให้ทุกคนในหมู่บ้านได้ดูแลลูกหลานอย่างใกล้ชิด เพื่อสร้างครอบครัวอบอุ่น ทั้งการเข้าวัดทำบุญร่วมกันของคนในครอบครัว การสนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย มีความสมัครสมานสามัคคี และรักษากฎวินัยของหมู่บ้านอย่างเข้มแข็ง

ขั้นตอนที่ ๗ หลุดพ้นอาชญากรรม จัดให้มีการเวรยามหมู่บ้าน คอยออกตรวจพื้นที่เสี่ยงทุกวัน และการป้องกันยาเสพติด จัดอบรมเยาวชนด้านยาเสพติด โดยการร่วมมือกับฝ่ายปกครอง ตำรวจ และสาธารณสุขให้มีการสุ่มตรวจสารเสพติดในวัยรุ่นกลุ่มเสี่ยงในหมู่บ้านทุก ๑๕ วัน

ขั้นตอนที่ ๘ การจัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเอง คือการจัดตั้งกองทุนของหมู่บ้าน มาจากทุนต่างๆ ที่มีในหมู่บ้าน โดยให้ทุกคนในหมู่บ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในกองทุนเพื่อความโปร่งใส และ

เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้านให้มีความสามารถในการจัดการกับปัญหาต่างๆ ด้วยตนเองและดีที่สุดท้าย

ขั้นตอนที่ ๕ การสร้างความเข้มแข็งของคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการช่วยงานในหมู่บ้านเพื่อให้เกิดการพัฒนา โดยให้ชาวบ้านได้รับประโยชน์อย่างสูงที่สุด เช่นการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายประจำทุกเดือน ทุกกลุ่มอาชีพ เพื่อนำเงินมาพัฒนาชุมชนหรือเข้ากองทุนพึ่งพาเป็นต้น พื้นที่บ้านสวนนอก หมู่บ้านตัวอย่างหนึ่งของการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปเป็นเครื่องมือดำเนินชีวิต โดยใช้หลักคุณธรรมจริยธรรมนำทาง

๓. วิเคราะห์พุทธจริยธรรมกับกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ ๑ เป็นคนดี และขั้นตอนที่ ๗ หลุดพ้นอาชญากรรม เป็นการนำเอาหลักศีลในพระพุทธศาสนาซึ่งเรียกว่าคนมีศีลธรรมด้วยการประพฤติตามหลักศีล ๕ ที่เป็นส่วนเบื้องต้นของธรรมจริยาที่กล่าวแล้วนั้น ก็ยังจัดได้ชื่อว่าเป็นคนมีศีลธรรม ได้แก่ ละเว้นจากการฆ่า การสังหาร ไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย (เว้นปาณาติบาต) ละเว้นจากการลักขโมยเบียดบังแย่งชิง ไม่ประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน (เว้นอทินนาทาน) ละเว้นการประพฤติผิดในกาม ไม่ประทุษร้ายต่อของรักของหวงแหน อันเป็นการทำลายเกียรติภูมิและจิตใจ ตลอดจนทำวงศ์ตระกูลของเขาให้สับสน (เว้นกามเมสุมิจนจาร) ละเว้นการพูดเท็จโกหกหลอกลวง ไม่ประทุษร้ายเขาหรือประโยชน์สุขเขาด้วยวาจา (เว้นมูสาวาท) และไม่เสพเครื่องดองของมีเมาสิ่งเสพติด อันเป็นเหตุให้เกิดความประมาทมัวเมา ก่อความเสียหายผิดพลาดเพราะขาดสติ เช่น ทำให้เกิดอุบัติเหตุ แม้อย่างน้อยก็เป็นผู้ถูกถามต่อความรู้สีก่อนคงปลอดภัยของผู้ร่วมสังคม

ขั้นที่ ๒ มีปัญญา ในขั้นตอนนี้เป็นหลักธรรมที่ใช้ในกระบวนการนี้คือหลักปัญญา ๓ คือความรู้รอบรู้, ความรู้ทั่ว, ความเข้าใจ, ความรู้แจ้ง คือ ความรอบรู้ทั้งตนเอง และวิชาการต่าง ๆ สิ่งแวดล้อม สังคม และความเป็นไปของโลกอย่างชัดเจน กระบวนการที่ทำให้เกิดปัญญา มี ๓ วิธีคือ ๑) สุตมยปัญญา คือปัญญาเกิดจากการฟัง อันได้แก่ ฟังการอบรม ฟังการบรรยาย ฟังการอภิปราย ฟังการเสวนา ฟังการระดม สมอง การอ่านตำราหรือเอกสารต่าง ๆ การได้ดูได้ฟังจากสื่อต่าง ๆ เป็นต้น ๒) จิตตามยปัญญา คือปัญญาเกิดจากความคิด เป็นความคิดที่เป็นระบบถูกต้อง ความคิดที่ละเอียดลึกซึ้ง ความคิดแบบแยกกาย ความคิดรอบด้านที่เรียกว่า ความคิดแบบโยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่มากมาย ๓) ภวานามยปัญญา คือปัญญาเกิดจากการอบรมตนเอง โดยเน้นกระบวนการศึกษาจิตและกายอย่างชัดเจน เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างกายกับจิต เมื่อทราบ

ว่าใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว ก็ให้การฝึกจิตควบคุมจิต จนกระทั่งมีความสงบ สามารถนำไปตรึงตรอง เรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่างแตกฉาน เป็นระบบ สงบ ไม่วุ่นวาย ทำงานได้ผล มีประสิทธิภาพ มีความสุข

ขั้นตอนที่ ๓ รายได้สมดุลและขั้นตอนที่ ๔ กองทุนพึ่งพาตนเอง ผู้วิจัยมองว่าเป็นการนำหลักทฤษฎี ๔ หรือกาม โภคิ ๑๐ ความสุขของผู้ที่มีการใช้ชีวิตอยู่อย่างธรรมดาทั่วไปความสุขของคฤหัสถ์ หมายถึง ความสุขทางกาย และความสุขทางใจ ไม่มีความวิตกเป็นทุกข์ในการดำเนินชีวิต หลักทฤษฎีได้แบ่งความสุขของคฤหัสถ์ออกเป็น ๔ ประเภท หรือเงื่อนไขความสุข ๔ ประการ คือ ๑) อติสุข สุขอันเกิดจากการมีทรัพย์ คือความภูมิใจ ความอิจฉา ว่าตนมีโภคทรัพย์ที่ได้มาด้วยน้ำพักน้ำแรงความขยันหมั่นเพียรของตน และโดยชอบธรรม หรือความสุขสิ่งแรกที่ต้องทำ คือ การทำงาน สร้างฐานะ เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์ (เงินทอง) อันจะบันดาลให้มีความสุข ๒) โภคสุข สุขเกิดจากการมีทรัพย์ คือความภูมิใจ ความอิจฉา ว่าตนได้ใช้ทรัพย์ที่หามาโดยชอบนั้น เลี้ยงชีพ เลี้ยงผู้ควรเลี้ยง และบำเพ็ญประโยชน์หรือสุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์เมื่อมีทรัพย์ ต้องรู้จักใช้จ่ายบำรุงตนเอง ครอบครัว ให้พอเหมาะพอควร ไม่ตระหนี่เกินไปไม่ฟุ่มเฟือยเกินไป คือ ไม่เกินตัว และให้มีเหลือเก็บไว้บ้าง ๓) อนนสุข สุขเกิดจากการมีทรัพย์ คือ ความภูมิใจ ความอิจฉา ว่าตนเป็นไท ไม่มีหนี้สินคิดค้างใคร เพราะฉะนั้น อย่าพยายามก่อหนี้ยืมสินผู้อื่น ๔) อนวัชชสุข สุขเกิดจากการมีทรัพย์ คือความภูมิใจ ความอิจฉา ว่าตนมีความประพฤติสุจริต ไม่บกพร่องเสียหายใครๆ ก็ติเตียนไม่ได้ ทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ หรือเป็นความสุขเกิดจากการประกอบอาชีพสุจริต ไม่ผิดกฎหมาย ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่คนชุมชน สิ่งแวดล้อมและสังคม

ขั้นตอนที่ ๖ สังคมอบอุ่นและขั้นตอนที่ ๘ การสร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้วิจัยมองว่าใช้หลักทฤษฎี ๖ เป็นการกระทำหน้าที่ตามหลักศีลธรรม เป็นการกระทำที่ตัวเราหรือใครๆทำ หรือได้พบเห็นการกระทำเช่นนี้ย่อมเกิดความรู้สึกว่านี่เป็นการกระทำที่ดี ที่เหมาะสม เช่น การกระทำหน้าที่ต่อกันระหว่างมารดาบิดา กับ บุตร เป็นการกระทำที่มีเจตนาดีต่อกันทั้งสองฝ่าย มารดาบิดาในฐานะของผู้ให้กำเนิด หรือผู้ที่สร้างบุตรขึ้นมา โดยหน้าที่แล้วย่อมเลี้ยงดูบุตรของตนให้เจริญเติบโตขึ้นมาเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและของสังคม จึงได้อบรมสั่งสอนให้บุตรได้รู้ อะไรดี อะไรไม่ดี แล้วแนะนำให้ลูกกระทำแต่สิ่งที่ดีๆ และส่งต่อบุตรของตนให้ไปศึกษาเล่าเรียน กฏระเบียบของสังคม และวิชาการในศาสตร์ต่างๆที่จะนำมาประกอบอาชีพเพิ่มที่โรงเรียนหรือสถานศึกษาต่างๆ เมื่อจบการศึกษาแล้วก็แนะนำคนที่ดีๆที่เหมาะสมให้แต่งงานมีครอบครัว แล้วจัดแจงมอบสมบัติให้เป็นทุนในการสร้างครอบครัวใหม่ของบุตรให้มีความมั่นคง เนื่องด้วยตัวบุตรเองก็ทำตามเจตนาดีของมารดาบิดา ที่ปลูกฝังให้ตนเป็นคนดี โดยการหนีไกลจากสิ่งไม่ดีทั้งหลาย แล้วทำแต่สิ่งที่ดีที่ควรตามที่ท่านสั่งสอน ตั้งใจเรียนตั้งใจศึกษาจนจบ หางานหากรทำนารายได้มา

เลี้ยงมารดาบิดาและครอบครัว ทำให้มารดาบิดามีความมั่นใจว่าบุตรของเราเป็นคนดีสามารถฝากผีฝากไข้ได้ เป็นบุตรที่เหมาะสมที่จะดำรงวงศ์ตระกูลต่อจากเราได้เป็นอย่างดีแน่นอนจากตัวอย่างที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าเป็นการกระทำที่ดีต่อกันทั้งสองฝ่าย เป็นการกระทำที่ดี ที่เกิดจากการสำนึกในหน้าที่ และเป็นการกระทำที่ใครๆทำหรือใครๆเห็นก็ว่าดีว่าเหมาะสม เพราะหน้าที่ คือ กิจที่บุคคลควรกระทำหรือต้องทำ ตามที่ตนมีความผูกพันหรือมีพันธะต่อสังคม และเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้กระทำหน้าที่นั้นๆปรากฏสถานะทางสังคม ทำให้บุคคลในสังคมยอมรับบทบาทที่ตนเป็นอยู่ ส่วนแนวคิดเรื่องหน้าที่นั้นจากการศึกษาแนวคิดเรื่องหน้าที่ในทางปรัชญาจึงได้รู้ว่าแนวคิดเรื่องหน้าที่นั้น เป็นแนวคิดพื้นฐานของจริยศาสตร์ ซึ่งเป็นศาสตร์หนึ่งในวิชาปรัชญา เป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับหลักการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ว่าสิ่งไหนควรปฏิบัติหรือไม่ควรปฏิบัติ จริยศาสตร์บอกว่าหน้าที่ของมนุษย์เกิดขึ้นมาพร้อมกับการเกิดขึ้นของสังคม เป็นแนวคิดพื้นฐานของจริยศาสตร์ เป็นหน้าที่ที่เกี่ยวกับสังคม เป็นจริยพันธะของปัจเจกชนบุคคลที่มีต่อสังคม

อภิปรายผล

จริยธรรมแบ่งเป็น ๓ ระดับ จริยธรรมขั้นมูลฐานได้แก่ ศีล ๕ คือความประพฤติชอบทางกายและวาจา, การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย, ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว, การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน ๑) งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๒) งดเว้นจากการลักทรัพย์ ๓) งดเว้นจากการประพฤตินอกใจ ๔) งดเว้นจากการพูดเท็จ ๕) งดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือสุรา จริยธรรมขั้นกลางได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ คือทางแห่งกุศลกรรม, ทางทำความดี, กรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่สุคติได้แก่ กายกรรม ๓ การกระทำทางกาย งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ที่มีชีวิตให้ตาย งดเว้นจากการลักขโมยสิ่งของ ๓ และสัตว์ งดเว้นจากการประพฤตินอกใจทั้งหลาย วจีกรรม ๔ การกระทำทางวาจา งดเว้นจากการพูดเท็จ งดเว้นจากการพูดต่อเสียด งดเว้นจากการพูดวาจาหยาบคายที่เผ็ดร้อน งดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ มโนกรรม ๓ การกระทำทางใจ ความไม่คิดเพ่งเล็งอยากได้ของเขา ความไม่คิดร้ายผู้อื่น ไม่พยายาม ความเห็นชอบ ถูกต้องตามคลองธรรม และจริยธรรมขั้นสูงได้แก่ มรรคมีองค์ ๘ คือ หนทางสู่ความพ้นทุกข์อันชอบ ๑. ความเห็นชอบ ๒. ความดำริชอบ ๓. เจรจาชอบ ๔. กระทำชอบ ๕. เลี้ยงชีพชอบ ๖. พยายามชอบ ๗. ตั้งจิตมั่นชอบ ๘. ระลึกชอบ จริยธรรมในชีวิตประจำวันได้แก่ ธรรมคุ้มครองโลก ๒ หมายถึง ธรรมที่ช่วยคุ้มครองทั้งมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายให้อยู่ด้วยกันอย่างปกติสุข โลกธรรม ๕ ไม่เดือดร้อนวุ่นวาย ได้แก่ หิริ แปลว่า ความละอายแก่ใจ ความละอายต่อบาป และโอตตปป แปลว่า ความเกรงกลัว ความสะดุ้งกลัวต่อผลของความชั่ว ต่อผลของความทุจริตที่ทำได้ พรหมวิหาร ๔ หมายถึง ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ, ธรรมประจำใจอัน

ประเสริฐ, หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์, ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ ต้องมีความรักใคร่ ประรณาคี ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ความวางใจเป็นกลาง และความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข อิทธิบาท ๔ หมายถึง คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ, คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่มุ่งหมายไว้ ความพอใจ การพิจารณาไตร่ตรอง ความเอาใจใส่ และความขยันหมั่นเพียร ทิศ ๖ หมายถึง บุคคลประเภทต่างๆ ที่เราควรยกย่องให้เกียรติและควรแก่การเคารพบูชา ทิศเบื้องหน้า คือ มารดา บิดา ทิศเบื้องขวา คือ ครูอาจารย์ ทิศเบื้องหลัง คือ บุตรภรรยา ทิศเบื้องซ้าย คือ มิตรสหาย ทิศเบื้องล่าง คือ คนรับใช้และคนงาน ทิศเบื้องบน พระสงฆ์ มงคล ๓๘ ประการหมายถึง ธรรมอันนำมาซึ่งความสุขความเจริญ เรียกเต็มว่า อุดมมงคล คือมงคลอันสูงสุด ซึ่งถือเป็นหลักประพฤติปฏิบัติที่ทำให้ประสบความสำเร็จ และความสุขในชีวิตอันสูงสุด สอดคล้องกับพระรัตนทัตถยาภิธานุโธ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาวิธีการถ่ายทอดหลักพุทธจริยธรรมแก่เยาวชนของสถาบันครอบครัว: ศึกษากรณี ครอบครัวผู้ประกอบการอาชีพทำสวนยาง อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ พบว่า หลักพุทธจริยธรรมสำหรับเยาวชนที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้แก่ หลักกตัญญูกตเวที หลักอิทธิบาท ๔ หลักเบญจศีล - เบญจธรรม หลักอบายมุข ๖ และหลักทิศ ๖ หลักพุทธจริยธรรมดังกล่าวเป็นประโยชน์ทั้งแก่เยาวชนและผู้ปกครองหรือบุคคลทั่วไป

วิธีการถ่ายทอดหลักพุทธจริยธรรมแก่เยาวชนของครอบครัวผู้ประกอบการอาชีพทำสวนยางได้แก่ วิธีการวางกฎข้อบังคับคือไม่ให้ทำสิ่งที่เลวร้าย เช่น ลักขโมย เป็นต้น วิธีการถาม - ตอบ ปัญหาและวิธีการพูดคุยกันหรือสนทนากัน ซึ่งเป็นวิธีการถ่ายทอดหลักพุทธจริยธรรมของพระพุทธเจ้า ส่วนด้านกลอุบายและวิธีการประกอบการถ่ายทอด ได้แก่ การทำเป็นตัวอย่าง เช่นการไม่ดื่มสุรา เป็นต้น การหาจังหวะและโอกาส เช่นข่าวสารเหตุการณ์บ้านเมือง เป็นต้น ยึดหยุ่น เช่นไม่ให้ดื่มสุรา แต่อาจให้ดื่มเป็นยาเพื่อบำรุงร่างกาย เป็นต้นและยังมีวิธีการโน้มน้าวใจประกอบด้วยสำหรับปัจจัยส่วนบุคคลที่มีต่อการถ่ายทอดหลักพุทธจริยธรรมแก่เยาวชนของครอบครัวผู้ประกอบการอาชีพทำสวนยางพบว่า มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องคือขนาดของครอบครัวความรู้ของผู้นำครอบครัว และรายได้ของครอบครัวและด้านทัศนคติที่มีต่อหลักพุทธจริยธรรมของผู้นำครอบครัวเป็นปัจจัยที่สำคัญ นอกจากนี้พบว่า การถ่ายทอดหลักพุทธจริยธรรมนั้นเป็นลักษณะตามจารีตประเพณีวัฒนธรรม คือในลักษณะที่สอนนั้นเป็นไปเพื่อสั่งการรอบข้าง หรือทำตามๆ กันมา ไม่ใช่สอนเพื่อให้ปฏิบัติและนำไปใช้กับชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง เช่น หลักเบญจศีล - เบญจธรรม มีการสอนเรื่องการห้ามลักทรัพย์มากที่สุด เพราะคนที่ลักทรัพย์ของผู้อื่นย่อมเป็นบุคคลที่สังคมไม่ยอมรับ ซึ่งโดยความเป็นจริงหลักเบญจศีล - เบญจธรรม ข้อที่ควรสอนมากที่สุดคือการห้ามดื่มสุราเพราะสุราเป็นเหตุให้ทำผิดในข้ออื่นๆ ได้ทุกข้อ พระมหาสมชาย สิริจินฺโท ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พุทธธรรม

เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของพระเทพวรคุณ ผลการศึกษาพบว่า ผลการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพระเทพวรคุณ สงเคราะห์ลงเป็น ๒ ด้าน ได้แก่ ๑) ผลในด้านกายภาพที่มีต่อสังคมและชุมชน ๒) ผลในด้านจิตใจและปัญญาที่มีต่อสังคมและชุมชนซึ่งในข้อแรกมีผลต่อการพึ่งพาตนเอง, หน้าที่ในครอบครัว, การอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นอีสาน, การสืบสานประเพณี, โครงการและการพัฒนาองค์กรสงฆ์และชุมชน ส่วนในข้อที่สองเป็นการส่งเสริมความรู้ด้านปรัชญาและวิชาการทางพระพุทธศาสนาและเป็นการส่งเสริมความรู้เชิงอนุรักษ์

กระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักพุทธจริยธรรมในจังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วยขั้นตอนคือ ขั้นตอนที่ ๑ เป็นคนดี ขั้นตอนที่ ๒ มีปัญญา ขั้นตอนที่ ๓ รายได้สมดุล ขั้นตอนที่ ๔ สุขภาพแข็งแรง ขั้นตอนที่ ๕ ถึงแก่ออมสมบูรณ์ ขั้นตอนที่ ๖ สังคมอบอุ่น ขั้นตอนที่ ๗ หลุดพ้นอาชญากรรม ขั้นตอนที่ ๘ กองทุนพึ่งพาตนเอง ขั้นตอนที่ ๙ การสร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน(กม.)/ชุมชนเมือง โคนเสริมสร้างครอบครัวให้มีความเข้มแข็ง มีสัมพันธภาพที่ดี เกิดความอบอุ่น รักษา สืบต่อวัฒนธรรมและค่านิยมที่ดีสู่คนรุ่นต่อไป โดยเสริมสร้างพ่อแม่ให้มีความรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตอย่างมีความสุข ปลอดภัยและมั่นคงภายในครอบครัว สมาชิกในครอบครัวรู้บทบาทหน้าที่ ควบคู่กับการให้ความรู้ตามหลักวิชาการและหลักคำสอนทางศาสนาในการเลี้ยงดูบุตรหลานให้เหมาะสมตามช่วงวัย รวมทั้งประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับบุตรหลานภายใต้วัฒนธรรมไทยที่ดีงาม ส่งเสริมให้ครอบครัวนำความรู้ที่เป็นทักษะในการดำรงชีวิตมาอบรม กล่อมเกลา ชี้นำบุตรหลานบนพื้นฐานของศีลธรรมอันดีงามและความพอเหมาะพอควร ประหยัด อุดม มีวินัยในการใช้จ่าย และให้รู้จักรักเหง้าของตนเองและท้องถิ่น โดยทำกิจกรรมทางสังคมและศาสนาาร่วมกัน จัดสรรเวลาสำหรับการพูดคุยกับบุตรหลานอย่างสม่ำเสมอ ควบคู่กับการเปิดพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมของครอบครัว และการสร้างค่านิยมครอบครัวอบอุ่นผ่านสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศ รังขยายพื้นที่สารสนเทศและพื้นที่สาธารณะให้เด็กและเยาวชนสามารถแสดงออกทางความคิดและจินตนาการได้อย่างอิสระและเกิดการเรียนรู้ร่วมกันโดยเน้นปฏิสัมพันธ์พ่อแม่ลูก ให้ทุกคนได้รับหลักประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมที่หลากหลายประเภทอย่างทั่วถึง สามารถป้องกันและบรรเทาความเสี่ยงที่เผชิญได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมการประกอบอาชีพ สร้างรายได้และการดำรงชีวิตให้มีความมั่นคง สร้างโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงแหล่งทุนเพื่อการประกอบอาชีพและรายได้อย่างทั่วถึงสอดคล้องกับพระมหาเจี๋ยงศักดิ์ ฆมฺมวิจาโร (โสภากุล) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง วิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับการแก้ปัญหาการหย่าร้างในชุมชนโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่าหลักพุทธธรรมกับการแก้ปัญหาการหย่าร้างในชุมชนโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่นมี ๔ แนวทางคือ ๑. ด้านร่างกายและจิตใจ โดยการใช้

หลัก เบญจศีล คือ การเสริมสร้างและสั่งสมหรือปลูกฝังวัฒนธรรมแห่งการถือศีล ๕ ในกรอบคร้ว ๒. ด้านสังคม โดยการนำหลักทศ ๖ สามภรรยาให้เกียรติซึ่งกันและกัน ให้ความเคารพ บิดา มารดา ครู อาจารย์ ให้ความเอื้อเฟื้อแก่ญาติของสามี ภรรยา หลักฆราวาสธรรม ๔ คือ หลักธรรมที่คฤหัสถ์ควรนำไปประพฤติปฏิบัติ หลักสมชีวิธรรม ๔ เป็นหลักการเลือกคู่สมรส จะต้องยึดหลักการที่เสมอเหมือนกัน เพื่อความมั่นคงในการครองเรือนที่สมบูรณ์ หลักพรหมวิหาร ๔ ให้มีในจิตใจด้วยวิธีคิดแผ่ใจประกอบด้วยเมตตา ออกไปในบุคคลและในสัตว์ทั้งหลาย หลักสังคหวัตถุ ๔ คือการแสดงออกหรือพฤติกรรมที่เสมอต้นเสมอปลาย ๓. ด้านเศรษฐกิจ โดยการใช้หลักทฤษฎีหมักต้บประโยชน์ มาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจในกรอบคร้วคือ มุ่งต่อความสำเร็จที่เลือกไว้ งดเว้นจากอบายมุขหรือทางแห่งความเสื่อมทุกประการ และ๔. แบบองค์รวม ต้องรู้จักให้เกียรติซึ่งกันและกัน รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา รู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาวจะช่วยสร้างสมดุลของความสัมพันธ์ที่แนบแน่น และยอมรับในสิ่งที่เขาหรือเธอเป็น จงรู้จักให้อภัยอย่างสม่ำเสมอ หากิจกรรมมาทำร่วมกัน แม่ชีเทเรซ่า แห่งกัลกัตตา กล่าวไว้ในเรื่องราวชีวิตของท่านเกี่ยวกับความรักที่บริสุทธิ์ สรุปความว่า ความรักเริ่มต้นที่บ้าน แต่ทุกวันนี้เรามีครอบครัวที่มีปัญหาถึงขั้นบ้านแตกสาแหรกขาดอยู่มากมายก็เนื่องมาจากการขาดการแบ่งปันกัน และไม่มีความสุขใจในการรับใช้กันและกัน หาใช่ความยากจนไม่ แต่เป็นเพราะความทะเยอทะยานอยากได้ อยากมี อยากเป็นที่ไม่ได้รับกาควบคุมจนให้ความสำคัญกับสิ่งต่างๆ เหล่านั้นมากกว่าครอบครัว นี่คือเหตุผลที่ทำให้คุณแม่มีกับอกกับคนหนุ่มสาวทั้งหลายว่า เมื่อหนุ่มสาวรักกันเป็นเรื่องสวยงาม แต่ขอให้แน่ใจว่ารักกันด้วยหัวใจบริสุทธิ์สะอาดมากกว่าเงินทองและการครอบครองใดๆ ทั้งสิ้น และคุณแม่ไม่เคยเบื่อที่จะพูดถึงเรื่องความรักกับชีวิตครอบครัว ถ้าทุกคนต้องการให้ครอบครัวมีความสุข ก็ต้องเรียนรู้ที่จะแบ่งปันความสุข ยื่นมือออกเพื่อรับใช้กัน และมอบหัวใจเพื่อความรัก ความอ่อนโยน และความยินดีกับการให้ ทั้งหมดนี้เปรียบเสมือนตะเกียงรักที่จะสามารถนำทางทุกคนกลับสู่ครอบครัวได้

สันติสุข ความสุขที่มีลักษณะแห่งความเงียบความสะอาด ความเย็นใจ ความระงับดับไปแห่งกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดความเร่าร้อนว้าวุ่นขุ่นมัว ความสงบระงับ สงบกาย สงบใจ เป็นความสุขที่เกิดจากภาวะแห่งความสงบ และโดยที่สันติสุขในระดับนี้จะเป็นความสุขสงบในขั้นปลุขชนคนธรรมดา ซึ่งในที่นี้ ผู้วิจัยขอใช้แนวทางเดียวกับปัจจัยที่ทำให้เกิดสัมมาทิฐิ นั่นคือ การมีกัลยาณมิตร นอกจากนี้การประพฤติตามหลักศีล ๕ ที่เป็นส่วนเบื้องต้นของธรรมจริยาที่กล่าวแล้วนั้น ก็ยังจัดได้ชื่อว่าเป็นคนมีศีลธรรม ได้แก่ ละเว้นจากการฆ่า การสังหาร ไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย (เว้นปาณาติบาต) ละเว้นจากการลักขโมยเบียดบังแย่งชิง ไม่ประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน

(เว้นอทินนาทาน) ละเว้นการประพฤติดิในกาม ไม่ประทุษร้ายต่อของรักของหวงแหน อันเป็นการทำลายเกียรติภูมิและจิตใจ ตลอดจนทำวงศ์ตระกูลของเขาให้สับสน (เว้นกามเมสุมิจนจาร) ละเว้นการพูดเท็จโกหกหลอกลวง ไม่ประทุษร้ายเขาหรือประโยชน์สุขเขาด้วยวาจา (เว้นมุสาวาท) และไม่เสพเครื่องดองของมีนเมาสิ่งเสพติด อันเป็นเหตุให้เกิดความประมาทมัวเมา ก่อความเสียหายผิดพลาดเพราะขาดสติ เช่น ทำให้เกิดอุบัติเหตุ แม้อย่างน้อยก็เป็นผู้คุกคามต่อความรู้สีกมั่นคงปลอดภัยของผู้ร่วมสังคม (เว้นจากสุราเมรัย) ฉะนั้น สัตถ์ จึงทำให้สังคมประสบกับความสงบสุข มีความเกื้อกูลกัน การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมจะต้องเริ่มต้นที่ครอบครัวก่อน เพื่อเป็นพื้นฐานที่มั่นคง จากนั้นสถานศึกษาทุกระดับต้องมีความเข้มแข็งในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ควบคู่ไปกับคุณธรรมจริยธรรม รู้เท่าทันกับความซับซ้อนของสังคม รู้จักเลือกรับแต่สิ่งดีๆ ไม่ไ้รับทุกอย่างโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมา และที่สำคัญต้องเข้าใจบริบทและข้อจำกัดของตนเอง โดยมีผู้ใหญ่จากทุกภาคส่วนในสังคมเป็นแบบอย่างที่ดีรวมทั้งความตระหนักต่อสังคมและชุมชนในแง่ของการที่จะต้องตอบแทนตามสมควรแก่ฐานะและหน้าที่ทางสังคมที่ตนรับผิดชอบ กล่าวคือ พระสงฆ์ในวัด หัวหน้าชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้บริหารสถานศึกษา ต่างให้ความสำคัญต่อบุคคลที่เป็นแบบอย่างแก่สังคม นั่นคือผู้ปกครอง ซึ่งเป็นบุคคลสาธารณะที่ควรยกย่อง สรรเสริญ ที่ได้เสียสละแรงกาย แรงใจ พุ้มเทในการอบรมสั่งสอน บุตรธิดาให้เป็นคนรู้จักความกตัญญูรู้คุณคนอื่นและชุมชนที่ตนได้อาศัยพึ่งพา โดยผ่านกระบวนการต่างๆ ที่สังคมมีอยู่แล้ว เช่น มาสอนเรื่องความกตัญญูกตเวทีต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อม

วิเคราะห์พุทธจริยธรรมกับกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์
ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ ๑ เป็นคนดี และขั้นตอนที่ ๗ หลุดพ้นอาชญากรรม เป็นการนำเอาหลักศีลในพระพุทธศาสนาซึ่งเรียกว่าคนมีศีลธรรมด้วยการประพฤติดิตามหลักศีล ๕ ที่เป็นส่วนเบื้องต้นของธรรมจริยาที่กล่าวแล้วนั้น ก็ยังจัดได้ชื่อว่าเป็นคนมีศีลธรรม ได้แก่ ละเว้นจากการฆ่า การสังหาร ไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย (เว้นปาณาติบาต) ละเว้นจากการลักขโมยเบียดบังแย่งชิง ไม่ประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน (เว้นอทินนาทาน) ละเว้นการประพฤติดิในกาม ไม่ประทุษร้ายต่อของรักของหวงแหน อันเป็นการทำลายเกียรติภูมิและจิตใจ ตลอดจนทำวงศ์ตระกูลของเขาให้สับสน (เว้นกามเมสุมิจนจาร) ละเว้นการพูดเท็จโกหกหลอกลวง ไม่ประทุษร้ายเขาหรือประโยชน์สุขเขาด้วยวาจา (เว้นมุสาวาท) และไม่เสพเครื่องดองของมีนเมาสิ่งเสพติด อันเป็นเหตุให้เกิดความประมาทมัวเมา ก่อความเสียหายผิดพลาดเพราะขาดสติ เช่น ทำให้เกิดอุบัติเหตุ แม้อย่างน้อยก็เป็นผู้คุกคามต่อความรู้สีกมั่นคงปลอดภัยของผู้ร่วมสังคม

ขั้นที่ ๒ มีปัญญา ในขั้นตอนนี้เป็นหลักธรรมที่ใช้ในกระบวนการนี้คือหลักปัญญา ๓ คือความรอบรู้, ความรู้ทั่ว, ความเข้าใจ, ความรู้แจ้ง คือ ความรอบรู้ทั้งตนเอง และวิชาการต่าง ๆ สิ่งแวดล้อม สังคม และความเป็นไปของโลกอย่างชัดเจน กระบวนการที่ทำให้เกิดปัญญา มี ๓ วิธี คือ ๑) สุตมยปัญญา คือปัญญาเกิดจากการฟัง อันได้แก่ ฟังการอบรม ฟังการบรรยาย ฟังการอภิปราย ฟังการเสวนา ฟังการระดม สมอ การอ่านตำราหรือเอกสารต่าง ๆ การได้ดูได้ฟังจากสื่อต่าง ๆ เป็นต้น ๒) จิตตามยปัญญา คือปัญญาเกิดจากความคิด เป็นความคิดที่เป็นระบบถูกต้อง ความคิดที่ละเอียดลึกซึ้ง ความคิดแบบแยกคาย ความคิดรอบด้านที่เรียกว่า ความคิดแบบโยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นปอเกิดแห่งความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่มากมาย ๓) ภวานามยปัญญา คือปัญญาเกิดจากการอบรมตนเอง โดยเน้นกระบวนการศึกษาจิตและกายอย่างชัดเจน เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างกายกับจิต เมื่อทราบว่าใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว ก็ให้การฝึกจิตควบคุมจิต จนกระทั่งมีความสงบ สามารถนำไปตรีกตรองเรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่างแตกฉาน เป็นระบบ สงบ ไม่วุ่นวาย ทำงานได้ผล มีประสิทธิภาพ มีความสุข

ขั้นตอนที่ ๓ รายได้สมดุลและขั้นตอนที่ ๔ กองทุนพึ่งพาตนเอง ผู้วิจัยมองว่าเป็นการนำหลักทฤษฎี ๔ หรือกาม โภคิ ๑๐ ความสุขของผู้ที่มีการใช้ชีวิตอย่างธรรมดาทั่วไปความสุขของคฤหัสถ์ หมายถึง ความสุขทางกาย และความสุขทางใจ ไม่มีความวิตกเป็นทุกข์ในการดำเนินชีวิต หลักทฤษฎีได้แบ่งความสุขของคฤหัสถ์ออกเป็น ๔ ประเภท หรือเงื่อนไขความสุข ๔ ประการ คือ ๑) อัถติสุข สุขอันเกิดจากการมีทรัพย์ คือความภูมิใจ ความอึดใจ ว่าตนมีโภคทรัพย์ที่ได้มาด้วยน้ำพักน้ำแรงความขยันหมั่นเพียรของตน และโดยชอบธรรม หรือความสุขสิ่งแรกที่ต้องทำ คือ การทำงาน สร้างฐานะ เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์ (เงินทอง) อันจะบันดาลให้มีมีความสุข ๒) โภคสุข สุขเกิดจากการมีทรัพย์ คือความภูมิใจ ความอึดใจ ว่าตนได้ใช้ทรัพย์ที่หามาโดยชอบนั้น เลี้ยงชีพ เลี้ยงผู้ควรเลี้ยง และบำเพ็ญประโยชน์หรือสุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์เมื่อมีทรัพย์ ต้องรู้จักใช้จ่ายบำรุงตนเอง ครอบครัว ให้พอเหมาะพอควร ไม่ตระหนี่เกินไปไม่ฟุ่มเฟือยเกินไป คือ ไม่เกินตัว และให้มีเหลือเก็บไว้บ้าง ๓) อนนสุข สุขเกิดจากการมีทรัพย์ คือ ความภูมิใจ ความอึดใจ ว่าตนเป็นไท ไม่มีหนี้สินติดค้างใคร เพราะฉะนั้น อย่าพยายามก่อหนี้ยืมสินผู้อื่น ๔) อนวัชชสุข สุขเกิดจากการมีทรัพย์ คือความภูมิใจ ความอึดใจ ว่าตนมีความประพฤติสุจริต ไม่บกพร่องเสียหายใครๆ ก็ติเตียนไม่ได้ ทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ หรือเป็นความสุขเกิดจากการประกอบอาชีพสุจริต ไม่ผิดกฎหมาย ไม่สร้างความสะดวกร้อนให้แก่คนชุมชน สิ่งแวดล้อมและสังคม

ขั้นตอนที่ ๖ สังคมอบอุ่นและขั้นตอนที่ ๗ การสร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้วิจัยมองว่าใช้หลักทศ ๖ เป็นการกระทำหน้าที่ตามหลักศีลธรรม เป็นการกระทำที่ตัวเราหรือใครๆ ทำ หรือได้พบเห็นการกระทำเช่นนี้ย่อมเกิดความรู้สึกว่านี่เป็นการกระทำที่ดี ที่เหมาะสม เช่น

การกระทำหน้าที่ต่อกันระหว่างมารดาบิดา กับ บุตร เป็นการกระทำที่มีเจตนาดีต่อกันทั้งสองฝ่าย มารดาบิดาในฐานะของผู้ให้กำเนิด หรือผู้ที่สร้างบุตรขึ้นมา โดยหน้าที่แล้วย่อมเลี้ยงดูบุตรของตน ให้เจริญเติบโตขึ้นมาเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและของสังคม จึงได้อบรมสั่งสอนให้บุตรได้รู้ อะไรดี อะไรไม่ดี แล้วแนะนำให้ลูกกระทำแต่สิ่งที่ดีๆ และส่งต่อบุตรของตนให้ไปศึกษาเล่าเรียน กฎระเบียบของสังคม และวิชาการในศาสตร์ต่างๆที่จะนำมาประกอบอาชีพเพิ่มที่โรงเรียนหรือ สถานศึกษาต่างๆ เมื่อจบการศึกษาแล้วก็แนะนำคนที่ดีๆที่เหมาะสมให้แต่งงานมีครอบครัว แล้ว จัดแจงมอบสมบัติให้เป็นทุนในการสร้างครอบครัวใหม่ของบุตรให้มีความมั่นคง เนื่องด้วยตัวบุตร เองก็ทำตามเจตนาดีของมารดาบิดา ที่ปลูกฝังให้ตนเป็นคนดี โดยการหนีไกลจากสิ่งไม่ดีทั้งหลาย แล้วทำแต่สิ่งที่ดีที่ควรตามที่ท่านสั่งสอน ตั้งใจเรียนตั้งใจศึกษาจนจบ หางานหากรทำนารายได้มา เลี้ยงมารดาบิดาและครอบครัว ทำให้มารดาบิดามีความมั่นใจว่าบุตรของเราเป็นคนดีสามารถฝากผีฝาก ไข้ได้ เป็นบุตรที่เหมาะสมที่จะดำรงวงศ์ตระกูลต่อจากเราได้เป็นอย่างดีแน่นอนจากตัวอย่างที่กล่าว มานี้ จะเห็นได้ว่าเป็นการกระทำที่ดีต่อกันทั้งสองฝ่าย เป็นการกระทำที่ดี ที่เกิดจากการสำนึกใน หน้าที่ และเป็นการกระทำที่ใครๆทำหรือใครๆเห็นก็ว่าดีว่าเหมาะสม เพราะหน้าที่ คือ กิจที่บุคคล ควรกระทำหรือต้องทำ ตามที่ตนมีความผูกพันหรือมีพันธะต่อสังคม และเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้กระทำ หน้าที่นั้นๆปรากฏสถานะทางสังคม ทำให้บุคคลในสังคมยอมรับบทบาทที่ตนเป็นอยู่ ส่วนแนวคิด เรื่องหน้าที่นั้นๆจากการศึกษาแนวคิดเรื่องหน้าที่ในทางปรัชญาจึงได้รู้ว่าแนวคิดเรื่องหน้าที่นั้น เป็น แนวคิดพื้นฐานของจริยศาสตร์ ซึ่งเป็นศาสตร์หนึ่งในวิชาปรัชญา เป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับ หลักการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ว่าสิ่งไหนควรปฏิบัติหรือไม่ควรปฏิบัติ จริยศาสตร์บอกว่า หน้าที่ของมนุษย์เกิดขึ้นมาพร้อมกับการเกิดขึ้นของสังคม เป็นแนวคิดพื้นฐานของจริยศาสตร์ เป็น หน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับสังคม เป็นจริยพันธะของปัจเจกชนบุคคลที่มีต่อสังคมสอดคล้องกับพระมหา สมชาย สิริจินโท ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของพระเทพ วรคุณ ผลการศึกษาพบว่า ผลการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพระเทพวรคุณ สงเคราะห์หลังเป็น ๒ ด้าน ได้แก่ ๑) ผลในด้านกายภาพที่มีต่อสังคมและชุมชน ๒) ผลในด้านจิตใจและปัญญาที่มีต่อสังคมและ ชุมชนซึ่งในข้อแรกมีผลต่อการพึ่งพาตนเอง, หน้าที่ในครอบครัว, การอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น อีสาน, การสืบสานประเพณี, โครงการและการพัฒนาองค์กรสงฆ์และชุมชน ส่วนในข้อที่สองเป็น การส่งเสริมความรู้ด้านปรัชญาและวิชาการทางพระพุทธศาสนาและเป็นการส่งเสริมความรู้เชิง อนุรักษ์ พระชันนันท ษยาภินนุโท ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาวิธีการถ่ายทอดหลักพุทธจริยธรรมแก่ เยาวชนของสถาบันครอบครัว: ศึกษากรณี ครอบครัวผู้ประกอบอาชีพทำสวนยาง อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ พบว่า หลักพุทธจริยธรรมสำหรับเยาวชนที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้แก่

หลักกตัญญูทศเวที หลักอิทธิบาท ๔ หลักเบญจศีล – เบญจธรรม หลักอบายมุข ๖ และหลักทศ ๖ หลักพุทธจริยธรรมดังกล่าวเป็นประโยชน์ทั้งแก่เยาวชนและผู้ปกครองหรือนุคคลทั่วไป วิธีการถ่ายทอดหลักพุทธจริยธรรมแก่เยาวชนของครอบครัวผู้ประกอบอาชีพทำสวนยางได้แก่ วิธีการวางกฎข้อบังคับคือไม่ให้ทำสิ่งที่เลวร้ายา เช่นลักขโมย เป็นต้น วิธีการถาม – ตอบปัญหาและวิธีการพูดคุยกันหรือสนทนากัน ซึ่งเป็นวิธีการถ่ายทอดหลักพุทธจริยธรรมของพระพุทธเจ้า ส่วนด้านกลอุบายและวิธีการประกอบการถ่ายทอด ได้แก่ การทำเป็นตัวอย่าง เช่นการไม่ดื่มสุรา เป็นต้น การหาจังหวะและโอกาส เช่นข่าวสารเหตุการณ์บ้านเมือง เป็นต้น ยึดหยุ่น เช่น ไม่ให้ดื่มสุรา แต่อาจให้ดื่มเป็นยาเพื่อบำรุงร่างกาย เป็นต้นและยังมีวิธีการโน้มน้าวใจประกอบด้วยสำหรับปัจจัยส่วนบุคคลที่มีต่อการถ่ายทอดหลักพุทธจริยธรรมแก่เยาวชนของครอบครัวผู้ประกอบอาชีพทำสวนยางพบว่า มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องคือขนาดของครอบครัวความรู้ของผู้นำครอบครัว และรายได้ของครอบครัวและด้านทัศนคติที่มีต่อหลักพุทธจริยธรรมของผู้นำครอบครัวเป็นปัจจัยที่สำคัญ นอกจากนี้พบว่า การถ่ายทอดหลักพุทธจริยธรรมนั้นเป็นลักษณะตามจารีตประเพณี วัฒนธรรม คือในลักษณะที่สอนนั้นเป็นไปเพื่อสั่งคมรอบข้าง หรือทำตามๆ กันมา ไม่ใช่สอนเพื่อให้ปฏิบัติและนำไปใช้กับชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง เช่น หลักเบญจศีล – เบญจธรรม มีการสอนเรื่องการห้ามลักทรัพย์มากที่สุด เพราะคนที่ลักทรัพย์ของผู้อื่นย่อมเป็นบุคคลที่สังคมไม่ยอมรับซึ่งโดยความเป็นจริงหลักเบญจศีล – เบญจธรรม ข้อที่ควรสอนมากที่สุดคือการห้ามดื่มสุราเพราะสุราเป็นเหตุให้ทำผิดในข้ออื่นๆ ได้ทุกข้อ สุมาลี สุขอร่าม ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้พุทธจริยธรรมในการประกอบธุรกิจ กรณีศึกษาบริษัทแฟรี่แลนด์สรรพสินค้าจำกัด นครสวรรค์ พบว่า

๑. ในการประกอบธุรกิจควรมีหลักในการดำเนินธุรกิจและจริยธรรมธุรกิจเป็นหลักเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมทุกๆ อาชีพ โดยเฉพาะในวงการธุรกิจก็สามารถนำมาใช้ประกอบในการดำเนินธุรกิจได้ ความสำเร็จของธุรกิจต้องมีควบคู่กันไปทั้งด้านกำไรและผู้เกี่ยวข้องกับธุรกิจทั้งปวง ทั้งนี้ต้องมีปริมาณที่พอเหมาะทั้งสองด้าน ไม่มากเกินไปหรือไม่น้อยเกินไป เช่น ปัญหาการเอารัดเอาเปรียบ ปัญหาผลกระทบระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น จึงเป็นการจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมิจริยธรรมเป็นหลักในการดำเนินธุรกิจ

๒. พุทธจริยธรรมในการประกอบธุรกิจ ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ขึ้นพื้นฐานได้แก่ เบญจศีล เบญจธรรม ชั้นกลาง กุศลกรรมบถ ชั้นสูงอริยมรรค โดยมีหลักการพัฒนาธุรกิจคือหลักทศฐธรรมมีกัตถะ ๔ โภควิภาคธรรม ๔ สุขของคฤหัสถ์ ๔ สังคหัตถุ ๔ กุลจิรัฏฐิติธรรม ๔ ปาปณิกังคะ ๓ และอริยทรัพย์ ๗ ส่วนข้อห้ามในการประกอบธุรกิจ ได้แก่ อบายมุข ๖ และมิถฉาณิชา ๕ ดังที่กล่าวมานี้เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. วัด บ้าน โรงเรียนควรมีการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายในการสร้างชุมชนสันติสุข

๒. พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณเพื่อสร้างสันติสุขในชุมชน

๓. ชุมชนควรมีกิจกรรมสร้างสันติร่วมกันในชุมชนอย่างเป็นระบบ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

ควรสร้างความตระหนักและปลูกฝังให้วัยรุ่นมีศรัทธา มีศีล เชื้อกรรม มุ่งกรรม มีศรัทธา โดยพระสงฆ์ควรมีวิธีการในการอบรมสั่งสอนและเข้าถึงวัยรุ่น มีวิธีการสั่งสอนที่หลากหลายและนำสื่อมัลติมีเดียมาทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการเผยแพร่หลักธรรมคำสอน พระสงฆ์ควรเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแบบเชิงรุกคือการให้บ้าน วัด โรงเรียนมีส่วนเอื้อต่อกันคือทั้งบ้าน วัด โรงเรียนมีส่วนสนับสนุนซึ่งกันและกัน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. กระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างสันติสุขแบบยั่งยืน

๒. ปัจจัยที่ส่งเสริมความสันติสุขในชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในชุมชนพัฒนาธรรม

๓. สันติสุขของชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของวัด บ้าน โรงเรียน ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

เอกสารอ้างอิง

๑. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๓๕). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

๒. ข้อมูลทุติยภูมิ

๑) หนังสือทั่วไป

กรมวิชาการ. “โครงการทดลองรูปแบบที่มีประสิทธิภาพต่อการเรียนการสอนจริยธรรม”.

รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : ชนประดิษฐ์การพิมพ์, ๒๕๒๗.

กัลยา ศรีปาน. “การศึกษาคุณธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนบุญเลิศอนุสรณ์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จังหวัดสงขลา”,

วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๒.

จันทน์ ทุมโฆสิต. “การศึกษาความเข้าใจทางจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย กรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

คุษฎี สีตลวรารักษ์. “การศึกษาในสังคมพระพุทธศาสนา ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก”.

วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรคุษฎีบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

ทิพาพร ลิขิตกุล. “การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมกับการอบรมเลี้ยงดูของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔.

พระครูนิภาสธรรมมาธิมุต (อำพร ปริมุตโต). “การแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในครอบครัวตามหลักธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระธชชนท์ ชยาภินนุ โท. “ศึกษาวิธีการถ่ายทอดหลักพุทธจริยธรรมแก่เยาวชนของสถาบันครอบครัว: ศึกษากรณี ครอบครัวผู้ประกอบอาชีพทำสวนยาง อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย:

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

พระมหาเกรียงศักดิ์ ฐมมวิจาโร (โสภาคกุล). “วิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับการแก้ปัญหาการหย่าร้างในชุมชนโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรคุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พระมหาสมชาย สิริจินุ โท. “พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของพระพุทธคุณ”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

สุมาลี สุขอร่าม. “การประยุกต์ใช้พุทธจริยธรรมในการประกอบธุรกิจ กรณีศึกษาบริษัทแฟรี่แลนด์ สรรพสินค้าจำกัด นครสวรรค์”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต.
บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

๓) ภาษาอังกฤษ

Fehring, R.J., et al. Psychological and Spiritual Well-Being in College students.

Research in Nursing & Health. 10, 391-198, 1987.

Fisher, J. Nurses' and carers' spiritual well-being in the workplace. Australian Journal of Advanced Nursing, 4.(25), 2008.

Fulton. R. Spiritual well-being of baccalaureate nursing students and nursing faculty and their responses about spiritual well-being of persons. Unpublished doctoral dissertation widener University Chester, PA, 1992.

Hunglmann, J. . Kenkle- Rossi. E. . Klassen. L. . & Stollenwerk, R. Focus on spiritual well-being : Harmonious interconnectedness of mind- body- spirit of the JAREL spiritual well-being scale. Geriatric Nursing, 17(6), 1996.

Piaget. The Moral Judgment of the Child. London: Routledge & Kegan Raul, 1960.

Polouzian, R. F. . & Ellison. C. W. Loneliness, spiritual well-being and quality of life. InC. W. Ellison (Ed.), Spiritual well-being: Conceptualization and measurement (pp. 330 - 340). Psychology and Theology, 11(4), 1982.

Sandra Horley. **The Chram Syndrome**. London : Macmillan Publishers Limited, 1991.

Sasse. **Connie R. Person to Person**. Texas : Chas A. Bennett Co.Inc, 1978.



ภาคผนวก ข

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. กิจกรรมการเผยแพร่ผลการวิจัย

๑.๑ เผยแพร่ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และเว็บไซต์ของวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

๑.๒ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นำเสนอผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ เพื่อนำไปสู่การทบทวนและปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับการปฏิบัติจริง

๒. กิจกรรมการถ่ายทอดผลการวิจัยสู่กลุ่มเป้าหมาย

๒. กิจกรรมการถ่ายทอดผลการวิจัยสู่กลุ่มเป้าหมาย ดำเนินการ ดังนี้

๒.๑ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รับทราบผลการวิจัยและนำไปเผยแพร่ต่อสังคมทั่วประเทศ

๒.๒ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ ประสานงานคณะสงฆ์ เพื่อขอความร่วมมือในการถ่ายทอดองค์ความรู้จากการวิจัยไปสู่พระสงฆ์และพุทธศาสนิกชน

๒.๓ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป โดยให้มีการดำเนินงาน ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. วัด บ้าน โรงเรียนควรมีการการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายในการสร้างชุมชนสันติสุข

๒. พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณเพื่อสร้างสันติสุขในชุมชน

๓. ชุมชนควรมีกิจกรรมสร้างสันติร่วมกันในชุมชนอย่างเป็นระบบ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

การสร้างความตระหนักและปลูกฝังให้วัยรุ่นมีศรัทธา มีศีล เชื้อกรรม มุ่งกรรม มีศรัทธา โดยพระสงฆ์ควรมีวิธีการในการอบรมสั่งสอนและเข้าถึงวัยรุ่น มีวิธีการสั่งสอนที่หลากหลายและนำสื่อมัลติมีเดียมาให้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการเผยแพร่หลักธรรมคำสอน พระสงฆ์ควรเผยแพร่พระพุทธศาสนาในแบบเชิงรุกคือการให้บ้าน วัด โรงเรียนมีส่วนร่วมเอื้อต่อกันคือทั้งบ้าน วัด โรงเรียนมีส่วนสนับสนุนซึ่งกันและกัน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. กระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างสันติสุขแบบ
ยั่งยืน

๒. ปัจจัยที่ส่งเสริมความสันติสุขในชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนาในชุมชนพหุ
วัฒนธรรม

๓. สันติสุขของชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของวัด บ้าน โรงเรียน ตามหลักเศรษฐกิจ
พอเพียง

๒.๔ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้สนับสนุนให้มีการเรียนการสอน
นอกห้องเรียน โดยการให้นิสิตมีส่วนร่วมในพุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการ
เสริมสร้างสังคมสันติสุข ในจังหวัดบุรีรัมย์

๓. กิจกรรมด้านการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา

- สามารถนำกระบวนการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ในการเรียนการสอนในรายวิชาอื่น ๆ ที่
เกี่ยวข้องของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- อาจารย์ นักวิชาการ นิสิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้นำ
ผลงานวิจัยไปทำการศึกษาต่อยอดองค์ความรู้ในเรื่องพุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และ
กระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุข ในจังหวัดบุรีรัมย์



ภาคผนวก ค

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ

**ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ**

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุ วัตถุประสงค์	โดยทำให้
๑. ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ/ทุติยภูมิ จาก	ทำให้ทราบภาพรวม เกี่ยวกับพุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และ กระบวนการเสริมสร้าง สังคมสันติสุข ในจังหวัดบุรีรัมย์	ข้อที่ ๑-๒-๓	สามารถวิเคราะห์สภาพ ปัจจุบันภาพรวมเกี่ยวกับพุทธ จริยธรรม แนวคิดปรัชญา และ กระบวนการเสริมสร้างสังคม สันติสุข ในจังหวัดบุรีรัมย์
๒. เขียนโครงการวิจัยนำเสนอ ต่อสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์	สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ อนุมัติทุนอุดหนุนการวิจัย	ข้อที่ ๑-๒-๓	สามารถนำโครงการวิจัยมา ค้นคว้าและวิเคราะห์ตามลำดับ
๓. ผู้วิจัยศึกษาศึกษาองค์ ความรู้และสาระสำคัญงานวิจัย	ประมวลข้อมูลเชิงประจักษ์ จากผลการค้นคว้าหนังสือ และงานวิจัย	ข้อที่ ๑-๒-๓	ได้รับข้อเสนอแนะการทำวิจัย จากผู้อำนวยการสถาบันวิจัย พุทธศาสตร์ แล้วลงนามทำ สัญญาการวิจัย ปีงบประมาณ ๒๕๕๘
๕. ส่งร่างรายงาน ความก้าวหน้าการวิจัยครั้งที่ ๑ ให้สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ตรวจสอบความถูกต้องในบท ที่ ๑-๓	ได้ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ไข ปรับปรุงร่างรายงาน ความก้าวหน้าการวิจัย	ข้อที่ ๑-๒-๓	ปรับปรุงร่างรายงาน ความก้าวหน้างานวิจัยบทที่ ๑-๓ ให้ถูกต้องตามคำแนะนำ ของผู้ทรงคุณวุฒิ
๖. รวบรวมข้อมูลวิเคราะห์ ข้อมูลการวิจัยจากข้อมูลเชิง เอกสาร	ทราบผลการวิจัยข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยจาก ข้อมูลทั้งเชิงเอกสารและ ภาคสนาม	ข้อที่ ๑-๒-๓	ได้ผลการวิจัยองค์ความรู้และ ประยุกต์ในการวิจัย
๘. วิเคราะห์ข้อมูลแล้วเรียบ	ได้ผลการวิจัยเชิงเอกสาร	ข้อที่ ๑-๒-๓	ได้รับข้อเสนอแนะการ

เรียงงานวิจัย สรุปเป็น ผลการวิจัย	และภาคสนาม แล้วให้ ผู้ทรงคุณวุฒิ ของ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ตรวจสอบร่างวิจัยฉบับ สมบูรณ์		ปรับปรุงและแก้ไขงานวิจัยจาก ผู้ทรงคุณวุฒิแล้วแล้วแก้ไขร่าง วิจัยฉบับสมบูรณ์ (ครั้งที่ ๒)
๘. ปรับปรุง แก้ไขงาน และ สรุป ผล การ วิจัย ตาม ข้อเสนอแนะส่งให้สถาบันวิจัย พุทธศาสตร์ ตรวจสอบ ความถูกต้อง	งานวิจัยมีความสมบูรณ์ และ ถูก ต่ อ ง ต า ม ข้อ เสน อ แ น ะ ข อ ง ผู้ทรงคุณวุฒิ	ข้อที่ ๑-๒-๓	งานวิจัยมีรูปแบบถูกต้องตาม หลักการวิจัยและเผยแพร่ต่อ สาธารณชน
๑๐. นำเสนอผลการนำงานวิจัย ไปใช้ประโยชน์	ก ลุ่ ม เป้ า ห ม า ย แ ล ะ ผู้เกี่ยวข้องรับทราบ ผลการวิจัยไปพัฒนาต่อ ยอด	ข้อที่ ๑-๒-๓	ได้นำเสนอผลงาน ให้เป็นที่ ประจักษ์ต่อสาธารณชนและ มหาวิทยาลัย
๑๑. ส่งฉบับสมบูรณ์ให้ สถาบันอนุมัติจบโครงการวิจัย	จัดพิมพ์ทำรูปเล่มและ เผยแพร่ผลงานวิจัย	ข้อที่ ๑-๒-๓	บรรลุวัตถุประสงค์การวิจัยของ มหาวิทยาลัยและผู้วิจัย



ภาคผนวก ง
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)
เรื่อง พุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุข
ในจังหวัดบุรีรัมย์

คำชี้แจง

แบบบันทึกการสนทนากลุ่มนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อบันทึกพุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุข ในจังหวัดบุรีรัมย์ดังต่อไปนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับคู่มือการสนทนากลุ่ม

๑. วันจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) วันอังคาร ที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๕
๒. สถานที่ ห้องประชุมอาคารเฉลิมพระเกียรติ ชั้น ๒ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
๓. ผู้ดำเนินรายการ พระศรีปริยัติธาดา, นายรังสิทธิ วิหกเหิน, นายสุทธิวิทย์ วิลัยริด
๔. ผู้บันทึกการสนทนากลุ่ม
 - ๔.๑ ดร.ธนนต์ชัย พัฒนะสิงห์
 - ๔.๒ นางสาวบุญรัตน์ อุตสาห์
๕. ผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มพระสงฆ์ฆาติการ ประกอบด้วย

 ๑. พระเทพปริยัติยาจารย์, ดร. เจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์
 ๒. พระสุนทรธรรมเมธี, ดร. รองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์
 ๓. พระศรีปริยัติธาดา, รองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์, ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
 ๔. พระมงคลสุตกิจ, เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์
 ๕. พระครูศรีปริยัตยานุศาสตร์, เลขานุการรองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์
 ๖. พระครูสิริปริยัตยาภิรม, เลขานุการรองเจ้าคณะจังหวัดบุรีรัมย์
 ๗. พระครูปริยัติธรรมนิเทศ, เจ้าคณะตำบลบ้านยาง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์
 ๘. พระครูปิยธรรมทัศน์, รองเจ้าคณะอำเภอลำปลายมาศ

๘. พระครูสุนทรวิโรจน์พิต, ดร. เจ้าอาวาสวัดบ้านหนองไฮ ตำบลตลาดโพธิ์ อำเภอคำ
ปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์

๑๐. พระมหาอภิสิทธิ์ วิริโย, เจ้าอาวาสวัดหนองกี่ อำเภอหนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์

กลุ่มนักวิชาการประกอบด้วย

๑. ดร.บุญถึง ประเมินมงคลกุล

๒. ดร.พีรพงษ์ มาลา

๓. ผศ.ดร. วีระชัย ยศโสธร

๔. รศ.ดร. เอกฉัตร จารุเมธีชน

๕. รศ.วิเชียร ชานุกรบุญชาริก

๖. ดร.วิรัตน์ ภูทองเงิน

๗. นายวิรัช หมวดประโคน

๘. อ.ทัศนະ คล่องวิจักขณ์

๙. นายธงชัย สีโสภณ

๑๐. นายหาญณรงค์ พันธุ์พงษ์

๑๑. นายประโยค ประจบดี

๑๒. นายอรรถพล เปรียบรัมย์

๑๓. นายอนุศาสน์ วรบูรณ์ภูมิสุข

๑๔. นายวัลลภ สหุณาฬ

๑๕. นายโฆษิต คุ้มทั่ว

กลุ่มผู้นำชุมชน ประกอบด้วย

๑. นายไพรัตน์ เกตุชาติ

๒. นายนวน เพี้ยขันทา

๓. นายสุทธ เกตุชาติ

๔. นายบุญมี เนตรวิลา

๕. นายบุญเลี้ยง บ่อไทย
๖. นายวีระพงษ์ เพชรทราย
๗. นายสุนัน วิหกเหิน
๘. นายอัมพร อุทธาพงษ์
๙. นายวิชัย ลาจำนงค์
๑๐. นายประเสริฐ จันทร์บุปผา
๑๑. นายคำแพง กลอนโพธิ์
๑๒. นายโฮม สุขวิเศษ
๑๓. นายเปลี่ยน จันทร์บุปผา
๑๔. นายทองสุข กลอนโพธิ์
๑๕. นายบุญกอง เพี้ยพีช
๑๖. นายปลัด เกตุชาติ
๑๗. นายกงไกร ลีประโคน
๑๘. นายเหรียญ พรหมทอง
๑๙. นายสงบ จันทรมพคุณ
๒๐. นายตำราญ แซบกระโทก
๒๑. นายพัน เอี่ยมรัมย์
๒๒. นายไหล สวัสดิ์สีลาภา
๒๓. นายใหม่ แป้นนางรอง
๒๔. นายสุภณ อุทธาพงษ์
๒๕. นายบุญมาก เกตุชาติ
๒๖. นายเหลื่อง ชัยวงค์
๒๗. นายสมศักดิ์ นาสัน
๒๘. นายสมหมาย สุมลทา

๒๙. นายไพรัตน์ เกตุชาติ
 ๓๐. นายนวน เพ็ญนันทา
 ๓๑. นายสุทธ เกตุชาติ
 ๓๒. นายบุญมี เนตรวิลา
 ๓๓. นายวีรพงษ์ เพชรทราย
 ๓๔. นายบุญเลี้ยง บ่อไทย
 ๓๕. นายสุนันท์ วิหกเหิน
 ๓๖. นายอำพร อุทธาพงษ์
 ๓๗. นายมง เกตุชาติ
 ๓๘. นายวิชัย ลาจำนง
 ๓๙. นายประเสริฐ จันทร์บุปผา
 ๖. เวลา ๐๕.๐๐ น. – ๑๖.๐๐ น.
 ๗. วัสดุอุปกรณ์ ประกอบด้วย กล้องถ่ายรูป เทปบันทึกเสียง กล้องวีดีโอ สมุด ปากกา

ตอนที่ ๒ กระบวนการสนทนากลุ่ม

๑. การจัดห้องสนทนากลุ่ม จัดห้องเป็นที่ส่วนตัว โดยจัดเก้าอี้เป็นรูปเป็นแบบในชั้นเรียน ผู้ดำเนินรายการยืนในแสดน ผู้บันทึกการสนทนากลุ่มอยู่ด้านหลัง และด้านข้างห้องมีผู้คอยอำนวยความสะดวกคือเสิร์ฟ น้ำชา กาแฟ ๓ คน
๒. การสนทนาสร้างความคุ้นเคย
 - ๒.๑ การกล่าวทักทาย แนะนำตัวเอง และขอให้ผู้ให้ข้อมูลสนทนากลุ่มแนะนำตนเอง
ทุกคน
 - ๒.๒ สนทนาเกี่ยวกับบรรยากาศทั่วไปในการบริหารความหลากหลายของบุคลากรในโรงเรียน ในปัจจุบัน

๒.๓ อธิบายวัตถุประสงค์ กระบวนการในการซักถาม และขออนุญาตบันทึกเสียง โดย
ต้องการศึกษาพุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุข ในจังหวัด
บุรีรัมย์ โดยมีประเด็นคือ

ประเด็นที่ ๑ แนวคิด ปรัชญาและหลักพุทธจริยธรรม ที่เกี่ยวกับสันติสุขในพระพุทธศาสนา
เถรวาท

ประเด็นที่ ๒ กระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักพุทธจริยธรรมในจังหวัด
บุรีรัมย์

ประเด็นที่ ๓ วิเคราะห์พุทธจริยธรรมกับกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัด
บุรีรัมย์

๒.๔ ขอให้แสดงความคิดเห็นโดยอิสระ เพราะจะไม่มีกรอ้างอิงรายบุคคลว่าใครเป็น
คนพูด แต่จะนำเสนอความคิดเห็นเป็นภาพรวม

๒.๕ ให้ความเชื่อมั่นว่า ข้อมูลในการเก็บรวบรวมครั้งนี้ จะไม่กระทบต่อการให้ข้อมูล
แต่ประการใด

๒.๖ ขออนุญาตบันทึกเทป เพราะจรรยาละเอียดในประเด็นต่างๆไม่ทัน และจะไม่นำไป
เผยแพร่ที่ใด นอกจากผู้วิจัยจะนำผลมาเปิดฟัง เพื่อสรุปความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลเท่านั้น

๒.๗ สนทนาซักถามความเข้าใจเบื้องต้น

๒.๘ สนทนาซักถามเพื่อให้เห็นความคิดเห็น และข้อเสนอแนะตามประเด็น โดยพยายามเปิด
โอกาสให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็น และควบคุมผู้ที่แสดงความคิดเห็นมากกว่าผู้อื่น เมื่อตั้งประเด็น
ในการซักถาม และผู้ให้ข้อมูลครบถ้วนแล้วจะยุติการซักถาม โดยมีข้อคำถามสำคัญ ดังนี้

ประเด็นที่ ๑ แนวคิด ปรัชญาและหลักพุทธจริยธรรม ที่เกี่ยวกับสันติสุขในพระพุทธศาสนา
เถรวาท

ประเด็นที่ ๒ กระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักพุทธจริยธรรมในจังหวัด
บุรีรัมย์

ประเด็นที่ ๓ วิเคราะห์พุทธจริยธรรมกับกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์

๒.๘ เมื่อได้ข้อมูลครบถ้วนแล้ว ผู้ดำเนินรายการแสดงความรู้สึกซาบซึ้ง ที่ผู้ให้ข้อมูลได้เสนอความคิดเห็นที่มีคุณค่า และเป็นประโยชน์ต่อพุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุข ในจังหวัดบุรีรัมย์

๖. สรุปประเด็นหลักๆของการเก็บข้อมูลให้ผู้สนทนากลุ่มได้รับทราบ

๗. กล่าวขอบคุณ มอบของที่ระลึก

๘. ปิดการประชุมสนทนากลุ่ม



รายนามผู้เชี่ยวชาญ

๑. ดร.วันวิสาข์ ทิมมานพ พยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลนพรัตน์ มีนบุรี
๒. พระครูปริยัติธรรมวิบูล, คร.
๓. พระครูรัตนญาณวิมล, คร.
๔. รองศาสตราจารย์ ดร.เอกนัท จารุเมธีชน อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
๕. รองศาสตราจารย์ วิเชียร ชามุตรบุญเทริก อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์





ภาคผนวก จ

ภาพกิจกรรมในการวิจัย















ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย (สัดส่วน ๘๐%)

ชื่อ นายรังสิตธิ นามสกุล วิทกเห็น

เกิดวันที่ ๖ เดือน มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๗

อายุ ๔๔ ปี ๑๐ เดือน

ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ ๘๕ หมู่ที่ ๑ บ้านยาง ตำบลบ้านยาง

อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ ๓๑๑๓๐

เบอร์โทร ๐๘ ๗๒๔๐ ๘๗๕๑

E – Mail : aramboy-g@hotmail.com

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๓๕ นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดตำหนัก,ใต้ จังหวัดนนทบุรี

พ.ศ.๒๕๓๗ เปรียญธรรม ๕ ประโยค สำนักเรียนวัดตำหนัก,ใต้ จังหวัดนนทบุรี

พ.ศ.๒๕๔๒ พุทธศาสตรบัณฑิต คณะครุศาสตร์ สาขาวิชาบริหารการศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ.๒๕๕๑ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
กำลังศึกษา ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาหลักสูตรและการเรียนการสอนมหาวิทยาลัยราชภัฏ
มหาสารคาม

ประวัติการทำงาน

พ.ศ. ๒๕๔๑ - ๒๕๔๘ เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารงานทั่วไป

พ.ศ. ๒๕๔๘ – ปัจจุบัน อาจารย์ ประจำวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

พ.ศ. ๒๕๕๘ – ๒๕๖๐ ศึกษการหัวหน้าสาขาวิชาการสอนพระพุทธศาสนาและจิตวิทยาแนะ
แนว

พ.ศ. ๒๕๕๘ – ปัจจุบัน ศึกษการในตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ

ประวัติผู้ร่วมโครงการวิจัย (สัดส่วน ๑๐%)

ชื่อ ฉายา/นามสกุล : พระศรีปริยัติธาดา (ทองสาธิต ฐานิสฺสโร/ชาติคำดี)
 ที่อยู่ปัจจุบัน: วัดโพธิ์น้อย เลขที่ ๒/๑ หมู่ที่ ๑ บ้านยาง ตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ
 จังหวัดบุรีรัมย์

ประวัติการศึกษา:

พ.ศ. ๒๕๓๕ พุทธศาสตรบัณฑิต (ศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๓๘ ศษ.บ.(ประถมศึกษา) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. ๒๕๓๕ เปรียญธรรม ๕ ประโยค สำนักเรียนวัดสร้อยทอง

พ.ศ. ๒๕๔๒ ศษ.ม.(ภาษาสันสกฤต) มหาวิทยาลัยศิลปากร

ประวัติการทำงาน:

พ.ศ. ๒๕๕๕ อาจารย์ เลขที่ สังกัด วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
 (คณะครุศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๕ วิชาการผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

พ.ศ. ๒๕๕๘-ปัจจุบัน ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

ผลงานทางวิชาการ(พ.ศ.๒๕๕๕-ปัจจุบัน)

๑. งานวิจัย

พระศรีปริยัติธาดา, ดร.ณัฐพงศ์รัช กุรัตนธรรมา, พระครูปริยัติโสภณ และนางสาวสมาพร มั่งคั่ง.

“การพัฒนา รูปแบบการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วยหลักธรรมใน
 พระพุทธศาสนาแบบบูรณาการ”.สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยฝ่ายวิจัยเพื่อ
 ท้องถิ่น, ๒๕๕๘.

พระศรีปริยัติธาดา, “การสำรวจความต้องการการรับบริการวิชาการของชุมชนและสังคมใน
 จังหวัดบุรีรัมย์”. วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
 ๒๕๕๕.

พระศรีปริยัติธาดา, “พุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคม สันติสุข ใน
 จังหวัดบุรีรัมย์”, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
 ๒๕๕๕.

พระศรีปริยัติธาดา, “ปัจจัยทางพุทธจิตวิทยากับการส่งเสริมการเรียนรู้ในพหุนิยม วัฒนธรรมของจังหวัดบุรีรัมย์”, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

พระศรีปริยัติธาดา, “การสร้างเสริมสุขภาวะทางปัญญาของหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ในจังหวัดบุรีรัมย์”. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

พระศรีปริยัติธาดา, “การเสริมสร้างสุขภาวะแบบองค์รวมของหมู่บ้านพหุธรรมนำสุข แบบ พุทธบูรณาการจังหวัดบุรีรัมย์”, โครงการเสริมสร้างสุขภาวะและเครือข่ายทางสังคมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงเชิงพุทธบูรณาการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยร่วมกับ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), ๒๕๖๒.

๒. หนังสือ/ตำรา/เอกสารประกอบการสอน

พระศรีปริยัติธาดา (ทองสา ชาติดำดี), การจัดการเรียนรู้ตามแนวพุทธวิทยา, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐

พระศรีปริยัติธาดา, หลักการสอนภาษาไทย, บุรีรัมย์: บริษัท ไอพรีนธ์ แอนด์ เทคโนโลยี (ไทยแลนด์) จำกัด, ๒๕๖๑

พระศรีปริยัติธาดา, เอกสารประกอบการสอนวิชาธรรมนิเทศ, วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐

๓. บทความทางวิชาการ

พระศรีปริยัติธาดา, พระอธิการสมพร อนาลโย (สะอั้งรัมย์). และพระก้าน กนุดวงโม (อะโรคา). “การรักษาอุโบสถศีลแบบลาวเวียงของชาวบ้านยางลาว ตำบลบ้านยางอำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์”. ใน : รายงานสืบเนื่องการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตอุบลราชธานี, อุบลราชธานี. (๒ สิงหาคม ๒๕๖๐) : ๓๑ – ๓๕.

พระศรีปริยัติธาดา, ทิพย์ ชันแก้ว และชนันต์ชัย พัฒนะสิงห์. “การรูปแบบการตัดสินใจตามหลักพุทธจิตวิทยา”. ใน : รายงานสืบเนื่องการประชุมเชิงวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน, น่าน. (๒ สิงหาคม ๒๕๖๐) : ๘๗ – ๙๓.

พระศรีปริยัติธาดา, ทิพย์ ชันแก้ว, เอกชัย พัฒนะสิงห์. การเยียวยาและพัฒนาจิตใจมนุษย์ตามหลักพุทธจิตวิทยา, ในรายงานการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๑, “การ

วิจัยทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมในอีสาน
ใต้”, เล่มที่ ๑, ฉบับที่ ๑, ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๐, หน้า ๑

พระศรีปริยัติธาดา (พระมหาทองสา ชาตติศาจารย์), วัฒนธรรมความเป็นมนุษย์ใน
พระพุทธศาสนา, ในรายงานการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๑, “การวิจัยทาง
พระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมในอีสานใต้”, เล่มที่
๒, ฉบับที่ ๑, ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๐, หน้า ๑



ประวัติผู้ร่วมโครงการวิจัย (สัดส่วน ๕%)

ชื่อ/นามสกุล: ดร.ชนันต์ชัย พัฒนะสิงห์

วัน เดือน ปีเกิด : ๒๕ เมษายน ๒๕๒๓

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๖๑ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาพุทธจิตวิทยา)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๕๑ การศึกษามหาบัณฑิต (จิตวิทยาการศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พ.ศ. ๒๕๔๗ พุทธศาสตรบัณฑิต (ภาษาอังกฤษ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ที่อยู่ปัจจุบัน : ๒๑๗ หมู่ ๑๓ ตำบลคอนหัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๒๖๐

เบอร์โทร/E-mail : ๐๘๖-๘๕๕๓๕๕๑/ekmcukk@gmail.com

ปัจจุบันทำงาน: อาจารย์ประจำหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการแนะแนว
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
รักษาการหัวหน้ากลุ่มงานวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

ผลงานวิชาการ

๑. งานวิจัย

การศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมกรรมการรักษาศีล ๕ ของชุมชนบ้านแพงพวย อำเภอพลับพลาชัย จังหวัดบุรีรัมย์, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ตาม โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

ปัจจัยทางพุทธจิตวิทยากับการส่งเสริมการเรียนรู้ในพหุนิยมวัฒนธรรมของจังหวัดบุรีรัมย์, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

กระบวนการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวตามหลักพุทธธรรมเพื่อลดพฤติกรรมการสื่อสาร
โซเชี่ยลเน็ตเวิร์ค, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๖๑.

การเสริมสร้างสุขภาวะแบบองค์รวมของหมู่บ้านพหุวัฒนธรรมนำสุขแบบพุทธบูรณาการจังหวัดบุรีรัมย์,
โครงการเสริมสร้างสุขภาวะและเครือข่ายทางสังคมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงเชิงพุทธบูรณา
การ, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยร่วมกับ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), ๒๕๖๒.

๒. หนังสือ/ตำรา/เอกสารประกอบการสอน

การจัดการเรียนรู้และการวิจัยในชั้นเรียน, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๖๑.

เอกสารประกอบการสอนวิชาการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้, วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์: มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

๓. บทความวิจัย/บทความทางวิชาการ

๑.เอกชัย พัฒนะสิงห์ และคณะ “ศึกษข้อ ๓ หนทางสู่สันติสุขในสังคมไทย” เผยแพร่ในการประชุม
วิชาการระดับชาติด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. (๒๖ สิงหาคม ๒๕๕๘) มหาวิทยาลัยราชภัฏ
อุบลราชธานี.

๒.ธนันต์ชัย พัฒนะสิงห์ และคณะ “การเสริมสร้างความผาสุกทางจิตวิญญาณของผู้สูงอายุตามหลัก
พระพุทธศาสนา” เผยแพร่ ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน
๒๕๖๐) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

๓. เอกชัย พัฒนะสิงห์ และคณะ “การเยียวยาและพัฒนาจิตใจมนุษย์ตามหลักพุทธจิตวิทยา”
เผยแพรในการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑ “การวิจัยทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาความ
ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในอีสานใต้” ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๐. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์.

๔.นายธนันต์ชัย พัฒนะสิงห์ และคณะ “การเสริมสร้างความรักแบบยั่งยืนตามหลักพุทธจิตวิทยา”
เผยแพรในการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑. (๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๐) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่.หน้า ๗๑.

๕. ธนันต์ชัย พัฒนะสิงห์และ ทิพย์ ชันแก้ว, “กลยุทธ์การให้คำปรึกษาของพระพุทธเจ้าในพระ
สูตร” เผยแพร่ในการประชุมวิชาการระดับนานาชาติ ครั้งที่ ๑. (๔ ธันวาคม ๒๕๖๐) มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม.

๖. ธนันต์ชัย พัฒนะสิงห์ และคณะ“ความรักในพระพุทธศาสนา” ประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ (๒๐ มีนาคม ๒๕๖๐), หน้า ๑๕๘-๒๐๕.
๗. ธนันต์ชัย พัฒนะสิงห์ และคณะ“การจัดความโกรธด้วยวิธีการทางพระพุทธจิตวิทยา”ประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑ วิทยาเขตแพร่ (๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๐), หน้า ๑๔.



ประวัติผู้ร่วมโครงการวิจัย (สัดส่วน ๕%)

ชื่อ/นามสกุล: ดร.วิรัตน์ ภูทองเงิน

วันเดือนปีเกิด: เกิด๑๖มกราคม๒๕๑๕

ประวัติการศึกษา:

พ.ศ. ๒๕๔๑ พธ.บ.การสอนภาษาไทย,ม.มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ.๒๕๔๓ M.A.(Linguistics)Deccan College, Pune, India

พ.ศ.๒๕๕๐ Ph.D.(English) University of Pune, India

ที่อยู่ปัจจุบัน: บ้านเลขที่๒๑๔ หมู่๒ ต.หัวนาคำ อ.ยางตลาด จ.กาฬสินธุ์ ๔๖๑๒๐





ภาคผนวก ฉ
แบบสรุปโครงการวิจัย

แบบสรุปโครงการวิจัย

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สัญญาเลขที่	MCU RS 610759081
ชื่อโครงการ	พุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุข ในจังหวัดบุรีรัมย์
หัวหน้าโครงการ	นายรังสีทิธิ วิหกเหิน, และคณะ วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โทรศัพท์ ๐๘๗-๒๔๐๘๗๕๓ Email : ekmcukk@gmail.com
ความเป็นมาและความสำคัญ	<p>พุทธจริยธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิตอันเป็นวิธีการหรือเครื่องมือในการสู่จุดมุ่งหมายอันเป็นประโยชน์สูงสุด เป็นเป้าหมายของชีวิตและเป็นอุดมคติของชีวิตครอบคลุมถึงเกณฑ์ตัดสินว่า การกระทำใดดีหรือไม่ดี ควรหรือไม่ควร ด้วยเหตุนี้พุทธจริยธรรมจึงมีลักษณะที่แตกต่างจากทัศนะของปรัชญาในสำนักอื่นๆ คือพุทธจริยธรรมไม่ได้เกิดจากโต้แย้งทางความคิด (Argument) แต่พุทธจริยธรรมมีธรรมชาติของความเป็นจริง เป็นสิ่งที่ผู้ปฏิบัติแล้วสามารถเห็นได้ด้วยตนเอง (สนทวิภูฏิกโก) ไม่จำกัดเวลา (อกาลิกโก) ซึ่งเป็นผลของการตรัสรู้ธรรมอันยอดเยี่ยมของพระพุทธเจ้าที่เรียกว่า “อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ เป้าหมายสูงสุดของชีวิตในทางพระพุทธศาสนา คือการเข้าถึงพระนิพพานอันเป็นอุดมคติของชีวิต เป็นชีวิตที่มีความสงบเย็นปราศจากกิเลสเครื่องร้อยรัดทั้งปวง ในแง่ของความเป็นจริงก่อนที่มนุษย์จะบรรลุเป้าหมายสูงสุดของชีวิตได้จะต้องเข้าถึงเป้าหมายในระดับโลกียะก่อนคือเข้าถึงประโยชน์ในปัจจุบันที่เรียกว่าทิวฐัมมิกัตถะและประโยชน์ในภายหน้าที่เรียกว่าสัมปรายิกัตถะ เมื่ออบรมอินทรีย์แก่กล้าตามหลักอริยมรรคแล้วย่อมสามารถบรรลุพระนิพพานอันเป็นประโยชน์สูงสุดที่มนุษย์พึงได้รับ กล่าวได้ว่าคำสอนของพระพุทธศาสนามีเป้าหมายในการกระทำทุกระดับ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าผู้ปฏิบัติมีความสามารถและมีอินทรีย์แก่กล้ามากน้อยเพียงใด มนุษย์จะประสบความสำเร็จในชีวิตได้นั้นจะต้องมีหลักจริยธรรมในการครองชีวิตในปัจจุบัน ในพุทธจริยธรรมได้สอนหลักเพื่อการดำรงชีวิตที่ดี ประเสริฐ ดีงาม และสงบไว้มาก การพัฒนาชีวิตและการแก้ปัญหาชีวิตตามหลักพุทธจริยธรรม เป็นหลักการปฏิบัติตนเพื่อการดำรงที่ดีและการอยู่ร่วมกันด้วยดีของสังคม พุทธจริยธรรมที่ควรนำมาใช้ได้แก่การปฏิบัติตนตามพุทธโอวาท ๓ คือ การไม่ทำความชั่วทั้งปวง การ</p>

ทำแต่ความดี และการทำจิตใจให้ผ่องแผ้ว ซึ่งมีพื้นฐานมาจากพุทธจริยธรรม ๓ ระดับคือพุทธจริยธรรมขั้นพื้นฐาน ได้แก่เบญจศีล และเบญจธรรม พุทธจริยธรรมชั้นกลาง ได้แก่กุศลกรรมบถ ๑๐ พุทธจริยธรรมชั้นสูงได้แก่ มรรคมีองค์ ๘

ด้วยจังหวัดบุรีรัมย์ได้นำตัวแบบระบบการบริหารจัดการรายกรณี B – CM Model (Buriram Case Management Model) มาใช้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัดโดยกำหนดเป้าหมายสูงสุดคือจังหวัดบุรีรัมย์ สันติสุข บนความพอเพียง เพื่ออนาคตลูกหลานชาวบุรีรัมย์ ครอบครัวเดียวกัน สายเลือดเดียวกัน ลูกหลานรัชกาลที่ ๑ ที่กำหนดปัจจัยแห่งความสำเร็จ ๕ ปัจจัย หรือ ๕ ดี โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านซึ่งเป็นกลไกหลักในระดับปฏิบัติในพื้นที่ ที่จะต้องเป็นผู้ขับเคลื่อนปัจจัยความสำเร็จในทุกด้าน จึงได้มีการกำหนดธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๕ ดี ตามมติที่ประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน โดยผ่านความเห็นชอบของประชาคมหมู่บ้าน วัตถุประสงค์เพื่อใช้บังคับกับราษฎรหรือผู้อยู่อาศัยในหมู่บ้านและภายในอาณาเขตของหมู่บ้าน ธรรมนูญหมู่บ้านมิใช่กฎหมายแต่จัดทำขึ้นเพื่อเป็นการจัดระเบียบสังคมและเป็นการสร้างทางการแก้ไข ปัญหาของสังคมระดับหมู่บ้าน โดยเป็นการปฏิบัติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม จารีตประเพณี และไม่ขัดต่อกฎหมาย มีสาระสำคัญเพื่อให้บรรล่วัตถุประสงค์ร่วมกันของราษฎรในหมู่บ้าน ในการธำรงไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของสังคม การทำนุบำรุงรักษาศาสนา การยึดถือระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ตามหลักธรรมาภิบาลจังหวัดบุรีรัมย์ได้กำหนดให้มีการปฏิญาณตนเพื่อปฏิบัติตามธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุขตามหลักธรรมาภิบาลพร้อมกันทั่วทั้งจังหวัด พร้อมทั้งมีการนำธรรมนูญหมู่บ้านทุกหมู่บ้านในจังหวัดบุรีรัมย์ นำไปทำพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณ ณ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์

การจัดพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณตนและประกาศใช้ธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๕ ดี ตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อขับเคลื่อนหลักบริหารเชิงพุทธโดยยึดหลักธรรมาภิบาลเป็นนโยบายของจังหวัดบุรีรัมย์ได้นำตัวแบบระบบการบริหารจัดการรายกรณี (B – CM – Model: Buriram Case Management Model) มาใช้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัดและได้กำหนดเป้าหมายสูงสุดคือ “บุรีรัมย์สันติสุข บนความพอเพียง เพื่อครอบครัวเดียวกัน อนาคตลูกหลานชาวบุรีรัมย์ สายเลือดเดียวกัน ลูกหลานรัชกาลที่ ๑” โดยกำหนดปัจจัยแห่งความสำเร็จ ๕ ปัจจัย ๕ ดี ได้แก่ ดีที่ ๑ เป็นคนดี ดีที่ ๒ มีปัญญาดี ดีที่ ๓ รายได้สมดุล ดีที่ ๔ สุขภาพดี ดีที่ ๕ สิ่งแวดล้อมดี ดีที่ ๖ สังคมดี ดีที่ ๗ หลุดพ้นอาชญากรรม ดีที่ ๘ การจัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเอง ดีที่ ๙ การสร้างความเข้มแข็งของคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งจังหวัดบุรีรัมย์ได้จัดตั้งธรรมนูญหมู่บ้าน ชุมชนเมือง อำเภอเพื่อนำไปให้คณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อนำเสนอที่ประชุมประชาคมหมู่บ้านให้ความเห็นชอบ โดยมี

กำหนดให้มีพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณและประกาศใช้ธรรมนูญหมู่บ้าน วัด ชุมชน เมือง พร้อมกันทั้ง จังหวัดบุรีรัมย์

ผู้วิจัยในฐานะเป็นอาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์และรับผิดชอบบรรยายประจำรายวิชาการบูรณาการสอนพระพุทธศาสนาจึงได้จัดทำโครงการวิจัยเรื่องพุทธธรรม แนวคิดปรัชญาและกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยได้จัดทำแผนจัดการเรียนรู้บูรณาการสอนระหว่างนิสิต วัด บ้าน โรงเรียนและชุมชน เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้ เป็นไปตามพันธกิจ ๔ ด้านของวิทยาลัย ตามเกณฑ์การประเมินของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาและสำนักงานประเมินมาตรฐานการและรับรองคุณภาพการศึกษา

วัตถุประสงค์โครงการ

- ๑) เพื่อศึกษาแนวคิด ปรัชญาและหลักพุทธจริยธรรมที่เกี่ยวกับสันติสุขในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๒) เพื่อศึกษากระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักพุทธจริยธรรมในจังหวัดบุรีรัมย์
- ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยธรรมกับกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์

ผลการศึกษาวิจัย

- ๑) แนวคิดปรัชญาและหลักพุทธจริยธรรมที่เกี่ยวกับสันติสุขในพระพุทธศาสนาเถรวาท

จริยธรรม คือ จริย+ธรรม รวมเป็น จริยธรรม แปลว่า ธรรมที่ควรประพฤติ, การประพฤติที่ถูกต้อง, การปฏิบัติที่เหมาะสม หรือธรรมที่เป็นไปเพื่อความดีงาม ในอรรถกถาหรือฎีกาก็กล่าวถึงจริยธรรมไว้เหมือนกัน คือ แต่ละคัมภีร์ก็ใช้คำว่า ธรรมจริยา เพื่อหมายถึงจริยธรรมเหมือนกัน เช่น หนังสืออธิบายมงคลสูตร (มงคลัตถทีปนี) ของสิริมังคลาจารย์ จริยธรรม คือการกระทำหรือความประพฤติที่แสดงออกทาง กาย วาจา ใจ อันดีงาม ทั้งภายในจิตใจ และพฤติกรรมภายนอกที่แสดงออกมา ให้เหมาะสมกับเวลาโอกาสและสถานที่ อันก่อให้เกิดประโยชน์และความสุขต่อตนเอง ผู้อื่น สังคมและประเทศชาติ ในการดำรงชีวิตด้วยปัญญา ความประพฤติที่ดีงาม มีระเบียบวินัยต่อตนเอง จนเป็นนิสัย รู้ผิดชอบชั่วดีอันเป็นจริยธรรมภายในจิตใจซึ่งเป็นรากฐานทำให้เกิดจริยธรรมภายนอก บุคคลที่ได้รับการฝึกมาอย่างดีแล้วย่อมปรับตัวและทำกิจกรรมร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข มีอิสระ มีเสรีภาพ ไม่ผิดศีลธรรม จริยธรรมจะเกี่ยวข้อง

กับการประพฤติปฏิบัติของตนเองที่ตั้งใจกระทำโดยยึดหลักตามกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม กฎเกณฑ์ทางนิติธรรมและกฎเกณฑ์ทางสังคมที่ส่วนใหญ่พึงประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสมได้อย่างเป็นสากล ทฤษฎีคุณธรรมนั้นต้องปฏิบัติได้ กฎเกณฑ์ทั้งหลายต้องปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวันโดยไม่มีอุปสรรคต่อมนุษย์ที่สามารถประพฤติปฏิบัติได้ไม่ต้องใช้ความพยายาม จริยธรรมเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงควมมีคุณค่าของคน โดยควรปลูกฝังด้านจริยธรรมเพื่อให้เขาเหล่านั้นเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ มีความรู้ ความสามารถพร้อมที่จะประพฤติปฏิบัติตนในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งพาตนเอง มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเคารพต่อกฎหมายบ้านเมือง มีความยุติธรรม มีความเสียสละ มีเหตุผล มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีเมตตา กรุณา มีความสามัคคี มีความกตริเริ่มสร้างสรรค์ มีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า รู้จักรักษา ส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

จริยธรรมแบ่งเป็น ๓ ระดับ จริยธรรมขั้นมูลฐานได้แก่ ศีล ๕ คือความประพฤติชอบทางกายและวาจา, การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย, ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว, การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน ๑) จงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๒) จงดเว้นจากการลักทรัพย์ ๓) จงดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม ๔) จงดเว้นจากการพูดเท็จ ๕) จงดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือสุรา

จริยธรรมขั้นกลางได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ คือทางแห่งกุศลกรรม, ทางทำความดี, กรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่สุคติ ได้แก่ กายกรรม ๓ การกระทำทางกาย จงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ที่มีชีวิตให้ตาย จงดเว้นจากการลักขโมยสิ่งของ ๆ คนและสัตว์ จงดเว้นจากการประพฤติผิดในกามทั้งหลาย วิกรรม ๔ การกระทำทางวาจา จงดเว้นจากการพูดเท็จ จงดเว้นจากการพูดส่อเสียด จงดเว้นจากการพูดวาจาหยาบคายที่เผ็ดร้อน จงดเว้นจากการพูดเพื่อเจ้อ มโนกรรม ๓ การกระทำทางใจ ความไม่คิดฟุ้งเสียดอยากได้ของเขา ความไม่คิดร้ายผู้อื่น ไม่พยายาท ความเห็นชอบ ถูกต้องตามคลองธรรม และจริยธรรมขั้นสูงได้แก่ มรรคมีองค์ ๘ คือ หนทางสู่ความพ้นทุกข์อันชอบ ๑. ความเห็นชอบ ๒. ความดำริชอบ ๓. เจรจาชอบ ๔. กระทำชอบ ๕. เลี้ยงชีพชอบ ๖. พยายามชอบ ๗. ตั้งจิตมั่นชอบ ๘. ระลึกชอบ จริยธรรมในชีวิตประจำวันได้แก่ ธรรมคุ้มครองโลก ๒ หมายถึง ธรรมที่ช่วยคุ้มครองทั้งมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย ให้อยู่ด้วยกันอย่างปกติสุข โลกโรมเย็น ไม่เดือดร้อนวุ่นวาย ได้แก่ หิริ แปลว่า ความละอายแก่ใจ ความละอายต่อบาป และ โอตตปป แปลว่า ความเกรงกลัว ความสะดุ้งกลัวต่อผลของความชั่ว ต่อผลของความทุจริตที่ทำไว้ พรหมวิหาร ๔ หมายถึง ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ, ธรรมประจำใจอันประเสริฐ, หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์, ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหัวใจและกำกับความประพฤติ ต้องมีความรักใคร่

ปรารถนาดี ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ความวางใจเป็นกลาง และความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข อิทธิบาท ๔ หมายถึง คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ, คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่มุ่งหมายไว้ ความพอใจ การพิจารณาไตร่ตรอง ความเอาใจใส่ และความขยันหมั่นเพียร ทิศ ๖ หมายถึง บุคคลประเภทต่างๆ ที่เราควรยกย่องให้เกียรติและควรแก่การเคารพบูชา ทิศเบื้องหน้า คือ มารดา บิดา ทิศเบื้องขวา คือ ครูอาจารย์ ทิศเบื้องหลัง คือ บุตรภรรยา ทิศเบื้องซ้าย คือ มิตรสหาย ทิศเบื้องล่าง คือ คนรับใช้และคนงาน ทิศเบื้องบน พระสงฆ์ มงคล ๓๘ ประการหมายถึง ธรรมอันนำมาซึ่งความสุขความเจริญ เรียกเต็มว่า อุดมมงคล คือมงคลอันสูงสุด ซึ่งถือเป็นหลักประพฤติปฏิบัติที่ทำให้ประสบความสำเร็จ และความสุขในชีวิตอันสูงสุด

๒) กระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขตามหลักพุทธจริยธรรมในจังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ ๑ เป็นคนดี ด้วยการส่งเสริมให้เคารพกฎกติกา ปฏิบัติตามประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงาม ให้คนในชุมชนแสดงออกถึงการตอบแทนผู้มีพระคุณและบ้านเกิด รวมถึงสนับสนุนให้เข้าร่วมกิจกรรมสำคัญทางศาสนาเพื่อสร้างจิตสำนึกให้ทุกคนรอบครัวประพฤติตนเป็นคนดี

ขั้นตอนที่ ๒ มีปัญญาดี ด้วยการอาศัยความร่วมมือ และยึดหลักบ้าน วัด และหน่วยงานของทางราชการในการสร้างการเรียนรู้และนำภูมิปัญญาในถิ่นมาสร้างอาชีพให้กับชาวบ้าน เช่นการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหม เป็นต้น

ขั้นตอนที่ ๓ รายได้สมดุล ด้วยการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ด้วยการกระตุ้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองด้วยการนำแนวทางการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งมีการนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ขั้นตอนที่ ๔ สุขภาพดี ด้วยการร่วมมือจากหน่วยงานราชการและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และได้จัดตั้งชมรมออกกำลังกายเพื่อสร้างความแข็งแรงเพื่อการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน

ขั้นตอนที่ ๕ สิ่งแวดล้อมดี ผ่านนโยบาย ๓ ส่วน ได้แก่ กระบวนการต้นน้ำ คือการทำให้ชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการขยะมูลฝอย กระบวนการกลางน้ำ คือเริ่มจากการทำความสะอาดในบ้านของตนเอง การจัดตั้งกลุ่มสมาชิกรณรงค์คัดแยกขยะตั้งแต่ครัวเรือน และกระบวนการปลายน้ำ ด้วยการพัฒนาอาชีพเพื่อสร้างแรงจูงใจในการบริหารจัดการขยะในชุมชนอย่างยั่งยืน เป็นต้น

ขั้นตอนที่ ๖ สังคมดี การส่งเสริมให้ทุกคนในหมู่บ้านได้ดูแลลูกหลานอย่างใกล้ชิด เพื่อสร้างครอบครัวอบอุ่น ทั้งการเข้าวัดทำบุญร่วมกันของคนในครอบครัว การสนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย มีความสมัครสมานสามัคคี และรักษากฎวินัยของหมู่บ้านอย่างเข้มแข็ง

ขั้นตอนที่ ๗ หลุดพ้นอาชญากรรม จัดให้มีการเวรยามหมู่บ้าน คอยออกตรวจพื้นที่เสี่ยงทุกวัน และการป้องกันยาเสพติด จัดอบรมเยาวชนด้านยาเสพติด โดยการร่วมมือกับฝ่ายปกครอง ตำรวจ และสาธารณสุขให้มีการร่วมตรวจสอบสารเสพติดในวัยรุ่นกลุ่มเสี่ยงในหมู่บ้านทุก ๑๕ วัน

ขั้นตอนที่ ๘ การจัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเอง คือการจัดตั้งกองทุนของหมู่บ้าน มาจากทุนต่างๆ ที่มีในหมู่บ้าน โดยให้ทุกคนในหมู่บ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในกองทุนเพื่อความโปร่งใส และเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้านให้มีความสามารถในการจัดการกับปัญหาต่างๆ ด้วยตนเองและดีที่สุด

ขั้นตอนที่ ๙ การสร้างความเข้มแข็งของคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการช่วยงานในหมู่บ้านเพื่อให้เกิดการพัฒนา โดยให้ชาวบ้านได้รับประโยชน์อย่างสูงที่สุด เช่นการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายประจำทุกเดือน ทุกกลุ่มอาชีพ เพื่อนำเงินมาพัฒนาชุมชนหรือเข้ากองทุนพึ่งพาเป็นต้น พื้นที่บ้านสวนนอก หมู่บ้านตัวอย่างหนึ่งของการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปเป็นเครื่องมือดำเนินชีวิต โดยใช้หลักคุณธรรมจริยธรรมนำทาง

๓) วิเคราะห์พุทธจริยธรรมกับกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ ๑ เป็นคนดี และขั้นตอนที่ ๓ หลุดพ้นอาชญากรรม เป็นการนำเอาหลักศีลในพระพุทธศาสนาซึ่งเรียกว่าคนมีศีลธรรมด้วยการประพฤติตามหลักศีล ๕ ที่เป็นส่วนเบื้องต้นของธรรมจริยาที่กล่าวแล้วนั้น ก็ยังจัดได้ชื่อว่าเป็นคนมีศีลธรรม ได้แก่ ละเว้นจากการฆ่า การสังหาร ไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย (เว้นปาณาติบาต) ละเว้นจากการลักขโมยเบียดบังแย่งชิง ไม่ประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน (เว้นอทินนาทาน) ละเว้นการประพฤติผิดในกาม ไม่ประทุษร้ายต่อของรักของหวงแหน อันเป็นการทำลายเกียรติภูมิและจิตใจ ตลอดจนทำวงศ์ตระกูลของเขาให้สับสน (เว้นกาเมศุมิจฉาจาร) ละเว้นการพูดเท็จ โกหกหลอกลวง ไม่ประทุษร้ายเขาหรือประโยชน์สุขเขาด้วยวาจา (เว้นมุสาวาท) และไม่เสพเครื่องทองของมีนเมาสิ่งเสพติด อันเป็นเหตุ

ให้เกิดความประมาทมัวเมา ก่อความเสียหายผิดพลาดเพราะขาดสติ เช่น ทำให้เกิดอุบัติเหตุ แม้
อย่างน้อยก็เป็นผู้คุกคามต่อความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยของผู้ร่วมสังคม

ขั้นที่ ๒ มีปัญญา ในขั้นตอนนี้เป็นหลักธรรมที่ใช้ในกระบวนการนี้คือหลักปัญญา ๓
คือความรอบรู้, ความรู้ทั่ว, ความเข้าใจ, ความรู้แจ้ง คือ ความรอบรู้ทั้งตนเอง และวิชาการต่าง ๆ
สิ่งแวดล้อม สังคม และความเป็นไปของโลกอย่างชัดเจน กระบวนการที่ทำให้เกิดปัญญา มี ๓ วิธี
คือ ๑) สุตมยปัญญา คือปัญญาเกิดจากการฟัง อันได้แก่ ฟังการอบรม ฟังการบรรยาย ฟังการ
อภิปราย ฟังการเสวนา ฟังการระดม สมอง การอ่านตำราหรือเอกสารต่าง ๆ การได้ดูได้ฟังจาก
สื่อต่าง ๆ เป็นต้น ๒) จิตตามยปัญญา คือปัญญาเกิดจากความคิด เป็นความคิดที่เป็นระบบถูกต้อง
ความคิดที่ละเอียดลึกซึ้ง ความคิดแบบแยกกาย ความคิดรอบด้านที่เรียกว่า ความคิดแบบโยนิโส
มนสิการ ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่มากมาย ๓) ภวานมยปัญญา คือปัญญาเกิดจาก
การอบรมตนเองโดยเน้นกระบวนการศึกษาจิตและกายอย่างชัดเจน เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่าง
กายกับจิต เมื่อทราบว่าใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว ก็ให้การฝึกจิตควบคุมจิต จนกระทั่งมีความสงบ
สามารถนำไปตรึกตรองเรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่างแตกฉาน เป็นระบบ สงบ ไม่วุ่นวาย ทำงานได้ผล
มีประสิทธิภาพ มีความสุข

ขั้นตอนที่ ๓ รายได้สมดุลและขั้นตอนที่ ๔ กองทุนพึ่งพาตนเอง ผู้วิจัยมองว่าเป็นการ
นำหลักคิหิสุข ๔ หรือกามโกสี ๑๐ ความสุขของผู้ที่มีการใช้ชีวิตอย่างธรรมดาทั่วไปความสุข
ของคฤหัสถ์ หมายถึง ความสุขทางกาย และความสุขทางใจ ไม่มีความวิตกเป็นทุกข์ในการดำเนิน
ชีวิต หลักคิหิสุขได้แบ่งความสุขของคฤหัสถ์ออกเป็น ๔ ประเภท หรือเงื่อนไขความสุข ๔
ประการ คือ ๑) อัถติสุข สุขอันเกิดจากการมีทรัพย์ คือความภูมิใจ ความอึดใจ ว่าตนมีโภคทรัพย์
ที่ได้มาด้วยน้ำพักน้ำแรงความขยันหมั่นเพียรของตน และโดยชอบธรรม หรือความสุขสิ่งแรกที
ต้องทำ คือ การทำงาน สร้างฐานะ เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์ (เงินทอง) อันจะบันดาลให้มีความสุข
๒) โภคสุข สุขเกิดจากการมีทรัพย์ คือความภูมิใจ ความอึดใจ ว่าตนได้ใช้ทรัพย์ที่หามาโดยชอบ
นั้น เลี้ยงชีพ เลี้ยงผู้ควรเลี้ยง และบำเพ็ญประโยชน์หรือสุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์เมื่อมีทรัพย์
ต้องรู้จักใช้จ่ายบำรุงตนเอง ครอบครัว ให้พอเหมาะพอควร ไม่ตระหนี่เกินไปไม่ฟุ่มเฟือยเกินไป
คือ ไม่เกินตัว และให้มีเหลือเก็บไว้บ้าง ๓) อนนสุข สุขเกิดจากการมีทรัพย์ คือ ความภูมิใจ ความ
อึดใจ ว่าตนเป็นไท ไม่มีหนี้สินติดค้างใคร เพราะฉะนั้น อย่าพยายามก่อหนี้ยืมสินผู้อื่น ๔)
อนวัชชสุข สุขเกิดจากการมีทรัพย์ คือความภูมิใจ ความอึดใจ ว่าตนมีความประพฤติสุจริต ไม่
บกพร่องเสียหายใครๆ ก็ติเตียนไม่ได้ ทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ หรือเป็นความสุขเกิดจากการ

ประกอบอาชีพสุจริต ไม่ผิดกฎหมาย ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนชุมชน สิ่งแวดล้อมและสังคม

ขั้นตอนที่ ๖ สังคมอบอุ่นและขั้นตอนที่ ๘ การสร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้วิจัยมองว่าใช้หลักทศ ๖ เป็นการกระทำหน้าที่ตามหลักศีลธรรม เป็นการกระทำที่ตัวเราหรือใครๆทำ หรือได้พบเห็นการกระทำเช่นนี้ย่อมเกิดความรู้สึกว่านี่เป็นการกระทำที่ดี ที่เหมาะสม เช่น การกระทำหน้าที่ต่อกันระหว่างมารดาบิดา กับ บุตร เป็นการกระทำที่มีเจตนาดีต่อกันทั้งสองฝ่าย มารดาบิดาในฐานะของผู้ให้กำเนิด หรือผู้ที่สร้างบุตรขึ้นมา โดยหน้าที่แล้ว ย่อมเลี้ยงดูบุตรของตนให้เจริญเติบโตขึ้นมาเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและของสังคม จึงได้อบรมสั่งสอนให้บุตรได้รู้อะไรดี อะไรไม่ดี แล้วแนะนำให้ลูกกระทำแต่สิ่งที่ดีๆ และส่งต่อบุตรของตนให้ไปศึกษาเล่าเรียนกฎระเบียบของสังคม และวิชาการในศาสตร์ต่างๆที่จะนำมาประกอบอาชีพเพิ่มที่โรงเรียนหรือสถานศึกษาต่างๆ เมื่อจบการศึกษาแล้วก็แนะนำคนที่ดีที่เหมาะสมให้แต่งงานมีครอบครัว แล้วจัดแจงมอบสมบัติให้เป็นทุนในการสร้างครอบครัวใหม่ของบุตรให้มีความมั่นคง เนื่องด้วยตัวบุตรเองก็ทำตามเจตนาดีของมารดาบิดา ที่ปลูกฝังให้ตนเป็นคนดี โดยการหนีไกลจากสิ่งไม่ดีทั้งหลาย แล้วทำแต่สิ่งที่ดีที่ควรตามที่ท่านสั่งสอน ตั้งใจเรียนตั้งใจศึกษาจนจบ หางานหาการทำนารายได้มาเลี้ยงมารดาบิดาและครอบครัว ทำให้มารดาบิดามีความมั่นใจว่าบุตรของเราเป็นคนดีสามารถฝากผีฝากไข้ได้ เป็นบุตรที่เหมาะสมที่จะดำรงวงศ์ตระกูลต่อจากเราได้เป็นอย่างดีแน่นอนจากตัวอย่างที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าเป็นการกระทำที่ดีต่อกันทั้งสองฝ่าย เป็นการกระทำที่ดี ที่เกิดจากการสำนึกในหน้าที่ และเป็นการกระทำที่ใครๆทำหรือใครๆเห็นก็ว่าดีว่าเหมาะสม เพราะหน้าที่ คือ กิจที่บุคคลควรกระทำหรือต้องทำ ตามที่ตนมีความผูกพันหรือมีพันธะต่อสังคม และเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้กระทำหน้าที่นั้นๆปรากฏสถานะทางสังคม ทำให้บุคคลในสังคมยอมรับบทบาทที่ตนเป็นอยู่ ส่วนแนวคิดเรื่องหน้าที่นั้นจากการศึกษาแนวคิดเรื่องหน้าที่ในทางปรัชญาจึงได้รู้ว่าแนวคิดเรื่องหน้าที่นั้น เป็นแนวคิดพื้นฐานของจริยศาสตร์ ซึ่งเป็นศาสตร์หนึ่งในวิชาปรัชญา เป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับหลักการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ว่าสิ่งไหนควรปฏิบัติหรือไม่ควรปฏิบัติ จริยศาสตร์บอกว่าหน้าที่ของมนุษย์เกิดขึ้นมาพร้อมกับการเกิดขึ้นของสังคม เป็นแนวคิดพื้นฐานของจริยศาสตร์ เป็นหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับสังคม เป็นจริยพันธะของปัจเจกชนบุคคลที่มีต่อสังคม

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. องค์การบริหารส่วนจังหวัด และองค์การบริหารส่วนตำบล ควรกำหนดเป็นนโยบายและแผนพัฒนาพุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุข

ในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีการดูแลและจัดอบรมทุก ๆ เดือน

๒. รัฐบาลควรมีนโยบายให้ผู้นำชุมชน และพระสงฆ์ จัดกิจกรรมร่วมกันทุกเดือนในการบริหารกาย การรักษาศีล การอบรมจิต การอบรมปัญญา และให้หน่วยงานของรัฐมีแผนพัฒนาพุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุข

ในจังหวัดบุรีรัมย์

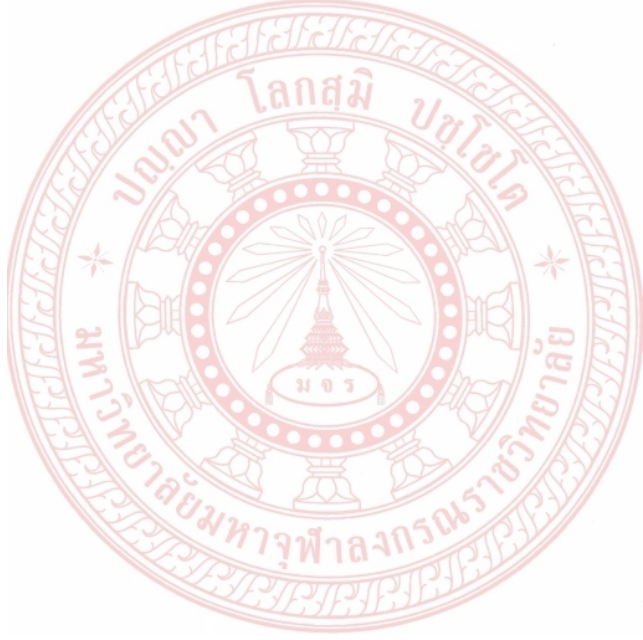
๓. ควรมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาสุขภาพจิต ระหว่างชุมชน โรงพยาบาล กรมการแพทย์ กรมควบคุมโรคติดต่อ กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข กรมอนามัย องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น เพื่อพุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคมสันติสุข

ในจังหวัดบุรีรัมย์

การประชาสัมพันธ์

มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมและผลงานวิจัยทางอินเทอร์เน็ต

ส่วนการประชาสัมพันธ์ทางสิ่งตีพิมพ์อยู่ในระหว่างการดำเนินการ



พุทธจริยธรรม แนวคิดปรัชญา และกระบวนการเสริมสร้างสังคม
สันติสุข ในจังหวัดบุรีรัมย์

นายรังติพิธิ วิหกเทินและคณะ ๒๕๕๕